

**KENTSEL İÇ MEKÂN KAVRAMI
ÇERÇEVESİNDE İLERİ YAŞ
KULLANICILARIN MEKÂNLA OLAN
BAĞLILIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

Yüksek Lisans Tezi

Kardelen ÇAVDAR

Eskişehir 2024

**KENTSEL İÇ MEKÂN KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE İLERİ YAŞ
KULLANICILARIN MEKÂNLA OLAN BAĞLILIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE
BİR DEĞERLENDİRME**

Kardelen ÇAVDAR

Yüksek Lisans Tezi

İç Mimarlık Anasanat Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özlem UÇAR

(İkinci Danışman: Doç. Dr. Onur ÜLKER)

Eskişehir

Eskişehir Teknik Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Kardelen ÇAVDAR'ın KENTSEL İÇ MEKÂN KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE İLERİ YAŞ KULLANICILARIN MEKÂNLA OLAN BAĞLILIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME başlıklı çalışması 12/07/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, İç Mimarlık Anasanat dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvan Adı Soyadı

İmza

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Özlem UÇAR

Üye

: Doç. Dr. Onur ÜLKER

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Özlem KURT ÇAVUŞ

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Merve BULDAÇ

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Ozan PEKER

Prof. Dr. Semra KURAMA

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

12/07/2024

DANIşMAN ONAYI

Danişmanlığını yürüttüğüm Yüksek Lisans ğrencisi Kardelen ÇAVDAR, KENTSEL İ MEKÂN KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE İLERİ YAş KULLANICILARIN MEKÂNLA OLAN BAğLILIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR DEğERLENDİRME başlıklı tez çalışmasını tamamlamıştır. Hazırlamış olduğu tez tarafımda incelenmiş ve öğrencinin tez savunma sınavına alınması bilimsel ve etik açıdan uygun grlmştir.

Tez Danişmanı

Dr. Öğr. Üyesi zlem UÇAR

ÖZET

KENTSEL İÇ MEKÂN KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE İLERİ YAŞ KULLANICILARIN MEKÂNLA OLAN BAĞLILIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Kardelen ÇAVDAR

İç Mimarlık Anasanat Dalı

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özlem UÇAR

(İkinci Danışman: Doç. Dr. Onur ÜLKER)

Mekânların, bireylerin yaşamı üzerindeki etkisi bazı zamanlarda ve durumlarda mekânsal bağlılık deneyimine evrilebilmektedir. Literatürde de mekânsal bağlılık sorgulaması farklı yaş gruplarında, çeşitli mekânlarda çalışılmış bir araştırma konusudur. Ancak bu sorgulama sırasında kullanılan yöntemlerde genellikle mekânsal bağlılığın ortaya çıkmasına sebep olan durumlar ve mekânsal öğelerden ziyade bağlılığın yalnızca derecesi tespit edilmiştir. Mekân ve kullanıcı ilişkisinde mekânsal bağlılık ve bu bağlılığın nedenleri önemli potansiyeller taşımaktadır.

Bu doğrultuda, tez çalışması kapsamında ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağlılığı ve bu durumu meydana getiren nedenler kentsel iç mekân (urban interior) çerçevesinde fenomenolojik yaklaşım ile çalışılmıştır. İlişki, etkileşim ve deneyim kavramları ile kullanıcı- mekân etkileşiminde potansiyeller taşıyan kentsel iç mekân kavramı tez kapsamında Hamamyolu aksı özelinde ele alınmıştır.

Dünya’da ve Türkiye’de ortaya konan veriler, yaşam süresinin uzadığını ve nüfus popülasyonunda ileri yaştaki bireylerin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla çalışmalar odak grubunu ileri yaştaki bireylere çevirmektedir. Bu tez çalışmasında da amaç, kentsel iç mekân potansiyeli çerçevesinde değerlendirilen Hamamyolu aksını kullanan ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağlılığını ve bu durumu ortaya çıkaran sebepleri ve mekânsal öğeleri ile etkileşimini sorgulamaktır.

Bu doğrultuda, Graham D. Rowles’un (1983) içerdenlik (insideness) teorisine paralel olarak oluşturulan görüşme soruları, yarı yapılandırılmış görüşme olarak uygulanmıştır. Alınan bilgiler doğrultusunda nitel veri analizi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kentsel iç mekân, Mekânsal bağlılık, İleri yaştaki bireyler, Aidiyet, Deneyim.

ABSTRACT

AN EVALUATION ON THE LEVEL OF ATTACHMENT OF ELDERLY USERS TO THE SPACE WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CONCEPT OF URBAN INTERIOR

Kardelen ÇAVDAR

Department of Interior Architecture

Eskişehir Technical University, Institute of Graduate Programs, July 2024

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Özlem UÇAR

(Co-Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Onur ÜLKER)

The impact of places on individuals' lives can sometimes evolve into the experience of place attachment. In the literature, the question of place attachment is a research topic that has been studied in different age groups and in various places. However, in the methods used during this inquiry, only the degree of attachment was determined rather than the situations and spatial elements that caused place attachment to emerge.

In this direction, within the scope of the thesis study, the place attachment of elderly people and the reasons that create this situation were studied with a phenomenological approach within the framework of urban interior. The concepts of relationship, interaction and experience and the concept of urban interior are discussed within the scope of the thesis, specifically the Hamamyolu axis.

Data from the world and Turkey show that life expectancy is increasing and elderly people have an important place in the population. Therefore, studies are turning the focus group to elderly people. The aim of this thesis study is to question the place attachment of elderly people using the Hamamyolu axis, which is evaluated within the framework of urban interior space potential, and the reasons that reveal this situation and its interaction with spatial elements.

In this direction, interview questions created in parallel with Graham D. Rowles' (1983) insideness theory were applied as a semi-structured interview. Qualitative data analysis was conducted in line with the information received.

Keywords: Urban interior, Place attachment, Elderly people, Belonging, Experience.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca değerli bilgi ve bakış açısı ile beni geliştiren, desteği ve rehberliği ile her daim yanımda olan, motivasyonumu ve azmimi güler yüzü ile her zaman destekleyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Özlem UÇAR’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda çalışma süresince desteğini ve yardımlarını esirgemeyen değerli ikinci danışman hocam Sayın Doç. Dr. Onur ÜLKER’e teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca her zaman yanımda olan, sevgileri ile beni büyüten, eğitim hayatımda her daim desteklerini hissettiğim çok kıymetli aileme; bu süreçte sevgi ve saygısıyla yanımda olan, sonsuz sabrı ve şefkati ile en büyük destekçim olan sevgili eşime teşekkür ederim.

Son olarak çalışmama katılan ileri yaştaki hanımefendi ve beyefendilere saygı ve sevgilerimi sunarım.

Kardelen ÇAVDAR

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Kardelen ÇAVDAR

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	I
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	II
DANIŞMAN ONAYI	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
TEŞEKKÜR	VII
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
TABLOLAR DİZİNİ	XII
ŞEKİLLER DİZİNİ	XIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XIX
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	3
1.2. Araştırma Soruları	4
1.3. Çalışmanın Yöntemi	4
2. KARŞITLIKLARDAKİ KARŞILAŞMA HÂLİ: KENTSEL İÇ MEKÂN	6
2.1. Kentsel İç Mekân Kavramı	6
2.1.1. İç-dış bağlantısında kentsel iç mekân	12
2.1.2. Birey ve deneyim etkileşiminde kentsel iç mekân	15
2.2. Kentsel İç Mekân Tarihsel Perspektiften Bakmak	19
2.3. Kentsel İç Mekânın Toplumsal Yansıma Öznesi: “Kent”	30
2.3.1. Kimlik ögesi üzerinden kent kavramı	34
2.3.2. Kamusal ve özel mekân üzerinden kent kavramı	38
2.4. Kentsel İç Mekânın Sınır Ötesi Öznesi: “İç Mekân Kavramı”	40
2.4.1. Beden ve duygu durumları yaklaşımı ile mekân kavramı	42
2.4.2. Derin deneyim durumu: “İçsellik kavramı”	44
2.4.2.1. İçsellik ve mekân bağdaşımı	49

2.5. İçmimarlık Disiplini Perspektifinde Kentsel İç Mekân Kavramı	61
2.6. Kentsel İç Mekân Tasarım Yaklaşımları ve Örnekleri.....	66
2.6.1. Placemaking yaklaşımı.....	68
2.6.2. Kültür koridoru Chapultepec.....	71
2.6.3. Taichung yeşil koridoru	72
2.6.4. Superkilen.....	73
2.6.5. The Lobby	75
2.7. Bölüm Sonucu	77
3. KENTSEL İÇ MEKÂN ÇERÇEVESİNDE BİR AKS: HAMAMYOLU	79
3.1. Tarihsel Perspektifte Hamamyolu Aksı	79
3.2. Günümüz Hamamyolu Aksı Mevcut İlişkileri.....	89
3.3. “Hamamyolu Urban Deck” Projesi Mevcut Durumu.....	98
3.4. Kentsel İç Mekân Potansiyelleri ile Hamamyolu Aksı Analizi	104
3.4.1. Psikolojik içsellik perspektifi	106
3.4.2. Atmosferik içsellik perspektifi.....	114
3.4.3. Biçime dayalı içsellik perspektifi.....	122
3.4.4. Programatik içsellik perspektifi	130
3.5. Bölüm Sonucu	138
4. KENTSEL İÇ MEKÂNDAN BİR KULLANICI GRUBU: İLERİ YAŞTAKİ BİREYLER.....	139
4.1. Yaşlılık Kavramı ve Yaklaşımlar	140
4.2. İleri Yaş ile Birlikte Gelen Değişimler	143
4.2.1. Biyolojik değişim ve ihtiyaçlar.....	145
4.2.2. Psikolojik ve sosyal değişim ve ihtiyaçlar	146
4.3. Tarihsel Perspektifte İleri Yaştaki Bireyler.....	149
4.4. Dünya’da ve Türkiye’de Demografik Yapı.....	150
4.5. İleri Yaştaki Bireyler ve Mekân Bağlamı.....	155
4.5.1. Mekân gerontolojisi	160
4.5.2. İleri yaştaki bireyler çerçevesinde mekâna bağlılık ve aidiyet	161
4.5.2.1. Kentsel iç mekânda ileri yaştaki bireylerin mekâna bağlılık durumu	164
4.5.2.2. Rowles ve içerdenlik (insideness) teorisi	169

4.6. Bölüm Sonucu	177
5. METODOLOJİ	178
5.1. Veri Toplama Yöntemi	178
5.2. Katılımcılar	181
5.3. Verilerin Analizi	182
6. BULGULAR	183
6.1. Demografik Analiz	183
6.2. Hamamyolu Aksını Kullanma Durumu Analizi	186
6.3. İleri Yaştaki Bireylerin Hamamyolu Aksı Mekânsal Bağlılık Durumu Analizi	190
6.3.1. Fiziksel içeridelik başlığı analizi	190
6.3.2. Sosyal içeridelik başlığı analizi	198
6.3.3. Otobiyografik içeridelik başlığı analizi	204
6.3.4. Kentsel iç mekân yansıması ile Hamamyolu aksı analizi	216
7. SONUÇ	219
KAYNAKÇA	225
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 6.1. Katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmelerin süreleri.....	190
Tablo 6.2. Hamamyolu aksında bulunma sebebi kategorisi	191
Tablo 6.3. Hamamyolu aksını seçme sebebi kategorisi.....	194
Tablo 6.4. Hamamyolu aksını tanıdık bir mekân olarak tanımlama durumu ve nedenleri kategorisi	195
Tablo 6.5. Hamamyolu aksına karşı yabancılaşma durumu ve nedenleri kategorisi....	198
Tablo 6.6. Hamamyolu aksında kullanıcıların iletişim durumu kategorisi	200
Tablo 6.7. Hamamyolu aksında bulunan kullanıcıların sosyalleşme durumu kategorisi	202
Tablo 6.8. Hamamyolu aksında bulunan insanların birbirini tanıma durumu kategorisi	204
Tablo 6.9. Bireylerdeki Hamamyolu aksına dair anı durumu ve mekânları kategorisi	206
Tablo 6.10. “Hamamyolu” dendiğinde bireylerin aklına gelen ilk düşünceler kategorisi	208
Tablo 6.11. Bireylerin Hamamyolu aksına bağlılık hissetme durumu kategorisi	210
Tablo 6.12. Hamamyolu aksının değerli bir mekân olarak görülme durumu kategorisi	213
Tablo 6.13. Hamamyolu aksının daha değerli olarak görülen kısımları ve nedenleri kategorisi	216
Tablo 6.14. Hamamyolu aksını evin bir kısmına benzetme durumu kategorisi	218

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Bir sokak görüntüsü, Jakarta, 2015 (Atmodiwirjo, Yatmo, Ujung, 2015)	9
Şekil 2.2. Sokak kullanım durumu, Balıkesir (Kişisel arşiv, 2024).....	9
Şekil 2.3. Bir kentsel iç mekân potansiyeli, ağaç altında oturan insanlar, Eskişehir (Kişisel arşiv, 2023)	10
Şekil 2.4. Kentsel iç mekân potansiyeli, Slow Kitchen (Attiwill, 2011)	12
Şekil 2.5. Slow Kitchen, Anthony Hamilton-Smith, 24 Ağustos 2013 (http-1)	12
Şekil 2.6. İç ve dış ilişkisi (Krstić, Trentin, Jovanović, 2016).....	13
Şekil 2.7. Sokak satıcısı fotoğrafı (Attiwill, 2011)	16
Şekil 2.8. Bir kentsel iç mekân potansiyeli, Genk halk kütüphanesi (Poot ve diğer., 2018)	18
Şekil 2.9. Genk halk kütüphanesi (Poot ve diğer., 2018)	18
Şekil 2.10. Camillo Sitte'nin şehir planı, Modern şehir planlamanın doğuşu (Sitte, 1889) (http-2)	20
Şekil 2.11. Paley Park (http-3).....	22
Şekil 2.12. Paley Park, New York City, 1967 (Merwood-Salisbury ve Coxhead, 2018)	22
Şekil 2.13. Real Estate Projesi, AL/Arch (http-4)	24
Şekil 2.14. Real Estate deneyimleyen kullanıcılar (http-4)	25
Şekil 2.15. Stadtlounge, St. Gallen (http-5).....	26
Şekil 2.16. Stadtlounge, Kentsel oturma odası (http-5)	26
Şekil 2.17. Ugo La Pietra, Kolaj Çalışması (http-6).....	28
Şekil 2.18. Ugo La Pietra, 'İtalya, Yeni Yurtiçi Manzara' başlıklı sergi için kolaj (http-6).....	29
Şekil 2.19. Kent imgesini oluşturan başlıklar (Lynch, 1960)	32
Şekil 2.20. Nolli Map, Roma'nın ikonografik planı (http-8).....	40
Şekil 2.21. İç ve içsellik durumu (Hvejsel, 2011).....	45
Şekil 2.22. Zaman içinde "içsellik" durumu (Hvejsel, 2011)	46
Şekil 2.23. İçsellik şemasının durumları (Teston, 2020)	51
Şekil 2.24. Psikolojik içsellik durumu (Teston, 2020).....	52
Şekil 2.25. Weinthal'in diyagramı (Weinthal, 2011).....	53
Şekil 2.26. Psikolojik kamusal içsellik, New York (Teston, 2020)	54

Şekil 2.27. Room for a Daybed (Teston, 2020) (Fotoğraf: Jonathan Olivares).....	55
Şekil 2.28. Biçime dayalı içsellik durumları (Teston, 2020)	56
Şekil 2.29. Atmosferik içsellik durumu, ABD (Teston, 2020)	58
Şekil 2.30. Çatı altında çocuklar (sol); ağaç altında insanlar (sağ) (Kusumowidagdo ve diğer., 2023).....	59
Şekil 2.31. Sade köyünün atmosferik içsellik haritalandırması (Kusumowidagdo ve diğer., 2023)	59
Şekil 2.32. Hall'un proksemik diyagramı (Hall, 1969)	60
Şekil 2.33. Programatik içsellik durumu, Cişmigiu Park, Romanya (Teston, 2020).....	60
Şekil 2.34. "Project for Public Spaces" park tasarımı (http-10)	69
Şekil 2.35. PPS tarafından oluşturulan "Harika Yerlerin Faydaları" diyagramı. (Placemaking, 2018)	70
Şekil 2.36. Şehir koridoru projesi, Chapultepec (http-11).....	71
Şekil 2.37. Chapultepec park uzantısı (http-11).....	71
Şekil 2.38. Taichung tasarım çalışması (http-13)	72
Şekil 2.39. Taichung koridoru ve kullanıcıları (http-15)	73
Şekil 2.40. Superkilen projesi ve kullanıcı durumu (http-16).....	74
Şekil 2.41. Superkilen görüntüsü (http-17) (Fotoğraf: Iwan Baan)	74
Şekil 2.42. Mekân içinde kullanıcıların etkileşim ve iletişim durumu (http-16).....	75
Şekil 2.43. The Lobby projesi ile gerçekleşen kentsel iç mekân potansiyeli (http- 18)	76
Şekil 2.44. İleri yaştaki bireylerin mekân kullanımı (http-18).....	77
Şekil 3.1. Hamamyolu aksının kentteki konumu (http-20).....	80
Şekil 3.2. Hamamyolu aksının kentteki mekânsal ilişkileri (Yandex Maps üzerinden hazırlanmıştır.).....	80
Şekil 3.3. 1920'li yıllara ait Hamamyolu aksı dönem fotoğrafları (Atuk, 2002).....	82
Şekil 3.4. 1930'lu yıllara ait Hamamyolu aksı dönem fotoğrafları (Sarıöz, 1997).....	83
Şekil 3.5. 1940'lı yıllara ait Hamamyolu aksı dönem fotoğrafları (Sarıöz, 1997)	84
Şekil 3.6. 1950'li yıllara ait Hamamyolu aksı fotoğrafı (Sarıöz, 1997)	85
Şekil 3.7. Hamamyolu aksı- Sıcaksular ilişkisi (Yandex Maps üzerinden hazırlanmıştır.).....	86
Şekil 3.8. 1940'lı yıllara ait, Çarşı Cami'nden çekilen sıcaksular bölgesi fotoğrafı (Sarıöz, 1997).....	86

Şekil 3.9. 1930’lu yıllara ait Hamamyolu aksı, Çarşı Cami ve hamamlar ilişkisi (Atuk, 2002)	87
Şekil 3.10. Eskişehir'in mevcut yapısını ve yerleşimini gösteren ilk harita, 1896 (Acar, 2009)	88
Şekil 3.11. Eskişehir’e ait ilk haritada Hamamyolu aksı mekânsal ilişkileri, 1896.....	88
Şekil 3.12. Matrakçı Nasuh’un Eskişehir minyatürü ve mekânsal durumu, 1536 (Acar, 2009)	89
Şekil 3.13. Hamamyolu aksı cadde, sokak, bölge ilişki durumu (Yandex Maps üzerinden hazırlanmıştır.)	90
Şekil 3.14. Hamamyolu aksı mekânsal ilişkileri (Yandex Maps üzerinden hazırlanmıştır.).....	90
Şekil 3.15. Hamamyolu aksı- Köprübaşı bölgesi günümüzdeki ilişkisi- Köprübaşı girişi (Kişisel arşiv)	91
Şekil 3.16. Hamamyolu aksının İki Eylül Caddesi ile günümüzdeki ilişkisi- Odunpazarı bölgesi girişi (Kişisel arşiv)	92
Şekil 3.17. Hamamyolu’nun aksın sol (Hamamyolu aksının Köprübaşı kısmından başlayarak aks üzerinde ilerlendiğinde sol kısım) cephesi ile ilişkisi.....	93
Şekil 3.18. Hamamyolu aksı sol (Hamamyolu aksının Köprübaşı kısmından başlayarak aks üzerinde ilerlendiğinde sol kısım) cephesi pasajları.....	94
Şekil 3.19. Hamamyolu’nun aksın sağ (Hamamyolu aksının Köprübaşı kısmından başlayarak aks üzerinde ilerlendiğinde sağ kısım) cephesi ile ilişkisi.....	95
Şekil 3.20. Hamamyolu aksı sağ (Hamamyolu aksının Köprübaşı kısmından başlayarak aks üzerinde ilerlendiğinde sağ kısım) cephesi pasajları.....	96
Şekil 3.21. Hamamyolu- İbrahim Karaoğlanoğlu Caddesi ilişkisi (Kişisel arşiv).....	97
Şekil 3.22. Hamamyolu- İbrahim Karaoğlanoğlu Caddesi ilişki durumu çalışması (http-20).....	98
Şekil 3.23. Hamamyolu Urban Deck projesi görünüşü (http-20)	99
Şekil 3.24. Hamamyolu aksı oluşturulan bölgeler çalışması (Görsel: http-20)	99
Şekil 3.25. Hamamyolu aksı oluşturulan bölgeler çalışması- 2 (Görsel: http-20).....	100
Şekil 3.26. Bölge 3- Çanak Havuzu ve Kitap Fuarı mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)	100
Şekil 3.27. Bölge 4- Kafe ve Oturma Alanları mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv).....	101

Şekil 3.28. Bölge 5- İbrahim Karaoğlu Caddesi Üst Geçidi ve Müze Alanı mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv).....	102
Şekil 3.29. Bölge 6- Çocuk Oyun Alanı ve Sergi Alanı mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)	102
Şekil 3.30. Bölge 7- Buhar Havuzu ve Oturma Alanları mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)	103
Şekil 3.31. Bölge 8- Sarmaşık Ormanı mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)	103
Şekil 3.32. Hamamyolu Urban Deck Projesi; platform kafeler ve oturma birimleri, su ögesi ile oyun birimleri ve oturma birimleri ilişkisi ve konumları	104
Şekil 3.33. Kentsel iç mekân ve içsellik bağdaşımı çalışması	105
Şekil 3.34. Psikolojik içsellik başlığı kavram çalışması	107
Şekil 3.35. Hamamyolu'nda sağ ve sol olarak çift taraflı alışverişe imkân veren yapılar (Kişisel arşiv)	107
Şekil 3.36. Hamamyolu aksında alışveriş eylemi dolayısıyla etkileşimde bulunan insanlar (Kişisel arşiv).....	108
Şekil 3.37. Hamamyolu aksında oturma eylemi durumu (Kişisel arşiv)	109
Şekil 3.38. Hamamyolu aksında oturma eylemi durumu-2 (Kişisel arşiv).....	110
Şekil 3.39. Hamamyolu aksında oyun durumu (Kişisel arşiv)	111
Şekil 3.40. Hamamyolu aksında su ögesi durumu (Kişisel arşiv)	112
Şekil 3.41. Hamamyolu aksında gerçekleştirilen röportaj (Kişisel arşiv).....	112
Şekil 3.42. Hamamyolu aksı psikolojik içsellik potansiyel durumları analizi.....	113
Şekil 3.43. Atmosferik içsellik başlığı kavram çalışması	114
Şekil 3.44. Hamamyolu aksı Köprübaşı giriş kısmı malzeme durumu (Kişisel arşiv).....	115
Şekil 3.45. Hamamyolu aksı malzeme farklılığı durumu (Kişisel arşiv).....	116
Şekil 3.46. Hamamyolu aksı malzeme durumu (Kişisel arşiv).....	117
Şekil 3.47. Hamamyolu aksı malzeme- oturma birimi ilişkileri (Kişisel arşiv)	117
Şekil 3.48. Hamamyolu aksı giriş kısmı koku ögesi durumu (Kişisel arşiv).....	118
Şekil 3.49. Hamamyolu aksı ses ögesi durumu (Kişisel arşiv).....	119
Şekil 3.50. Hamamyolu aksı ışık- gölge durumu (Kişisel arşiv)	120
Şekil 3.51. Hamamyolu aksı atmosferik içsellik potansiyel durumları analizi.....	121
Şekil 3.52. Biçime dayalı içsellik başlığı kavram çalışması	122
Şekil 3.53. Hamamyolu aksı biçim durumu (Kişisel arşiv)	123

Şekil 3.54. Hamamyolu Sanat Köprüsü biçim durumu (Kişisel arşiv).....	124
Şekil 3.55. Hamamyolu aksında bulunan yüzey ilişki durumları (Kişisel arşiv).....	125
Şekil 3.56. Hamamyolu aksında bulunan boşluk ilişki durumları (Kişisel arşiv)	126
Şekil 3.57. Hamamyolu Sanat Köprüsü mevcut boşluk ilişki durumları (Kişisel arşiv).....	127
Şekil 3.58. Hamamyolu aksı katmanlı platform durumları (Kişisel arşiv)	128
Şekil 3.59. Hamamyolu aksı katmanlı platform durumları-2 (http-20)	128
Şekil 3.60. Hamamyolu aksı atmosferik içsellik potansiyel durumları analizi.....	129
Şekil 3.61. Programatik içsellik başlığı kavram çalışması.....	131
Şekil 3.62. Hamamyolu aksı satış eylemi durumu (Kişisel arşiv)	132
Şekil 3.63. Hamamyolu aksı satış eylemi durumu-2 (Kişisel arşiv).....	133
Şekil 3.64. Hamamyolu aksında bulunan kahvehane durumları (Kişisel arşiv)	134
Şekil 3.65. Hamamyolu aksında çeşitli eylemlerde bulunan kullanıcılar (Kişisel arşiv).....	135
Şekil 3.66. Hamamyolu aksında bulunan seyyar satıcı ve sokak sanatçıları (Kişisel arşiv).....	136
Şekil 3.67. Hamamyolu aksı programatik içsellik potansiyel kısımları analizi.....	137
Şekil 4.1. Maslow Piramidi, 1943 (http-27)	147
Şekil 4.2. Praxia Partners, hiyerarşi tablosu (http-28)	148
Şekil 4.3. Erik Erikson'un psiko-sosyal gelişim tablosu (http-29)	149
Şekil 4.4. Nüfus popülasyonunun 2002 ve 2025 yılları karşılaştırması (WHO, 2002) (http-30)	152
Şekil 4.5. TÜİK verilerinde yaş grubuna göre nüfus oranı, 1935-2080 (http-31)	153
Şekil 4.6. Yaş gruplarına göre yaşlı nüfusun oranı, 2017, 2023 (http-31).....	153
Şekil 4.7. BM 2050 yılı tahmin durumu (http-33).....	154
Şekil 4.8. Türkiye yaşlı nüfus oranı, 2023 (http-34).....	155
Şekil 4.9. Kent-kır sınıflamasına göre nüfusun dağılımı, TÜİK, 2022 (http-35)	168
Şekil 4.10. Kent-kır sınıflaması ve yaş grubuna göre nüfus oranı, TÜİK, 2022 (http-35).....	168
Şekil 5.1. Görüşmenin gerçekleştirildiği Hamamyolu aksı (Görsel: http-20)	182
Şekil 6.1. Katılımcıların cinsiyet durumu	183
Şekil 6.2. Katılımcıların yaş aralığı durumu	184
Şekil 6.3. Katılımcıların çalışma durumu	184

Şekil 6.4. Katılımcıların doğum yeri durumu	185
Şekil 6.5. Katılımcıların Eskişehir’de bulunma süresi durumu	185
Şekil 6.6. Katılımcıların Hamamyolu aksını kullanma sıklığı durumu	186
Şekil 6.7. Katılımcıların Hamamyolu aksını kullanma süresi durumu	186
Şekil 6.8. Katılımcıların Hamamyolu aksını tercih etme saat aralığı durumu	187
Şekil 6.9. Katılımcıların Hamamyolu aksına gelmek için kullandıkları ulaşım yöntemi durumu	187
Şekil 6.10. Katılımcıların Hamamyolu aksına nereden geldikleri/ evlerinin nerede olduğu durumu (Hamamyolu aksı görsel: http-20).....	188
Şekil 6.11. Katılımcılar ile görüşmenin gerçekleştiği noktalar (Hamamyolu aksı görsel: http-20)	189

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BM	: Birleşmiş Milletler
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
K.İ.M.	: Kentsel İç Mekân
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development (Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: World Health Organization

1. GİRİŞ

İnsanlık, ilk çağlardan beri deneyimledikleri mekânlarla etkileşim ve iletişim hâlinindedir. Bu etkileşim ve iletişim, insanın mekânı etkilediği gibi mekânın da insanı etkilemesi ile gelişmekte ve ilerlemektedir. Dolayısıyla kişiler mekânlara dair ilişkiler geliştirerek mekânsal bağlılık deneyimi oluşturabilmektedir. Bireylerin yaşam döngüsünde önemli konuma sahip olan mekânlar, mekânsal bağlılık sorgulamaları ile anlam kazanmakta ve gelişip dönüşmektedir. Tez çalışması kapsamında Eskişehir’de bulunan Hamamyolu aksını kullanan ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağlılık durumu ve düzeyi çalışılmıştır. Literatürde de kullanıcı- mekân ilişkisi adına önemli potansiyeller taşıyan mekânsal bağlılık sorgulamaları araştırma konusu olmuştur. Farklı yaş gruplarında, farklı mesleklerde, kısa ya da uzun süreli mekân değişikliklerinde, toplumsal ya da kişisel bakış açılarında çalışmalar yapılmıştır (Li, 2012; Williams ve Roggenbuck, 1989; Ji vd., 2023; Vidal vd., 2010; Hesari vd., 2018; Cheng vd., 2013). Literatürdeki çalışmalarda mekânsal bağlılık sorgulaması adına oluşturulan ölçekler 5’li derecelendirme olarak hazırlanmıştır. Kullanıcılardan yalnızca bağlılık durumunu derecelendirmeleri istenen ölçeklerde mekânların hangi unsurlarından dolayı bağlılığın oluştuğu incelemesi yer almamaktadır. Bu doğrultuda var olan ölçeklerin ham hâliyle çalışmada kullanılması yeterli olarak görülmemektedir. Kullanıcı- mekân ilişki ve etkileşimlerinde mekân bağlılığını oluşturan sebepler ve mekânsal durumlar önemli potansiyeller barındırmaktadır. Dolayısıyla tez çalışması kapsamında bağlılığı oluşturan durum ve mekânsal unsurların sorgulaması yapılmaktadır.

Çalışmada Hamamyolu aksı kentsel iç mekân potansiyelleri ile ele alınarak ileri yaştaki bireyler özelinde ne ifade ettiği, onların bu mekâna karşı bağlılığını oluşturan mekânsal unsur ve öğelerin neler olduğunu ve bu bağlılığı meydana getiren durumların tespiti çalışma kapsamında yer almaktadır.

“Kent” ve “iç mekân” kavramlarının bir araya gelerek meydana getirdiği kentsel iç mekân (urban interior) kavramı hem bireyler arası ilişkilerde hem de birey- mekân ilişkilerinde önemli bir konuma sahiptir. Karşılaşmaların ve işgallerin söz konusu olduğu kavram, kullanıcının deneyim ve etkileşimlerinin varlığı ile ortaya çıkabilen bir yapıdadır. Kentsel iç mekânın bu tavrı, mekânsal bağlılık durumunda önemli açılımlar yaratabilme ihtimali barındırmaktadır. Dolayısıyla tez çalışması kapsamında ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağlılığı ve bu durumu meydana getiren nedenler kentsel iç mekân

çerçevesinde çalışılmıştır. Bu doğrultuda tezin ikinci başlığında kentsel iç mekân kavramı başlığı ile literatürde yapılan açılım, bağlantı ve ilişkiler çalışılmıştır. Kentsel iç mekânın bünyesinde var olan iç-dış ilişkisi sorgulamaları ve kullanıcı- mekân deneyim ve etkileşimlerinde var olan “iç” kavramına daha yakından bakılarak “içsellik” (interiority) kavramı çalışma kapsamına dahil edilmiştir. İçsellik kavramı mekân tavrı ile birlikte ele alınarak ardından gelen bölümlere somut bir zemin hazırlamaktadır.

Aynı zamanda kentsel iç mekân kavramına içmimarlık disiplini perspektifinden bakarak olası ilişkiler açığa çıkarılmıştır. Geleneksel sınır ve duvarlardan sıyrılan içmimarlık disiplini, bünyesinde yer alan içselleştirme refleksi ve kullanıcı merkezli olma durumu ile kentsel iç mekân kavramında karşılık bulmaktadır. Attiwill’e (2011) göre içmimarlık disiplini, içselleştirme durumunu ve bireysellik koşullarını eleştirel bir şekilde ele almak için önemli bir konumdur. Zamansal, sosyal ve estetik kaygılara da dikkat çeken disiplin, kent içindeki ihtiyaç ve isteklere yönelik olarak cevap verebilme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla bahsi geçen iki kavram olası bir ilişkide görülmesi dahi iç-dış etkileşimi sorgulama ve de deneyim ve kullanıcı odaklı olma durumları ile bağlantılıdır.

Tez çalışması özelinde belirlenen Hamamyolu aksının konumu ve geçmişinden gelen kullanım şekli ve tavrı ile, kentsel iç mekân bünyesinde yer alan iç- dış ilişkilerini sorgulama, kullanıcı etkileşim ve deneyimlerinin varlığı için önemli potansiyeller barındırmaktadır. Dolayısıyla kentsel ve bireysel düzeyde önemli bir konumda bulunan Hamamyolu aksı tez kapsamına alınmıştır. Tez çalışmasının üçüncü bölümünde Hamamyolu aksının konumu, geçmiş ve şimdiki mekânsal ilişkileri ile mekân-kullanıcı etkileşimi incelenmiştir. Tezin ilk bölümünde çalışılan kentsel iç mekân kavramını ele alış biçimine paralel olarak Hamamyolu aksı incelenmiştir. Aynı zamanda Hamamyolu aksının kentsel iç mekân potansiyellerini tespit etmek amacıyla Teston’ın (2020) “içsellik” yorumlaması ile birlikte çalışılmıştır. Kentsel iç mekân ve içsellik bağlamı birlikte çalışılarak analizler oluşturulmuştur.

Tez çalışmasının dördüncü bölümünde kentsel iç mekân potansiyeli kapsamında incelenen Hamamyolu aksına mekânsal bağlılık durum ve düzeyi sorgulanacak kullanıcı grubu olan ileri yaştaki bireyler ele alınmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen verilere göre Dünya’da ve Türkiye’de ileri yaştaki bireylerin nüfus popülasyonu artmıştır ve yaşam döngüsünün önemli bir kısmının ileri yaş evresinde geçirileceği görülmektedir.

Oluşturulan istatistiklere göre bu durum gelecekte de devam edecektir. Aynı zamanda kronolojik olarak yaş almayla beraber fiziksel sınırlılıkların ortaya çıkması ve toplumdan izole olmama amaçlı sosyalleşme isteği ile ileri yaştaki bireylerin kentsel iç mekânları deneyimleme durumları ve ihtiyaçları artmaktadır. Kentsel düzeyde hafıza konumundaki ileri yaştaki bireyler toplumsal ve bireysel kimlik aktarımında da önemli bir noktadadır. Var olan bu durumlar, çalışmada ileri yaş kullanıcıların ele alınmasında başlıca motivasyonlar olmuştur. Dolayısıyla tez kapsamında kentsel iç mekân potansiyelleri ve bu mekânlara bağlılık penceresi, ileri yaştaki bireyler üzerine açılımlarla temellendirilmiştir. Tezin bu bölümünde öncelikle yaş alma ile birlikte oluşan “yaşlılık” kavramı ve yaklaşımları ele alınmıştır. Ardından ise ileri yaştaki bireyler, kronolojik anlamda daha çok yıla sahip olarak mekânlarla kurdukları iletişim ve etkileşimin daha fazla olmasından dolayı mekân ve mekânsal bağlılık bağlamı ile çalışılmıştır. Bu durum tez çalışmasının omurgasına zemin yaratmaktadır. Bu bölümün sonunda tez çalışmasında oluşturulan görüşme sorularına temel sağlayan Graham D. Rowles’un (1983) ileri yaştaki bireyler ve mekân ilişkisini mekânsal bağlılık çerçevesinde ele aldığı “içerdenlik” (insideness) teorisine yer verilmiştir.

Tez çalışması, ileri yaştaki bireylerin Hamamyolu aksına karşı mekânsal bağlılık düzeyini ve bu durumu oluşturan öğelerin sorgulanmasını kapsayan bir fenomenolojik araştırma çerçevesinde ele alınmaktadır. Kullanıcılardan genel bilgileri (cinsiyet, yaş, eğitim durumu vb.) alındıktan sonra Hamamyolu aksını kullanma durumları hakkında veriler elde edilmiştir. Devamında ise içeridelik teorisinin çıkarım ve kavramlarından oluşturulan mekânsal bağlılık durumu ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda nitel veri analizi yapılmıştır. Ortaya çıkan veriler sonucu ileri yaştaki bireylerin kentsel iç mekân potansiyelinde değerlendirilen Hamamyolu aksına karşı mekânsal bağlılık durum ve nedenleri, önceki çalışılan bölümler ile paralel olarak yapılan analiz ile sonuçlandırılmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Tez çalışmasının amacı, kentsel iç mekân potansiyeli çerçevesinde değerlendirilen Hamamyolu aksını kullanan ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağlılığını sorgulamaktır. Bağlılığı meydana getiren ya da getirmeyen nedenlerin, öğelerin ve mekânsal unsurların tespiti çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Seçilen kullanıcı grubunun bu aksı neden tercih ettiği ve bu durumun mekânsal bağlılıklarını hangi ölçüde etkilediği çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında mekâna karşı bağlılık ve aidiyet duygularını nelerin oluşturduğunu ve tetiklediğini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Dolayısıyla alışma, gelecekte gerçekleştirilecek olan kentsel düzeydeki tasarım ve düzenlemelerin “mekânsal bağlılık” kavramı da göz önüne alınarak oluşturulması adına önem taşımaktadır.

1.2. Araştırma Soruları

Kentsel düzeyde yer alan kentsel iç mekânlarda mekânsal bağlılık deneyimi, özellikle ilerleyen yaşın getirdiği fiziksel kısıtlamalar ile bu mekânlarda daha fazla vakit geçiren ileri yaştaki bireyler ile ilişkilidir. Dolayısıyla çalışmanın araştırma soruları bu doğrultuda oluşturulmuştur:

- İleri yaştaki bireyler kullandıkları kentsel iç mekânlara bağlılık hissetmekte midir?
- Kentsel iç mekânların hangi durum ve nitelikleri ileri yaştaki bireylerde mekânsal bağlılık deneyimini oluştırmakta ve tetiklemektedir?
- İleri yaştaki bireyler tercih ettikleri kentsel düzeydeki iç mekânları hangi kıstaslara göre seçmektedir? Onları bu mekânlara çeken nedir?
- Hamamyolu aksının ileri yaştaki bireylerde mekânsal bağlılık durumlarını ortaya çıkaran öğeleri ve başlıkları nelerdir?

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada hedeflenen amaçlar doğrultusunda ilk olarak literatür araştırması yapılmıştır. Kentsel iç mekân kavramı ve alt başlıkları tez çalışmasının amacına paralel olarak çalışılmıştır. Bu doğrultuda literatürde yer alan açılım ve yorumlamalar taranmıştır. Ardından Hamamyolu aksının geçmiş dönemlerinden itibaren kullanıcı-mekân ve iç-dış ilişkisinde önemli bir konumda bulunmasına vurgu yapılarak doküman analizi yapılmıştır. Aynı zamanda yapılan gözlemler ile içsellik kavramı üzerinden kentsel iç mekân potansiyel noktaları açığa çıkarılmıştır.

Alan çalışmasında ise Graham D. Rowles'un (1983) içerdenlik (insideness) teorisinde geliştirmiş olduğu ileri yaştaki bireylerin mekânlara bağlanma olgusu ve yönleri ile tez çalışmasının amacı doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme soruları oluşturulmuştur. 3 başlık altında (fiziksel içerdelik, sosyal içerdelik, otobiyografik içerdelik) oluşturulan mekânsal bağlılık görüşme soruları Hamamyolu aksında bulunan, Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO, 2015) paralel biçimde "yaşlı" olarak kabul edilen 65 yaş ve üzerindeki ileri yaştaki bireylere uygulanmıştır. Fenomenolojik araştırma çerçevesinde ele alınan tez çalışması, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile kurgulanmış ve uygulanmıştır. Görüşme; demografik durum, Hamamyolu aksını kullanım durumu, mekânsal bağlılık durumu ve kentsel iç mekân yansıması ile Hamamyolu aksı başlıklarına ilişkin sorular barındırmaktadır.

Aynı zamanda tez çalışması doğrultusunda alan çalışmasına dair doküman analizi yapılarak geçmişe yönelik fotoğrafların ve belgelerin taranması, araştırmada kişisel gözlem ve görüşme çalışmasının yer alması ile nitel araştırmanın güvenilirliği sağlanmıştır.

Elde edilen veriler doğrultusunda kod- kategori ve temalar oluşturularak nitel veri analizi yapılmıştır.

2. KARŞITLIKLARDAKİ KARŞILAŞMA HÂLİ: KENTSEL İÇ MEKÂN

Bu bölümde kentsel iç mekân kavramı üzerine literatürde yapılan tanımlama, yorumlama ile kurulan bağlantı ve ilişkiler çalışılacaktır. “Kent” ve “iç mekân” kavramlarının bir araya gelerek yeni bir pencere açmasıyla oluşan kentsel iç mekân, kullanıcı etkileşimi ve durumuna dayalı olarak var olmaktadır. Kavram aynı zamanda iç-dış bağlantısı ile birey ve deneyim etkileşimi pencerelerinden analiz edilecektir. Ardından kentsel iç mekân kavramına tarihsel perspektiften bakarak açılım ve yorumlamalarla kavramın gelişim süreci incelenecektir. Kentsel iç mekânı oluşturan özneler olan kent ve iç mekân kavramları bölümde çalışılacaktır. Kentsel kimlik ve kentteki değişimler üzerine aidiyet duygusunun yaşadığı süreç ele alınacaktır. İç-dış ilişkisinin yanı sıra kamusal-özel mekân ayırımına ve tarihteki karşılığına yer verilecektir.

Kentsel iç mekân kavramında yer alan iç-dış ilişkisinin “iç” kısmına daha yakından bakarak “içsellik” (interiority) kavramı çalışma kapsamına dahil edilecektir. Kavramsal arka plan ve ortaya koyulan yaklaşım ve yorumlamalara yer verilecektir. Ardından içsellik kavramı mekân kavramı ile beraber ele alınıp daha somut temeller oluşturularak yorumlama ve çalışmaları tez kapsamında değerlendirilecektir.

İçmimarlık disiplini bünyesinde var olan içselleştirme refleksi ve kullanıcı merkezli olma durumu ile kentsel iç mekân kavramı değerlendirmesinde disiplin çerçevesinden yararlanılacaktır. İç mekân kavramının literatürdeki tezahürü ve yorumlamaları, mekân ve yer kavramlarının anlam sorgulamaları çalışılacaktır.

Bu bölümde son olarak kentsel iç mekân tasarım örneklerine yer verilecektir. Kentsel tasarım yorumlamaları ve yaklaşımları ele alınacaktır. Tasarımların kentli ile ilişkisi, yöntem ve amaçları bu kısımda çalışılacaktır. Çalışma kapsamında ele alınan kent olgusu ile iç mekân kavramı ilişkisi ve ayrıca bu iki durumun kullanıcı perspektifinde tezahürü doğrultusunda kentsel iç mekân tasarım örnekleri incelenecektir. Örnekler, tez kapsamında kentsel iç mekânı iç-dış ilişkisi ve kullanıcı çerçevesinde ele alma tutumuna paralel olarak değerlendirilecektir.

2.1. Kentsel İç Mekân Kavramı

Kentsel iç mekâna ilişkin tanımlamalar, yaklaşımlar ve bağlantılar genellenebilir tek bir tanımlama yapmaya olanak sağlamamaktadır. Farklı araştırmacı ve yazar

toplulukları tarafından kentsel iç mekân kavramı; üçüncü bir mekân, bir geçiş mekânı bazıları içinse bir katılım bölgesi olarak tanımlanmaktadır. Birbirine tamamen karşıt gibi görünen kamusal olan “kent” kavramı ve özel alanı tarifleyen “iç mekân” kavramları bir araya gelerek “kentsel iç mekân” kavramını oluşturmaktadır. İç/dış, bireysel/toplumsal, özel/kamusal, formel/enformel, geçici/kalıcı, fiziksel/algısal gibi kavram arakesitlerinde kentsel iç mekân kavramı karşıtlıklar içindeki etkileşim ve ilişkiler içinde var olmaktadır (Cordan ve Çolak, 2015). Benzer şekilde Attiwill (2011) kentsel iç mekânı; kamusal-özel, mekân- insan kavramlarının tümü ile ilişkili, kent mekânı ve iç mekânın kesiştiği alanların kentlinin gereksinimleri ile ele alan bir çalışma alanı olarak tanımlamaktadır.

Kentsel iç mekân literatürdeki karşılığı ile “urban interior”, insanlar ve kentsel durum arasındaki ilişkiye odaklanır ve düzenler. Kavramda bulunan “iç” kelimesi iç mekânın inşa edilmiş bir doku olarak değil, insanların kentsel alanla ilişkisi ve “yerleşimi” olarak değerlendirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Geleneksel tanımda sınırları tanımlı olan iç mekân kavramı, kentsel iç mekân kavramı görüşünde mekânı deneyimleyen bireyle daha fazla etkileşime ve iletişime girerek algısal ve deneyimsel olarak ele alınmaktadır. Attiwill’e göre bu durumu ile kentsel iç mekân, içmimarlık disiplini içinde var olan içselleştirme refleksi ile insan ve çevresi arasındaki ilişki ve etkileşim üzerine sorgulamalar barındırmasından kaynaklı olarak potansiyeller bulundurmaktadır. Yerleşim kavramını fiziksel olarak alan yaratarak, zihinsel olarak ise algısal ve deneyimsel olarak ele almaktadır (Attiwill, 2011).

Kentler, mekânsal pratiklerin kapları hâline gelirken kentsel iç mekânlar “dalgalanan sınırlara, kimliklerin çokluğuna ve aidiyet duygusunun değişen katmanlarına yanıt olarak değişen ve gelişen sosyal, ekonomik, kültürel veya politik bir yapı olarak kendini gösteren” akışkan karakteriyle birlikte var olmaktadır (Hadjiyanni, 2018). Kentsel iç mekânı konum ve mekânsal çevreleme açısından görmekten ziyade kentsel eylemler ve yerleşim ortamına geçiş olarak görme eğiliminde önemli potansiyeller barınmaktadır (Atmodiwirjo ve Yatmo, 2021). Attiwill, kentsel iç mekân kavramını: “İnsanların yaşam alanları içinde gerçekleştirdikleri yaşama, çalışma, oyun oynama, satış, sergileme ve benzeri eylemlerin dış mekâna taşmasıyla söz konusu aktivitelere ev sahipliği yapan geçici, deneysel ve deneyimsel alanlar” olarak tanımlamaktadır (Attiwill,2011). Bir başka deyişle kentsel iç mekân, iç ve dış olarak tanımlanan mekânları parçalayarak insanlar ve ilişkilerinin yeniden yorumlanması ve tarifiyle oluşmaktadır.

sağlamaktadır. Kapalı ve genellikle özel mekânlarla özdeşleştirilen iç mekânın kamusal ve açık mekânda hissedildiği ve deneyimlendiği ve ayrıca çevresindekilerle ilişkilendirilerek farklı ölçek ve durumlarda iç mekânlaştığı bir kent olgusu hâlinde var olmaktadır (Karayılanoğlu, 2020).

Kentsel iç mekân, karşılaşmalar ve işgaller yoluyla kentsel yaşamın taşıyıcısı olarak kentsel ortamların rolünü vurgulamaktadır (Hinkel, 2011). Aynı zamanda birey düzeyinde bakıldığında kentsel iç mekân, kentsel ortamlarda bireylerin karakterini geliştirme ve dönüştürebilme yeteneğini ele almaktadır (Pimlott, 2018); geçiş, hareket ve zaman deneyimini birleştiren ve dönüştüren mekânsal koşulları sağlar (Poot., De Vos ve Van Acker, 2018). Birey ve kent perspektifinde bir ara mekân hâlinde var olan kentsel iç mekân, hem kentin toplumsal yönünü hem de iç mekânın bireyselliğini barındırmaktadır. Birey ve dolayısıyla toplum ile birlikte dönüşüm ve gelişime imkân tanımaktadır. Kentlinin ve kentin izlerini taşıyan kentsel iç mekân, bu durum ile bireysel ve toplumsal izlere ve gelişimlere ait öğeler barındırmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra zamanla değişime ve dönüşüme uğrasa da “sokaklar” insanların hayatında her dönemde belli bir konumda yer almıştır. Yemek yeme, içme ve sosyalleşme gibi yaşamsal eylemler ve ihtiyaçlar küçük apartman dairelerinden taşarak, insanların yaşam alanı hâline gelen sokaklara da dökülebilmektedir. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda da insanlar ile çevreleri arasındaki ilişkiye dayalı çeşitli fonksiyonlara hizmet eden kentsel iç mekânlar yaratılmaktadır (Cordan ve Çolak, 2015). Bireyler farkında olarak ya da olmayarak yaşadıkları ve deneyimledikleri sokaklarda kentsel iç mekânlar yaratabilmektedirler.

Louis Kahn bu konu hakkında: “Sokak halkın odasıdır... Günümüz kentlerinde çıkmaz sokaklar hâlâ bu oda karakterini korurlar. Transit yollar oda olma özelliklerini tümüyle kaybetmişlerdir. Bence kentsel planlama bu kaybın farkına varmakla işe başlayabilir...” açıklamasını yapmıştır (Oral, 2017). Bu veriler doğrultusunda sokağın, bir ev içi öznesi olan oda ile eş tutulması ile iç ve dışın birleşip farklılıkların ve sınırların ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Kent mekânının “oda”laştığı, “ev” gibi davrandığı algısal ve psikolojik boyutlara dönüşerek kentsel iç mekânı oluşturabilmektedir (Şekil 2.1, Şekil 2.2). Aynı zamanda Camillo Sitte şehir planlamasını bir karşılaşma sanatı olarak görür ve kent mekânını hümanizmi temel alarak sorgulamıştır (Attiwill, 2011).

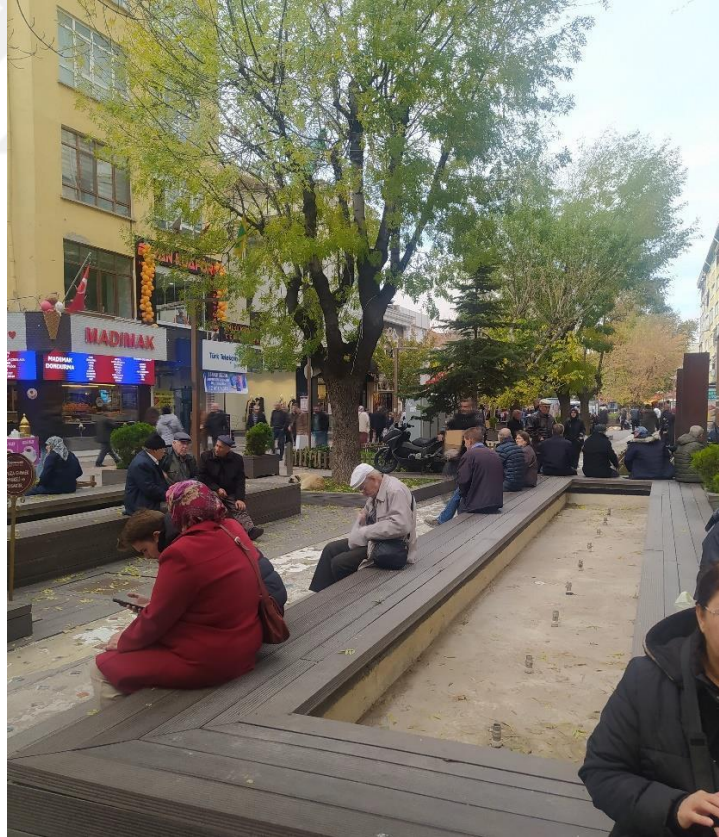

Şekil 2.1. Bir sokak görüntüsü, Jakarta, 2015 (Atmodiwirjo, Yatmo, Ujung, 2015)

Şekil 2.2. Sokak kullanım durumu, Balıkesir (Kişisel arşiv, 2024)

Bazı durumlarda yapılan tüm tanımlamaların ötesinde kentsel iç mekân başka anlamlar da taşıyabilmektedir. Bazen bir ağacın altı ve oluşturduğu gölge ile fiziksel ve sosyal bir mekân meydana gelebilir ve kentsel iç mekân için potansiyel oluşturabilir. Sadece bir ağaç altı olarak görülen olgu insanların toplandığı, bir etkileşim içine girdiği ve iletişimin başladığı bir mekân olabilmektedir (Şekil 2.3). Bazen ise topluluktan ziyade sadece bir kişi dahi olsa o alan o kişi için anlamlı bir mekân olabilmektedir. Dolayısıyla insan-mekân arası etkileşim ve iletişim, kentsel iç mekân anlamı ve değeri taşıyabilmektedir. Zaman zaman ses, ışık, koku, hava, nem gibi ortama ait ayırt edici ve algısal özellikler bu durumlara karşılık gelebilmektedir. Norberg- Schulz, The Concept of Dwelling kitabında bu durumla ilgili olarak “oturmak aynı zamanda doğal bir yerle arkadaş olmak demektir.” açıklamasını yapmıştır (Norberg- Schulz, 1985). Kişi var olduğu mekânla içinde bulunduğu andan itibaren isteyerek ya da istemeyerek iletişim hâlinde bulunur. Yalnızca insanlarla değil, Norberg- Schulz’un da dediği gibi bulunduğu yerle de “arkadaş” olabilir.

Şekil 2.3. Bir kentsel iç mekân potansiyeli, ağaç altında oturan insanlar, Eskişehir (Kişisel arşiv, 2023)

Bu duruma benzer şekilde meydana getirilen bir tasarım çalışması da etkileşim ve deneyimler barındırması ile kentsel iç mekân potansiyelleri yaratabilmektedir.

Avustralya’da bulunan RMIT Üniversitesi’nde İçmimarlık bölümü profesörü olan Suzie Attiwill 2009 yılında içmimarlık öğrencileri ile Urban Room, “Kentsel Oda” başlıklı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Üniversitenin bulunduğu Melbourne şehrini bir laboratuvar gibi kullanarak çalışan öğrenciler sınırlardan kopmayı ve iç-dış ilişkisini sorgulama ve inceleme fırsatı bulmuşlardır. Çalışma sırasında oluşturulan ve geliştirilen mobil mutfak projesi, yemek yapabilme işlevine sahip bir bisiklet olarak tasarlanmıştır. “Slow Kitchen” isimli tasarım hem bir ürün hem de bir iç mekân potansiyelindedir (Şekil 2.4, Şekil 2.5). Herhangi bir zamana ya da mekâna bağlı kalmayan tasarım, süreç içerisinde topluluklar ve bağlantılar oluşturabilmektedir. İçinde bulunduğu mekân ve kişilerle etkileşime geçebilmekte ve kentsel iç mekân fırsat ve potansiyelleri yaratabilmektedir. Yemek yeme ve pişirme, toplanma ve ilişkiler yaratma fırsatları ile iç mekân oluşturma süreci kentte var olmaktadır. Mekânsal ve zamansal ilişkiler kurma potansiyeli ile de kentsel iç mekân yaratmak için olumlu ihtimaller barındırmaktadır. Aynı zamanda tasarımın mobil olması hâli ile mutfak kavramının bağlı kaldığı duvarlardan sıyrılıp kent içinde bireylerin istediği yerde konumlanarak ilişki başlatması, sınırların ortadan kaldırıldığı ve kullanıcıların merkezde olduğunu göstermektedir. İstenilen yerde, istenildiği zaman konumlanabilen mobil mutfak, kentsel iç mekânın belirli bir çerçeveleme olmaksızın oluşturulabileceğini de göstermektedir. İletişim, etkileşim ve deneyimin var olduğu yerde kentsel iç mekân da var olabilme durumundadır.

Yalnızca bir bisiklet olarak görünen ürün farklı işlevler eklenerek farklı bir ürüne, ardından bir kentsel iç mekâna, daha ötesinde ilişkiler ve etkileşimler topluluğuna dönüşmektedir. Ürünü deneyimleyen kişi öncelikle yalnızca ürünle ilişki kurmuş gibi görünse de, ürünü tasarlayan ve yiyecek satışı yapan kişi ile, yiyecek satışı sırasında orada bulunan kişiler ile ve ürünün bulunduğu konum ile iletişime geçmektedir. Dolayısıyla oluşturulan tasarım aracılığıyla farklı biçimlerde iletişim ve deneyimler meydana gelebilme ihtimali var olmaktadır.

Şekil 2.4. Kentsel iç mekân potansiyeli, Slow Kitchen (Attiwill, 2011)

Şekil 2.5. Slow Kitchen, Anthony Hamilton-Smith, 24 Ağustos 2013 (<http-1>)

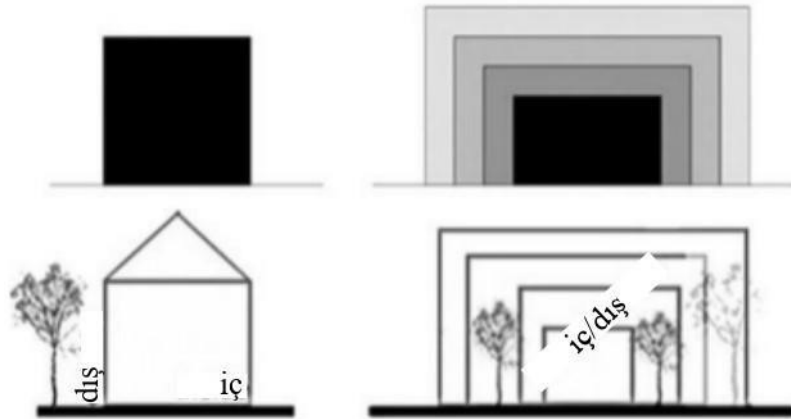
2.1.1. İç-dış bağlantısında kentsel iç mekân

Dış ve iç mekân tanımlamalarının algısal düzeyde bir arada bulunduğu kentsel iç mekân kavramı, bu arada kalınmış durumdan ve etkileşim ve iletişiminden beslenmektedir. Kapalı ve genellikle özel mekânlarla özdeşleştirilen iç mekân kavramının kamusal ve açık mekânda hissedildiği ve çevresindekilerle ilişkilenerak farklı bir ölçekte iç mekânlaştığı bir kent olgusudur. Altınyıldız Artun (2014) kenti, “evin uzantısı, modern bilinçdışının mekânı” olarak tanımlamaktadır. Bu söylem ile geleneksel görüşte sınırları belli, kapalı bir hacim olan evi kente doğru taşıyarak bireylerin yerleşimini ve ilişkilerini duvarlardan ve sınırlardan koparmaktadır. “İç” olarak görülen ev olgusunun ve

bünyesinde barınan eylemlerin kente yayılarak uzandığı bu durumda yeni etkileşim ve deneyim potansiyelleri yatmaktadır. Bu durum ile de kentsel iç mekân varlığı ve ihtimalleri doğmaktadır.

Kentsel mekânda özelleşen ve içselleşen bir mekânı tanımlayan kentsel iç mekân kavramı, olayların ve varlıkların hareketinin gerçekleştiği, iç ve dış alışverişinin devamlı olarak bir arada bulunduğu mekânlardır. İçerinin ve dışarının sürekli olarak yer değiştirip etkilendiği ve tanımlandığı bu durumda iç mekânın fiziksel sınırların ötesine geçerek, atmosferik, ilişkisel ve deneyimsel niteliklerini kapsayarak yeni bir çalışma ve araştırma alanı sunmaktadır (Cordan ve Çolak, 2015). Valerie Mace (2014) bu konu hakkında “dış mekân” adlandırmasını bir alışkanlık olarak görmektedir ve dış mekânın “mekânsal tersine çevirme” yoluyla iç mekâna dönüştüğü kentsel dokuyu bir kentsel iç mekân olarak tanımlamaktadır. Özellikle iç ve dış arasındaki fiziksel sınırların ötesine geçildiği, etkileşim ve iletişim merkezli durumların var olduğu kentsel iç mekânlarda tanımlanmış bir dış mekân ya da iç mekân kavramlarından ziyade; birbirinin yerine geçebilen, birbirinin tanımlamalarını işgal edebilen ya da alışlagelmiş genellemelerin ortadan kalktığı bir durum var olmaktadır.

İç; öncelikle özel alanla, ihlalden korunmayla ilgili bir meseledir. Dolayısıyla “iç”; her şeyden önce bir ruh hâli, bir mekân düzenleyerek kişinin kendine ait bir şey yapma fırsatı olarak görülmektedir. Kişi bir şeyin dışındayken aynı zamanda başka bir şeyin içinde olabilir, bu nedenle içeride olmak ve dışarıda olmak birbirinin yerine geçebilir. İçerisi ve dışarısı, içinden geçilebilen varlıklar hâline gelebilmektedir (Şekil 2.6) (Accasto, 2010).

Şekil 2.6. İç ve dış ilişkisi (Krstić, Trentin, Jovanović, 2016)

İç mekânın fiziksel sınırlardan bağımsız hâle gelerek iletişim ve deneyim nitelikleriyle bulunduğu kentsel iç mekân kavramı araştırmacılar tarafından farklı yönleri ele alınarak çalışılmıştır. Farklı tanımlama ve yorumlamalarda iç ve dış kavramı başrole alınarak etkileşimleri ve iletişimleri sorgulanmıştır.

Deleuze (1992), bilindik ve alışlagelmiş kısıtlama ve sınırların aksine iç ve dış arasındaki ilişkisel duruma değinerek iç mekânın seçilmiş bir dış mekân, dış mekânın ise planlanmış bir iç mekân olduğunu belirten ve fiziksel sınırların ötesinde geçirgenlik durumuna dikkat çekmektedir. Bu duruma benzer şekilde Wagenfeld (2011), iç ve dış arasındaki atmosferik etkileşime, diyaloga ve geçirgenliğe işaret etmekte ve ayrıca iç ve dış denilen olguları tanımladığı düşünülen sınırların birbirinden ayrı düşünülemez ve aradaki bağıntının fiziksel sınır ve duvarların ötesinde sinestezik ve simbiyotik bir etkileşimin varlığını açıklamaktadır. Daha da temelinde ise Giunta'ya göre mekân, “kendisini oluşturan parçaların periyodik tekrarı ile oluşur; sürekli olarak ‘oluş’ hâlinindedir ve bu nedenle, içinde geçiciliği ve yersizleşmeyi barındırır” (Kaymaz Koca ve Hale, 2018).

Church (2011) ise kentsel iç mekân kavramında “görünmeyeni görünür yapma” pozisyonlarına dikkat çekmekte ve kentin bir iç mekân olarak görülmesinden ziyade, kente “aşinalık” ve fiziksel olarak kentin “içinde” olma potansiyelleri ile bağlantılı olduğunu vurgulayarak öznellik, geçicilik ve deneyimsellik kavramlarına dikkat çekmektedir. İç ve dış mekân kavramlarını duvarlardan ve sınırlardan ziyade “var olma” ve deneyimleme durumları ile ilişkilendirmiştir.

Jonas (2011) ise geçici olmayan ögeler barındırdığını belirttiği “kent içi” tanımlamasında, birbiriyle ilişkili, birbiri içine geçen ve bütünü oluşturan parçaların birliğine gönderme yapmaktadır. Aynı zamanda mekânların oluşumunun temelinde “merkezcil içe dönüklük” anlayış düzenini ortaya koymaktadır. Daha da ötesinde Jonas, mekânsal deneyimi dıştan görünüşte sonsuz iç derinliğe sahip olarak tanımlamaktadır.

Fiziksel sınır ve duvarların ötesine geçerek iç ve dış mekânların yok sayılamaz etkileşimine değinen Benjamin içten dışa ya da dıştan içe iletişimini “gezin” (flaneur) ve “koleksiyoncu” (collector) benzetmesiyle açıklamaktadır. Walter Benjamin'e (2002) göre gezgin; “kentsel alanda kendi oturma odasındaymış gibi hareket eden” kişidir. Dış olan kentsel mekânı evi ve evinden bir parça gibi görerek, eylem ve deneyimlerinde bunu

yansıtmaktadır. Gezgin, içi dışı doğru parçalayarak genişleten ve böylece içi fiziksel durumlardan sıyrarak bir görüşe sahiptir. 19. yüzyılda ortaya çıkan pasajlarda, yıldızlarla aydınlatılan sokaklara gaz lambalarının yerleştirilmesi ile gezgin için sokak bir iç mekân hâline dönüşmüştür (Church, 2011). Koleksiyoncu ise dış mekândan -kentten- etkilenen ve dışarıdan topladıklarını kendi evine, özel alanına getiren kişidir. Kamusal mekânı içselleştirerek yaşayan koleksiyoncu, dışı benzeyen içler yaratma refleksindedir. Koleksiyoncunun oturma odası, içinde dünya tiyatrosu olan bir kutudur (Benjamin, 2002).

2.1.2. Birey ve deneyim etkileşiminde kentsel iç mekân

İç ve dışın fiziksel sınırlardan ziyade algı zemininde bir araya gelmesinden beslenen kentsel iç mekân kavramı, kullanıcının ortaya çıkardığı ilişkiler ve deneyimler ile şekillenmekte ve dönüşmektedir. Aynı zamanda insanların başkalarıyla daha fazla etkileşime girme veya sosyal alışverişe sahip olma ihtiyaçlarının da karşılandığı bir mekân olma özelliği taşımaktadır (Atmodiwirjo ve diğer., 2021). Kentsel iç mekânlar, kenti yaşayan ve deneyimleyen bireylerden etkilenmekte ve değişmektedir. Aynı durum bireylerin kentten etkilenmesi hâlinde de geçerlidir. Karşılıklı etkileşim ile bireyler ve kentsel iç mekânlar var olmaktadır. Bu durum toplumsal düzeyde de yer almaktadır. Kentsel iç mekânlar, toplum yaşantısı ve alışkanlıklarını yansıtmaktadır. Toplumun mekân ile ilişkisi arasındaki etkileşiminden doğan kentsel iç mekân, bireyler arasındaki ilişki ve etkileşime de olanak sağlamaktadır. İnsan- mekân ve insan- insan etkileşiminin kent düzeyindeki yansıması için kentsel iç mekânlar önemli potansiyele sahip olgulardır.

Hillier (1984), kentsel iç mekânları sosyolojik açıdan ele alarak, mekânların hareket ve akışlarla oluşmasına, dolayısıyla fiziksel yapıyı mekâna değil mekânsal ilişki ve etkileşimlerine odaklanmıştır. Kentsel iç mekânlarda sirkülasyon ve devrimin önemini vurgulayan Hillier'e göre mekânların ardaşıklığı önemli olmaktadır. Genel pencereden bakıldığında Hillier, mekânın fiziksel oluşumlardan ziyade insan hareketleriyle anlam kazandığını ve mekânların maddesel algılarından kurtularak başka bir boyutta ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur (Köseoğlu, 2011). Kentteki katı tutum ve sınırların aksine Hillier'in düşüncesi insana bağlı olarak meydana gelen hareket ve akışların, mekânları ve kentleri şekillendirip geliştirdiğidir. Bu durumdan hareketle kenti

deneyimleyen kişi olan kentlinin zaman zaman kentsel iç mekânları farkında olarak ya da olmayarak kendisinin de yaratabileceğini görmekteyiz.

Aşağıda görölen örnekte bir fotoğraf satıcısının ürünlerini sergilemek ve satmak için bulunduğı cadde ve insan topluluğı içinde kendisini var etme çabasını oluşturduğu kentsel iç mekânı görmekteyiz. (Örnek; Suzie Attiwill'in öğrencilerinden olan Alice Kohler'in "Urban Room" isimli çalışmadan alınmıştır.) Fiziksel ve zihinsel olarak kendisine yer oluşturma isteğı ile meydana gelen tek bir tebeşir çizgisi, onu hem çevresinden ayrı bir konuma yerleştirmekte hem de çevresi ile bir ilişki bir diyalog başlatmaktadır (şekil 2.7). Bu çizgi ile birlikte iletişim ve bağılantılar harekete geçmeye başlamıştır. Kendisini ifade etme yöntemi ve insanlara ve bulunduğı mekâna bir seslenme çabası ile bir yer oluşturmuştur. Aynı zamanda bu durumu ile birey farkında olarak ya da olmayarak kentsel iç mekân tavrını ortaya koymaktadır. İlişki ve etkileşimler aracılığı ile ortaya çıkan kentsel iç mekân kavramı, bu örnekte de göröldüğü gibi birey eylemleri merkeziliğinde var olmaktadır.

şekil 2.7. Sokak satıcısı fotoğrafı (Attiwill, 2011)

Ayrıca insanın içinde bulunan yer-yapma çabasını da bir refleks olarak görmekteyiz. Sergileyicinin kendisine oluşturduğu bu yer ona aittir ve ondan izler taşımaktadır. O kişinin hayatını ve yaşantısını bu yarattığı "yer" ile okumak mümkündür. Kişisel alan kavramı, bireyi fiziksel dünyaya yerleştiren bir kavramdır. Önemi esas olarak kişisel bir bölgeyi nasıl belirlediğinde, bireyin bir kimlik duygusu geliştirmesine ve

iletişim ve tanınma ritüellerine katılmasına olanak sağlamasında yatmaktadır ve dolayısıyla aidiyet duygusunun doğası gereği bir yer duygusuyla bağlantılı olduğu görölmektedir (Madanipour, 2003). Üstelik kişisel alan doğası gereği taşınabilir olduğundan, fiziksel dünyadaki konumu belirlerken ait olma duygusu da harekete geçer (Mace, 2014). Yalnızca bir çizgi, hem cadde ile hem de insanlarla başlattığı iletişim ile kentsel iç mekân potansiyelini ortaya çıkarabilmektedir.

Benzer şekilde Giunta (2009), kentsel iç mekân kavramı ile kullanıcı etkileşimi ile oluşan geçici ikamet durumunu belirtmektedir. Bu bağlamda kentsel iç mekân,

1. Bedenler (sosyal bileşen “bireyler ve topluluklar”),
2. Nesneler (cansız aktörler “kent mobilyaları”) ve
3. Mekânlardan (taşıyıcı sistemler “kentsel strüktürler”) oluşan çevresel bir sistemdir.

Bir başka açıdan bakıldığında ise bir mekân, büyüklüğü ya da küçüklüğü fark etmeksizin kullanıcının davranış ve akışlarına göre işlevlenir ve şekil alır. Bu mekân bir evin odası olabileceği bir kentsel iç mekân da olabilmektedir. Diğer taraftan kullanıcının mekânı hiç kullanmama ihtimali de vardır. Herhangi bir mekânın durumu ve kullanış şekli inşa edilmiş fiziksel niteliklerinden ziyade kullanan kişiler tarafından belirlenir. Örnekte görölen Belçika Genk kentinin halk kütüphanesi, antropolog Ruth Soenen'in aktardığı gibi, o bölgede yaşayan göçmen nüfus için bir buluşma yeri hâline gelmiştir (Poot ve diğer., 2018). Kütüphane olarak kurgulanan ve sunulan mekân, birincil işlevinden ziyade kentlilerin karşılaştığı ve buluştuğu bir kentsel iç mekân hâline gelmiştir (Şekil 2.8, Şekil 2.9).

Şekil 2.8. Bir kentsel iç mekân potansiyeli, Genk halk kütüphanesi (Poot ve diğer., 2018)

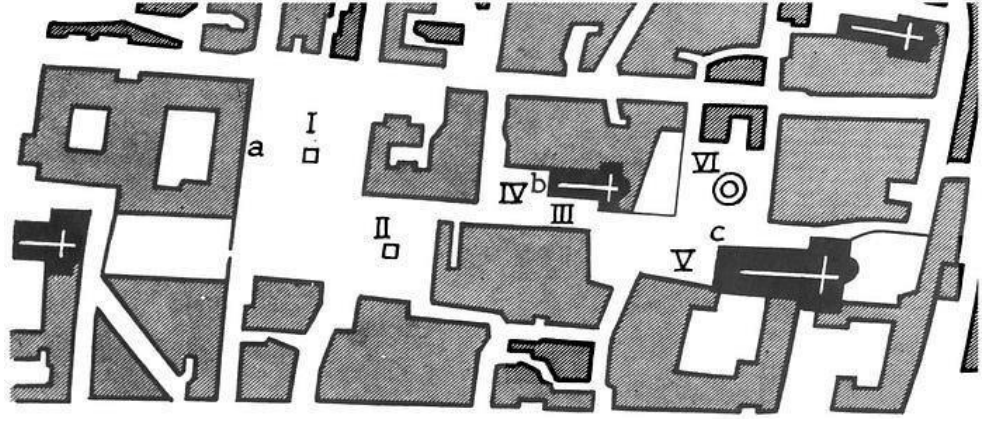
Şekil 2.9. Genk halk kütüphanesi (Poot ve diğer., 2018)

Bu nedenle kentsel iç mekânlar çerçevelenmiş fiziksel ölçütlerden ziyade kullanıcı ile anlam kazanır. Giunta'nın (2009) da belirttiği gibi kentsel iç mekânlar tasarlandığı belirli standartlara göre değil, varlığı içinde kentli ile birlikte şekil alan mekânlardır.

2.2. Kentsel İç Mekâna Tarihsel Perspektiften Bakmak

Merwoos-Salisbury ve Coxhead'e göre "kentsel iç mekân" terimi ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında Amerika'da tasarımcıların dış mekânı taklit eden ve onunla rekabet eden ayrıntılı lobiler yaratmasıyla ortaya çıkmıştır (Merwood-Salisbury ve Coxhead, 2018). Savaş sonrası dönemde mimari teknolojinin icadı, kamusal iç mekânların kentsel ölçeği aşmasını sağlamıştır. İklimlendirme sistemleri, floresan aydınlatma, yürüyen merdiven ve uzun açıklıklı yapısal sistemler, örneğin alışveriş merkezleri, ofis kompleksleri ve havaalanı terminalleri gibi modern kentsel peyzajları karakterize eden geniş iç mekânları mümkün kılmıştır (Koolhaas, 2002). Mega ölçekli iç mekânlar inşa etme fikri, kentsel tasarımla bağlantılı yöntemleri kullanan bu alanlar için kavramsallaştırma sürecinin başlatılmasıyla sonuçlanmıştır (Stickells, 2006; Rice, 2016). Eş zamanlı olarak ticari iç mekânlar kamusal dış mekânların ölçeğini ve şeklini almaya başlamıştır. Kent sokaklarını konforlu ve güvenli hâle getirmek için işletmelerde kent mobilyaları ve aydınlatma kullanımı da ortaya çıkmıştır (Merwood-Salisbury ve Coxhead, 2018).

Aynı zamanda modern öncesi şehirlerin düzeni, Camillo Sitte (1889) tarafından "kentsel iç mekân" olarak tanımlanmıştır. Sitte, 1889'da şehri tek bir yapı topluluğundan ziyade sürekli bir mekânsal çevreleme dizisiyle yapılandırılmış kesintisiz bir yaşam ortamı olarak temsil etmiştir (Şekil 2.10). Leon Battista Alberti, mimari kitabını Papa V. Nicholas'a sunduğunda şehri sokakları ve meydanlarıyla "büyük bir ev", evi ise odaları ve koridorlarıyla "küçük bir şehir" olarak tanımlamıştır (Alberti, 1989). Öte yandan Sitte, vatandaşların davranışlarının, ritüellerinin ve alışkanlıklarının bu tür "yontulmuş boşluk" kabulünü şekillendirebileceğini ilk fark eden kişi olmuştur. Bu anlamda, kentsel iç mekâna ilişkin ilk embriyonik fikir, kentsel mekânın sadece çevrelenmiş olmadığı, aynı zamanda gerçek kullanımıyla "farklılıkla" tanımlandığı inancıyla ortaya çıkmıştır (Leveratto, 2019). Sitte, insanların ayak izleriyle dolu karlı bir alanın metaforik görüntüsünü canlandırmıştır. Kalın bir kar örtüsüyle kaplı bir meydanı hayal etmeye çalışırken, yayaların ayak izlerinin gayri resmi olarak takip ettiği patika yolları arasında el değmemiş bazı düzensiz kar alanlarının olduğunu fark etmektedir. Böylece şehir sakinlerinin şehri deneyimleyerek ve yaşayarak şekillendirdiğini tekrar görebilmekteyiz.

Şekil 2.10. Camillo Sitte'nin şehir planı, Modern şehir planlamanın doğuşu (Sitte, 1889) (http-2)

Hermann Sörgel, 20 yıl sonra içsellikğin “mekânsal bir düşünceyle çizilen” tüm kentsel figürlere uzandığı sonucuna varmıştır. “Bir mekân olarak sokak, tıpkı bir odanın diğerine bağlanması gibi, onu çevreleyen binalara da bağlıdır” (Sörgel, 1918). Bir başka deyişle de fikir, kentsel açık alanların, yansıtma temelli bir mantık ile “açık hava odaları” olduklarından ve fiziksel olarak çevrelenmeleri ile de iç mekânlar olarak değerlendirilebilecekleriydi.

Bu öncülden birkaç yıl sonra bir Arjantin konferansı sırasında, bu genişletilmiş içsellik fikri, Le Corbusier'in Vers une Architecture'ın (1923) “le dehors est toujours un dedans” (dış her zaman bir iç) başlıklı bir bölümünü resmettiği karatahta taslağında yer almıştır (Le Corbusier, 2006). Daha sonra, 1971'de, kısmi bir solma döneminden sonra, Louis Kahn'ın Philadelphia Sanat Müzesi'nin City/2 başlıklı sergisine katıldığı karakalem çizimler biçiminde örnek bir sentez yer almaktadır (Leveratto, 2019). “Mimarlık Bir Odanın Oluşturulmasından Gelir” sloganını gösteren en ünlü meydanın yanında tipik bir İtalyan meydanının kısa bir taslağı vardı; Kahn bunun altına sokağın aynı zamanda bir oda olduğunu yazmıştır: “Duvarları bağışçılara ait olan bir topluluk odası/ Tavanı gökyüzü” (Kahn, 1971). Böylece görsel bir karşılaştırmayla, odanın mimari tasarımın temel çevre birimini temsil etmesinin yanı sıra kimliğinin tek bir tip, kanonik bir ölçek veya belirli bir konformasyonla sınırlı olmadığına altını çizmek istemiştir (Leveratto, 2019). Başka bir deyişle oda, ister özel ister kamusal, ister evde ister meydana olsun, insanların bir iç mekân ile diğeri arasındaki inşa edilmiş alanı algılama ve yaşama biçiminin olağanüstü temsili anlamına gelmektedir.

Bu noktadan hareketle kentsel mekânlar, kuşatılma ve kapatılmalarının yayılma ve pekiştirilmesine dayalı olarak bir tür içsellik ile de karakterize edilebilmişlerdir. 1970'lerin ikinci yarısında, iç tasarımın yansıtma özelliğini kentsel açık alanlara da yaymak için ilk olarak Rudolf Arnheim, Bachelard'ın "yuva" hayalini yeniden canlandırdığı *The Dynamics of Architectural Form*'da ortaya çıktı (Arnheim, 1977). Ardından Renato De Fusco'nun (1978) "şehirselleşme hipotezi"ni geliştirdikten sonra kavram nihayet hem New York'taki Cooper Hewitt Müzesi'nde "Kentsel Açık Alanlar" konulu bir sergi ile hem de Christian Norberg-Schulz'un (1980) "Sokağın, kelimenin tam anlamıyla, yaşamın gerçekleştiği bir 'kentsel iç mekân' olabileceği" şeklindeki ilk bilinçli farkındalığıyla onaylanmıştır.

Aynı zamanda sosyolog William H. Whyte, kentsel oturma odası olarak 1960'larda cep parkları olarak adlandırılan bazı yerleri analiz etmiştir. Whyte'a göre, etkili küçük parklar -eski öncülleri olan duvarlarla çevrili olan bahçeler gibi- iç mekânın temel niteliklerini bünyesinde barındırıyordu: çok sayıda oturma yeri ve belirgin kenarları vardı. Bu kenarlar duvar olmayabilirlerdi. Bitkiler, ekranlar veya seviye değişiklikleri olabilir. Ancak benzer bir çevreleme ve güvenlik hissi sunarak, sakinlerine aidiyet hissi verirken aynı zamanda çevredeki şehirle görsel bağlantılarını da koruyordu (Merwood-Salisbury ve Coxhead, 2018). Manhattan'ın merkezindeki Paley Park, genellikle Whyte'ın tasarım ilkelerinin arketipik örneği olarak gösterilmektedir (Şekil 2.11). Peyzaj mimarları Zion ve Breen tarafından 1967 yılında tasarlanan bu minyatür parkın üç tarafı yüksek binalarla çevrilidir. En üstte akasya ağaçlarından oluşan bir ızgara, üzerinde basit metal sandalyelerin yoldan geçenleri durup oturmaya teşvik ettiği arnavut kaldırımlı bir plazayı gölgelemektedir. Alanın arkası, her iki tarafında sarmaşık kaplı iki levha bulunan yüksek bir şelaledir. Akan suyun sesi trafik gürültüsünü bastırarak park ile sokak arasında işitsel bir sınır oluşturmaktadır (Merwood-Salisbury ve Coxhead, 2018) (Şekil 2.12). Burada da görülebileceği gibi sınırların yalnızca fiziksel çevreleme yoluyla oluşturulmasına gerek yoktur. Bazen yalnızca bir su sesi, kişide bir mekânda olduğunu hatırlatmakta ve hissettirmektedir. Aynı zamanda Whyte tarafından, insanların çevreyi kendi beğenilerine göre değiştirmelerine, tam anlamıyla kendilerine "yer açmalarına" olanak tanıyan, kontrol ve aidiyet duygularını artıran hareketli oturma yerlerinin sosyal işlev açısından önemi de vurgulanmıştır.

Şekil 2.11. *Paley Park* (<http-3>)

Şekil 2.12. *Paley Park, New York City, 1967* (Merwood-Salisbury ve Coxhead, 2018)

Benzer şekilde Florida A&M Üniversitesi, Mimarlık Okulu profesörü Edward Timothy White; *Path, Portal, Place* adlı kitabında kentsel mekân niteliklerinden birçok kez “kentsel odalar” olarak söz eder (White, 1999). White’a (1999) göre “Plazalar ve

bahçeler oturmak, var olmak ve eğlenmek için fırsatlar sunar. Açık bir yer, tanım ve karakter duygusuna sahiptirler. Bunlar bizi minnet dolu bir cömertlikle kucaklayan kent odalarıdır”. “Oda”yı hem kelimenin ilk anlamıyla hem de sembolik olarak bir binadaki bir hacim veya kapalı bir oda olarak adlandırmaktadır. Kent dokusunu “ev” olarak tanımlamakta ve şöyle demektedir: “Bitişik cephelerin tutarlı yollar ve mekânlar oluşturduğu kompakt kent dokularında, çevreyi tanımlamak için zaman zaman ‘ev olarak kent’ metaforunun kullanıldığını duyarız. Sokaklar koridor, plazalar odalar ve bina cepheleri iç duvarlardır” (White, 1999).

Tüm bu yorumlamaların yanı sıra, bu görüş ve durumlar, insan eylemleriyle ilgili derin ilgisine rağmen, sanki içsellik yalnızca topolojik ve konumsal bir koşulu temsil ediyormuş gibi, bu iki terimin bileşimini meşrulaştırmak için fiziksel bir sınırlamaya olan ihtiyacı aşılammıştır. Bu nedenle önceki yıllarda, teorik bir bakış açısıyla, soyut bir açık alanı gerçek bir “kentsel iç mekâna” dönüştürme olasılığı, içsellik fikrinin üstlendiği diğer tüm karmaşık ve çok katmanlı anlamları göz ardı ederek, çevresinin mimari biçimselleştirilmesine hâlâ bağlıydı (Leveratto, 2019). Kentsel oda fikri iç ve dış konumlarda sınırları aşmak için öncü ve yenilikçi bir yaklaşım olsa da, belirtildiği gibi, içsellik katmanında çevreleme ihtiyacına devam etmektedir.

“The Snøhetta Project”, içsellik kavramlarının rol oynadığı kentsel mekân oluşturmanın daha yeni bir modeline işaret etmiştir. (Merwood-Salisbury ve Coxhead, 2018).

Bu, ilk kez 1990’larda kentsel oturma odasının aşırı kuralcı tutumu olarak görülen duruma tepki olarak ortaya çıkan “kentsel yüzey” (the urban surface) fikridir. Bir bakıma modernist kent planının benzer amaçlarla yeniden canlandırılması olarak görülebilmektedir. Ancak, Alex Wall'un önerdiği gibi, burada vurgu, yirminci yüzyılın başlarındaki şehir planlamasında olduğu gibi sabit işlevsel bölgeler üzerinde değil, tek bir yüzey üzerinde bir arada var olan birden fazla işlevin ve bu yüzey boyunca dinamik faaliyet akışlarının teşvik edilmesinin üzerindedir (Wall, 1999). Bu yaklaşımın arkasındaki motivasyon ve tutum esasında sosyal kapasiteyi artırmaktır. Kullanımı dikte etmek yerine, beklenmeyen olayların meydana gelebileceği açık ve kapsamlı kentsel platformlar yaratmaya teşvik etme amacındadır. Coğrafya profesörleri Don Mitchell ve Lynne Staeheli bu durumu şu şekilde ifade ediyorlar: “Kamusal alan için ideal biçim, bir dizi aktiviteye ve bir dizi kimliğin ortaya çıkmasına izin veren biçimdir, ancak bunun

yönetilme şekli açık veya çözümsüz bırakılmıştır” (Mitchell ve Staeheli, 2007). Yüzeyin tüm potansiyelinin gerçekleştirilebilmesi için yollara ve binalara olduğu kadar aynı zamanda insan vücuduna ve özel karşılaşmalara da izin vermesi gerekmektedir.

Al/Arch tarafından, İsrail’in (2008) Bat-Yam şehrinde otoyol kenarında düzenlenen “REAL Estate”, biyomorfik ahşap nişlerin kesildiği ve daha büyük kamusal alanın yüzeyinde küçük özel alanlar oluşturan sürekli bir beton “örtü” duvarına sahiptir (Merwood-Salisbury ve Coxhead, 2018) (Şekil 2.13). Bu kentsel yüzey kullanıcılara özgürlük tanımakta ve kullanıcıya göre şekillenen deneyimsel bir kentsel iç mekândır. Yüzey, kullanıcıları deneyimlemeye ve yaşamaya davet etmektedir. Real Estate projesi “kentsel yüzey” fikrinin ana varlığına verilebilecek uygun bir örnek olarak düşünülmektedir (Şekil 2.14).

Şekil 2.13. Real Estate Projesi, AL/Arch (<http-4>)

Şekil 2.14. Real Estate deneyimleyen kullanıcılar (<http-4>)

Carlos Martinez Architekten ve İsviçreli çağdaş sanatçı Pipilotti Rist tarafından tasarlanan İsviçre'nin St. Gallen kentindeki bulunan Stadtlounge (2005), benzer bir fikrin çağrıştırmacı ifadesidir (Şekil 2.15). Tasarımcılar, daha önce yeterince kullanılmayan bir alanı, kelimenin tam anlamıyla kırmızı halıyı sererek adından da anlaşılacağı gibi bir tür “şehir salonu” hâline dönüştürmüşlerdir. Kırmızı granül kauçuktan oluşan sürekli bir yüzeyin varlığı, kullanıcıları çevrelerine dokunmaya ve deneyimlemeye teşvik etmektedir. Kauçuğun kalınlığı, dokusu ve deseni, yüzeyin altından çıkan üç boyutlu formlarla vurgulanmıştır: masalar, banklar, saksılar, çeşme ve hatta arabalar kaplanmıştır. Bu şekilde şehir dokusu gerçek anlamda daha yumuşak ve daha davetkar hâle gelmiştir (Şekil 2.16). Aynı zamanda alışılmış kullanımdan kaynaklanan aşınma ve yıpranmanın yüzeyinde açıkça görülebilmesi için izlenim alma kapasitesine sahiptir; insan yerleşiminin izleri istenmeyen bir yanlışlık olarak görülmenin aksine göz önünde bulunan emarelerdir. Kentlinin deneyimlediği ve etkileşime girmesi, bırakılan izler ile interaktif olarak gözlemlenebilmektedir. Kullanılan ve kullanılmayan şehir kısımları da bu şekilde tespit edilme imkanına sahiptir. Aynı zamanda tasarımcılar için bu durum, oldukça değerli bir gözlem aracı olabilmektedir.

Şekil 2.15. Stadtlounge, St. Gallen (<http-5>)

Şekil 2.16. Stadtlounge, Kentsel oturma odası (<http-5>)

Kentsel iç mekân fikrinin, “açık hava odaları” geleneğinin ötesinde farklı bir yorumu, Kahn’ın katkısından birkaç yıl önce ve herhangi bir fiziksel sınırlandırmaya gerek duymayan kavramsal bir derinlikle ortaya çıkmaya başlamıştır. 1948’de, ilk olarak Bruno Zevi’nin mimarlık ve şehircilik tarihini, her türlü çevresel tasarımın üretken çekirdeği ve nihai nedeni olarak görülen iç mekânın merkezi rolüne göre rapor ettiği *Architecture As Space* (1948) kitabının ilk baskısında yer almıştır. Daha sonra 1950’lerde kentsel iç mekânlara ilişkin ilk tasarım deneyleri ve iç mekân fikrinin kendisi hakkında daha derin yansımalarla yayıldı (Leveratto, 2019). Öte yandan, Giulio Carlo Argan (1955)

gibi teorisyenler ve tarihçiler, iç mekânı “dış mekâna göre duvarlarla sınırlandırılmış” olarak değil, temel “insan varoluşunun boyutu” olarak tanımlayarak, içsellikğin eşliğini tamamen topolojik bir seviyeden varoluşsal bir seviyeye taşımışlardır.

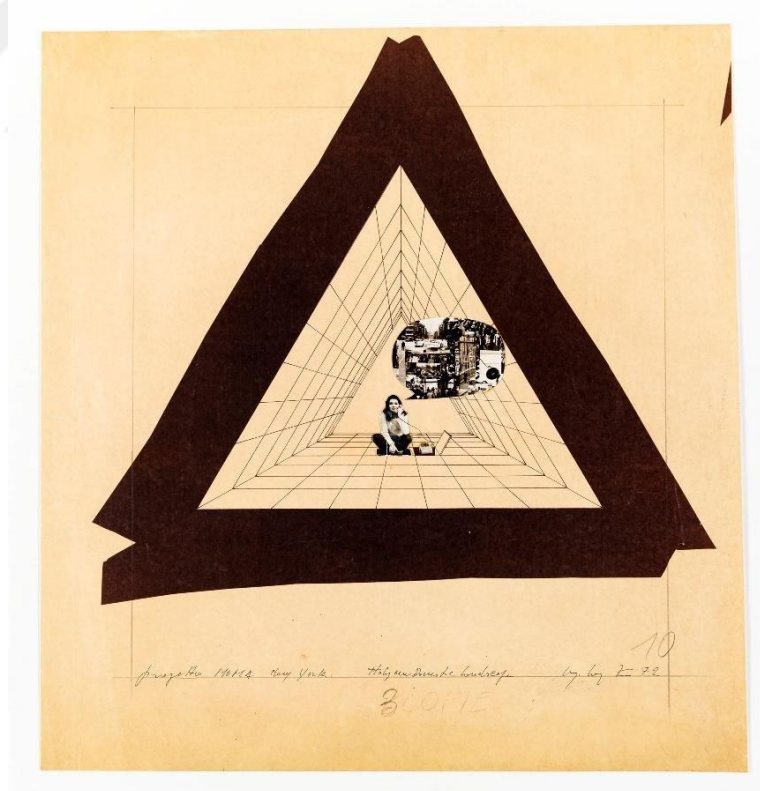
Aynı zamanda, iç disiplinlerin farklı ölçek ve boyutlara yaklaştığı aynı dönemde, mimari ve kentsel çalışmalar, içsellik fikrinin sembolik olarak atıfta bulunduğu kentin “insan karakteri” üzerine odaklanmaya başlamıştır. Fiziksel alan ile insanların sosyopsikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişki araştırma zeminini oluşturmuştur. Kentsel alanların fiziksel biçiminin psikolojik ve algısal sonuçları ele alınmaya başlanmıştır (Lynch, 1960). Böylece, birkaç yıl içinde, “içsellik” kavramı kentsel yaşanabilirlik duygusunun yapılandırılmasında öznel deneyimin yeni bir merkeziliği yoluyla, kentsel çalışmalar alanında da belirli bir önem kazandı.

Bu teorik eğilimin en iyi örneği, 1947’den bu yana Amsterdam’ın oyun alanlarına yönelik projeleriyle temaya odaklanan Aldo van Eyck’in, yeni bir yaklaşımı savunmak amacıyla kentsel tasarıma bir “içselleştirme” süreci aracılığıyla yaklaşmayı öneren çalışmasıyla temsil edilmektedir. Bu durum “nihayet insanların gerçek hayatlarına odaklanabilecek mimari hümanizmin” ortaya çıkışı olarak yorumlanmıştır. Forum’da (1960) yazdığı gibi, “planlayıcının görevi herkes için inşa edilmiş bir eve dönüş sağlamak, aidiyet duygusunu sürdürmektir... Otuz yıldır mimarlık... içerde bile insana dışarıyı sağlıyor” (van Eyck, 1960). İç mekân kavramı konumsal bir durumdan ziyade, insanlar tarafından deneyimlenebilecek, kullanılabilecek, aidiyet ve bağlılık durumlarının yer aldığı ve sürekli olarak dönüştürülebilecek bir çevre olarak bulunmaktadır.

Carlo De Carli’nin insan karakterizasyonuna odaklanarak iç disiplinlerin yeterlilik alanını genişletmeye çalıştığı İtalyan dergisi Interni’nin sayfalarında da benzer bir pozisyon geliştirilmiştir. İlk sayının başyazısında, “iç mekân... ‘dışarı’nın zıttı değildir ve büyük veya küçük boyutları yoktur; farklı yönler ve anlamlar kazanan bir devamlılıktır; bir anın tutarlılığıdır; bu bir insani yaşam durumudur” (De Carli, 1967). Ona göre iç mekân, “dış mekânın mantıksal olarak tersine çevrilmesi” olarak değil, daha ziyade, herhangi bir tasarım biçimini bir tür yansıtma anlamlandırma süreci içinde yapılandırmak zorunda olan “mekânın aynı genetik içsellikği” olarak değerlendirilebilir. Böylece De Carli, farklı disiplinleri karakterize eden metodolojik yaklaşımlara bakarak ve yalnızca “içeriden” bir tasarımın sağlayabileceği insan etkilerine dair daha güçlü bir

farkındalığı savunarak kentsel, mimari ve iç tasarım arasındaki tüm sınırlar aşmaya çalışmıştır (Leveratto, 2019).

Takip eden on yıl boyunca, kentsel iç mekânlarla ilgili tasarım araştırmaları genişlemiştir. Aynı zamanda kullanıcıların gerçek ihtiyaçlarına göre mekânsal düzenlemeler dönüşerek esnek kullanıma uygun tanımlamalara kaymıştır. Ugo La Pietra 1977'den 1979'a kadar bir sergi olan "Italy: The New Domestic Landscape" (Ambasz, 1972) sırasında New York Modern Sanat Müzesi'nin dikkatini çektikten sonra insanlara maddi ve sembolik araçlarla yeniden "kentte yaşamak", böylece "zihinsel olarak ama aynı zamanda fiziksel olarak da ona sahip olmalarını" sağlamak amacıyla bir dizi deney başlatmıştır (La Pietra, 2013) (Şekil 2.17, Şekil 2.18). Amaç kentleşmiş bireylerin; kentin mekânını kullanmasını, onun karakterini bir nevi evcilleştirerek ona sahip çıkmasını sağlamaktır. Bu nedenle ünlü "design reconversion" serisinde, kent mobilyalarının bir dizi unsuru, her bir parçanın kullanım amacını çarpıtarak, onları en somut durumu tanımlayabilecek bir tür yaygın ev ekipmanına dönüştürmek üzere yeniden tasarlamıştır.

Şekil 2.17. Ugo La Pietra, Kolaj Çalışması (<http-6>)

Şekil 2.18. Ugo La Pietra, 'İtalya, Yeni Yurtiçi Manzara' başlıklı sergi için kolaj (<http-6>)

Son olarak, 1980'lerin başında, tüm bu heterojen katkılar, Milano'da kentsel içmimari ve tasarım hakkında bir tür "okul"un doğuşunu belirlemiştir. Buna göre kentsel açık alanlar basit boşluklar olarak değil, "inşa edilecek ve şekillendirilecek mimari alanlar" olarak değerlendirilmiştir. İç disiplinlerin geleneğine ait araç ve stratejilerden yararlanarak şekil vermektedir (Ottolini, 1987). Politecnico di Milano "Urban interior" kavramını disiplinler arası yeni bir çalışma alanı olarak tanıyan ve yeni bir disiplin olarak lisansüstü eğitim veren ilk üniversitedir (Sözgen, 2021). Genel olarak odak noktası, geleneksel olarak farklı bir işlevsel ve sembolik rejime tabi olan ve ancak bu şekilde onları "kentsel iç mekân" olarak nitelendirebilecek mekânsal bağlamlarda bile projelerin yaratmak zorunda olduğu "yaşayan" boyut üzerinde olmuştur (Di Prete, 2011). Bu alandaki araştırma ve uygulamalar, yalnızca metropoliten kolektif alanların fiziksel "içselleştirilmesi" olmasından ziyade, daha çok insan ölçeğine yalnızca metrik parametre olarak değil, esas olarak öncelikle şehirde ona "bakarak" yaşamak ve boyut olarak insan ölçeğine daha fazla dikkat edilmesini içeren kentsel tasarıma yeni bir yaklaşım tarzı ile ilgilidir (Norberg-Schulz, 1984). Bu bakış açısından hareketle, kentsel içselliğin en son yorumları, kentin yeni bir morfolojik yapısının varlığından türetilmemiştir. Tam tersine, iç disiplinlerin kentsel alandaki işlevsel rolünü görmenin yeni bir yolunu ortaya çıkarmışlardır. Bu alandaki son birkaç yıllık araştırmanın en önemli yönlerinden biri, geleneksel olarak konumsal bir koşulun sınırlarıyla bağımlı bir disiplin tanımının aşamalı

olarak zayıflaması olmuştur ve bu, soyut bir alanı "place-to-be" dönüştürme görevine dayanan kapsamlı bir tasarım yaklaşımına yol açmıştır (Norberg-Schulz, 1984).

“Urban interior” literatürde bugünkü anlamına karşılık gelecek şekilde ilk defa 2007 yılında RMIT Üniversitesi’nde bir grup akademisyen ve konu üzerinde faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesiyle oluşan bir araştırma ekibinin çalışmalarında yer almıştır (McLeod, 1999). İçmimarlık bölümünde Profesör Suzie Attiwill yürütücülüğünde mimarlık, içmimarlık, endüstriyel tasarım, içmimari tasarım, peyzaj mimarlığı, moda tasarımı, kamusal sanat ve ses tasarım disiplinlerinden gelen akademisyenlerin oluşturduğu bu grup kendilerine “Urban Interior” adını vererek çalışmalarını sanat, mimarlık ve kent ara kesitinde yürütmektedir. Melbourne kentini 1990’lardan beri bir laboratuvar gibi değerlendiren ekip, kentteki kullanılmayan, atıl ve boş sokaklar, yollar ve ara mekânların kent yaşantısına katılmasına dair çalışmalarını tasarım disiplinlerinin birlikte üretimleri ile sunmaktadır (Sözgen, 2021).

Günümüzde iç mekânlar artık özel bir tipolojik alan olarak değil, daha ziyade mekânı inşa etme eylemi olarak kabul edilen insan “jest”inin uygunluğuna odaklanan bir tasarım felsefesi olarak incelenmektedir. Sonuç olarak, kentsel iç mekân alanındaki son gelişmeleri, belirli bir mekânsal tipolojinin aşamalı bir tanımlama süreci olarak değil, “yer oluşturma” konusunda yeni ve etkili yaklaşımları bireyselleştirmeyi amaçlayan, koordine ve eş zamanlı bir tasarım deneyleri serisi olarak okumak mümkündür (Attiwill, 2013; Hinkel, 2011).

2.3. Kentsel İç Mekânın Toplumsal Yansıma Öznesi: “Kent”

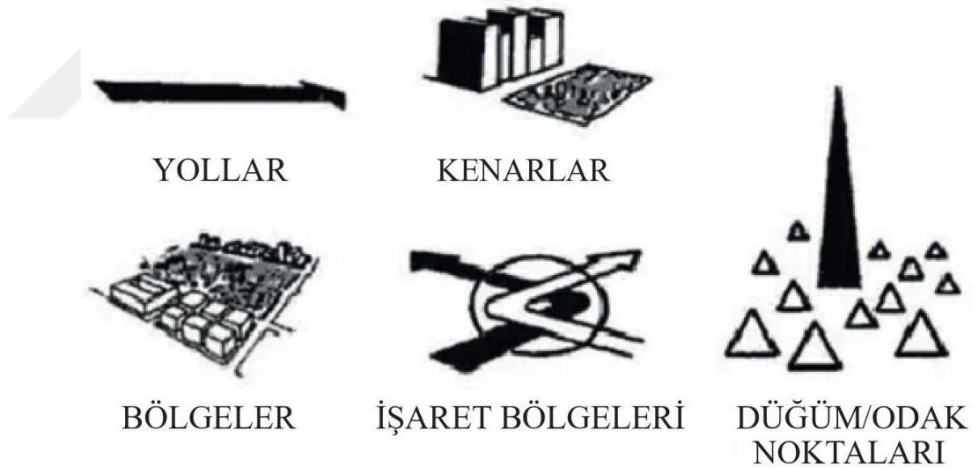
Fustel de Coulanges, şehrin mükemmel bir insan mekânı olduğunu söylemektedir. Yoğun, alacalı ve tüm insanların ortak inşasıdır (Accasto, 2010). Ortak bir yaşam ve ortak bir yapım sürecidir. Kent, insan doğasındaki heyecan ve karmaşanın yansımış ve taşmış hâlidir. Aynı zamanda içerisi ve dışarısı hakkındaki karmaşıklığa anlam verme çabası ve bu durumun kentle ilişkisi her kültür açısından tartışma konusu olmuştur. Ivan Morris’in kaleme aldığı Heian Japan “The World of the Shining Prince” makalesinde de bu durum ifade edilmiştir. Bir asilzade için en ağır ceza, önemli sayılacak bir görev dahi olsa, şehir dışına gönderilmektir. Bu durum, uygarlığı terk etmek anlamına geliyordu. Şehir sınırlarının ötesinde vahşilikler, fırtınalar ve rahatsız edici durumlar vardı. “Dışarıdaki”

yaşanabilir olarak görünmüyordu (Accasto, 2010). Bu durumda şehir medeniyet ve uygarlıkla ilişkilendirilirken şehir dışı belirsizlikler ve dolayısıyla korkutucu durumlarla birlikte görülmüştür. Fustel de Coulanges'in açıklamasında olduğu gibi insan yaşamı ve doğası için kent vazgeçilmez bir enerji kaynağıdır. Kişi kentin içinde kendisini, yaşadığı toplumu ve mekânları izler. Farkında olarak ya da olmayarak kent içine yansıttığı “kendini” görür. Kendi varlığı ve yaşantısı kent içinde var olur ve büyüyüp gelişir. Kişi kenti, kent de onu yaşayan ve deneyimleyen bireyleri etkiler ve dönüştürür. Dolayısıyla karşılıklı ilişkiler ile etkileşimler meydana gelir. Bireysel ve toplumsal yansımalar kentte gözlemlenebilir hâldedir. Bir toplumun geçmişi, şimdiki yaşantısı ve gelecek kaygısı kent algısının oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır (Nalbant Özkul ve Adıgüzel Özbek, 2019). Mace'e göre kentsel çevrede ilerledikçe deneyimlenen olgu paleti, bir dizi mekânsal deneyimle örülmüş; kent sakinlerinin değerlerini, inançlarını ve hayallerini somutlaştıran ve yansıtan çeşitli durumları ortaya çıkarmaktadır. Olaylar ve deneyimler devam ettikçe de bilinç, beden ve zihin “içeride olma” hissi ile karşılaşmaktadır. Yani içeride olma hissi, şehri oluşturan parçaların sürükleyici ve duygusal nitelikleri aracılığıyla bilince nüfuz etmektedir (Mace, 2015).

Kentsel mekân, insanların bir araya geldiği bir yerleşimin sonucu ve “esasen bir keşif yeridir.” Aynı zamanda gayri resmi toplanma veya tesadüfi karşılaşma yeridir. Karşılaşmalar ve tesadüfler sonucunda da etkileşimin ve iletişimin başladığı mekânlardır. Kentlinin hem şehirle hem de diğer kentlilerle etkileşimi meydana gelir. Aynı zamanda kentsel mekân, antik çağlardan beri insan buluşmasının gerçekleştiği sahne olmuştur. Buluşma mutlaka anlaşma anlamına gelmez; öncelikle insanoğlunun çeşitlilikleri içinde bir araya gelmesi demektir. Dolayısıyla kentsel mekân, özünde dünyanın bir yeridir. Bir keşif bir “olasılıklar ortamıdır.” Kentsel mekânda insan, bir dünyanın zenginliğini deneyimleme anlamında “ikamet eder.” Buradaki “ikamet etme” kavramını Norberg-Schulz, başın üzerinde bir çatıya sahip olmaktan ve belirli bir metrekaleden daha fazlası olarak ele almıştır. Birincisi; ürün, fikir ve duygu alışverişi için başkalarıyla buluşmak yani hayatı birçok olasılık olarak deneyimlemek anlamına gelmektedir. İkincisi, başkalarıyla bir anlaşmaya varmak, yani bir dizi ortak değeri kabul etmek demektir. Son olarak, kendimize ait seçilmiş küçük bir dünyaya sahip olmak anlamında, kendisi olmak demektir (Norberg-Schulz, 1985).

Lynch'e (1960) göre ise "Her bir kentlinin kentin bazı kısımlarıyla uzun bir münasebeti olmuştur ve ona ilişkin kendi imgesi hatıra ve anlamlarla yüklüdür".

Lynch kent imgesi konusunda insan belleğinin önemli bir rol oynadığını söylemektedir. Her birey öznel kent imgesini yaşar ancak bazen ortak noktalarda buluşmalar, benzer imgesel çıkarımlar vardır. Lynch'e göre "Bir kişi algıladığı dünyayı ayrıştırabilmek için ne kadar çok ipucundan yararlanıyorsa ve bu yöntemler ne kadar çeşitleniyorsa kendi dünyamızda yön bulma yöntemlerimize o kadar ışık tutuyor demektir" (Lynch, 1960). Fiziksel ve algılanabilir nesnelerin bireylerin zihninde imge oluşumuna yardımcı olacağını ele alan Lynch; "Çevre, görsel olarak düzenlenmiş ve keskin bir şekilde tanımlanmış ise, kentli de kendi anlamlandırması ve oluşturduğu bağlantılarla kente şeklini verir. İşte o zaman kent, dikkat çekici ve kolay tanımlanabilir gerçek bir yer olabilir" demektir. Lynch kent imgesini yollar (paths), kenarlar (edges), bölgeler (districts), işaret bölgeleri (nodes) ve düğüm/odak noktaları (landmarks) olarak beş başlık altında incelemiştir (Lynch, 1960) (Şekil 2.19).

Şekil 2.19. Kent imgesini oluşturan başlıklar (Lynch, 1960)

İlk sırada yer alan yollar bireyler için imajlarında bulunan baskın unsurlardandır. Bireylerin geleneksel olarak hareket ettiği yollar olarak tanımlanabilmektedir. Kenarlar ise yol olarak kullanılmayan doğrusal öğelerdir. Kenar unsurları bir şehrin su veya duvarla çevrelenmesi gibi alanları bir arada tutma rolü ile de önemli düzenleme özellikleri barındırmaktadır. Üçüncü sırada yer alan bölgeler bireylerin hem zihinsel hem de fiziksel olarak "içerisine" girdiği ortak, tanımlayıcı bir karaktere sahip olduğu anlaşılabilen orta

ile büyük bölümleridir. Düğümler ise, bir şehirde bireylerin girebileceği, yoğun odak noktaları olan stratejik kısımlardır. Öncelikle kavşaklar, ulaşımın kesintiye uğradığı yerler, yolların kesiştiği noktalar, bir yapıdan diğerine geçiş alanları olabilmektedir. Son başlık olarak yer düğümleri de başka bir tür referans noktası ve imaj noktasıdır. Yer düğümleri genellikle oldukça basit tanımlanmış fiziksel nesnelerdir: Bina, tabela, mağaza veya bir dağ. Pratik amaçlar için sabit bir yönü simgeleyebilmektedirler. Aynı zamanda yer işaretleri yerel olabilmektedir. Bireyin imajını dolduran saysız tabela, mağaza önleri, ağaçlar, kapı kolları ve diğer kentsel detaylar olarak var olmaktadır. Aynı zamanda da bahsedilen imaj başlıkları farklı görüntüleme koşullarına yani onu deneyimleyen kişilere bağlı olarak zaman zaman türünü değiştirilebilmektedir. Bir otoyol, sürücü için bir yol, yaya için ise bir kenar olabilmektedir.

Cormier (2014) ise kentle ilgili olarak “Kent hayatı bir iç meseledir.” yorumunu yapmıştır. Bu ifade, kentsel çevrede çağdaş toplumun ihtiyaçlarını kolaylaştırmak için, insanların zamanlarının çoğunu geçirdikleri yer olan ev içi ile başlamak gerektiğini savunmaktadır (Warakanyaka, Zhara ve Atmodiwirjo, 2017). Cormier, şehri “ev içi” kavramıyla özdeşleştirerek “yaşadığımız, öğrendiğimiz, vatandaş olduğumuz ve birey olduğumuz yerler” olarak görmektedir. Alberti de benzer şekilde evi “küçük bir şehir” olarak adlandırmıştır (Norberg-Schulz, 1971). Evlerde olduğu gibi şehirlerde de yaşadığını ve temel unsurların yer aldığını aktarmıştır.

Bu doğrultuda kent; yalnızca planlanmış, hazır ve çizili olan, insanların yaşamaları için “sonradan” yerleştirildiği mekânlar olarak değerlendirilmemelidir. Church bu durumla ilgili olarak, kentin sabit veya statik bir durum olmasından ziyade insanların dolaşımı ve işgaliyle yeniden kurgulanan ve devamlı olarak değişim olan bir mekân olduğunu belirtmektedir (Church, 2011). İnsanlar yaşadıkları kenti etkileşim ve iletişimleriyle “büyütür” ve geliştirir. Zaman içerisinde deneyimler yaşayarak ve yaşatarak gelişimini sağlar. Aynı şekilde kent de sakinlerini etkisi altında bırakarak şekillendirir ve tamamlar. Lynch kenti dönüşümün taşıyıcısı ve sonsuz bir değişim süreci olarak görür. Fiziksel (görünen) ve fiziksel olmayan (görünmeyen) boyutları ile kentteki değişim, hem toplumsal hem de bireysel olarak görünmektedir (Lynch, 1972). Bartlett Mimarlık Okulu, Mimarlık ve Kent Kültürü Profesörü Iain Borden'ın vurguladığı gibi, “we make space and space makes us” (Bartlett UCL, 2011). Dolayısıyla ortaya çıkan etkileşim ve iletişim bize tanıdık bir yer, aidiyet duygusunu doğurur.

2.3.1. Kimlik ögesi üzerinden kent kavramı

Keleş'e (1975) göre kent, işlevler bütününden oluşmuştur. Oluşturulan sistem, insanların arzu ve gereksinimlerinin karşılanması üzerine yönelmiştir. Kent, kültür ögesinin barındığı ve insan bilinç ve belleğinin yansıması ve aktarması olan tarihsel nitelik taşıyan yerdir. Kişinin kendinden öncekilerden alıp kendinden sonrakilere aktardığı değerler, kentte kendini süreklilik içinde ve fiziksel olarak ortaya koymaktadır (Şahin ve Tavşan, 2018). Dolayısıyla kentin fiziksel yapısı; mimarisi, anıtları, mabetleri ve kişilerin yaşadıkları evleriyle tarihi boyutta geçmiş ve gelecek arasında bir bağ oluşturmaktadır. Diğer insan ve kuşaklarla iletişime geçirmekte ve bir bağlantı ortaya çıkarmaktadır (Erzen, 2015). Kendinden önceki kişilerin yaşam şekli, kenti kullanma biçimi ve hayat standartları hakkında bilgi vermektedir. Aynı topraklarda, aynı mekânlarda fakat farklı zaman dönemlerinde yaşayan insanlar arasında bu sayede bir aktarım, bir iletişim söz konusu olmaktadır. Bu noktada kültür ögesinden de bahsetmek mümkündür. Kültür, geçmişten gelen ve geleceğe miras bırakılan, yapısı itibarıyla dün, bugün ve yarın arasında köprü görevi görmektedir. Kültür olgusunun zaman ile kurduğu bu ilişki, kentsel mekânda var olduğu sürece, insanı ortak bir merkeze koyarak kentsel kimlik niteliği de kazandırmaktadır. Sosyal bir canlı olan insan, kültür olgusunu üreten, destekleyen ve birbirini var eden bir bütünlük içerisinde girmektedir.

Kentler sahip oldukları kimlik özellikleri ile tanımlanmakta ve diğer kentlerden ayrı bir konuma yerleşebilmektedirler. Kimlik, bir kenti tanımlanabilir ve anımsanabilir kılan özellikleri ortaya koymakta ve ayırt edici nitelikler barındırmaktadır. Kentsel kimlik kentin ve dolayısıyla kenti deneyimleyen bireylerin sahip olduğu niteliklerin soyut ya da zihinsel temsilidir. İnsan, zihninde canlanan anılar ve zihinde oluşan imgeler ile güçlenmektedir. Kişilerin hafızalarındaki kent görüntüsü, o kentin kimliğidir. Ricoeur (2012), kişisel hafıza hakkında yaptığı tanımlamada, toplumsallığın izinin kişisel hatırlama eyleminde bulunduğunu ve her bireysel hafızanın yeni bir bakış açısı olduğunu söylemektedir (Şahin ve Tavşan, 2018). Kişilerin yaşadıkları ve deneyimledikleri mekânlar, hafızalarında istemli ya da istemsiz şekilde yer edinir. Dolayısıyla her mekân, her bir bireyde farklı tezahür edebilir. Yaşanan deneyim ve etkileşimler ile oluşan aidiyet duygusu, kentsel kimlik için önemli bir konumdur. Kentteki her bireyin kentin farklı noktalarında kendi kent imgesini oluşturduğu ve yaşattığı söylenebilir. Kimi zaman diğer kentliler ile ortak kent algısında birleşse bile her bireyin kent hafızası kendi varoluşuna dayanmaktadır (Nalbant Özkul ve Adıgüzel Özbek, 2019).

Relph (1976), kimlik kavramını yerle birlikte “içeride olma” kavramı aracılığıyla tanımlamıştır: “bir kişinin veya grubun belirli bir yere duyduğu bağlılık, katılım ve ilgi derecesi” ile ilişkilendirmiştir. Buna göre, “Eğer bir kişi kendini bir mekânın içinde hissediyorsa, orada değil buradadır, tehdit altında değil güvendedir, açığa çıkmak yerine kapatılmıştır, stresli değil rahattır”. Relph, kişinin kendini bir yerin içinde ne kadar derinden hissederse, o yerle olan kimliğinin de o kadar güçlü olacağını öne sürmektedir. (Seamon ve Sowers, 2008).

Aynı zamanda kimliği var eden özellikler zaman içerisinde doğal şartlar ya da o şartları değiştirmeye çalışan insan deneyimleri ile ortaya çıkabilmektedir. Ancak geniş bir tarihsel süreçte birikim şeklinde oluşan kentsel kimlik, taşıdığı özellik ve niteliklerini her zaman kaybetme ihtimali de taşımaktadır. Bu tür bir kayıpta, kent ile kenti deneyimleyen ve yaşayan kentli arasındaki ilişkide bir sarsılma ve yıkım söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla var olan bağlılık durumu da ortadan kalkabilmektedir. Kentlinin, kenti benimseyememesi ve her zaman yaşadığı, alışkın olduğu mekânları tanıyamaması hem anlık olarak hem de gelecekte önemli problemler yaratabilmektedir. Doğal afetler, savaşlar gibi etkilerin yanı sıra aynı zamanda planlama ve tasarım çalışmaları ile kentlerin fiziksel yapısı değiştirilip dönüştürülebilmektedir. Yere bağlanmada “aşinalık” unsuru bireylerin mekâna bağlılık derecesi ile ilişkilendirilebilir. Sık kullanılan veya ziyaret edilen yerler en yüksek düzeyde deneyime sahiptir ve en tanıdık olanlardır (Gustafson, 2001). Dahasında ise, yerin coğrafyası (konumu, orijinal özellikleri ve simge yapıları, topluluk yapısı veya kamu binaları gibi özellikler) yere bağlılığı etkilemektedir (Asadollahi Asl Zarkhah, Tuna Ultav ve Ballice, 2020).

Kişilerin kendisine yakın hissetmesini sağlayan “tanıdık” referans noktalarına bağlanma ve anlam geliştirme fırsatlarının azalmasıyla süreklilik duygusu zayıflamaktadır. Bu nedenle kentsel çevrenin, psikolojik ve duygusal istikrar ihtiyacının temelini oluşturan yer ve aidiyet duygusunu desteklemesi giderek daha önemli hâle gelmektedir. Bu tanıdık mekânlar hakkında tarihçi Pierre Nora; hafıza mekânları (lieux de mémoire) olarak bahseder ve bu hafıza mekânlarını tarihsel hafıza ile değil içeriden, öznel dünyadan gelen dönüşlü anıların, dünyevi nesneler yoluyla ortaya çıktığını söylemektedir (Nora, 1989). Buna göre, dışarıdan alınan olguları içeride işleyerek bir anlam kazandırılır ve bir değer yüklenmektedir. Kullanıcı deneyimledikçe, yaşadıkça hafızasına yerleştirdiği mekânlar kendilerinde anlam kazanır ve “tanıdık” hâle gelir.

Kullanıcının dışındaki ve içindeki olaylar ve olgular içerde birleşip özümşenerek dışarıya çıkarılır ve mekânlara anlamlar yüklenir. Rice ise kentsel iç mekân için doğuştan gelen bir aidiyet duygusunu ortaya çıkaran “ev konforunun” yer aldığı bir algısal harita olarak var olduğunu aktarmaktadır (Rice, 2006). Aşinalık ve samimiyet, şehirde yaşayan sakinlerin kendi öz kimliklerine dayalı hissetmelerini ve dolayısıyla kendilerini “evlerinde” hissetmelerini sağlamak için zaman ve mekânda birleşmektedir (Mace, 2015).

Aynı zamanda kent kimliğinin oluşması ve devam ettirilebilmesi için geçmişte oluşturulmuş maddi ve manevi öğelerin korunup aktarılması gerekmektedir. Kentin farklı dönemlerine tanıklık etmiş ve kentli tarafından sıkça kullanılan, benimsenmiş mekân ve belirleyici noktaların korunması kentsel kimlik kavramında önemli bir konumdur. Louis Kahn’ın dediği gibi “Şehir küçük bir çocuğun içinden geçerken ona hayatı boyunca ne yapmak istediğini söyleyecek bir şey görebileceği bir yerdir” (Norberg-Schulz, 1971). Norberg-Schulz (1971), bu durum hakkında kentteki değişimin kaçınılmaz olduğunu ancak değişim hızının tarihe izin verecek kadar yavaş olması gerektiğini belirtmiştir. Bir insan, çocukken hayalinde canlanan şehir mekânlarını ilerleyen yaşta da görmek istemektedir. Böylece yaşadığı şehre kendini ait hisseder ve kendisini o şehirde görür. Aynı zamanda şehir kişiye nasıl yaşayacağını ve nasıl bir insan olacağını ipuçlarını veren bir olgudur. Çocukluktan ileri yaşlara kadar kişiyi şekillendirir.

Kentin fiziksel yapısında meydana gelen değişim ve dönüşümler kentsel belleğin de değişime uğramasına sebebiyet vermektedir. Kentin mimarisi, binaları, sokakları, caddeleri, meydanları ve ayrıca kentsel iç mekânları kentsel bellek ile birlikte kentsel kimliğin oluşmasını sağlamaktadır. Norberg-Schulz (1984) gerçekleşen eylemlerin, bulunduğu yerellikten bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmektedir. Ona göre “yer”, varoluşun ayrılmaz bir parçasıdır. Soyut bir algıdan ziyade biçimi, dokusu, rengi ve malzemesi ile bulunduğu yerelliğe karakter kazandırmaktadır (Şahin ve Tavşan, 2018). “Yerin ruhu olarak” tanımlanan “genius loci” kavramı, kent kimliği ve yere aitlik bağlantılarını beraberinde getirmektedir. Kimliğin ve tipik yer karakterinin oluşumu deneyimsel süreçlerle ilişkilidir. Bunu anlaşılır kılmak için insanlar bir yer duygusu yaratmaya çalışarak bir yere anlam yüklerler. Bir yer; içgüdüsel, bedensel ve anlık deneyimlerin yanı sıra daha beyinsel, ideal ve soyut deneyimler gibi farklı deneyim çeşitlerini de getirir (Seamon ve Sowers, 2008).

Kentsel kimlik ve karakterin oluşumunda önemli bir konumda olan *genius loci* kavramı, kentin fiziksel oluşumu sürecinde değişime ve dönüşüme uğrayabilmektedir. Dolayısıyla herhangi bir zamanda kentte yaşayan insanlar kentin ruhunu kendi deneyimleri ve algıları ile oluşturmakta ve kent içinde somutlaştırmaktadırlar. Kentsel mekânın biçimlendirilmesiyle oluşan fiziksel yapıları çevre, toplumun ve kişilerin yaşam şekli ve gündelik akışları ile doğrudan ilişkilidir. Kentsel mekân, “şimdiki zamanda geçmişi keşfetmemize yarayacak” temeli sağlamaktadır (Boyer, 1996).

Valerie Mace ise kentteki değişim, kent kimliği ve bağlılık durumlarına başka bir açıdan bakarak yerleşim ve ikamet etme kavramları ile ilişkilendirmiştir. IDEA Journal “Urban+ Interior 2015” sayısındaki Londra’nın Bermondsey Caddesi üzerine yaptığı çalışmada, şehir deneyiminin geçici hâle geldikçe, ikamet etme kavramının daha geniş ve daha parçalı bir bağlama kaydığını ve kentsel çevre ile bütünleşme yeteneğinin aşındığını söylemektedir.

Durumun geçiciliği, yerleşim olgusunda ve deneyim kavramında bir değişim yaratmaktadır. Bir zamanlar ikamet, belirli ve hatta kalıcı bir konumla, çoğunlukla da yaşanan evle ve onun yakın çevresiyle bağdaştırılıyordu. Artık çalışılan yerde olduğu gibi sosyalleşilen yerde de yaşanabilmektedir. Ayrıca bazı durumlarda insanlar şehir sınırlarının dışında ikamet ettiğinden, her gün bir süreliğine de olsa kullandığı yerler geçiş alanı hâline gelmektedir. Dolayısıyla kentsel iç mekânlar da bazı zamanlarda yalnızca bir geçiş mekânı, hayat şartlarına bağlı olarak deneyimlenemeyen alanlar olarak kalabilmektedir. Bu durumda topluluğun da geçici bir parçası hâline gelmekte ve deneyim kısa süreli olduğu için aidiyet duygusu da aşınabilmektedir. Yerleşme kavramı geçici hâle geldikçe, beden ve mekân arasındaki, öncelikli olarak kısmi deneyimlerle belirlenen ilişki, daha az istikrarlı bir duruma gelmektedir (Mace, 2015).

Lefas, günümüz dünyasında çoğumuzun uzun bir süre belirli yerlere bağlı olmadığımızı, yine de mutlu olmanın, insan olarak büyümenin yollarını bulmayı başardığımız fikrine odaklanmıştır (Crowe, 2013). Bauman’ın 2003 tarihli *Liquid Love* adlı kitabına atıfta bulunan Lefas (2009), şunları sorgulamaktadır;

“Modern çağdaki halk ilişkileri, geçici olmasıyla, zamana dayanamamanın doğasında var olan bir yetersizlikle ayırt edilir. Hareketliliğin talepleri, dikkatimizi çekmek için yarışan çok sayıda dünya ve olası seçenekler dikkatimizi belirli insanlara, belirli etkinliklere ve ilişkilere

verme eğilimimizi ve yeteneğimizi kesinlikle baltaladı. Bir yerle bağ kurma eğilimimizi ve yeteneklerimizi de zayıflatmış olabilir mi?”

Eşyaların, insanların ve bilginin sürekli hareketinin herhangi bir yerden tüm kalıcılık duygusunu sürekli olarak aşındırdığı bir dünyada nasıl evde olunabilir? (Betsky ve Adigard, 2008) Benzer şekilde Crowe’un (2013) sorgulamasına göre, artık bir yerle eskisi gibi bir bağ kuramıyorsak, bu kişileri barınamaz hâle mi getirdi, yoksa bunu başarmanın yeni yolları mı bulunmaktadır? Lefas (2009), evin her yerde ve en önemlisi herhangi bir zaman diliminde -tüm bir yaşam boyunca veya birkaç gün için- olabileceğinin hissedildiği bir duruma doğru ilerlendiğini ve hatta birçok yere dağılmış olabileceğini düşünmektedir. Ardından şöyle devam etmektedir: “Kendi ‘evimize’ yerleştirdiğimiz çok sayıda şey artık çantalarımızda veya ceplerimizde taşınabiliyor: kişisel arşivler, en sevdiğimiz kitaplar ve müzikler, sevdiklerimizin resimleri. Geçmişe olan referanslarımız ve geleceğe yönelik özelemlerimiz bizimle birlikte hareket edebilir.” Bu açıklama, Walter Benjamin’in gezgin (flaneur) benzetmesini anımsamaktadır. “Evindeki”, yaşamına ait nesneleri kentsel mekânlara taşıyarak onlarla yaşamakta ve onların olduğu yeri evi olarak benimsemektedir.

2.3.2. Kamusal ve özel mekân üzerinden kent kavramı

Kentin sahip olduğu iç- dış ilişkisinin yanında, kamusal ve özel mekân ilişkileri de tarihte çeşitli yollarla değerlendirilmiştir. Kamusal mekân; toplumdaki kişilerin arasında ilişkilerin ve paylaşımların yer aldığı, toplumsal kimliğin ve toplum kültürünün oluşmasını sağlayan bölgelerdir (Taşçı, 2014). Bu nedenle kamusal mekânlar, toplum ile ilişkilendirilerek bulunduğu konumun insanı ve toplumsal değerleri ile var olmaktadır. Özel mekân ise bireylere ait olan; gizli, mahrem ve kapalı kelimeleri ile ilişkilendirilmiştir. Özel mekân daha çok aile ile ilişkili iken, kamusal mekân toplumla bağdaştırılmıştır (Gürallar, 2009). Sennett’e (2010) göre; 18. yüzyılda özellikle İngiltere, Fransa, Kuzey İtalya ve Kuzeydoğu Amerika’da ortaya çıkan özel-kamusal mekân ayrımı, doğal ve kültürel olarak ayrıştırılmıştır (Özkul, 2020). Özel olan aile yaşamı doğal olan ile, kamusal olan toplum yaşamı kültür ile özdeşleştirilmiştir. Bu durum aynı zamanda iki mekânın birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğine ve ikisi arasında var olan ilişkiye de değinmektedir. Sennett ayrıca; kamusal alanın insan yaratımı, özel alanın ise insanlık durumu olduğunu vurgulamaktadır (Sennett, 2010).

Arendt ise; kamusal ve özel mekân ayrımının zaman ve topluma bağlı olarak ortaya çıkan değişimlerde, zaman zaman kamusal ve özeli iç içe geçtiğini savunmaktadır (Olgun, 2017). Önceki bölümlerde verilen Belçika’da bulunan Genk halk kütüphanesi örneğinde de yapının belli bir amaca yönelik tasarlanmasına rağmen halkın kullanım ve ilişkilerine göre şekillenip yeni bir hâl aldığı görülmüştür. Şehri deneyimleyen kişiler aynı zamanda şehre ve şehirdeki mekânlara şeklini veren kişilerdir. Öyle ki, çoğu durumda farkında bile olmadan bu şekillendirme hâline girebilmektedirler. Zaman ve deneyimler sonucu bu hâl ve tavır ortaya çıkabilmektedir.

Kamusal alanlar insanların mekânlarla ilişkileri ve mekâna bağlılık durumlarından dolayı hayati öneme sahiptir (Altınay, 2022). Şehirleri analiz ederken yerin fenomenolojik bir açıklamasını sunan beşerî coğrafyacı Ted Relph, topluluk ve yer arasındaki ilişkinin duygusal bağları güçlendirdiğini savunmaktadır. Bu şekilde insanlar, ortak insanlığı ve kişilerarası etkileşimlerin değerini paylaşarak kimliklerini güçlendirirler (Relph, 1976). Kamusal alanın, mekânın asıl amacı dışında bireysel ya da kolektif faaliyetler için ortak kullanımı, insan- mekân etkileşimi açısından önemlidir. Böylece insanlar kentsel mekânları tercihleri ve ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenleyebilir ve tanımlayabilirler (Rodriguez, 2015).

Bünyesinde var olan her bir bireyden izler taşıyan kamusal mekân; tarihte ilk olarak Antik Çağ’da Yunan sitelerinde ortaya çıkmıştır. Ev hayatı özel ile, polis adı verilen şehir hayatı ise kamusal ile eşleşmektedir (Akyol, Çiğdem ve Düzenli, 2017). Kamusal alanlar “tüm vatandaşların kullanımına ve yararlanmasına açık olan yerler veya alanlar” olarak da tanımlanmaktadır (Jackson, 1987). Lewis W. Dijkstra (1999), kamusal alanı kişinin başkalarıyla yüz yüze geldiği yer olarak tanımlamaktadır. “Gördüklerimizi gören, duyduklarımızı duyan başkalarının varlığı bize dünyanın ve kendimizin gerçekliğine dair güvence verir” (Arendt, 1958).

İtalyan mimar ve mühendis Giambattista Nolli’nin 1784 yılında hazırladığı Roma’nın bugünkü ikonografik planına bakıldığında şehir planındaki bir tutarsızlık dikkat çekmektedir. Nolli haritalamasında farklı işaretler kullanmıştır. Kamusal alanlar beyaz renkte, özel alanlar ise siyah renge karşılık gelmektedir. Alışlagelmiş meydan ve sokakların yanı sıra önemli kamu yapılarının iç mekânları da beyaz renk olarak gösterilmiştir. Nolli, Aziz Petrus Meydanı ve Pantheon’daki sütunlar gibi kapalı kamusal alanları açık sivil alanlar olarak temsil etmiştir. Bu, kamuya açık iç mekânların da aynı

şekilde kamusal alanın bir parçası olarak kabul edildiğini göstermektedir (Altınay, 2022). Aynı zamanda Nolli, Roma kentindeki kamusal alanlar ve özel binalar arasındaki hassas ve karmaşık bağlantıları temsil etmek için şekil-zemin diyagramını bir araç olarak kullanmıştır (http-7). Sonuç olarak Nolli'nin 18. yüzyıl Roma'sındaki kamusal yaşam tasviri, kamusal ve özel alanlar arasındaki belirsiz ayrımı ortaya koymaktadır (Poot ve diğer., 2018). Ayrıca harita 1970'lere kadar Roma şehri için hükümet planlamasında kullanılmıştır; o tarihe kadar tüm Roma haritalama ve planlamalarında temel harita olarak fayda sağlamıştır (http-8) (Şekil 2.20).

Şekil 2.20. Nolli Map, Roma'nın ikonografik planı (http-8)

2.4. Kentsel İç Mekânın Sınır Ötesi Öznesi: “İç Mekân Kavramı”

Bir mekânı tanımlarken veya sınırlarını oluştururken çok farklı sınırlayıcılar kullanılabilir; renk, doku, tavan, duvar, döşeme, ağaç, su, nehir, deniz, gökyüzü gibi... Burada önemli olan mekânın niteliğidir. Schulz'un belirttiği gibi; iç mekân sınırlarının yalnızca fiziksel yapılar ve sınırlardan ibaret olmadığı, bir etki alanının da mekân olarak

var olduğu kentsel iç mekânlar, ilişkiler ve etkileşimler ile meydana gelebilmektedir. Tavan olmadığı zaman, hacmin üst kısmında fiziksel bir sınırlayıcı olmamasına rağmen gökyüzü tavan işlevi görmektedir. (Norgerg-Schulz,1980) Bir mekân algısı ve etki alanı fiziksel bir sınırlayıcı olmadan da mümkündür. Bu bağlamda, kentsel iç mekân yaratımında fiziksel bir tavan ya da sınırlayıcı bulundurma zorunluluğu duymadan mekânı ilişkiler ve işlevler kapsamında ele alarak herhangi bir çerçeveden bağımsız olarak düzenlenebilmektedir.

İç mekân geleneksel görüşte temel olarak bir örtü veya kapsayıcı unsurlarla sınırlandırılmış, dış mekândan ayrılmış ve uzmanlaşmış duyusal olarak algılanan mekânlardır. İç mekânların tanımladığı hacim insan ölçeğinde olup, mekân içerisindeki tüm ekipmanlar fiziksel olarak ve doğrudan algılanabilmektedir (Başarır, 2015). İç mekân, geleneksel duvarlarla çevrili sınırları aşar ve içsellik kavramı şehrin sokaklarına aktarılırken, kentsel iç mekânlar “mekânsal süreklilik veya görsel şeffaflık yoluyla değil, anlamsal, psikolojik olarak etkili geçişler yoluyla” birbirine bağlanmaktadır. Buna göre şehir bir bütün olarak görünse bile, iç içe geçmiş bir dizi iç mekân olarak deneyimlenmektedir (Jaschke, 2009). Kent içi kavramı ise iç mekânın fiziksel sınırlarını aşarak disiplinler arası bir çalışma alanı ortaya çıkarmıştır.

Kentsel iç mekân kavramının öznesi konumundaki iç mekânların tasarımı konusunda Caan, “bireylere kendi şartlarında gelişme fırsatı veren deneyim türlerine elverişli olması gerektiğini” aktarmaktadır (Caan, 2011). Kentsel iç mekânı atmosfer, duyusal algılar ve deneyim kavramları ile bağdaştıran Mace, kentsel iç mekân bağlamına aktarılan “deneyim” sözcüğünü duyusal algılar ve atmosfer ile ilişkilendirirken, “kendi şartlarında gelişmek” ifadesini aidiyet duygusu ile karşılamıştır (Mace, 2011).

İç mekân, arkitetkonik mekânı pıhtılaştırır ve okunabilir bir yere, belirli hareketler, aktiviteler ve roller üreten, yerel ve zamansal olarak belirlenebilir bir anlam boyutuna dönüştürür. İçinde yaşanan dünyayı daha iyi anlamayı sağlayan öznel yaşamın bir modelidir (Ionescu,2018). İç mekân insan yapımı bir eşya olarak anlaşılmaktan ziyade bir oluş süreci, mekânda yaşamak için çeşitli yollar üretecek olan, sakinlerin fiziksel ve duygusal refahı arasındaki karmaşık ilişkidir. Dolayısıyla sabit bir alan değil, sürekli olarak yapılan ve akışın ortasında yeniden oluşan bir mekânsal kompozisyonudur (Attiwill, 2012). İç mekân fiziksel, şiirsel ve fenomenolojik olanın arasında bulunur. Yaşamının,

hayal kurmanın, ait olmanın, sığınmanın, hafızanın ve çağrışımın mekânıdır (Milligan ve diğer., 2007).

Bir başka görüşte ise iç mekânın ebedi boyutu, kişinin ilk radikal deneyimiyle, toplumsal olarak yeni bir barınak olarak “giyinmiş” bir dış mekâna ulaşmak için rahim içinden çıkışıyla işaretlenir; bebeğin korunması için yeni bir mahremiyet alanı olarak yaşanmıştır (Cruz Petit, 2019). Abercrombie benzer şekilde, ilk iç deneyimini rahim içindeki deneyim olarak belirtmektedir. Bu deneyim, iç mekânla daha sonraki karşılaşmaları da etkilemektedir (Abercrombie ve Whiton, 2008). Belirtildiği gibi iç deneyimi ve içsellik hissi aslında anne karnına kadar geriye gidebilmektedir. Rahim içindeki muhafaza durumu ve anne içindeki “güvenli” hâl, içsellik duygusunu bilinçsiz olarak da olsa yaşatmaktadır. Doğumla birlikte güvenli alandan ayrılıp kendimize yeni güvenli bir alan aramaktayız. Belki de, yer yapma ve hayat boyunca kendimize ait bir alan oluşturma isteği ve gereksinimi anne karnındayken kodlanmış bellekten kalan bir miras olarak var olmaktadır. Yaşam boyunca aranan aidiyet hissi ve ihtiyacı dünyaya gelmeden önce bile var olan bir içgüdü durumu olabilmektedir.

2.4.1. Beden ve duygu durumları yaklaşımı ile mekân kavramı

İç mekânın birçok tanımı bulunmaktadır. İç mekânı tanımlayan bir unsur olarak, binaların içleri gibi iç mekânın (somut ve/veya soyut) dış mekândan ayırt edici sınırlarına dayanan kuşatılma hissidir. Bu durum doğrudan bedenle algılanabilen alanlardır. İç mekân insan ölçeğine göre tanımlanabilir, yani iç mekândaki her şey doğrudan maruz kalma yoluyla algılanabilmektedir (Asadollahi Asl Zarkhah ve diğer., 2020).

Franck ve Lepori (2007) benzer şekilde, “Architecture from the Inside Out” kitabında mekânı beden ve hareketlerle ele almıştır. Beden diğer varlıklarla doğan, sürdürülen ve değiştirilen ilişkilerle insan deneyiminin merkezidir. Diğer her şeyle olan ilişki, bedenlerin konumu ve niteliklerine göre yapılandırılır. Dünyayı algılama ve anlama hareket yoluyla olmaktadır. Aynı zamanda dünyayla ilişki kurma bedensel hareket, duruş ve faaliyet yoluyla meydana gelmektedir. Biz hareket ettikçe hem biz hem de mekân dönüşmektedir.

“Ben mekân ve zamanda değilim, mekân ve zamanı tasavvur etmiyorum; onlara aitim, bedenim onlarla birleşiyor ve onları içeriyor.” (Merleau-Ponty, 1962).

Vücudun pozisyonları ve hareketleriyle mekân düzenlenebilmektedir. Tıpkı bir oda için ne kadar alana ihtiyaç duyulduğunun belirlenmesinde, sadece onu işgal edecek insanların sayısını değil, aynı zamanda ne tür faaliyetler içinde bulunacaklarını ve buna bağlı olarak birbirleriyle hangi mekânsal ilişkileri sürdüreceklerini de bilmek önemlidir. Düz bir çizgide yürüyen bir kişi bir yol tanımlamaktadır. Konuşurken karşı karşıya gelen iki kişi, nerede olursa olsunlar etraflarındaki ve aralarındaki boşluğu samimi hâle getirirler. Karşılıklı oturan bir grup insan bir daire çizerek bir mekân oluştururlar (Franck ve Lepori, 2007). Benzer şekilde Zumthor, mimari ölçek kavramının ötesinde, yakınlık seviyelerinin yakınlık ve mesafe ile bağlantılı hâle geldiğini ve böylece iç mekânın bedenle bağlantılı olduğunu açıklamıştır (Zumthor,2006). Dolayısıyla şu çıkarımları yapabiliriz: Mekân oluşumu ve varlığı insan olmadan var olamayacak bir kavramdır. Bireyler mekân içindeki hareketleriyle ya da sadece bedenleriyle bir mekânı anlamlı hâle getirmektedirler. Kişi tek başına dahi olsa mekân için bir anlam ifade etmektedir. Bireylerin duygu ve düşünceleri, hisleri ve eylemleri mekânı tanımlamada vazgeçilmez işaretlerdir. Dahası, yukarıda da belirtildiği gibi, sadece insan eylemleriyle bile mekân oluşturma söz konusudur. Kişiler meydana getirdikleri hareket ve eylemler ile bir mekân ortaya çıkarabilmektedirler.

Bu çıkarımlar, “Birey ve Deneyim Etkileşiminde Kentsel İç Mekân” başlığında çalışılan Hillier’in (1984) kentsel iç mekânların fiziksel oluşumlardan ziyade insan hareketleriyle oluştuğu ve şekillendiği anlayışını desteklemektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi eylemler ve hareketler ile mekânın oluşması gibi kentsel iç mekânlar da kullanıcıların varlığı ve deneyimleme hâlleri ile şekillenmektedir. Daha da ötesinde ise bireylere bağlı olarak kentsel iç mekânlar tamamen kullanılmayabilmektedir.

White’a (1999) göre ise “mekân bazen davranışları ortaya koyabilir, onları var edebilir”. Benzer şekilde Jean-Louis Chrétien’in gözlemlediği gibi, “Yalnızca düşünce değil, duygulanımın kendisi de mekânsal olarak anlaşılabilir: ıstırap daraltır, büzülür ve taşlaşır; sevinç ve umut genişler, harekete geçer; bu o kadar az metaforiktir ki, dar veya geniş, mutlak olarak konuşursak, fiziksel olarak gözlemlenebilir değildir” (Chrétien, 2014). Chrétien’in bahsettiği gibi mekân, fiziksel koşullar tarafından desteklenerek algılama kolaylığı yaşatsa da duygular yok sayılamayacak kadar mekân algısını yönetmektedir. Kişinin hisleri ve duygu durumları mekân algısında belirleyici konumdadır. Kişi aynı mekâna farklı zaman ve duygu durumlarında bulunduğu anda, farklı

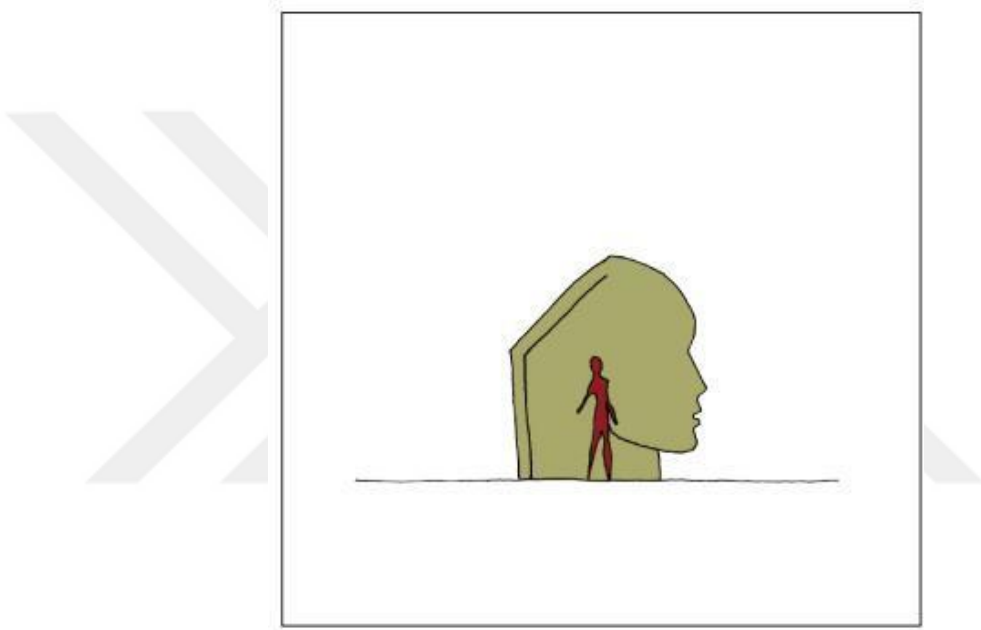
şekillerde anımsanır ve algılanır. İnsanın mekânla olan etkileşiminin çıkışı ise bireyin gereksinimlerini karşılaması ve anlamsal ilişkiler kurma ihtiyacından doğmaktadır (Kahraman, 2014). Roth’a göre, diğer varlıkların aksine, birey bir inşa sırasında bilinçli bir eylem meydana getirir. Bir ihtiyacı karşılamak için bir yapı ya da mekân meydana gelirken bile değer ve duygularıyla bunu anlamlı hâle getirirler (Roth, 2002).

Kişilerin meydana getirdiği faaliyetler ve eylemler ise, insan doğasının çevresel fırsatlarla etkileşime girdiği bir yer tarafından yaratılmaktadır. Yerler, başkalarının varlığına bağlı çevresel etkileşimle ilgili olan insanların çalışmaları, davranışları, eylemleri ve sosyal etkinlikleriyle ilişkilidir. Yani faaliyetler insanları yerlere bağlamaktadır (Najafi ve Shariff, 2011). Kişiler yaşadıkları deneyimlerle yerlere bağlanırlar. Var oldukları mekânlarla ve diğer kişilerle oluşturdukları iletişim ve etkileşim ile “yaşanmışlıklar” meydana gelir. Mekân bu etkileşim ve iletişimlerle anlamlı hâle gelerek kullanıcı tarafından “tanıdık” hâle gelir. Geçirilen zaman ve yaşanan deneyimlerin artmasıyla tanıdıklık hâli pekişmiş olur. Mekânla kurulan her türlü bağ onun anlamını değiştirir. Bu bağlarla, mekân ile kurulan ilişkisellik çoğalır ve artar. Herhangi olan mekân artık, tanıdık, deneyimlenmiş, anlamlı “yer”e dönüşür. “Yer”, mekânla ilişki ve iletişim kurmanın ve var olmanın yoludur (Arabulan, 2008). Mekânın yere dönüşmesi insanın bir mekânı zaman içinde tanıyışıyla olmaktadır (Ryden, 1995). Norberg-Schulz’a (1984) göre “yer”, varoluşun ayrılmaz bir parçasıdır ve soyut bir konumdan öte biçimi, dokusu, rengi ve malzemesi ile bulunduğu yerelliğe karakter kazandırmaktadır.

2.4.2. Derin deneyim durumu: “İçsellik kavramı”

İçsellik, farkındalıktan hatırlama ve hayal gücüne kadar, kasıtlı deneyim olarak bilincin tüm yörüngelerinin ortaya çıktığı bir alandır (Ionescu, 2018). Bu anlamda iç mekân, Jean-Louis Chrétien’in Augustine’den Montaigne’e ve ötesine kadar gösterdiği gibi, bilincin kurucu bir figürüdür (Chrétien, 2014). Orta Çağ’da bir odanın kapısını kapatmak ve kendi üzerine kapanmak, kapalı “kalp odası” olarak adlandırılmaktaydı ve Tanrı ile karşılaşmak için bir fırsattı. İçi kapalı bir oda bulunmakta ancak içsellik başka yere yönlendirilmektedir (Ionescu, 2018). Kişi sınırları belli, kapalı, kendisine ait bir odada bulunmaktadır. Bu sınırlar ve korunaklı alan içsellik hissine yardımcı olabilir ancak kişinin ibadet etmesi, kendisine ait eylemlerde bulunması içsellik duygusunu kendisinin yarattığını göstermektedir. Dolayısıyla içsellik görülmesi için göze ihtiyaç duyulan bir

yerden ziyade bir an ya da insan deneyiminin bir niteliğidir. Belli bir koşula ya da sınıra bağlı kalmayıp bireylerin his ve duygu, düşünceleriyle var olabilen bir olgudur (Şekil 2.21). Bu yönüyle de içsellik, kişinin somutlaşmış anıları ile belirli bir kültürel deneyimin veya onun belleğinin verilerinin buluşmasıyla sürekli olarak yeniden şekillendirilen bir benlik mimarisini kavramsallaştırmaya olanak tanımaktadır (Zittoun, 2007). Aynı zamanda içsellik, bireyin zengin ve dış dünyanın streslerine tezat oluşturan içsel varlığını ifade etmektedir. Bu içeride olma duygusu, içerideki özel alan veya sığınak hakkındaki fikirlerle ilişkilendirilmiştir (Altınay, 2022).

Şekil 2.21. İç ve içsellik durumu (Hvejsel, 2011)

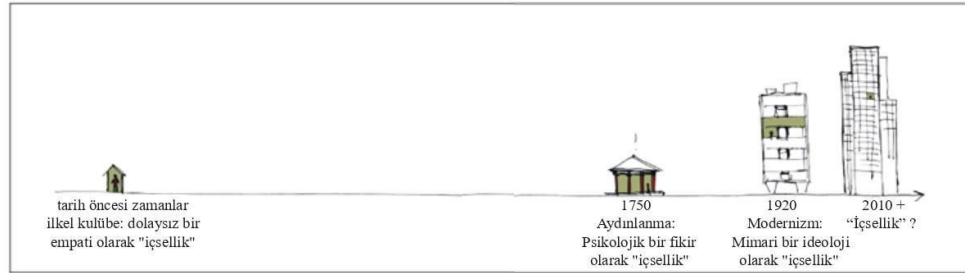
McCarthy'e (2005) göre içsellik, "iç" kavramını mümkün kılan tesadüflerin ve faktörlerin teorik ve maddi olmayan toplamıdır. Sınırlı bir mimari tanımlamaya bağlı mutlak bir gerekliliğe ihtiyacı olmayan içsellik, geçici ve rastgele bir ruh hâlinin tezahürüdür.

İç ve içsellik kavramlarının tartışılmaya başlandığı tarihleri araştıran Rice (2007), "içeri" kavramının literatüre girmesinin 15. yüzyılın sonlarına denk geldiğini belirtmektedir. "Dışarıdan ayrılmış" ve "ruhun/aklın iç dünyası" anlamında kullanılmıştır. Rice, "iç" teriminin dilsel gelişiminden alıntı yaparken, 18. yüzyılın başlarından itibaren "içsellik" teriminin içsel karakteri ve bireysel öznel duyusunu belirtmek için kullanıldığını belirtmektedir. "İç" sözcüğü aynı zamanda bir devletin iç

işlerinin yanı sıra bir ülkeye veya bölgeye ait toprak anlamını da belirtmek için kullanılmıştır. Rice, araştırmasında modernitenin bir ifadesi olarak 19. yüzyılın başından itibaren ev içi iç mekâna odaklanan çalışmaları incelemiştir. Özellikle burjuva tüketim ve kendini temsil etme arzusu olarak içsellığe odaklanmıştır (Hvejsel, 2011). Rice, iç mekânın sanatsal bir etkisine atıfta bulunarak bir binanın ya da odanın içini belirlemeye başlamasının ancak 19. yüzyılın başlarından itibaren gerçekleştiğini aktarmıştır (Rice, 2007). Rice'ın tanımladığı gibi iç mekân, bir yandan felsefi ve psikolojik bir konuyu tanımlayan benliğin özneliliğiyle diğer yandan da mekânsal bir konuyu tanımlayan binanın fiziksel iç kısmıyla ilgilidir.

McCarthy (2005) benzer bir yaklaşımla, içsellik somut olmaktan ziyade soyut bir kavram olduğunu belirtmektedir. İçerisi ve dışarısı statik-mutlak olmaktan ziyade dinamik bir ilişkiye sahiptir. Dinamik ilişkileri yönetmek için ise içsellik kavramı esastır. McCarthy'e (2005) göre içsellik, "bir iç mekânın algılanmasını ve tasvir edilmesini kolaylaştıran soyut bir özelliktir". Mimari bir terimin ötesinde bir içeriğe sahiptir.

Simpson ve Weiner'e (1989) göre içsellik terimi ilk kez 1701'de ortaya çıkmıştır ve başlangıçta ahlaki hakikat anlayışıyla ilişkilendirilmiştir. 1803 yılına gelindiğinde ise kavram daha mekânsal bir gerçekliğe yakınlaşmıştır (Altınay, 2022). Göreli konumdan ziyade ihtiyatlılığa dayanarak algılanan içsellik yorumunun aksine içsellik, "her anlamda ve kullanımda dışarıya karşıttır" (Simpson ve Weiner, 1989).

Şekil 2.22. Zaman içinde "içsellik" durumu (Hvejsel, 2011)

Bachelard (1994), The Poetics of Space adlı kitabında içsellik kavramını ruhu incelemenin bir yöntemi olarak tartışmıştır. İçsellik, iklimsel, fiziksel, psikolojik ve sosyal boyutlara ulaştığında, iç mekânı neyin oluşturduğuna ilişkin kavramlarla ilişkili hâle gelmektedir. Bachelard'a göre, "Dışarısı da içerisi de samimidir; her zaman tersine çevrilmeye, düşmanlıklarını paylaşmaya hazırdırlar". Bunlar tersine dönmenin ve

çarpışmanın eşiğindeki istikrarsız ve geçişli durumlar olabilmektedirler. “Hayal gücünün deneyimlediği şekliyle içerisi ve dışarısı artık basit karşılıklılıkları içinde ele alınamaz [...] içerisi ve dışarısının diyalektiği sayısız çeşitlendirilmiş nüanslarla çoğalır” (Bachelard, 1994).

Richard Sennett’e (1987) göre, “Interiors and Interiority” başlıklı konferansında da değinildiği gibi, modernite öncesinde iç meseleler esasen dış dünyadaki işlerden ayrı görülüyordu. İç mekân giderek uzmanlaştıkça, dünyadan saklanılacak ve öznel deneyimin gelişebileceği bir yer hâline gelmiştir (Altınay, 2022). Sennett (1987) dersinde içsellik, Georg Simmel’in “The Metropolis and Mental Life” adlı eserine atıfta bulunarak tanımlamıştır. Simmel, ev veya topluluktan ziyade sokağın kişinin içinde öznellik geliştirdiğini öne sürer. Önceki bölümlerde tartışıldığı gibi, Simmel’in fikirlerine benzer şekilde, şehir daha özelinde de sokak kentliyi şekillendiren ve bazı duyguları ortaya çıkaran bir etmendir. Kentsel özne ile kişi başkalarıyla karşılaşma ve sözsüz ya da sözlü alışverişlerle etkileşime geçme ihtimalindedir. Dolayısıyla da kişide “tanıdık” hislerle aidiyet ve ötesinde “içsellik” duygusunu pekiştirir. Simmel’e (1903) göre şehirlerde yaşayan insanlar “agonist”tir. Sokağa çıkıp dikkat etmiyormuş gibi davranmaktadırlar ancak şehir yine de onları etkilemektedir. Öznellik, bireysellik ve içsellik kavramları, sokağa ve başkalarına maruz kalmanın bir sonucu olarak üretilebilmektedir. Simmel, kentsel özneyi başkalarının müdahalesi veya ev içi ve tanıdıklarının gerektirdiği katılım olmadan, nispeten farklı fikirleri barındırırken aynı zamanda karmaşık dış durumları görebilme yeteneğine sahip olarak tanımlamaktadır (Simmel, 1903).

Taylor ve Preston benzer görüşlerle topluluk ve sosyal kimliği merkeze alarak içsellik şu şekilde tanımlamaktadır:

“Bir sosyal çevre içerisinde benliğin, kimliğin, topluluğun ve diğerlerinin bilinçli ve dönüşlü farkındalığıdır. Felsefe ve psikoloji arasında yer alan, disiplinler arası ‘içsellik’ alanındaki bu ilişkili noktalar kümesi, kültürel olarak yaşanan bir organizma olarak beden aracılığıyla iç çevre üzerine ve içinde hissedilen ve yansıtılan iç mekân tasarımının içsellikini inceler” (Taylor ve Preston, 2006).

Chrétien’in çalışmasının ve Ricoeur’ün tanımlamalarında içsellik üzerine fenomenolojik çalışmanın en büyük katkılarından biri, heterojen olduğu iddia edilen iki alan, yani içsellik ve dışsallık arasındaki ikiliği veya katı ayrımı tam olarak ortadan kaldırmaktır. Heidegger’in Varlık ve Zaman adlı eserinde “varoluş” anlamına gelen

“Dasein”ı karakterize ederken açıkladığı gibi: “Dasein için dışı yoktur, bu nedenle içeriden bahsetmek de saçmadır” (Heidegger, 2008). Aslına bakılırsa Heidegger burada, fenomenoloji tarafından gün ışığına çıkarılan ve buna göre öznel varlıklara kapalı olmadığı, daha ziyade nesnelerle ilişkileri aracılığıyla her zaman zaten angaje olduğu ve dünyaya uyum sağladığı yönelimselliğin yapısına atıfta bulunmaktadır (Boublil ve Calcagno, 2023). Boublil ve Calcagno (2023) konu hakkındaki kitabında “içsellik” kavramını, özneyi ve onun yorumlarını oluşturan bu değişim ve sahiplenme dinamiklerini yeniden düşünerek analiz etmek anlamına geldiğini aktarmışlardır. Kişinin içsel boyutunu yeniden kazanması, yaşanan beden ifadelerini, duyguların yönelimselliğini veya değerlerin oluşumunu aşıl原因 bir kavram anlamına gelmektedir. Boublil ve Calcagno içsellik kavramına insan merkezinden çok daha derinden bakarak; öz, bedensel ve duygusal deneyimler, içsel boyut ve benlik terimleriyle ele almışlardır.

Lofts (2023) ise kavramı, Doğu- Batı felsefeleri ile yorumlamıştır. İç ve dış mekân arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmek için Doğu felsefesinde yararlanmıştır. Lofts, Batılı içsellik kavramının büyük ölçüde tözün kimlikle özdeşleştirilmesinden etkilendiği, dolayısıyla iç alanı kimliğin tözsel alanına indirgediği yönünü göz önünde bulundurmıştır. O halde içsellik basitçe “ben”in kendi gerçekliğini yaşama deneyimidir. Lofts, iç ve dış, benlik ve öteki, özne ve nesne kategorilerini ve bunların Batı’nın tözsel kimlik yapılarına bağımlılığını tartışmıştır. Dış ve iç kavramlarının karşıt terimler yerine birbiriyle ilişkili terimler olarak düşünülmesi gerektiğini anlamak için de Zen felsefesine ayna tutmuştur. Lofts’un da belirttiği gibi,

“İçsellik ve dışsallık hakkında konuştuğumuz süreç, onlardan her zaman yalnızca diğerine referansla var olan karşılıklı ve ilişkisel kavramlar olarak bahsetmeliyiz. Bunlar köprülenmesi gereken özerk bölgeler değil, tek bir gerçekliğin iki ilişkisel sınırı olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla mesele, içsellikten dünyanın dışsallığına, nesneler alemine veya öteki benliğe bir çıkış yolu bulmak olmadığı gibi, dünyanın dışsallığının nasıl olup da evrenin içselliğine girdiğini açıklamak da değildir” (Lofts, 2023).

Benzer şekilde Bernard Lonergan’ın yorumladığı içsellik kavramı, maneviyat çalışmaları için önemli bulunmaktadır (Frohlich, 2007). Yaşamın doluluğuna doğru dinamik bir dönüşüm içinde olan canlı ve somut insan kişiliğini ele almıştır. Lonergan’a göre içsellik, kişinin onu kendi canlılığında, yaşamın doluluğuna yönelik temel bir dürtüye ve doğuştan gelen bir yönelime sahip olan somut bilincinde keşfettiği ölçüde kavranmaktadır. İçselliğin temeli, bilincin işlemlerinin ortasında basitçe öz farkındalıktır.

Lonergan, “ne yaptığımızı bildiğimizde” içsellikğin yöntemin temeli haline geldiğini ileri sürmektedir; yani bilincin içsel verilerine bilinçli olarak el konulabilen farkındalık seviyesinde olunduğundadır (Lonergan, 1971).

Bu bağlamlar sonucunda fark edilen durum, içsellikğin zıttının dışsallık olmadığıdır. Daha ziyade içsellik, bir nesneden farklı olarak bir özne olmakla ilgilidir; yani, koşulların çarpıttığı basit bir bilyardo topundan farklı olarak, kişinin kendi kaderinin aracısı olmasıdır. Bu anlamda da içsellikğin zıttı “cansızlık”tır. O halde içsellik sahip olmanın olmazsa olmaz koşuludur (Frohlich, 2007).

2.4.2.1. İçsellik ve mekân bağdaşımı

“İç” olarak adlandırılan kavram, “dışarı”nın karşıtı olarak değil, onun genetik içerikli içsellik hâlimden ortaya çıkmaktadır; kökeninden ve mekân olarak doğasından kaynaklanmaktadır (Karşlı ve Tuğlu Karşlı, 2020). Mimariyi karakterize eden mekânsal deneyimler, insanların mekânları adlandırdığı sokak, meydan, park gibi alanlardan başlar (Zevi, 1948). Tanımlanan mekânlar kentin mekânsal sürekliliği içinde farklı tipte mekânlar gibi görülse de, içten dışa doğru bir hareketten bahsederken aslında bir içeriden başka bir içeriye, “içeriden dışarıya” doğru hareketi vurgulamaktadır. Bir binanın odasından şehrin odasına bir geçiş hareketi oluşmaktadır.

İçsellik durumu; mekân ve mekânla öznel etkileşim ve iletişim şekilleri, kişisel deneyimler ve görme biçimleri yoluyla ortaya çıkarak çeşitli biçimlerde var olmaktadır. Aynı zamanda içsellik, yerleşimin izleri olarak işlev gören fiziksel varlıklarda da kendini gösterir. “Var olmak iz bırakmak demektir” (Benjamin, 1999). Yerleşimden kalan izler - nesneler, malzemeler, düzenlemeler veya konfigürasyonlar biçiminde- içsellikğin fiziksel işaretleridir.

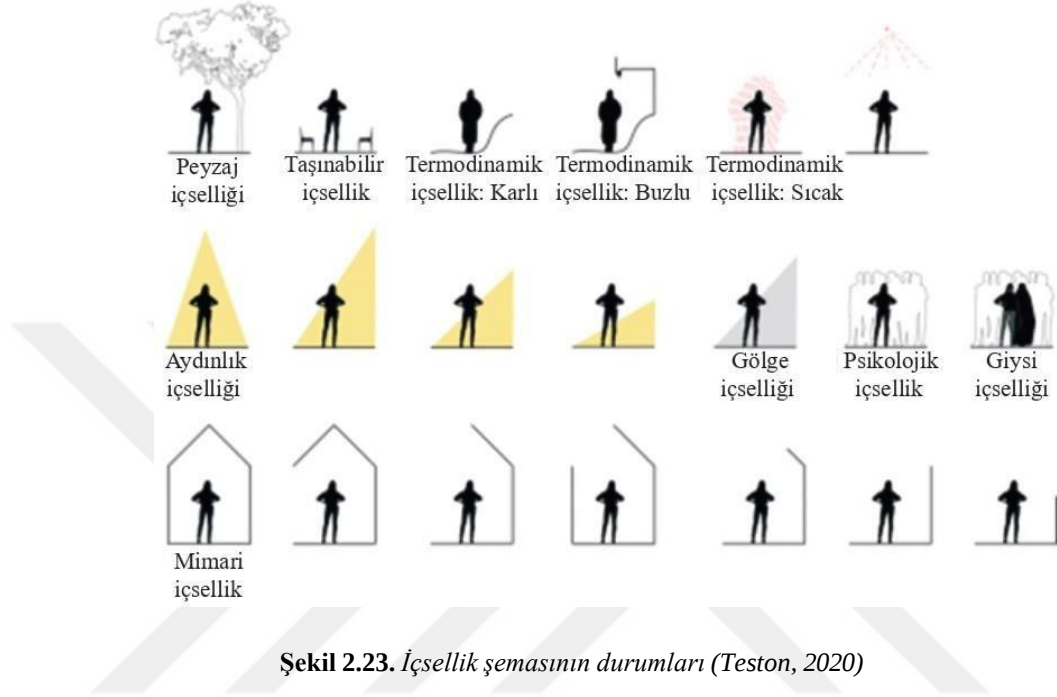
İçsellik, yerleşimin hem fiziksel hem de bilişsel- duygusal boyutlarının varlığını içerir. Fiziksel boyut, gözlemlenebilir davranışlar ve eylemler, nesnelerin ve unsurların varlığı veya mekânsal düzenlemeler ve konfigürasyonlar yoluyla kendini gösterir. Bilişsel ve duygusal boyutlar ise kişisel anlatı, sözlü açıklama ve iç mekâna yönelik öznel ifade yoluyla belirlenebilir. İçsellikğe yönelik pek çok araştırma, sahada bulunarak ve günlük pratikteki gerçek olaylardan bilgi edinerek gerçekle doğrudan etkileşimi gerektirir (Atmodiwirjo ve Yatmo, 2023).

İçsellik ve dışsallık, içerinin ve dışarının sınırlarını aşmaktadırdır. İçsellik her zaman bir iç mekân konumunu tanımlamaz. Benzer şekilde içerisi de dışsallığı sürdürebilir. Bu sınırı yıkararak, i ve dış, tanımlı mekânlar olmaktan çıkararak mekânsal etkileşim için fırsatlar yaratarak gündelik mekânsal deneyimler sağlamak üzere eş zamanlı olarak bir bütün olarak çalışmaktadır (Asadollahi Asl Zarkhah ve diğer., 2020). McCarthy (2005) içi ve dışı binanın sınırlarıyla bağlantılı mimari reçeteler olarak tanımlamaktadır. Ancak içsellik, mimari yapıların ötesinde bağımsız ve tekil olarak varlığını sürdürmektedir. İçsellik  boyutluluğa dokunur ancak onun ötesinde bir durumdur. İç mekân ise sınırlamanın değil, birbirine bağlılığın mekânı hâline gelmektedir (Knigk, 2011). Mahremiyet ve öznellik, yansıtma ve alımlama alanı olarak iç mekân, dış dünyadan gelen sızmalardan derinden etkilense de merkezindeki insana duyarlı bir alan olarak görülmektedir (Pimlott, 2018). McCarthy (2005) bu görüşü destekler biçimde aktardığı gibi, “İçsellik (zaman veya mekânda) yakınlık ve mahremiyetin mekânıdır”. Gücünü mesafeyi azaltarak kazanır. Bu bir yakınlık ve etkileşim kurma anlayışıdır. Sınır koşulları, esneklik ve hareketliliğin yanı sıra iselliliğin boyutunu da tanımlamaktadır.

İ mekânlar genellikle geleneksel olarak fiziksel sınırlar ile bağdaştırılmaktadır. Ancak içsellik tartışması bu sınırları genişleterek duvarlardan ziyade psikolojik koşullara, nesne üzerindeki insan deneyimlerine ve yapısal sisteme odaklanmaktadır (Kusumowidagdo, Rahadiyanti ve Utomo, 2023). Bir evreye yönelik içeridelik duygusunun ortaya çıkışı, sınırlarla bağımlı kalmayıp aynı zamanda duyuların uyarılması olarak tanımlanabilecek algısal bir alan olarak da gerçekleşmektedir (Merleau-Ponty, 2012; Pallasmaa, 2005). İç mekân hissi sadece mimarinin iç kısmında değil, dış kısmında da bulunabilir. İçsellik, yapılar ve kamusal alanlar içerisinde ie dönük bir özel alan hissidir (Teston, 2020). İçsellik, bir yapı içindeki fiziksel mekândan ziyade “var olma” hissidir.

Banham (1969), kavramı kentsel mekân ve ilişkilere taşırarak, “The Architecture of the Well-Tempered Environment” adlı kitabında, burjuva ev içi yalnızlık kavramından herhangi bir skaler veya tipolojik ayırım gözetilmeksizin, kendi iç atmosferiyle karakterize edilen yapılı bir evre kavramına kaydırmıştır. Bu yaklaşıma göre kentsel mekânlar, içsellik özelliklerine sahiptir. Kentsel bir mahallede gündelik yaşam bağlamında içerisi ve dışarısı birbirinin sınırlarını aşarak dışarıda olmayı ve iselliliği deneyimlemeyi mümkün kılmaktadır. Özellikle günlük ihtiyaçlar nedeniyle iç-dış sınırlar

sürekli olarak gevşetilmektedir (Asadollahi Asl Zarkhah ve diğer., 2020). Kentsel mekânsal ortamlarda, sınırların değişen derecelerde geçirgenliği ve sınırları aşmanın çeşitli biçimleriyle, farklı derecelerde içeridelik ve dışarıdalık durumları ortaya çıkabilmektedir (Şekil 2.23).

Şekil 2.23. İçsellik şemasının durumları (Teston, 2020)

Duvarlardan ziyade psikolojik koşulların tanımlandığı içsellikte, çeşitli insan deneyimleri nesneler ve yapısal sistemler üzerinde yükselmektedir (Teston, 2020). Fenomenolojik algı, içsellik ontolojisinde önemlidir çünkü mimarlık öncelikle insanlar için yaratılmıştır ve insan algısı yoluyla deneyimlenmektedir. Mimarlık doğası gereği insan merkezli ve politiktir (Teston, 2018).

İçselligi kapalı bir mekândan ziyade duyuların bir durumu olarak gören Teston, yapılı çevreyi fenomenolojiye, çeşitli insan deneyimlerine ve günlük koşullara dayandırmaktadır. İç hissi veren mekân bir binanın içinde veya dışında olabilir. Teston (2020) içsellik koşullarını; psikolojik içsellik, biçime dayalı içsellik, atmosferik içsellik ve programatik içsellik faktörlerine dayandırarak algılanabileceğini aktarmıştır.

- Psikolojik İçsellik

İç mekân, bir binanın içindeki boşluktan ziyade algılanan bir durumdur. Psikolojik içsellik, insan algısını, zamanını ve duyularını bütünleştirerek bu fenomeni daha da geliştirir (Teston, 2020). İki kişi arasındaki sempatik etkileşimler içsellliği yaratır (Şekil 2.24). Kristin Ross (2000), çok değerlikli bir iç durumun ana hatlarını çizmiştir: Zamana, bedenlerin bağlantısına ve iç ile dış arasındaki sınırların bulanıklaşmasına bağlı bir içsellik. Bu pasif olmayan içsellliği “işlemlerden ve etkileşimlerden oluşan belirli bir form” olarak adlandırmaktadır (Ross, 2000).

Şekil 2.24. Psikolojik içsellik durumu (Teston, 2020)

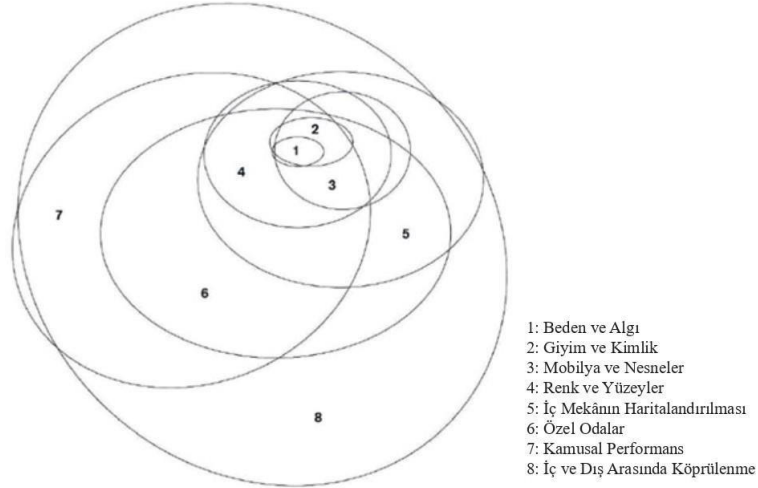
Aynı zamanda kalabalıklık hâli yakınlık duygusu yaratır ve insanları çeker (Grossbart, Hampton, Rammohan ve Lapidus, 1990). Psikolojik içsellik, kalabalık algısını şekillendiren, yaklaşmayı sağlayabilecek bir durumdur. Samimiyet, insanların etrafında ortaya çıkan görünmez bir içsellik eşiği oluşturabilmektedir (Kusumowidagdo ve diğer., 2023). Aşinalık hissi veren bir alanda bulunmak, içsellğin gelişmesi için uyarıcı bir konumdur. Tanıdık mekânlar kişilerin aşinalık hissini artırarak içsellik duygusunu yüzeye çıkarır ve yakınlık yaratır.

İnsanların genellikle alışveriş koridorlarında kalabalıklaşma eğilimi vardır (Kusumowidagdo ve diğer., 2023). Kalabalık ya da bir grup insan psikolojik içsellliği sağlayabilir (Teston, 2020). Kalabalığın varlığı diğer insanları da kalabalığa katılmaya davet edebilmektedir. Aynı zamanda psikolojik içsellik çevredeki insanların psikolojik

işleyişi ve iyilik hâlini de etkileyerek yakınlık hissini anlamlandırmada bir yol açmaktadır (Weinberger, Christensen, Coburn ve Chatterjee, 2021).

Tasarım uzmanı Lois Weinthal ve kültürel antropolog Ed Hall da beden ve mekân arasındaki kişi merkezli ilişkiyi incelemiştir. Weinthal, “Toward a New Interior: An Anthology of Interior Design Theory” (2011) adlı özet metninde kitap için “insan bedeni ve algı”yı merkeze alan bir diyagram geliştirmiştir. “[Bu], iç mekânı oluşturan fiziksel yapıyı ve bunun sonucunda ortaya çıkan olağanüstü deneyimleri ele alıyor... bu teorik çekirdek, giyimi, mobilyayı ve mimariyi temsil eden halkalarla çevrelenen bedenle başlıyor” (Weinthal, 2011). Bu diyagramda katmanlar;

1. Beden ve Algı,
2. Giyim ve Kimlik,
3. Mobilya ve Nesneler,
4. Renk ve Yüzeyler,
5. İç Mekânın Haritalandırılması,
6. Özel Odalar,
7. Kamusal Performans ve
8. İç ve Dış Mekânın Köprülenmesi olarak tanımlanmıştır (Şekil 2.25).

Şekil 2.25. Weinthal'ın diyagramı (Weinthal, 2011)

Benzer şekilde Ed Hall'un proksemik teorisi mekânsal yakınlığı tanımlamaktadır. Diğer insanlar ve çevre aktif olarak algılanmakta ve onlara yanıt verilmektedir. Başka bir

kişinin vücudundan gelen sıcaklık hissini varlığı veya yokluğu, mahrem alan ile mahrem olmayan alan arasındaki çizgiyi işaret etmektedir. Yeni yıkanmış saçın kokusu ve başka bir kişinin yakından görülen yüz hatlarının bulanıklaşması sıcaklık hissiyle birleşerek samimiyet ve ötesinde içsellik duygusunu yaratmaktadır (Hall, 1969).

Bu yakınlık yalnızca iki kişi ya da bir topluluk arasında oluşmuş bir içsellik eşiği oluşturmaktadır. Hall'un bahsettiği gibi yanımızdan geçen kişinin kokusu ile bile bir etkileşime girebiliriz ve sözsüz de olsa bir iletişim meydana gelir. O andan itibaren kişiler arasında yaşanan içsellik hâli, iç ve dış sınırlarını aşarak bulunulan ana ait olmaktadır. Akademisyen Kristin Ross'un Paris Komünü aktivisti şair Arthur Rimbaud'un Kış Rüyası analizinde Ross, çok değerlikli bir iç durumu, tamamen zamana ve bedenlerin etkileşimine bağlı bir içselliği ve iç-dış eşiklerinin bulanıklaşmasını sağlamaktadır. Bu pasif olmayan içselliği “işlemler ve etkileşimlerden oluşan özel bir form” olarak ifade etmektedir (Ross, 2000).

Richard Sennett'in 2016 yılında Harvard GSD'de “Interiors and Interiority” üzerine verdiği konferansta söylediği gibi,

“...Bunun önemi, içselliğin basit bir geri çekilmeden daha karmaşık bir şey olmasıdır... Bu, dünyayla özel bir tür ilişkidir, yeniden canlanan bir ilişki, bunu gözlemsel bir seyir olarak düşünüyorum... Bu durum... hafızanın çalışmasına devam etmesini sağlar... çünkü bu koşullar altında, kamusal alanda hafızanın çalışması değişken ve aralıklı olabilir” (Sennett, 2016).

Şekil 2.26. Psikolojik kamusal içsellik, New York (Teston, 2020)

Endüstriyel tasarımcı Jonathan Olivares ve mimar Johnston Marklee'nin Daybed Odası enstalasyonu, Weinthal'ın “Yeni Bir İç Mekâna Doğru” tasarım teorisini bedene doğru çevirmesi gibi, aynı şekilde mimari öncelikli paradigmayı da tersine çevirmiştir. “Room for a Daybed” kurulumu, divanla ilişkili insan deneyiminin özünü araştırmıştır. Divanın nesnelliğinin ötesine geçerek ve insan deneyimini (düşünme ve dinlenme) göz önünde bulundurarak, normatif bir mimari çevreleme tarafından sınırlandırılmayan bir iç mekân yaratmaktadır (Teston, 2020) (Şekil 2.27). 2016’da Kortrijk, Belçika’daki “Biennale Interieur”deki bu enstalasyon,

... mimari ve mobilya arasındaki tipik ilişkinin tersine çevrilmesini temsil etmektedir. Geleneksel olarak mobilyalar mevcut veya yeni bir binaya göre seçilmekte ve geliştirilmektedir. Burada tam tersi yapılmıştır ve içerdiği tek nesneye mekânsal bir tepki olarak iç mekân geliştirilmiştir. Divan gibi, iç kısımda kumaştan yapılmış ve yumuşak bir mimariyi denemeyi amaçlamışlardır... Dalgalı, dokumasız kumaştan yapılmış dört iç duvar, odanın hacminin çoğunu kaplamakta ve divan çevresinde samimi bir alan yaratmaktadır. Üstteki açıklık, film ve televizyon setlerinde kullanılan, kavisli duvarlara ve aşağıdaki divana yumuşak bir ışık yayan tek bir ışık kaynağına ev sahipliği yapmaktadır. Mekân, tefekkür ve dinlenme için tasarlanmıştır ve tekstilin geniş yapısal, mekânsal ve görsel sınırlarını araştırmaktadır (Olivares, 2016).

Şekil 2.27. Room for a Daybed (Teston, 2020) (Fotoğraf: Jonathan Olivares)

- Biçime Dayalı İçsellik

Teston'un tartıştığı ikinci tür içsellik, en temel tür olan biçime dayalı içselliktir. Biçime dayalı içsellik muhafazadan kaynaklanır (Kusumowidagdo ve diğer., 2023). Sağlam bir yapılı çevrenin şekillendirilmesiyle, iç mekân izlenimi, insanların iç mekânı hissedebildiği yer olarak algılanan boş bir yüzeyden şekillenir. Gelişmiş fiziksel yön de bir alanı şekillendirmede önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

İçsellik yapılı çevrenin oluşumundan ve varlığından ortaya çıkabilmektedir (Voordouw, 2018). Biçime dayalı içsellik, muhafaza ve mekânsal durumdan türetilir (Teston, 2020). Boşluk ve yüzey, boşluğun bir araya getirdiği form temelli içsellikğin birbirine bağlı bileşenidir (Şekil 2.28). Boşluğu kavrayabilmek için bir yüzeye ihtiyaç vardır. Bu boşluk yüzeyinin mükemmel olması gerekmemektedir. Biçimsel ve psikolojik içsellikler, boşluk yüzeyleri ile insan algısının etkileşimi ile tanımlanır. Başka bir anlatımla insan bilinci, içsel hissi veren mekânlar yaratmak için nesneler, malzemeler ve mekân arasında duysal bağlantılar kurar. Öznellik aracılığıyla insanlar içsellığe daha fazla anlamlar kazandırır (Teston, 2020). Bu çıkarımlarda da görüldüğü gibi içsellik, bir koşula ya da sınıra bağlı olmayıp insan algısı ve bilinci ile ortaya çıkmaktadır. İçmimarlık disiplinde var olan “insanı” merkeze koyma anlayışı ile içsellik kavramı için önemli potansiyeller barındırmaktadır. İçsellik kavramının temelinde insan his ve duygularının var olması gelecekteki tasarım anlayışlarının da düzenlenme potansiyelleri taşıdığını göstermektedir. Tasarımın merkezine insanı yerleştirerek dışsallık ve nesnellik yerine içsellliği ve algıyı yerleştiren Teston, içsellliği mekânsal ve felsefî bir durum olarak görmektedir.

Şekil 2.28. Biçime dayalı içsellik durumları (Teston, 2020)

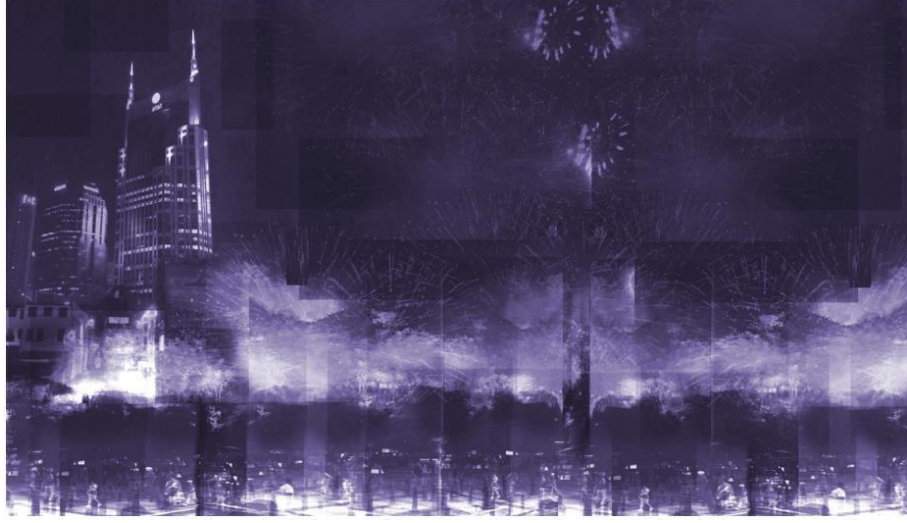
Mimar Bruno Zevi'ye (1957) göre iç mekân mimariyi tanımlar. Zevi, mimarinin, iç mekânı eksikse sadece heykelsi bir nesne olduğunu söylemektedir. Zevi'nin açıklamasında da görüldüğü gibi iç mekân ve içsellik hissi, daha da ötesinde insan konumu ve algısı var olmadan, mekânlar kullanılmaksızın yaratılan mimari öğeler heykel formundan öteye geçememektedir. İç mekân hissi ve yaratımı insan algısına dayalı olarak oluşturulmalıdır. "İçeride hareket etme olgusu" biçime dayalı içselliği şekillendirir (Zevi, 1957).

Aynı zamanda biçime dayalı içsellik genellikle fiziksel ortam (Punter, 1991; Relph, 1976) veya fiziksel nitelikler ile ilişkilendirilir; bunların formları yoğunluk, ölçek, geçirgenlik, yer işaretleri, mekânsal sistemi ve topolojiyi (Schulz, 1980) içermektedir. Yapılı çevrenin oluşumunun mekânlar ve dolayısıyla da içsellik kavramını yaratabileceği ve sürdürebileceği fikri önemli bir yaklaşımdır. Fiziksel özelliklerin yer duygusunu uyurabileceği ve dolayısıyla biçime dayalı içsellik başlığının ortaya çıkabileceği görülmektedir.

- Atmosferik içsellik

Bir yer, belirli bir atmosfer aracılığıyla içsellik yaratmak için duyuları harekete geçirebilir (Kusumowidagdo ve diğer., 2023). Belirli atmosferlere sahip yerel ve kültürel alanlar bağlılık ve aidiyet yaratabilmektedir (Hurnath ve Sambadoo, 2016). Yapı malzemeleri, ışık ve gölgeler, ağaçlar ve bitkilerin dokularında atmosferik iç mekân bulmak mümkündür. Canlılar olarak insanlar doku, ses, görsel ve koku kalitesi gibi atmosferik koşullara tepki verebilmektedir. Sıcak ortam niteliği, duyuusal deneyimlerden bir alanın algılanmasını geliştirebilir (Erkılıç, Özmen ve Taştan, 2021). Ayrıca, ambiyans doğal aydınlatma, renk ve dekorasyondan oluşur (Wardhani ve Kusumowidagdo, 2018).

Sean Lally (2014), *The Air from Other Planets: A Brief History of Architecture to Come* adlı kitabında mimarlık ya da iç mekân algısını oluşturan maddi enerjileri termodinamik, akustik ve dijital teknolojiler olarak nitelendirmektedir. Lally'ye (2014) göre, atmosferler ve enerjiler, yakın ve kamusal içsellik durumları gibi iç eşikleri belirtmede kullanılabilir (Altınay, 2022).

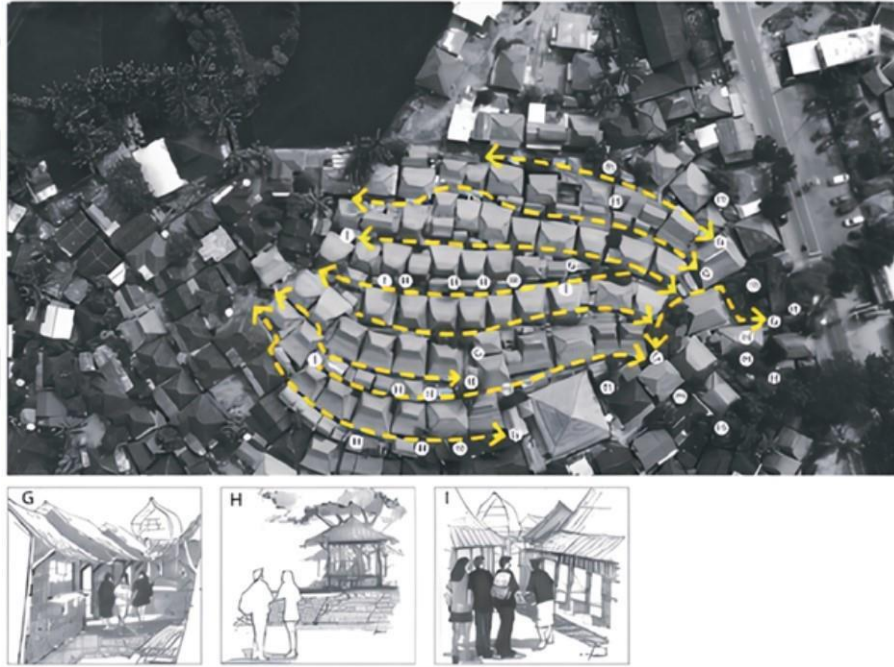
Şekil 2.29. *Atmosferik içsellik durumu, ABD (Teston, 2020)*

Endonezya’da bulunan Sade Köyü hakkında içsellik çalışması yapan Astrid Kusumowidagdo, Melania Rahadiyanti ve Tri Noviyanto Puji Utomo, atmosferik içsellik başlığı altında köyü incelemişlerdir. Köy yerlilerinin dokuma ve dikiş işleriyle uğraştıkları sırada bazı sesler geldiğini gözlemlemişlerdir. Aynı zamanda konuştukları dilin lehçesinin köye gelen turistler ve yerel köylüler arasında bir etkileşim başlattığını aktarmaktadırlar. Üstelik geleneksel oyunlar oyun oynayan çocukların gürültüsü de keşfedilecek bir atmosfer yaratarak içsellik hissini tetiklemektedir. Turistler aynı zamanda yemek pişirme seslerinin yanı sıra hazırlanan yemeklerin kokusunu da alarak yerel köylülerin günlük yaşamlarına daha fazla yaklaşmışlardır. Sade Köyü koridorunda kullanıcıların deneyimlediği çoklu duyuşal deneyimler, atmosferik iç mekânın ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır (Kusumowidagdo ve diğer., 2023).

Doğal malzemelerin dokusu ve kumaş ürünlerinden, doğal ışık nüfuzundan ve tavandan gelen gölgeden, köylülerin ve çocukların dinlenme aktivitelerinden ve gölgeleme bitkilerinden atmosferik iç mekânın oluşma hâlleri örneklerde gösterilmektedir (Şekil 2.30, Şekil 2.31).

Şekil 2.30. Çatı altında çocuklar (sol); ağaç altında insanlar (sağ) (Kusumowidagdo ve diğer., 2023)

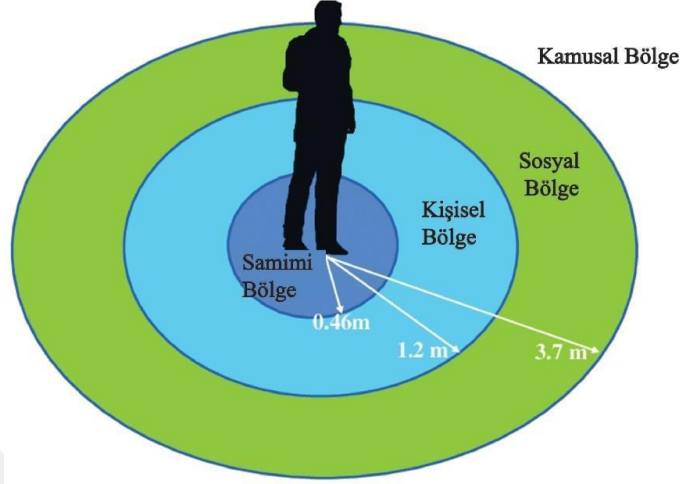

Şekil 2.31. Sade köyünün atmosferik içsellik haritalandırması (Kusumowidagdo ve diğer., 2023)

- Programatik İçsellik

Programatik içsellik içerisinde, genellikle iç ortamda gerçekleştirilen faaliyetler bulunmaktadır. Bu sistemi tanımlamak için Ed Hall'un "proxemics diagram" (1969) çalışmasından yararlanarak, iç mekânla ilgili faaliyetleri simgeleyen üç eşmerkezli halka oluşturmuştur (Şekil 2.32). Bu halkalar çekirdekten uzaklaştıkça mahremiyet düzeyleri azalır. İlk halka çok özeldir ve uyumak, tuvaleti kullanmak ve seks gibi aktiviteleri içerir. İkinci halka, sıklıkla iç mekânda yapılan ancak dışarıda yapılması sosyal olarak kabul edilebilir olan aktiviteleri içerir; yemek pişirmek, yemek yemek, iş yapmak, ders

çalışmak, televizyon izlemek, okumak veya oyun oynamak. Son halka, genellikle dışarıda yapılan, ancak bahçecilik, spor yapmak, bisiklete binmek veya ızgara yapmak gibi içeride de yapılması mümkün olan aktiviteleri içerir (Teston, 2020).

Şekil 2.32. Hall'un proksemik diyagramı (Hall, 1969)

Jonathan Olivares'in 2011 yılında tamamladığı "Outside Offices" projesi, iç mekânla ilgili programlamayı ve dış ortamdaki yerleri ele almıştır (Şekil 2.33). Örtülü durumdaki peyzajın kullanımı, akustik kontrol ve gölgeleme mekanizmaları içsellik kavramını vurgulamaktadır. Park bankları işyerlerine veya pencere pervazları pazar yerine dönüştürüldüğünde, halk dış mekânlarda bu gayri resmi iç mekânları yaratmaktadır. Kullanıcı tarafından inşa edilen bu iç mekân deneyimleri aynı zamanda kentin yapılı çevresi ve psikolojik ve atmosferik koşulları tarafından da desteklenmektedir (Altınay, 2022).

Şekil 2.33. Programatik içsellik durumu, Cişmigiu Park, Romanya (Teston, 2020)

Sadece bir bank iki kişi arasında samimi bir sohbet ve ilişki başlatabilmektedir. Elaine Scarry'nin *The Body in Pain*'de (1988) yazdığı gibi:

“[bank] esas olarak bedenini içini üstlenir, böylece bedenlenmiş kişiyi rahatsızlıktan kurtarır ve onun daha geniş bir kendini genişletme alanına girmesine olanak tanır. [Bank], omurgayı taklit ederek içini devralır, kişiyi birçok küçük vücut duruşundan geçmenin getirdiği sürekli sıkıntıdan kurtarır, zihnini sırtındaki ağrıyla meşgul olmaktan kurtarır, onun yerine... bir arkadaşıyla konuşmasını dinlemesini sağlar”.

Bank, bir anda bir sokak müzisyeni için sahne görevi görebilmektedir. Bazen bir annenin çocuğuna yemek yedirdiği yer olabilmektedir. Hem çocuk hem de anne için o bank, bir mekâna dönüşerek içsellik hissinin oluşumuna katkı sağlamaktadır. Hem o anlık hem de daha sonra anne ve çocuk o bankı hafızalarında anımsayacaktır. İç mekân eylemi olarak görülen durumlar kentsel mekânlara taşarak “iç” hissi yaşanmaktadır. İç koşullar, mimari iç mekânlardan bağımsız gri bölgelerdir. Kamusal alan, mekân ve yerin çoklu yorumlanmasına yönelik ortamlar sağlamaktadır. Burada içsellik, mimarlık tarihçisi Christine McCarthy'nin (2005) aktardığı gibi “kısıtlayıcı bir mimari tanımlamaya bağlı olmayan” koşullu bir ilişkidir. İçsellik bunun yerine hareketli ve rastgeledir.

Sokak satıcıları, dışarıda ürün satarak ve iş yaparak bu eş merkezli programatik içsellik halkalarını delmektedir. İçsel etkinliklerin bu katmanları tersine döndüğü zaman, gündelik hayata dair daha yüksek farkındalığa, bir tür gündelik gösteriye sahip oluyoruz. Bu rutin faaliyetleri dış alemde gerçekleştirmek, faaliyetler ve onlara ilişkin algılar konusunda kişileri daha bilinçli hâle getirmektedir. Mevsimsellik ve geçirgen eşiklerden etkilenen program tipolojileri, yoğun kentsel koşullarda kamusal içsellik örneklerini artırabilmektedir (Teston, 2020).

2.5. İçmimarlık Disiplini Perspektifinde Kentsel İç Mekân Kavramı

İçmimarlık disiplini ve şehircilik olası bir bağlantı gibi görülme de, disiplini bir binanın içinde ele almaktan farklı olarak dışarıyla ilişki kuran bir pratik olarak konumlandırma fikri önemli bağlantılar barındırmaktadır. 20. yüzyılda ortaya çıkan bir uygulama olarak içmimarlık, hem mekânsal hem de zamansal olarak iç ve dış arasındaki ilişkilere meydan okuyan ve onları dönüştüren bir disiplin olarak şekillenmiştir. Attiwill'e (2011) göre içmimarlar, içselleştirme sürecini ve içsellik ve bireysellik koşullarını eleştirel bir şekilde ele almak için önemli bir konumdadırlar. Sadece mekânsal planlama

olarak değil, aynı zamanda zamansal, sosyal ve estetik kaygılara da dikkat çekerek içmimarlık disiplinini de konumlandırarak şehircilik sorunu ele alınmalıdır. Bir uygulama olarak içmimarlık, insanlar ve çevreleri arasındaki ilişkiyi, özellikle bir yerleşim olarak fiziksel yerleşimi -alan yaratmayı ve zihinsel yerleşimi- psikolojik, deneyimsel ve öznel olarak ele alır (Attiwill, 2011). Dolayısıyla disiplin, kentte yaşayan kişiler ve kent arasında sağlıklı ve vazgeçilmez ilişki ve bağlantılar için katmanlı potansiyeller taşımaktadır. Kente bina ve yapılardan ziyade akışlar ve ilişkilerden oluşan bir açıdan yaklaşma durumu kenti deneyimleyen kullanıcılar için daha yaşanabilir kent olgusu oluşturmaktadır. Mimari bir bağlam tarafından mutlaka çerçevelenmeyen; yaşam biçimlerine, refah ve aidiyet sorunlarına, kullanıcı ilişkilerine odaklanarak çözümler üreten içmimarlık disiplini kentsel iç mekân tasarımlarında önemli potansiyeller barındırmaktadır.

İçmimarlık disiplinin potansiyelleri kentsel mekâna taşarak tasarım yöntemleri de bu yönde gelişmekte ve değişmektedir. İçmimarlık disiplini, mimariyle olan geleneksel tamamlayıcı ilişkisinden uzaklaşarak disiplinin daha geniş bağlamlarda uygulanmasına olanak tanımaktadır. İçmimarlık teorisi, iç mekânın doğasını sorgulamaktadır. Dolayısıyla iç mekânın insan ölçeği ve algıyla ilişkisini ne kadar ileri götürebileceği potansiyelleri incelenmektedir (Atmodiwirjo ve Yatmo, 2023). İçmimarlık disiplini ve “iç” kavramını çağdaş yorumlamalarıyla sorgulayan Attiwill (2011), içmimarlık disiplinini bireylerin öznel deneyimlerini eleştirel yolla ele alma çabası içinde olduğunu görerek kentsel iç mekân çalışmalarında önemli bir yere sahip olduğunu aktarmıştır. Aynı zamanda Leveratto’ya (2019) göre; kentsel mekânlar ev içi ritüelleri ve alışkanlıkları içermeye başladıkça, iç kültürün tutarlı bir kısmı dikkatini bir bütün olarak kentsel mekânlara odaklamaya başlamıştır ve “kentsel iç mekân” kavramıyla bir araştırma ve çalışma yaklaşımı tanımlanmıştır.

İçmimar ve akademisyen Lois Weinthal antolojisinde iç mekânlarda mikrodan makro ölçeğe uzanan sekiz katmandan bahsetmektedir. Bunlar; beden ve algı, kabuk ve kimlik, mobilya ve nesneler, yüzeyler ve renk, iç mekân haritalaması, özel odalar, halka açık gösteriler (performanslar) ve iç ve dış mekânın kesişimidir (Weinthal, 2011). İç mekâna katmanlı bir ortam olarak bakmak, onu tamamen yeni bir ışıqla aydınlatma potansiyeline sahip olabilmektedir ve içmimarlığın diğer birçok disiplin arasında ortak bir söylem geliştirmesine olanak tanımaktadır. Aynı zamanda kentsel iç mekân

tasarımlarına fayda sağlamaktadır (Poot., De Vos ve Van Acker, 2015). Elena Giunta (2009) bir adım daha ileri giderek iç mekânı üç aktörlü bir çevresel sistem olarak belirlemiştir: Bedenler (hem bireyler hem topluluklar), nesneler ve mekânlar. İçmimarlık disiplinin katkısı, bir iç ortam veya nesne/kullanıcı/mekân ilişkileri içindeki farklı katmanlar arasındaki samimi diyalog modelinde yatmaktadır (Poot ve diğer., 2015). Attiwill'e (2011) göre ise kentsel iç mekân, kent kullanıcıları için geçici yerleşim alanları oluşturmakta ve bu kullanıcılar, cansız aktörler olarak nesne ve mekânlardan oluşan bir çevresel sistem üretmektedir. İçmimarlık disiplini geleneksel sınır ve duvarlarını aşarak kentin iç mekânlarını da eylem alanlarına dahil etmektedir.

Disiplin bünyesinde yer alan kullanıcı merkezli olma durumu kentsel iç mekân kavramında da tezahür etmektedir. Fiziksel bir tasarım ve planlamanın yanı sıra kullanıcı istek ve ihtiyaçları ile ilgilenen ve odaklanan içmimarlık disiplini, kentsel iç mekân penceresinde yer alan kullanıcı perspektifinde şekillenme durumu ile de örtüşmektedir. Aynı şekilde günümüzde disiplin çerçevesinde sorgulanan iç-dış ilişkileri ve iç mekân tanımlamaları, kentsel iç mekân kavramında da sıklıkla tartışılan ve birbirinin yerine geçen iç-dış ilişkisi ile ilişkilidir. Dolayısıyla bir “dış” olarak görülebilen kent mekânı ve içmimarlık disiplini ilişkisi, derin ve farklı bakış açılarında farklı yorum ve tasarım yaklaşımları ile birbirini besleyebilecek olgulardır. Aynı zamanda günümüz modern toplumunda akışkanlık ve değişimin hızlı bir şekilde gerçekleşmesine paralel olarak, içmimarlık disiplini bünyesinde barındırdığı problem tanımı ve çözümü pratikliği ile kent içinde ihtiyaç ve isteklere yönelik çözüm sunabilme potansiyeline sahiptir. Ortaya çıkan sorun ve tasarım problemlerine yeni bakış açıları katması ve de problemleri katmanlı ve farklı perspektiflerden değerlendirmesi ile şehir içinde mekânsal ve bireysel düzeyde çözümler üretebilme gücüne sahiptir.

Di Prete'ye (2017) göre tipik olarak yapıları çevreye atıfta bulunan “iç mekân” terimi, sınırlı ve korunaklı bir çevre fikrini tezahür ederek sıcaklık, güvenlik, konfor, refah ve konukseverlik hissini ifade eder; aksine olarak da “kentsel” terimi topluluğun mekânsallığına yani deneyim paylaşımına işaret etmektedir. Bu iki kavramın birleşimi sadece fiziksel birliktelikte aranmamalıdır; kentsel iç mekân tasarımının kullanıcısıyla da bütünleşmesi beklenmektedir. 21. yüzyıl toplumunun değişen ihtiyaçları, istek ve beğenileri; içmimarlık disiplinin kapsamının genişlemesine ve kent içi mekânların bir uygulama ve deneyim alanı olarak ele alınmasına kapı aralamıştır. İçmimarlık disiplini

doğasında yer alan merkeze kullanıcıyı yerleştirme algısı ve içselleştirme refleksi ile kentsel iç mekân yaratımında önemli bir konuma sahiptir.

Son 50 yılda içmimarlık disiplini, mesleki ilgi alanlarının temelini etkileyen dönüşümlerle ilgili olarak faaliyet alanları ve sınırlarıyla ilgili sorgulamalara sahne olmuştur. “İçsellik” kavramı kentsel hareketlilik, iletişim ve kitlesel tüketim ev ortamının sınırlarını aşarken içmimarlık ve tasarım da geleneksel mekânsal sınırları aşarak tematik ufku genişletmeye ve uyarlamaya başlamıştır (Karslı ve Tuğlu Karslı, 2020).

Aynı zamanda mimarinin sınırları ve duvarlarından kopan içmimarlık disiplini özelinde eski tarihsel araştırmalar, tipik olarak iç tasarımın kökenlerini Yunanistan veya Roma gibi eski uygarlıklarda bulurken, son zamanlardaki tarihsel araştırmalar, iç tasarımın kökenlerini Avrupa’nın Paleolitik mağaralarında bulma konusunda sanat tarihi geleneğini takip etmiştir (Huppatz, 2012). John Pile (2000), A History of Interior Design adlı araştırmasında iç tasarımı tarih öncesi geçmişe kadar genişletmiştir. Pile’a göre Altamira, Lascaux ve Chauvet Paleolitik mağaraları, tarih öncesi mağaralardan günümüze kadar iç tasarım pratiğinin evrimini oluşturan “ilk barınaklar”dı. O, “İç mekânın günlük hayatı yaşamak için en olağan ortam olarak kabul edilmesine” dayanarak, bu dönemde insanlarla diğer türler arasında temel bir farklılığın oluştuğunu ileri sürmektedir.

Bir başka tarihsel araştırma olan Jeannie Ireland’ın (2009) “History of Interior Design” giriş bölümünde Paleolitik mağaralardan kısaca bahsetmektedir. Ireland şöyle yazmıştır: “İç mekânlar, mağara duvarlarında çizimler ve resimler yapıldığından beri düşünceli bir şekilde tasarlanmıştır”. Dolayısıyla Ireland’ın yaptığı açıklamada da görüldüğü gibi insanlar bilinçli ya da bilinçsiz olarak yaşadığı mekâna -iç mekâna- müdahale etme, tasarlama, bir iz bırakma refleksindedirler. Bu bir mağara insanı da olsa modern bir plazada yaşayan günümüz insanı da olsa iç güdümüz benzerdir. Yaşadığı mekâna ihtiyaç ve estetik kaygıları doğrultusunda dokunan insan bunu atalarından aldığı refleksle yapabilmektedir. Mağara insanlarından beri gelen mekânla birleşme, ait olma hâli araştırmalarda da ortaya çıkmaktadır. Huppatz’ın (2012) öne sürdüğü gibi, mağara adamları arasında, mimarlık tasarlanmadan önce bile bir iç tasarım biçiminin ortaya çıktığı söylenebilir. Mağaraları bir iç mekâna dönüştüren ilk insanlar, aynı zamanda yaşam alanlarını da dönüştürüyordu. Mağaranın bu dönüşüm duygusunu bir içsellik

örneği olarak genişleterek, insanlar ve doğa arasındaki ilk mekânsal sınırlamayı işaret ettiği aktarılmaktadır.

Abercrombie, mağaranın içmimarlığın mimari olmadan başlayabileceği bir alan olduğunu da belirtmektedir (Abercrombie ve Whiton, 2008). İçmimarlığın geleneksel bakış açısında mimarlığa ve mimarlık tarihine dayandırıldığı düşünüldüğünde, farklı bir bakış açısının aslında önemli potansiyeller barındırdığını görebilmekteyiz. Buradan hareketle içmimarlık disiplininin ve mimarlığın temelleri arasında daha fazla dikkate alınması gereken bir farklılaşma barınmaktadır.

Campos ve Schneiderman (2018) bu görüşlere benzer şekilde doğal olarak oluşan en eski insan yerleşimlerini göz önüne alarak iç mekân tasarımının mimari tasarımdan önce doğduğunu aktarmışlardır. Dünya yüzeyinin içinde veya altında iç mekânın oluşumu da insan yerleşiminde uzun ve zengin bir tarih barındırmaktadır. Bu iç mekânların bazıları neredeyse tamamen doğa tarafından oluşturulmuş, bazıları ise karmaşık yaşam ortamlarına özenle oyulmuştur.

Yakın zamana kadar içmimarlık disiplini ya mimarinin bir alt kümesi ya da dekorasyon ve kişisel zevk pratiği olarak değerlendiriliyordu (Schneidermann ve Campos, 2018). Bunların her ikisi de binanın içinde fiziksel bir konum üstlenmektedir. Bu sınırlı bağlamda iç mekân çoğu zaman yanlış anlaşılmakta ve bu da iç mekânın ayrı bir teorik çerçeveye yerleştirilmesini zorlaştırmaktadır (Kleinman, Merwood-Salisbury ve Weinthal, 2012). Bu doğrultuda “Mimari teorinin hakimiyetinin, eleştirel olarak bilgilendirilmiş iç mekân çalışmalarının gelişimini tartışmalı bir şekilde engellediği” fikri öne sürülmüştür (Winton, 2013). Bu fikirden hareketle geleneksel mimarinin sınırlarını aşan bir iç mekân eleştirisi geliştirme anlayışı da ortaya çıkmıştır.

İçmimarlık disiplini tasarım yaklaşımında kullanıcının beden hareketleri, fiziksel durumları gibi somut verileri düzenlemenin yanı sıra; kullanıcının beğeni, deneyim durumu ve mekânsal organizasyonunu planlama ve çözüme ulaştırma yer almaktadır. Deneyim ve türevleri şeklinde yaklaşılan tasarım anlayışı bu yönüyle de kendine has bir disiplin olarak yer almakta ve kentsel iç mekân penceresinde yer alan kullanıcı temelli olma durumu ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla bu iki olgu birbirini besleyebilecek ve temellendirebilecek konumlarda yer almaktadır.

2.6. Kentsel İç Mekân Tasarım Yaklaşımları ve Örnekleri

Tasarım, çağdaş toplumun ortaya çıkan ihtiyaçlarına cevap vermek için kentsel mekânların dönüştürülmesinde sıklıkla bir anahtar olarak kullanılmıştır. Şehirler, insanların refah duygusunu geliştirebilecekleri, günlük yaşamlarını paylaşabilecekleri ve diğer sakinlerle daha yakınlaşabilecekleri yerlere yönelik artan talebi yansıtmaktadır (Camocini, Petrillo ve Rebaglio, 2015). Crowe’a (2013) göre tasarım, bir tür etkileşim fırsatı sunduğu ve insanların yanıt verdiği iki yönlü bir ilişki barındırır. Kentli için vazgeçilmez bir yaşam mekânı olan şehir, dolayısıyla da kentsel iç mekânlar, onu deneyimleyen ve yaşayan kişiler göz önünde tutularak tasarlanmalıdır. Belirli standartlara göre tasarlanan değil, varlığını sürdürürken kentli ile birlikte şekil alan mekânlar, kentli ve şehir arasında daha sağlıklı ilişki kurulacağını göstermektedir (Giunta, 2009). Dolayısıyla da bireyler deneyimledikleri kentsel iç mekânlarda aidiyet duygusu geliştirerek tekrar tekrar kullanma isteği ortaya çıkaracaklardır.

Aksi halde tasarlanan ve kurgulanan mekânlar kullanılmayarak kentli tarafından “dışlanan” mekânlar hâline gelmektedir. Kullanıcısı olmayan mekân ise sadece nesne ifadesi taşıyacaktır. Bu mekânlar düzgün, temiz ve boş, “insan yok, sorun yok” alanları hâline dönüşmektedir (Kahraman, 2014). İnsanın bu mekânlarda rolü, herhangi bir kültürel ve psikolojik yön olmaksızın sadece bir “kullanıcı” rolüne indirgenir ve bu durum da kimlik kaybına neden olur (Giardiello, 2010). Bahsi geçen mekânlar kullanıcının ihtiyaç ve isteklerine cevap vermediği sürece de kullanılmamaya devam edecektir.

Rachel Kallus bu konuda:

“Her ne kadar kentte, insan deneyiminin gerekliliği ve önemi üstü kapalı önermesi üzerinden araştırılıp tasarlansa da, bu deneyim hiçbir zaman özel olarak tartışılmıyor veya bir fark yaratacak kadar ilişkilendirilmiyor. Alandaki kişilerin kim olduğunu ve orada ne yaptıklarını nadiren biliyoruz. Bırakın seslerini duymayı, yüzlerini bile görmüyoruz”

eleştirisini yapmıştır (Churchman, 2002). Burada, özellikle kentsel iç mekân tasarımlarında, kentlinin mekân tasarımında bir silüet olarak var olduğu ancak gerçek anlamda tasarım sürecine dahil edilmedikçe önemli adımlar atılamayacağı aktarılmaktadır. Tasarımcıların mekânları deneyimleyecek kişilerle birebir iletişim kurarak ilerlemesi mekânları kullanıma da teşvik edebilmektedir. Bu şekilde kentlinin sosyalleşmesi ve mekânları deneyimleme isteği artabilmektedir.

Kentsel iç mekânların sağlıklı çalışabilmesi için kullanıcılarıyla bütünleşerek onların ihtiyaçlarını ve isteklerini tam olarak karşılaması gerekmektedir. Kentlinin güncel ihtiyaçlarına cevap veren kent iç mekânı gerçek anlamını bularak kullanıcısına hizmet etmeye devam edebilmektedir. Kullanıcılar sürekli olarak mekânla etkileşir ve sanki bir araç kullanıyormuş gibi kentsel iç mekânı devamlı olarak dönüştürür ve geliştirir (Karslı ve Tuğlu Karslı, 2020). Her türlü metodolojik ayrımın ötesinde kentsel iç mekân tasarımlarının en önemli ortak amacı “şehri yaşanabilir kılmak” görevine odaklanan belirli bir yaklaşımı paylaşmalarıdır (Leveratto, 2015). Başka bir deyişle, insanlara yaşadıkları mekânı hem işlevsel hem de sembolik olarak kullanma ve günlük aktivitelere uygun olarak dönüştürme fırsatı sunmayı amaçlamaktadır. Özellikle bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılama, kentsel iç mekân tasarımında önemli bir başlık olarak var olmaktadır.

Leveratto’ya (2019) göre kentsel iç mekân tasarımlarının kalitesi ancak hem şehrin içi boş kabuğuna hem de insanların gerçek hayatlarına bağlanabilme veya uyum sağlayabilme ve bunlar arasında anlamlı bir bağ kurabilme becerisiyle ölçülebilir. Buna göre kentsel iç mekân tasarımları, bulunduğu şehirden bağımsız olarak düşünülemez. Aynı zamanda da şehirde yaşayan insanların yaşantısı ve varlığı da tasarım bağlamında önemli pozisyonadadır. Benzer şekilde Gehl, kentsel kalitenin farklı boyutlarına “önce insan” perspektifinden yaklaşmaktadır. Kent halkının yaşamı tasarım kıstaslarında en üst sıradadır. Aynı zamanda kentsel iç mekân tasarımları, gerek kentte yaşayanlar gerekse kente gelen ziyaretçiler için sağlıklı etkileşimde bulunmaları ve birbirleriyle iletişime girmeleri için önemli bir konumdadır (Özkahraman, 2019).

Çevre psikolojisi açısından bakıldığında, herhangi bir planlama alanının amacı, insanların mümkün olduğu kadar yüksek bir yaşam kalitesi düzeyine ulaşmasını sağlamaktır (Churchman, 2002). Daha insan merkezli tasarım yönergeleri ile süreç, insan davranışının içsel doğası ile ele alınarak oluşturulmuştur (Horayangkura, 2012). Bu yaklaşımın önemli yönü; sadece belirgin olan, tanımlanmış ihtiyaç ve isteklerin değil belirgin olmayan kullanıcı ihtiyaç ve değerlerinin de ortaya çıkarılmasıdır. Kullanıcıların bazen kendilerinin bile farkında olmadığı ihtiyaçları, tasarımcı derinlemesine analiz ederek tespit etmeli ve tasarım sürecine göz önünde bulundurmalıdır. Bu yönüyle tasarımcı, kullanıcıları analiz etme refleksine sahip olmalıdır.

Zeisel'e göre mekânda "kullanıcıların davranışları" izlenerek mekânın kişilere sunduğu olanakların da neler olduğu ve kullanıcı aktiviteleri ile mekân arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu hakkında bilgi edinilebilir ve bu bilgi hem mevcut tasarımın geliştirilmesine hem de sonraki tasarımlara örnek olacak çıkarımlar yapılabilmesine olanak sağlayabilmektedir (Zeisel, 2006). Zeisel'in açıklamasında da görüldüğü gibi kullanıcı gözlemlenerek ve birebir etkileşime geçerek etkileşim ve ilişkiler sorgulanabilir ve geleceğe yönelik tasarımlar daha sağlıklı bir biçimde ortaya çıkarılabilir.

2.6.1. Placemaking yaklaşımı

Yalnızca fiziksel yapı ve binalardan ziyade, mekânı kullanan insanlara odaklanan bir kentsel planlama ve tasarım yaklaşımı olan "placemaking" daha iyi kentsel tasarımı teşvik etmektedir. Placemaking'de amaç sadece işlevsel değil aynı zamanda orada yaşayan, çalışan ve oynayan insanlar için güzel ve anlamlı yerler yaratmaktır (http-9).

İnsanlar ve paylaştıkları yerler arasındaki bağlantıyı güçlendiren "placemaking", ortak değeri en üst düzeye çıkarmak için kentsel alanların şekillendirebileceği işbirlikçi bir süreci ifade etmektedir. Placemaking, daha iyi kentsel tasarımı teşvik etmenin ötesinde, bir yeri tanımlayan ve onun devam eden gelişimini destekleyen fiziksel, kültürel ve sosyal kimliklere özellikle dikkat ederek yaratıcı kullanım modellerini kolaylaştırma eğilimine sahip olduklarını aktarmaktadır (http-9).

Project for Public Spaces derneği tarafından meydana getirilen "placemaking" kavramı ile mekânları onları deneyimleyen insanlarla beraber tasarlayarak hayata kazandırma amacına sahiptir. Placemaking sürecinin temelinde yatan kavramlar, 1960'larda Jane Jacobs ve William H. Whyte tarafından ortaya atılan "insan odaklı" şehirler tasarlama konusunda çığır açan fikirler neticesinde ortaya çıkmıştır. Jacobs ve Whyte, "canlı" ve "yaşayan" şehirlerin odak noktasının kaliteli kamusal alanlar yaratmaktan geçtiğini vurgulamaktadır. Project for Public Space (PPS) ise 1975 yılından bu yana kavramı daha kapsayıcı bir hâle getirerek güncel yaklaşımlarla kentlere uygulamayı amaçlamakta ve bu yönde birçok proje gerçekleştirmektedir (Uzgören, Öztürk, Ürük ve Özel, 2018).

"Şehirler ancak ve ancak herkes tarafından yaratıldıkları zaman herkese bir şeyler sağlama kapasitesine sahiptir" Jane Jacobs (Placemaking, 2018).

Dünya çapındaki binlerce kentsel kamusal alanı değerlendiren PPS (Project for Public Spaces), mekânların başarılı olarak sayılabilmesi için dört nitelik elde etmişlerdir. Bunlar;

1. Bölgedeki diğer önemli yerlere erişilebilir ve iyi bağlantılara sahiptir.
2. Rahattırlar ve iyi bir görüntü yansıtırlar.
3. İnsanların oradaki etkinliklere katılmaya çekerler.
4. İnsanların bir araya gelip tekrar tekrar ziyaret etmek istedikleri sosyal ortamlardır (http-10).

PPS'nin kuruluş amacında kamusal alan tasarımları merkeze alınsa da daha sonra çalışma kapsamı genişletilerek kentsel alanlar daha fazla göz önünde tutulmuştur (Şekil 2.34). Jacobs ve Whyte şehirleri odak noktası olarak alarak kentli ile birlikte tasarım anlayışına önem vermiştir. Dolayısıyla kentsel iç mekân tasarımlarında bahsedilen tasarım süreci, derneğin ilkeleri ile örtüşmektedir. Başarılı kentsel iç mekân tasarımları için bahsedilen dört nitelik göz önünde tutulabilmektedir. Mekânı deneyimleyen kişileri merkeze alan tasarım anlayışı PPS (Project for Public Spaces), kentsel iç mekân tasarımları için de önemli potansiyeller barındırmaktadır.

Şekil 2.34. “Project for Public Spaces” park tasarımı (http-10)

Project for Public Spaces’e göre mekân oluşumunda ulaşılması en zor nitelik olarak sosyallik başlığı görülmektedir. İnsanlar arkadaşlarını gördüklerinde, komşularıyla tanışıp selamlaştıklarında ya da bazen hiç tanımadıkları yabancı kişilerle etkileşimde bulunma konusunda kendilerini rahat hissettiklerinde, bu tür sosyal etkinlikleri teşvik eden yere karşı daha güçlü bir yer duygusu veya bağlılık hissetme eğiliminde görülmektedirler (http-10).

William Holly Whyte’a göre de “insanları en çok çeken şey diğer insanlardır”. Tasarlanan kentsel iç mekân, kentliler ve kente gelen ziyaretçiler arasında iletişim ve etkileşime olanak tanıdığı zaman başarılı bir mekân olarak değerlendirilir. Çünkü onu deneyimleyecek olan kullanıcılar mekânda insanlarla karşılaşp bir diyaloga girmiş ve bunu tekrar tekrar yaşama isteği ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla kentsel iç mekânı devamlı olarak kullanma arzusu meydana gelmiştir. Hem diğer insanlarla hem de mekânla anılar biriktirme başlamıştır. Anılar doğrultusunda da mekâna karşı bir aidiyet hissi, bağlılık duygusu geliştirme açığa çıkmaktadır.

Şekil 2.35. PPS tarafından oluşturulan “Harika Yerlerin Faydaları” diyagramı. (Placemaking, 2018)

“Herkesin harika bir yerde yaşama hakkı vardır. Daha da önemlisi, herkesin zaten yaşadığı yeri güzelleştirmeye katkıda bulunma hakkı vardır” Fred Kent (Placemaking, 2018).

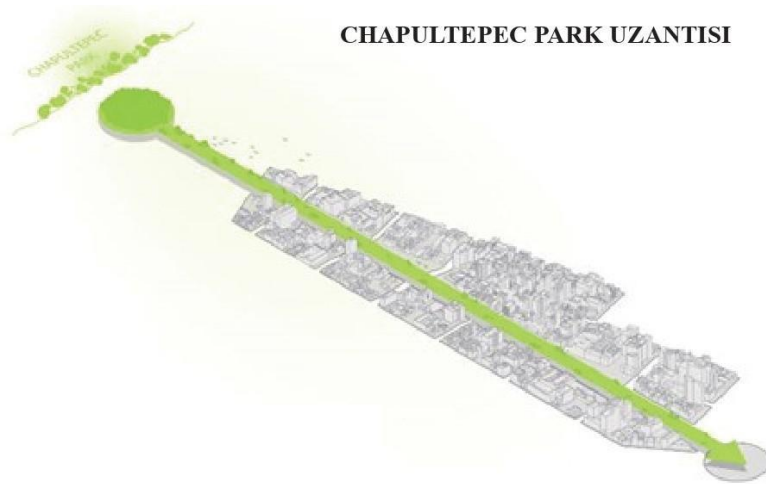
2.6.2. Kültür koridoru Chapultepec

Meksika'nın başkenti Meksiko şehrinin tarihi ve işlek caddelerinden Chapultepec için planlanan proje çok işlevli bir koridor önermektedir (şekil 2.36). Proje otomobil akışının yoğun olduğu caddeyi yayaların ve bisikletlilerin de rahatça kullanabileceği karma kullanımlı bir şehir koridoruna çevirmeyi amaçlamıştır. Projeyle Meksiko'nun en önemli caddelerinden birinin kamusal karakterinin geliştirilip bir buluşma mekânı hâline gelmesi hedeflenmiştir (Bilgiç, 2015).

şekil 2.36. şehir koridoru projesi, Chapultepec (<http-11>)

Meksikalı mimarlık ofisi FR-EE'nin hazırladığı rekreasyon projesi, şehir merkezini Chapultepec Parkı'na bağlayan ve şehrin tarihinde önemli yere sahip olan Chapultepec Caddesi'ni yeniden şekillendirme amacındadır (şekil 2.37).

şekil 2.37. Chapultepec park uzantısı (<http-11>)

FR-EE genel müdürü Fernando Romero proje hakkında, “Bu proje çevreyi düzenleyecek, yeşil alanları ikiye katlayacak, bağlantıyı artıracak ve şehrin kültürel çeşitliliğini en üst seviyeye çıkaracaktır” açıklamasını yapmıştır (<http-12>). Tasarım ofisi, yükseltilmiş bir park oluşturmak ve insanlarla tanışmak için yeni ve kaliteli bir kentsel iç mekân oluşturmak için cadde üzerindeki alandan faydalandıklarını açıklamıştır. Kişilerin birbirleriyle tanışabilecekleri, kültürel alışveriş ve etkileşimler yaşayabilecekleri bir tasarım oluşturmak hedeflenmiştir. Kentli ve kente ziyarete gelen ziyaretçiler için karşılaşp buluşabilecekleri bir kültürel alışveriş mekânı amaçlanmıştır. Alan, bölgelere bölünmüş ve her bölge farklı sanatsal özelliklere sahip olup her biri farklı sembolik bir renge sahiptir.

2.6.3. Taichung yeşil koridoru

Mecanoo ve S.D. Atelier Design & Planning tarafından tasarlanan Taichung “Green Corridor”, şehrin farklı bölgelerini birbirine bağlayan eski bir demiryolu etrafında şekillenen bir kentsel tasarım projesidir (<http-13>) (Şekil 2.38).

Şekil 2.38. Taichung tasarım çalışması (<http-13>)

Demiryolunun tarihi değeri, üzerine bulunduğu kentsel alanın yeniden canlandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Geçmişte bir ulaşım hattı olarak işlev göre de atıl durumdaki bölge, rayların bir tarafından diğerine dolaşımı engelleyen konumu

nedeniyle daha çok bir bariyer görevi görmektedir. Tasarım dahilinde, biyoçeşitlilik için yeşil bir koridor oluşturarak ve toplumun ihtiyaçlarını ve isteklerini daha iyi karşılamak için bisiklet/yaya şeritleri dahil edilerek şehrin farklı bölgelerini sürdürülebilir bir şekilde birbirine bağlamak üzere bu eski hattı dönüştürmüştür (Zeytinci, 2021).

Projenin geliştirilmesi yerel vatandaşları tarihi ve kültürü koruma konusunda bir pencere oluşturmıştır. Taichung Tren İstasyonu, Taichung şehrinin kökenini simgelemektedir. Çevresi tarihi açıdan ayrıcalıklıdır. Entegrasyon, şehir merkezinin kültürel gelişimini zenginleştiren kültürel ve yaya dostu kentsel koridor ile kaynakları yeniden düzenlemiştir, çevreyi iyileştirip ve kamu tesislerinin kalitesini artırmıştır. Tasarımcılara göre yeşil koridor, bir araç olarak çok sayıda insanı çekecek ve onları farklı tarihi mekânlara aktaracaktır (http-14) (Şekil 2.39).

Şekil 2.39. Taichung koridoru ve kullanıcıları (http-15)

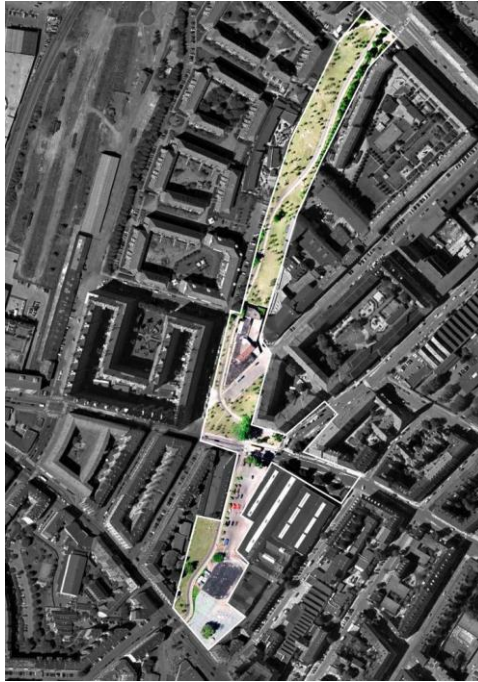
2.6.4. Superkilen

Danimarka'nın, çok çeşitli etnik gruplarını barındıran bir mahallesinde yapılan bu toplanma alanı, şehrin geri kalanı için de bir çekim merkezi oluşturmaktadır (Bilgiç, 2016). Etnik köken, din ve kültürlerin ötesindeki kaynaşmayı teşvik eden bir kentsel iç mekân olan Superkilen, her türlü çeşitliliği ve etkileşimi desteklemektedir (Şekil 2.40).

Şekil 2.40. Superkilen projesi ve kullanıcı durumu (http-16)

Katılımcı olmayan ve halk erişimini göz ardı eden bir sistemi tercih etmeyen BIG; kamunun katılımını tasarımın itici gücü olarak görmüştür. Superkilen'in, dış Nørrebro bölgesinin tam kalbinde konumlanmasından yola çıkarak projeyi şekillendiren ofis; projeye kamu katılımının en üst seviyede olduğu bir deneysel alan olarak yaklaşmıştır (Bilgiç, 2016) (Şekil 2.41).

Şekil 2.41. Superkilen görüntüsü (http-17) (Fotoğraf: Iwan Baan)

Kavramsal başlangıç noktası, Superkilen'in yeşil, siyah ve kırmızı olmak üzere üç bölgeye ve renge bölünmesidir. Farklı yüzeyler ve renkler, gündelik nesneler için yeni, dinamik çevreler oluşturacak şekilde entegre edilmiştir. Daha fazla doğa arzusu, çeşitli ağaç türleri, çiçek açma dönemleri, renkler ve çevredeki günlük nesnelerle eşleşen kökenlerden oluşan küçük adalar hâlinde düzenlenmiş olup tüm mahalle boyunca bitki örtüsü ve bitkilerin önemli ölçüde artmasıyla karşılanmıştır (<http-17>).

Kalıcı masalar, banklar ve ızgara tesisleri tavla, satranç oyuncuları vb. için “kentsel bir oturma odası” olarak adlandırılarak hizmet vermektedir. Kentli burada her yaştan ve her ırktan insanla karşılaşmakta ve bir etkileşime girmektedir (Şekil 2.42). Halkın bulunduğu ve deneyimlediği bir mekân olarak bulunmaktadır. Bahsedildiği gibi kültürel çeşitliliğe imkân veren Superkilen, kentli için bir kentsel oturma odası oluşturarak kişilerin anılar ve etkileşimler yaratacağı bir alandır.

Şekil 2.42. Mekân içinde kullanıcıların etkileşim ve iletişim durumu (<http-16>)

2.6.5. The Lobby

Kentsel kamusal mekândaki negatif ve artık alanların kullanım potansiyellerini araştırma ve alternatif çözümler geliştirme amacını taşıyan 72HUA (72 Hour Urban Action) adlı grup, her yıl dünyanın farklı bir yerinde geçici, hızlıca üretilebilen, katılım ve deneyim yaratan, deneysel alanlar oluşturmak ve çeşitli mekânsal ve sosyal ihtiyaçlara çözüm bulmak adına etkinlikler gerçekleştirmektedir (Cordan ve Çolak, 2015).

The Lobby adlı projede, ileri yaştaki insanların ikamet ettiği bir binanın çevresinin yaşayanlar tarafından sosyalleşmek amacıyla sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiş ve bina sakinlerine sağlıklı bir kentsel iç mekân tasarımı hedeflenmiştir (Şekil 2.43).

Şekil 2.43. *The Lobby projesi ile gerçekleşen kentsel iç mekân potansiyeli (http-18)*

Projede iç-dış ilişkisi, kullanılan kumaşların pencerelerden taşarak vurgulanması ile bina içindeki eylemlerin dış mekâna taşınmasıyla sosyalleşmeye ve ayrıca etkileşim ve iletişime teşvik edilmiştir. Bina sakinleri tarafından kullanılan bina çevresi düzenlenerek katılıma ve deneyimlere yönelik olarak düzenlenmiştir. Binada yaşayan ileri yaştaki bireyler için güneşten korunarak dinlenebileceği bir kentsel iç mekân potansiyeli oluşturulmuştur (Şekil 2.44).

Şekil 2.44. İleri yaştaki bireylerin mekân kullanımı (http-18)

2.7. Bölüm Sonucu

“Kent” ve “iç mekân” kavramlarının ilişki ve etkileşimler zemininde bir araya gelerek oluşturduğu kentsel iç mekân (urban interior) kavramı, karşıtlıkların ve çarpışmaların buluşmasında yer almaktadır. İç-dış, özel-kamusal, bireysel- toplumsal gibi kavramlarla beslenen kentsel iç mekân, kullanıcı- mekân perspektifinde bir çalışma alanıdır. Kent mekânı ve iç mekânın kesişmesinin kentli ile olan ilişkisi ve düzenlenmesi odak noktasıdır. Bölümde kentsel iç mekânı meydana getiren “kent” ve “iç mekân” olguları incelenmiştir. Kentsel iç mekânın da algısal zeminde bünyesinde yer alan kolektif düzeydeki “kent” kavramı ve bireysel düzeydeki “iç mekân” kavramı ve açılımları ortaya konulmuştur. Aynı zamanda kent ve kentli, kimlik ve kentsel bellek kavramları ile ilişkilendirilerek kentsel iç mekân perspektifinde çıkarımlar yapılmıştır. Kent hafızasında geçmiş ve gelecek arasında köprü görevinde yer alan ve kentlinin buluşma ve toplanma yeri olarak bulunan kentsel mekânlar kültür olgusu ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum, kentsel iç mekân tasarım örnekleri seçiminde referans sağlarken bir sonraki bölüme de altlık hazırlamaktadır.

İç-dış ilişkisinin sorgulandığı ve sıklıkla da yer değiştirdiği kentsel iç mekânda iç kavramına daha yakından bakılarak “içsellik” durumu ele alınmıştır. İçmimarlık disiplini bünyesinde yer alan içselleştirme refleksi ile birlikte ele alınan içsellik durumu kentsel iç mekân kavramı ile beraber çalışılmıştır. Bu durum aynı zamanda sonraki bölümlere de zemin hazırlamaktadır.

Bu bölümde çalışılmış olan kentsel iç mekân kavramı çıkarımları ve ele alış biçimine paralel olarak, bir sonraki bölümde Hamamyolu aksı değerlendirilerek somut bir zemine oturtulacaktır. Hamamyolu aksının hem kullanıcı-mekân ve bünyesinde bulunan iç-dış ilişkileri hem de geçmişten gelen kullanım durumu ile kentsel iç mekân başlığındaki çıkarımlarla paralellik göstermesinden dolayı aks, kentsel iç mekân çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu bölümde kentsel iç mekân kavramına yaklaşım durumu ve perspektifleri Hamamyolu aksının da değerlendirme biçimine referans olarak yer alacaktır.

3. KENTSEL İÇ MEKÂN ÇERÇEVESİNDE BİR AKS: HAMAMYOLU

Hamamyolu aksı, konumu ve geçmişinden gelen kullanım durumu ve tavrı ile Eskişehir kenti için önemli potansiyeller taşıyan bir mekân olarak var olmaktadır. Aks, geçmiş tarihinden itibaren ilk olarak alışveriş ve ticaret eylemine imkân vermesiyle ilişkileri ve deneyimleri etkilemiştir. Bireylerin bir araya gelerek toplandığı ve karşılaştığı bir mekân olan Hamamyolu aksı, farklı amaçlara yönelik olarak da kent içinde bir buluşma alanı olarak var olmaktadır. Bu durumu ile de Hamamyolu aksı, tezin 2. bölümünde çalışılmış olan kentsel iç mekân başlığı ile ilişkilendirilerek değerlendirilecektir. Gerek kullanıcılar arası iletişimde gerekse kullanıcı- mekân iletişiminde aks önemli değerler taşımaktadır. Deneyimlenen durumlar ve ötesinde ise hem konum itibarıyla hem de aksın çeşitli eylemlere olanak tanımasıyla insan- mekân ve insan- insan iletişimine zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla Hamamyolu aksı hem kentsel düzeyde hem de bireysel anlamda potansiyeller barındıran bir omurga olarak var olmaktadır.

Bu durumu ile de bir önceki bölümde çalışılan kentsel iç mekân çıkarımları ve ele alış biçimi ile paralellik göstererek kentsel iç mekân potansiyelleri aks özelinde yer almaktadır.

3.1. Tarihsel Perspektifte Hamamyolu Aksı

Aks, güneyde tarihi Odunpazarı bölgesi ile kuzeyde ise Porsuk ve Köprübaşı gibi kent içinde önemli noktaları birbirine bağlayan bir kemer olarak bulunmaktadır (Şekil 3.1). Tarihi Odunpazarı bölgesi ile Cumhuriyet Dönemi yapılarının olduğu Taşbaşı ve kentin bugünkü merkezi olarak var olan Köprübaşı arasında yer alan bir konumdur (http-19) (Şekil 3.2). Bu durumu ile de kent içinde iki önemli noktayı bir araya getirmesi ile bir kentsel koridor olma ve kentliyi bir araya getirerek toplama özelliğine sahip olmaktadır. Aynı zamanda antik çağdan itibaren sıcak suları ile bilinen eski hamamlar bölgesini de (Sıcaksular bölgesi) içermekte ve adını bu hamamlardan almaktadır. Bu durumu ile de kullanıcıların uğradığı bir nokta, aksla etkileşime girilen bir diğer madde olarak varlığını sürdürmektedir.

Şekil 3.1. Hamamolu aksının kentteki konumu (<http-20>)

Şekil 3.2. Hamamolu aksının kentteki mekânsal ilişkileri (Yandex Maps üzerinden hazırlanmıştır.)

Aks, günümüzdeki mekân ve kullanıcı ilişkilerinin temelini geçmişindeki işlev ve eylemlerinden almaktadır. Hamamolu aksı, 1930 sonrası ticaretin Eskişehir’de ilk gelişmiş olduğu caddelerdendir. Akar Deresi’ni Porsuk Nehri’ne bağlayan kanalın çevresinde gelişen aks, ilk kurulmuş olduğu zamandan bu yana ticaret eylemine imkân vermesinin yanı sıra yaya bölgesi olma özelliğini de korumuştur (Alpan, 2016). Ayrıca

bölgeye Osmanlı Devleti'nin kuruluş zamanlarından itibaren pazar kurulduğu da bilinmektedir. Bu dönemde de Hamamyolu aksı; çarşı, pazar, alışveriş ve rekreasyon alanı olarak gelişim göstermektedir (Doğru, 2005). Nitekim Cuninet (1894), bu dönem Eskişehir'i hakkında bilgi verirken kentin ticari yaşamına değinmekte ve kentte belirli günlerde pazarların kurulduğunu, padişahın çıkarttığı bir ferman ile de Eylül ayı içinde bir hafta süreyle bir panayır düzenlendiğini, bu panayırda besili hayvanlar ile çevrede yetişen ürünlerin sergilenip satıldığını belirtmektedir (akt. Ertin, 1994). Dolayısıyla aks hem konumu gereği hem de işlevsel olarak kentlinin sıkça ziyaret ettiği ve iletişime geçtiği kentsel bir mekân olarak var olmuştur. Bu tespitlerde de görüldüğü gibi aksın kentsel iç mekân potansiyelleri geçmişten itibaren yer almaktadır.

Döneme ait fotoğraflarda da görüldüğü gibi Hamamyolu aksı, günümüzde olduğu kadar geçmişinde de Eskişehir için önemli bir ticaret ve alışveriş merkezi idi. Bu durumu ile hem şehir dışından gelen ziyaretçiler için hem de yaşayan kentli için deneyimlenme potansiyeline sahip bir mekândır. Porsuk'un bir kolu olan Akar Deresi aksı ikiye ayırmaktaydı ve dere üzerine yerleştirilen ahşaptan yapılmış köprüler iki yakayı birbirine bağlamaktaydı. Bu durum karşılıklı olarak geçişi sağlamaktaydı. Kullanıcı ile birlikte şekillenen mekân, karşılıklı ilişkiler ve etkileşimlerle beslenmiştir (Şekil 3.3). Görüldüğü gibi aks geçmiş döneminde de hem kullanıcı ilişkileri ile hem de satış ve alışveriş eylemleri ve deneyim durumları ile kentsel iç mekân potansiyelleri barındırmaktadır.

1980'li yıllarda ise etrafa yayılan kirlilik sebebiyle oluşan durumdan dolayı Akar Deresi'nin üzeri tamamen kapatılmıştır (Üstün ve Özkan, 2016).

Şekil 3.3. 1920'li yıllara ait Hamamıolu aksı dönem fotoğrafları (Atuk, 2002)

Aksın karşılıklı ilişkilerini bağlayan ve kuvvetlendiren ahşap köprüler, 1930'lu yıllara ait fotoğraflarda da görülmektedir. Aynı zamanda fotoğrafların açılarından bakıldığında köprülerin sol kısmının daha geniş bir mekânsal aksa sahip olduğu görülmektedir. Bu durumu ile de ticaretin aksın sol kısmında yoğunlaştığı ve daha fazla bireysel ve mekânsal ilişkiye olanak sağladığı görülmektedir. Sağ kısımda daha fazla konut yapısının bulunduğu, dolayısıyla aksın genişliğine bağlı olarak yapıların kullanım işlevlerinin de farklılaşabileceği görülmektedir (Şekil 3.4). Aynı zamanda ilk fotoğrafta da görüldüğü gibi Hamamıolu aksında çarşamba günleri pazar kurulma günüydü. Seferberlik sırasında tüm satıcılar ve de müşteriler kadın olduğu için burası “Kadınlar Pazarı” olarak da anılırdı (Sarıöz, 1997).

Şekil 3.4. 1930'lu yıllara ait Hamamyolu aksı dönem fotoğrafları (Sarıöz, 1997)

Aksın sağ ve sol kısmındaki kullanıcıların mekânı kullanımı 1940'lı yıllarda da görülmektedir. Hem pazarın olduğu günlere hem de insanların bulunmadığı zamanlara ait olan dönem fotoğraflarında ahşap köprülerin iki yakayı birbirine bağladığı ve geçişe imkân verdiği görülmektedir (Şekil 3.5).

Hem bir geçiş hem de çeşitli eylemlerin deneyimlenme mekânı olan Hamamyolu aksı, kentsel ve bireysel düzeyde potansiyellere sahip bir mekândır. Geçmişinden itibaren ticaret ve alışveriş gibi toplumsal düzeydeki eylemlere izin vermesiyle bireylerin yaşantısında önemli bir kentsel mekân olarak yer edinmiştir. Kişilerin deneyimleme durumu için önemli bir konumda olan aksın, kolektif ve bireysel anlamda önemli noktaları bulunmaktadır. Hem Odunpazarı bölgesi ve Köprübaşı bölgesi arasında iki yakayı bağlayan konumundan kaynaklı bir geçiş mekânı, kentsel koridor olması ile hem

de mekân içindeki eylemleri ile bireylerin kullanımına olanak sağlayan bir yapıda var olmuştur. Dolayısıyla da bireylerin deneyim ve aşinalık durumları ile mekânsal ve kentsel ilişkilerde katmanlı potansiyelleri ile bulunmaktadır. Hem toplumsal ve kentsel hafızada hem de bireysel olarak deneyim hafızasında yer edinen bir mekândır. Aksın kendine has kullanım durumu ve konumu ile kentsel kimlik yaratımına da imkân tanımaktadır.

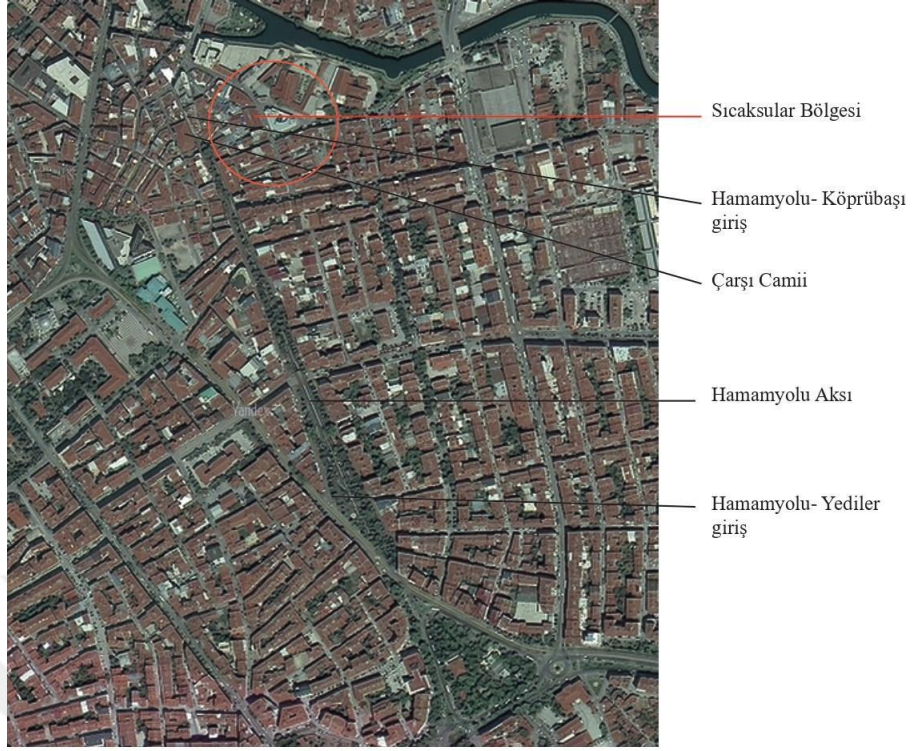
Şekil 3.5. 1940'lı yıllara ait Hamamıyolu aksı dönem fotoğrafları (Sarıöz, 1997)

Şekil 3.6. 1950’li yıllara ait Hamamyolu aksı fotoğrafı (Sarıöz, 1997)

Aynı zamanda Hamamyolu’nun adını da aldığı hamamlar (Sıcaksular bölgesi) aksın mekânsal ve kişisel ilişkilerde önemli bir konumdadır. Özellikle geçmiş dönemlerde Eskişehir’de hamama gitmek tümüyle törensel bir niteliğe sahipti. Atuk’un kaleme aldığı “101 Eskişehir” kitabında da yer aldığı gibi kişiler hamama gitmek için günler öncesinden hazırlıklar yapar, tanıdıkları ile birlikte hamam giderdi. Eskişehir halkı için hamama gitmek günlük hayatın bir parçasıydı (Atuk, 2002). Bu durumu ile de Hamamyolu aksı, bireylerde deneyim ve etkileşimleri destekleyen bir yapıda var olmuştur.

Hamamların (Sıcaksular bölgesi) akstaki konumu ile bireylerin mekânsal deneyim ve içsellik durumları hakkında da potansiyeller barındırmaktadır. Hamamların aksa Köprübaşı kısmından giriş konumunda yer almasıyla yeni bir mekânda bulunma durumu ve hissiyatı ile ilişki içindedirler. Hem konum olarak mekânsal ilişkiler maddesinde hem de kişisel deneyim ve iletişimde sıcaksular bölgesi, Hamamyolu aksı için önemli bir konumda bulunmaktadır (Şekil 3.7).

Şekil 3.7. Hamamıyolu aksı- Sıcaksular ilişkisi (Yandex Maps üzerinden hazırlanmıştır.)

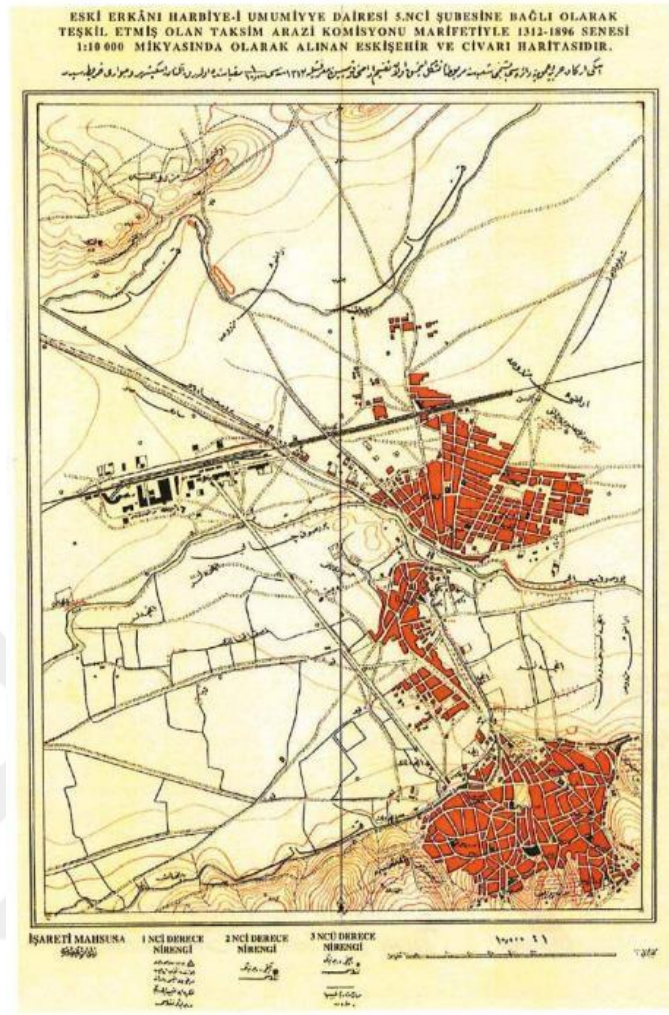

Şekil 3.8. 1940'lı yıllara ait, Çarşı Cami'nden çekilen sıcaksular bölgesi fotoğrafı (Sarıöz, 1997)

Şekil 3.9. 1930'lu yıllara ait Hamamyolu aksı, Çarşı Cami ve hamamlar ilişkisi (Atuk, 2002)

Aynı zamanda Türkiye'nin ilk modern haritası Eskişehir'e aittir (Şekil 3.10). Dönemin modern aletleri ile yapılan ilk çalışması olarak kabul edilen Eskişehir planı 1896 yılında yapılmıştır (Acar, 2009). Bu haritada, Porsuk Çayının bir kolu olan Akar Deresi ve buna bağlı olarak Hamamyolu aksı haritadan görülebilmektedir (Şekil 3.11). Hamamyolu, kentin ilk konut alanlarından biri olmasının yanında ticaret başlığında da önemli bir konumda yer almaktadır. Aynı zamanda sıcaksular bölgesini de barındırmasıyla kentte var olan ilk hamamlar bölgede bulunmaktadır. Dolayısıyla aksın döneme ait olarak çok işlevli bir kent merkezi olma potansiyellerini barındırdığı görülebilmektedir (Üstün ve Özkan, 2016). Söz konusu harita, Haritacılık Müzesi'nde sergilenmektedir (Acar, 2009).

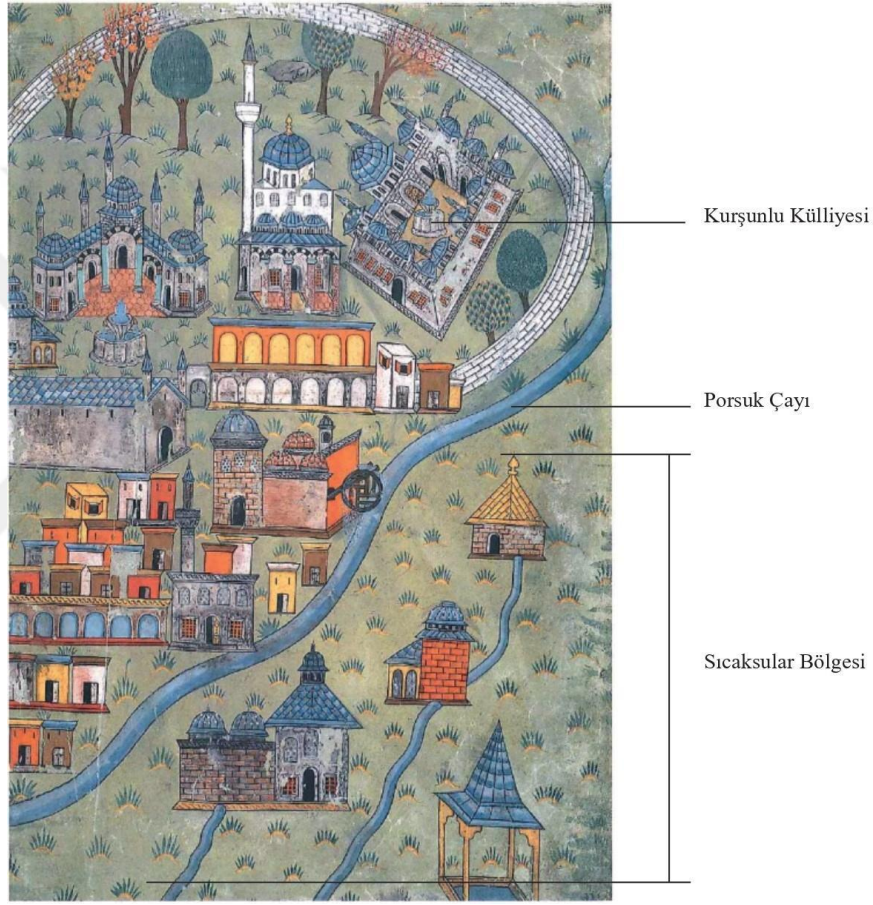

Şekil 3.10. Eskişehir'in mevcut yapısını ve yerleşimini gösteren ilk harita, 1896 (Acar, 2009)

Şekil 3.11. Eskişehir'e ait ilk haritada Hamam yolu aksı mekânsal ilişkileri, 1896

Daha geçmişe gidildiğinde ise Matrakçı Nasuh'un 1536 yılına ait Eskişehir minyatürü görülebilmektedir. Matrakçı Nasuh, Kanuni Sultan Süleyman ile birlikte gittiği Irak seferi dönüşünde Eskişehir'de konaklamıştır ve şehre ait bir minyatür çizmiştir. 1536 tarihli minyatürde şehir, bir ırmakla sur arasına yerleşmiş vaziyettedir (Acar, 2009). Minyatürde yer alan ve her birinin bünyesine bir su kolu uzanan yapıların sıcaksular bölgesi olduğu tahmin edilmektedir. Böylece şehrin Hamamyolu kısmı mekânsal ilişkiler açısından görülebilmektedir (Şekil 3.12).

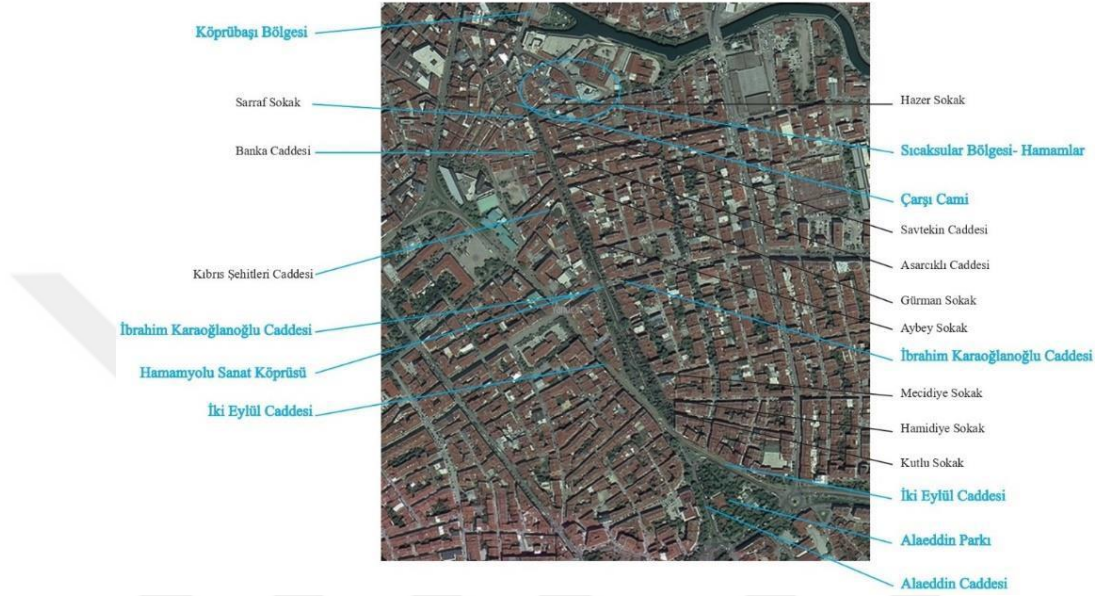

Şekil 3.12. Matrakçı Nasuh'un Eskişehir minyatürü ve mekânsal durumu, 1536 (Acar, 2009)

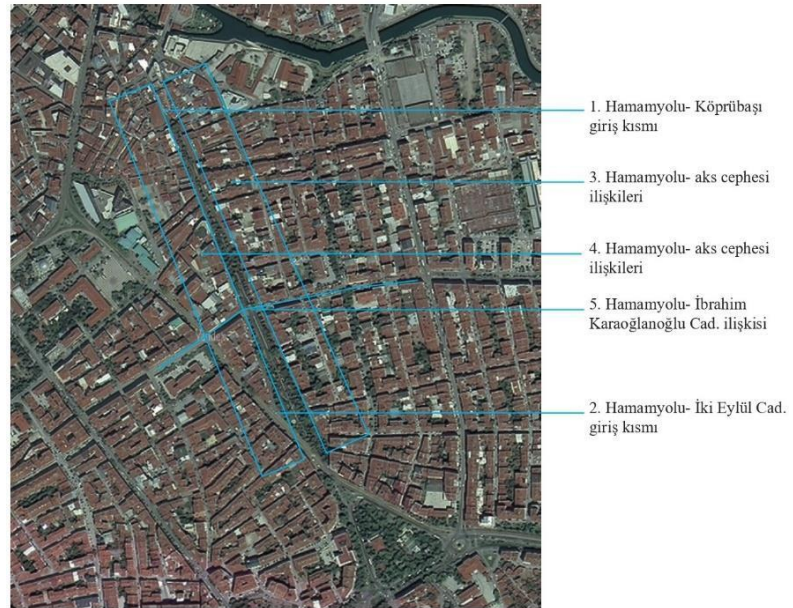
3.2. Günümüz Hamamyolu Aksı Mevcut İlişkileri

Günümüzde Hamamyolu aksı, geçmişinden gelen işlevlerini ve eylemlerini devam ettirme çabasıdadır. Bünyesinde bulunan hamamlar, sıcaksular bölgesi ile varlığını sürdürmektedir. Cadde üzerinde bulunan dükkân ve satış yerleri, alışveriş eylemine ve etkileşimine devam etmektedir. Benzer şekilde aksta yer alan pasajlar ve geçmişten gelen alışveriş eylemini sürdürmesi ile de alışkın olunan etkileşimlere olanak sağlamaya

çalışmaktadır. Aynı zamanda Hamamyolu'nun yalnızca oturup mekânı deneyimlemeye de imkân vermesi ile kentlinin buluşma ve kesişme noktası olma hâlini yaşatmaya devam etmektedir. Kişilerin sosyal olarak da mekânda bulunması ile mekânı kullanma çabasını yansıtmaktadır. Böylece aks kentsel iç mekân algısında yer alan etkileşim, karşılaşma, deneyim, ilişkiler gibi durum ve özelliklerle de örtüşmektedir.

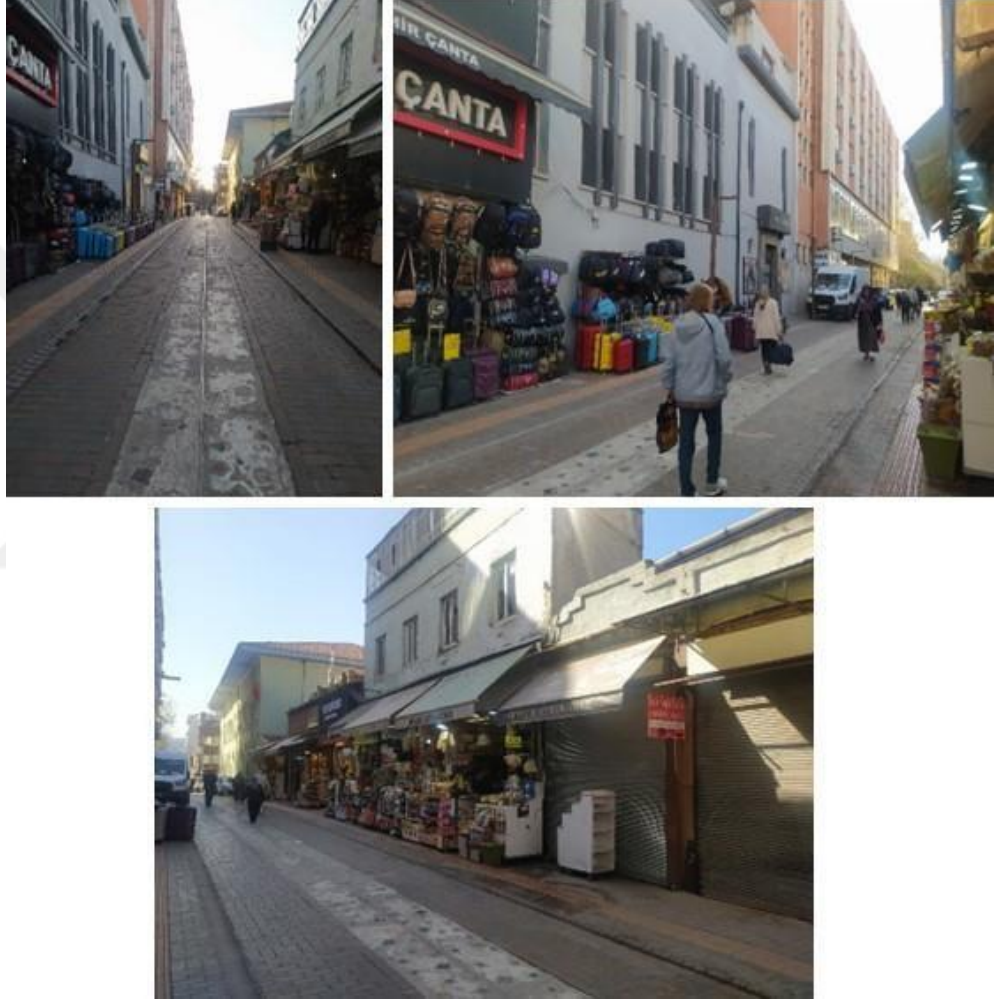
Şekil 3.13. Hamamyolu aksı cadde, sokak, bölge ilişki durumu (Yandex Maps üzerinden hazırlanmıştır.)

Şekil 3.14. Hamamyolu aksı mekânsal ilişkileri (Yandex Maps üzerinden hazırlanmıştır.)

Aksın Köprübaşı bölgesi girişi, caddeye göre nispeten dar bir yol ile bağlanmaktadır. Sol tarafta hamamlar varlığını sürdürürken sağ kısımda çeşitli baharatçılar ve kahve satıcıları bulunmaktadır. Yer yer geçmişten kalan tarziler ve kemer tamircileri de yer almaktadır. Alışveriş ve satış eyleminin yoğun olarak bulunduğu bir konumdur (Şekil 3.15).

1.

Şekil 3.15. Hamamolu aksı- Köprübaşı bölgesi günümüzdeki ilişkisi- Köprübaşı girişi (Kişisel arşiv)

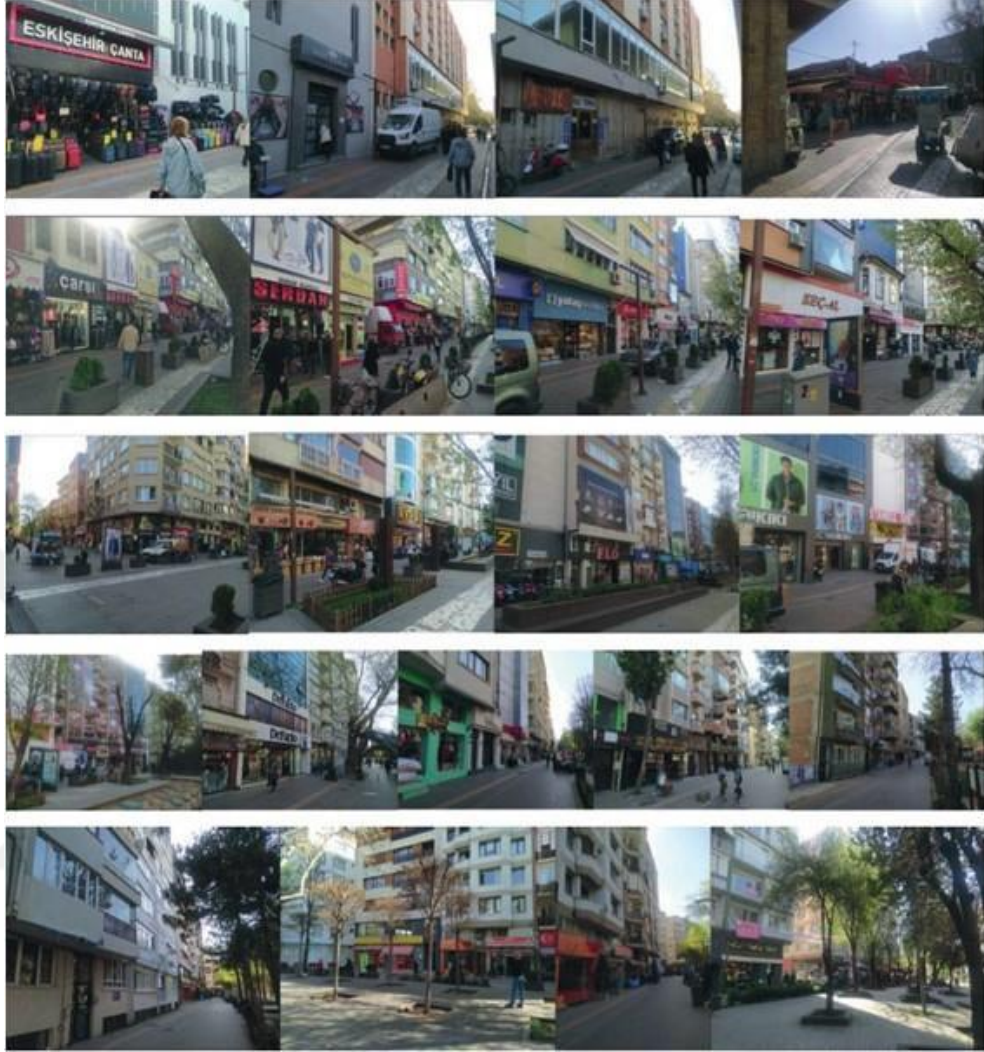
Aksın Odunpazarı'na bağlanan kısmı, İki Eylül Caddesi ile ilişkisi ise görsellerde yer almaktadır. Hamamyolu aksı ile paralel olarak uzanan İki Eylül Caddesi, tramvay gibi toplu taşımalara da imkân sağlamaktadır (Şekil 3.16).

2.

Şekil 3.16. Hamamyolu aksının İki Eylül Caddesi ile günümüzdeki ilişkisi- Odunpazarı bölgesi girişi (Kişisel arşiv)

3.

Şekil 3.17. Hamamıolu'nun aksın sol (Hamamıolu aksının Köprübaşı kısmından başlayarak aks üzerinde ilerlendiğinde sol kısım) cephesi ile ilişkisi (Kişisel arşiv)

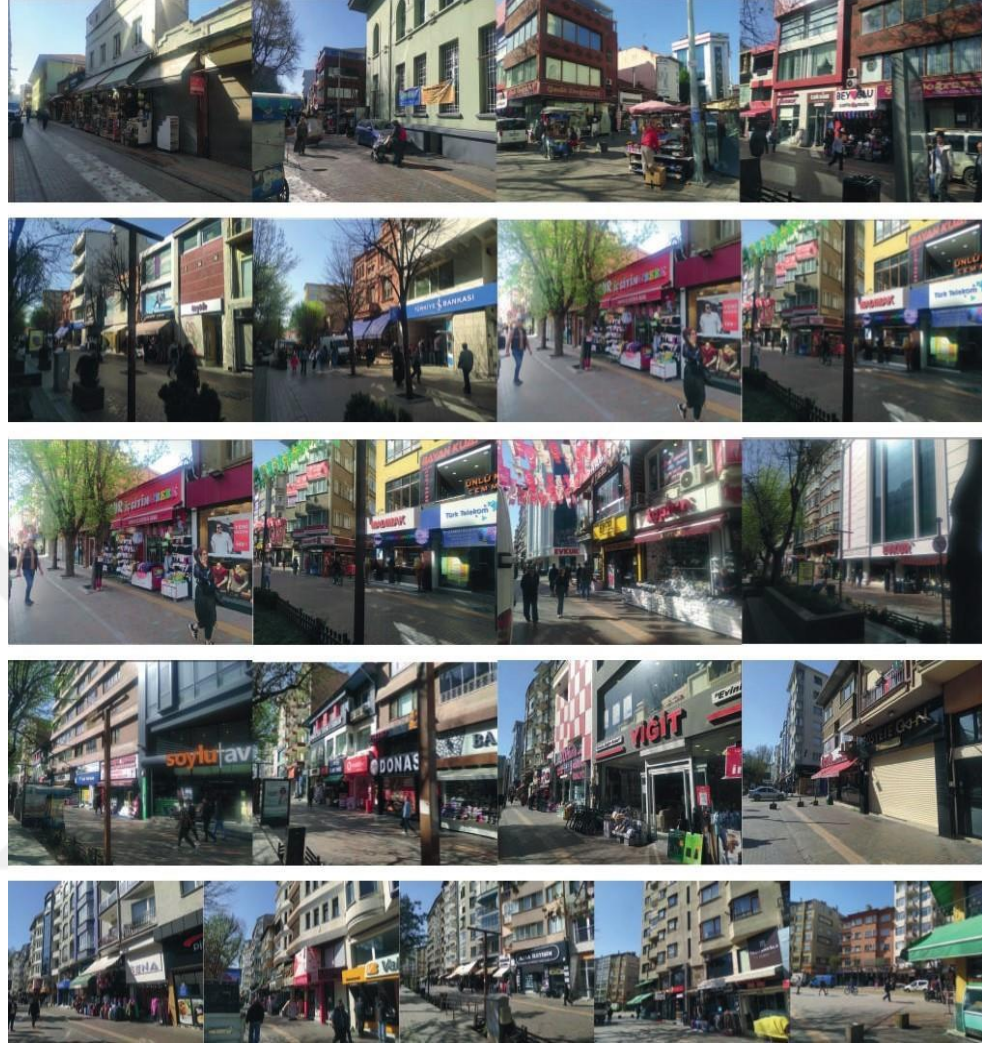
Köprübaşı kısmından itibaren başlayarak ilerlendiğinde aksın sol cephesi hamamlar ile başlamaktadır. Sıcaksular bölgesi ile devam eden kısım halk arasında ayakkabıcılar çarşısı olarak da bilinmektedir. Çeşitli oyuncakçıları da kapsayan kısım, alışveriş eylemine olanak sağlayan dükkanlar ile devam etmektedir (Şekil 3.17). Alışveriş ve satışın sıkça yer aldığı bu kısımda kullanıcıların iletişim ve etkileşimi yoğun olarak bulunmaktadır. Dükkanlardan dışarı doğru genişleyen satış eylemi ve aks üzerine yerleştirilen ürünler aksta yer alan iç- dış ve kullanıcı ilişkilerini de düzenlemektedir. Satıcı ve alıcının davranış ve tutumları ile şekillenerek aksın bu eylemlere izin vermesi, Hamamıolu aksının kentsel iç mekân potansiyellerini de açığa çıkarmaktadır. Aynı

zamanda sol cephede Duygu Pasajı, Akaydın Pasajı, Çelikoğlu Pasajı, Seklice Pasajı gibi pasajlar da yer almaktadır (Şekil 3.18). Hamamyolu Sanat Köprüsü'ne kadar çeşitli dükkanların yer aldığı sol cephede, köprü'nün Odunpazarı kısmında ise konutlar ve çeşitli yerleşim yerleri görmekteyiz. Aynı zamanda sol cephenin son kısımlarında ise dışarıya doğru taşmış kahvehaneler de görülebilmektedir.

Şekil 3.18. Hamamyolu aksı sol (Hamamyolu aksının Köprübaşı kısmından başlayarak aks üzerinde ilerlendiğinde sol kısım) cephesi pasajları (Kişisel arşiv)

4.

Şekil 3.19. Hamamıyolu'nun aksın sağ (Hamamıyolu aksının Köprübaşı kısmından başlayarak aks üzerinde ilerlendiğinde sağ kısım) cephesi ile ilişkisi (Kişisel arşiv)

Köprübaşı kısmından itibaren başlayarak ilerlendiğinde aksın sağ cephesinin ise kahve satış dükkanları, baharatçı dükkanları ve kemer tamircileri gibi kısımlarla başladığını görmekteyiz. Geçmişten itibaren bulunarak alışveriş imkânı veren dükkanlar aynı zamanda kullanıcıların alışkın olduğu mekânlar olarak da yer almaktadır. Ayrıca koku ve ses unsurları ile Hamamıyolu aksının başlangıcının varlığına işaret etmektedir. Ardından 1929 yılında inşa edildiği bilinen Çarşı Cami bulunmaktadır. Devamında ise genellikle aynı noktalarda bulunan seyyar satış yapan tezgahlar yer almaktadır. Aksın devamında sol cephede olduğu gibi sağ cephede de alışveriş eylemine yönelik olarak dükkanlar bulunmaktadır. Giyim, gıda ve züccaciye satışlarının bulunduğu konumlar yer

almaktadır. Aksta yer alan yapıların zemin katlarında yoğun olarak alışveriş ve satış eylemlerinin bulunduğu görülmektedir. Aynı zamanda aksın trafiğe kapalı olması ve yaya geçişine imkân tanınmasıyla dükkanların dışarı doğru genişlemesi de söz konusudur. Bu durumu ile de aks içerisinde kullanıcılar tarafından bilerek ya da bilmeyerek kentsel iç mekân potansiyelleri de yaratılmaktadır. Yapıların üst katları ise yer yer konut olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda çeşitli bankaların bulunması ile de bireylerin kullanım amaçları da çeşitlenmektedir (Şekil 3.19). Sol aksa benzer şekilde Hamamyolu Pasajı, Ünallar Pasajı, İsmet Yasin Pasajı, As Pasajı, Ayvazlar Pasajı ve Nasip Pasajı gibi çeşitli pasajlar da yer almaktadır (Şekil 3.20). Devamında ise İki Eylül Caddesi ile paralel olarak devam eden Hamamyolu aksı birleşerek Odunpazarı bölgesine işaret etmektedir.

Şekil 3.20. Hamamyolu aksı sağ (Hamamyolu aksının Köprübaşı kısmından başlayarak aks üzerinde ilerlendiğinde sağ kısım) cephesi pasajları (Kişisel arşiv)

Hamamyolu aksını kesen İbrahim Karaoğlu Caddesi ise yaya aksını kesen tek caddedir (Şekil 3.21). Trafik ışıkları ve yaya geçidi ile geçiş sağlanırken yapılan son düzenleme ile oluşturulan Hamamyolu Sanat Köprüsü ile de kesintisiz bir yaya aksı

meydana getirilmiştir. (Şekil 3.22). Köprünün alt kısmı ise çeşitli dükkanlar ile değerlendirilmiştir. Geçişin tam ortasında ise iki yönden açık bir açık hava müzesi oluşturulmuştur.

5.

Şekil 3.21. Hamamıolu- İbrahim Karaoğlu Caddesi ilişkisi (Kişisel arşiv)

Şekil 3.22. Hamamıyolu- İbrahim Karaoğlanoğlu Caddesi ilişki durumu çalışması (http-20)

3.3. “Hamamıyolu Urban Deck” Projesi Mevcut Durumu

Günümüzde son olarak Hamamıyolu aksının düzenlemesi, 2018 yılında hayata geçirilmiştir (Şekil 3.23). Yazgan Tasarım Mimarlık tarafından tasarlanan proje, Odunpazarı Belediyesi ile iş birliği içinde oluşturulmuştur. “Hamamıyolu Urban Deck” ismi ile oluşturulan projede tasarım ofisi doğal ahşap unsurlar, yeşil peyzaj unsurları, su ögeleri ve oturma alanları ile oluşan bir “yeşil yaya aksı” oluşturarak modern ve canlı bir buluşma alanı yaratmayı hedeflemiştir (http-20).

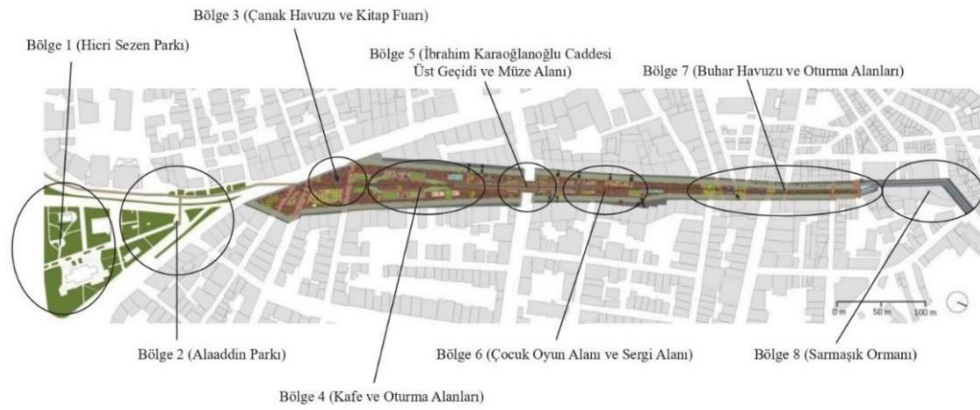
Proje, kent ile farklı ögeler üzerinden çoklu ilişkiler kuran katmanlar bütünü olarak ele alınarak “kentsel platform” olarak oluşturulmuştur (http-21).

Bu durumu ile de projede kullanıcıyı yalnızca yatay olarak hareket ettirmeyerek platformlar, üst geçitler, rampalar yaratarak kenti düşey olarak da deneyimleme durumunu meydana getirmektedir.

Şekil 3.23. Hamam yolu Urban Deck projesi görünüşü (<http-20>)

Proje, Şekil 3.24’te de görüldüğü gibi belirli temalara dayanarak ve sosyal bağlam ve kentsel dokudan da ilham alarak 8 bölgeye ayrılmıştır. Bölge 1, Hicri Sezen Parkı; bölge 2, Alaaddin Parkı; bölge 3, Çanak Havuzu ve Kitap Fuarı; bölge 4, Kafe ve Oturma Alanları; bölge 5, İbrahim Karaoğlu Caddesi Üst Geçidi ve Müze Alanı; bölge 6, Çocuk Oyun Alanı ve Sergi Alanı; bölge 7, Buhar Havuzu ve Oturma Alanları; bölge 8 ise Sarmaşık Ormanı olarak oluşturulmuştur (<http-20>).

Şekil 3.24. Hamam yolu aksı oluşturulan bölgeler çalışması (Görsel: <http-20>)

Bölge 3 (Çanak Havuzu ve Kitap Fuarı)

Bölge 7 (Buhar Havuzu ve Oturma Alanları)

Bölge 5 (İbrahim Karaoğlu Caddesi
Üst Geçidi ve Müze Alanı)

Bölge 4 (Kafe ve Oturma Alanları)

Bölge 6 (Çocuk Oyun Alanı ve Sergi Alanı)

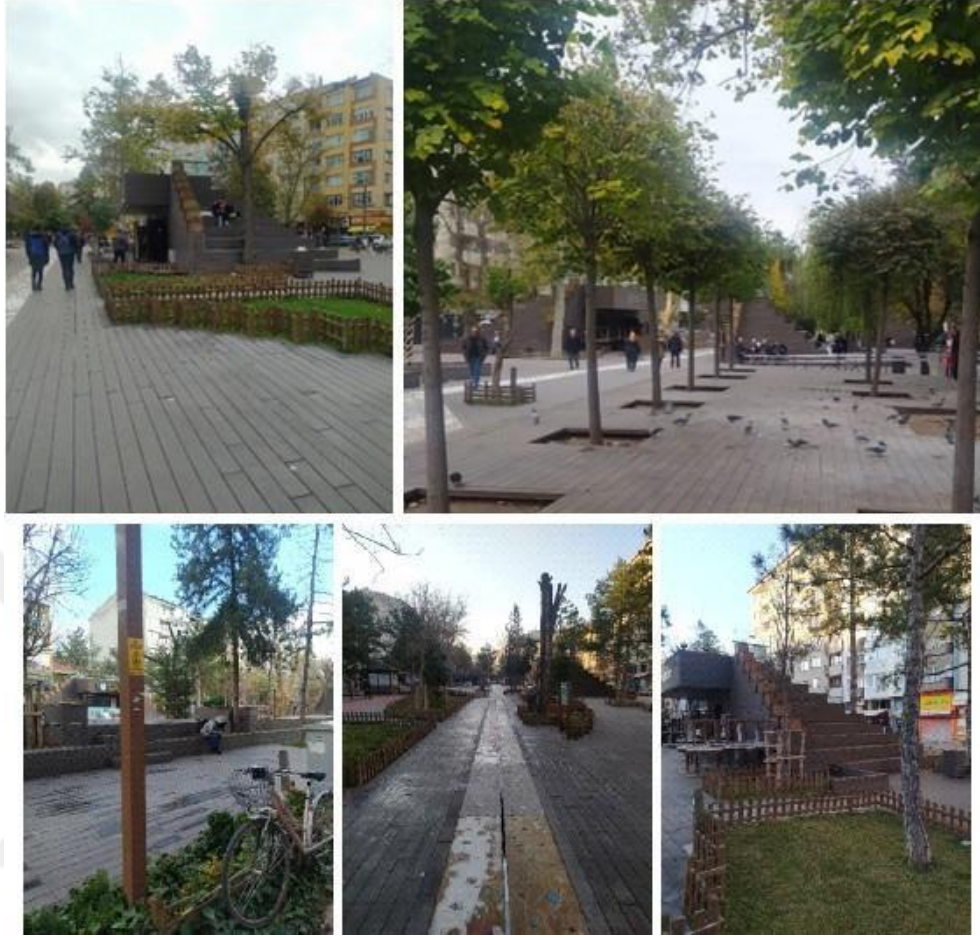
Şekil 3.25. *Hamamyolu aksı oluşturulan bölgeler çalışması- 2 (Görsel: http-20)*

Bölge 3 mevcut görselleri;

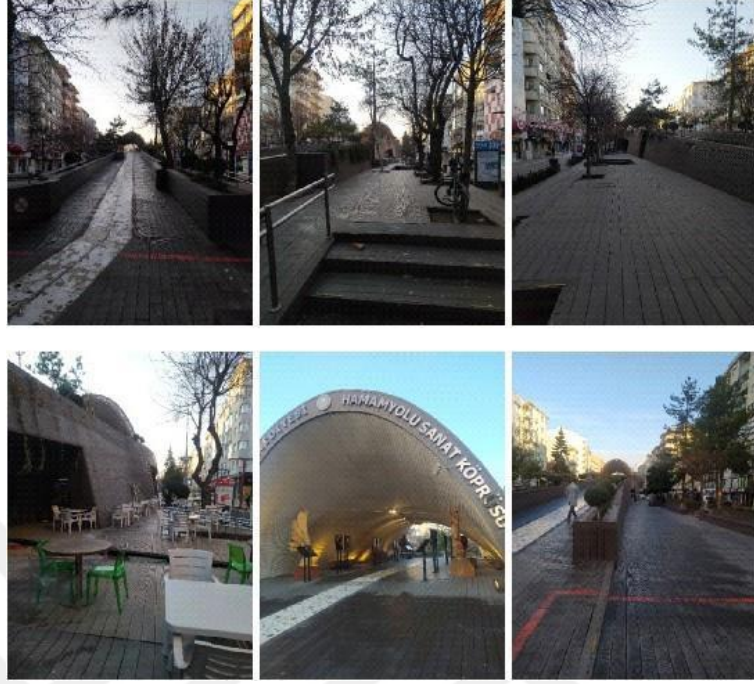
Şekil 3.26. *Bölge 3- Çanak Havuzu ve Kitap Fuarı mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)*

Bölge 4 mevcut görselleri;

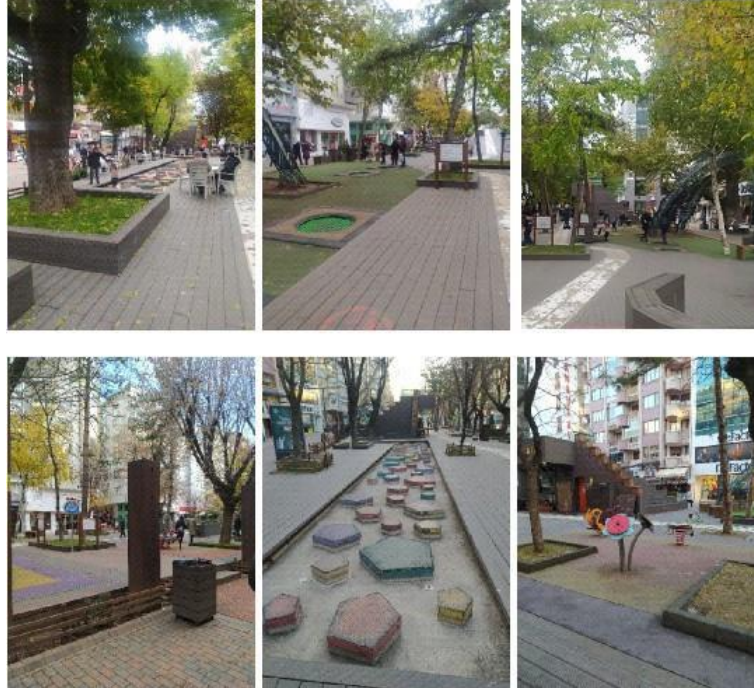
Şekil 3.27. Bölge 4- Kafe ve Oturma Alanları mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)

Bölge 5 mevcut görselleri;

Şekil 3.28. Bölge 5- İbrahim Karaoğlu Caddesi Üst Geçidi ve Müze Alanı mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)

Bölge 6 mevcut görselleri;

Şekil 3.29. Bölge 6- Çocuk Oyun Alanı ve Sergi Alanı mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)

Bölge 7 mevcut görselleri;

Şekil 3.30. Bölge 7- Buhar Havuzu ve Oturma Alanları mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)

Bölge 8 mevcut görselleri;

Şekil 3.31. Bölge 8- Sarmaşık Ormanı mevcut durum görselleri (Kişisel arşiv)

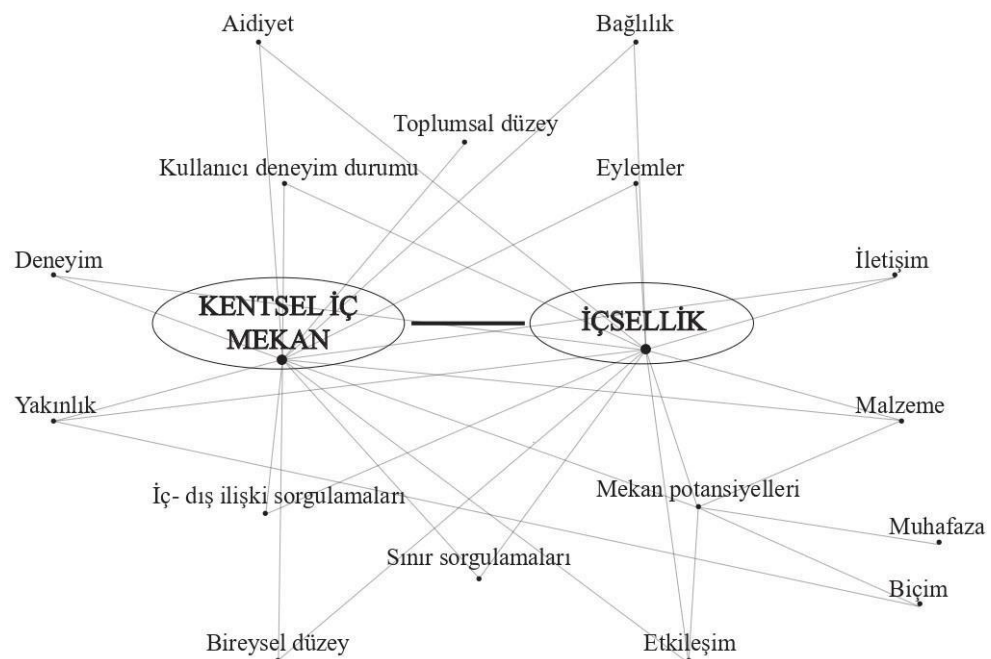
Şekil 3.32. Hamamıyolu Urban Deck Projesi; platform kafeler ve oturma birimleri, su ögesi ile oyun birimleri, oyun birimleri ve oturma birimleri ilişkisi ve konumları (Görsel: <http-20>)

Hamamıyolu aksının günümüz yapısında; kullanıcı- mekân ilişkilerine yönelik olarak oturma ve oyun durumları ve ayrıca Hamamıyolu aksına özgü su ögesinin ilişkilendirildiği durumlar, konumlar ve ilişkileri şekildeki gibidir (Şekil 4.32). Bu durumu ile de olası kullanıcı ilişkileri de açığa çıkmaktadır. Oturma birimleri, oyun birimleri ve oluşturulan kafeler ile mekân içi ilişki ve etkileşimler ve ayrıca deneyim durumları ile birlikte potansiyel kentsel iç mekânlar da açığa çıkmaktadır.

3.4. Kentsel İç Mekân Potansiyelleri ile Hamamıyolu Aksı Analizi

Önceki bölümlerde de çalışıldığı gibi kentsel iç mekân olgusu; iç- dış ilişkilerinin sorgulandığı, kullanıcı etkileşim ve deneyimlerinin varlığı ile ortaya çıkabilen bir yapıdır. Dolayısıyla kentsel iç mekân geleneksel sınırlarından arınmış, bireylerin iletişimi ve etkileşimi ile potansiyelleri güçlenebilen bir olgu olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum önceki bölümlerde çalışılan içsellik kavramına paralellik göstererek kentsel düzeydeki sorgulamalar ile kentsel iç mekân potansiyellerine aktarım yapmaktadır. İçsellik kavramının bünyesindeki kullanıcının mekânı deneyimleme tavrı, alışlagelmiş sınırların ortadan kalkması ve mekân potansiyellerinin sorgulanması ile kentsel iç mekân ihtimallerinde önemli maddeler sıralayabilmektedir.

Dolayısıyla kentsel iç mekân potansiyelleri sorgulamasının içsellik olgusu ile etkileşime girerek yapılmasında önemli nokta ve bağlantılar bulunabilmektedir (Şekil 3.33). Aynı zamanda bu doğrultuda kullanıcının mekânı deneyimleme durumu ile etkileşim ve iletişimleri de açığa çıkmaktadır. Bu durum doğrultusunda çalışma alanı olarak seçilen Hamamyolu, içsellik potansiyelleri bulunan kısımları ve dolayısıyla kentsel iç mekân ihtimalleri çalışılmıştır. İçselliği kapalı, sınırları olan bir mekândan kopararak duyuların durumu olarak gören Teston (2020), içselliği kentsel düzeye aktarmıştır. İçselliğin durumunu ve koşullarını algılayabilmek için ise psikolojik içsellik, biçime dayalı içsellik, atmosferik içsellik ve programatik içsellik başlıklarını açığa çıkarmıştır. Tez çalışmasının bu bölümünde Hamamyolu aksının içsellik penceresinden kentsel iç mekân potansiyelleri, Teston'ın oluşturduğu dört başlık altında incelenmiştir. Başlıklar altındaki kavramlar ile Hamamyolu aksı değerlendirilmiş olup olası kentsel iç mekân durumları çalışılmıştır.

Şekil 3.33. Kentsel iç mekân ve içsellik bağdaşımı çalışması

3.4.1. Psikolojik içsellik perspektifi

İki kişi arasındaki etkileşim hem kişiler arasında hem de bulunulan mekân açısından içsellik hissini doğurmaya ve sürdürmeye olanak sağlar. Bu durum aynı şekilde yalnızca bir kişi ve çevresi arasında da gerçekleşebilmektedir. Bu yakınlık hissi, etkileşim ve iletişimde olma hâli ise psikolojik içselliği sağlar (Teston, 2020). Bireyler özellikle kalabalık olma durumuna çekilme eğilimindedirler. Çünkü kalabalıklık yakınlık duygusuyla ilişkilendirilir ve insan doğasında var olan bir eğilimdir (Grossbart, Hampton, Rammohan ve Lapidus, 1990). Aynı zamanda insanların özellikle var olan bir kalabalık olma durumuna katılmaları daha olasıdır. Bu durum özellikle alışveriş eylemine imkân veren mekânlarda gözlemlenmektedir. Bireyler satış yapan insanlarla, diğer alışveriş yapan insanlarla ve de alışveriş eyleminin gerçekleştiği mekânlarla etkileşim ve iletişim içindedirler. Bu etkileşim ve iletişim hâli psikolojik içselliği yaratmaktadır (Kusumowidagdo ve diğer., 2023). Aynı zamanda bu durum kentsel düzeyde hissedildiğinde ve tasarlandığında kentsel iç mekânın gizil durumlarını da ortaya koymaktadır. Kentsel iç mekân bünyesindeki “iç” hâlinin kullanıcı tarafından deneyimlenmesi ve tespit edilmesi durumuyla önemli potansiyelleri açığa çıkarmaktadır.

Hamamyolu’nda bu durum, geçmişten gelen ve içerisinde barındırdığı alışveriş eylemi hâli ile bireyleri çeken ve iletişime izin veren yapısı ile bulunmaktadır. Konumu gereği merkez olma durumu ve geçmişten gelen birikimlerle tanınır ve bilinir olması ve aynı zamanda bir geçiş aksı olması ile hem yerli halk tarafından hem de ziyaretçiler tarafından tercih edilme sebeplerindendir. Dolayısıyla bireyler Hamamyolu’nda, hem birbirleri ile hem de satış yapan kişiler ile iletişime girerek psikolojik içselliğin temelini atmış olmaktadır. Bir koridor hâlinde bulunmasıyla çift yönlü olarak dükkanların ve satış merkezlerinin varlığı ile alışveriş durumunu artırarak insanları çekebilmektedir.

Şekil 3.34. Psikolojik içsellik başlığı kavram çalışması

Şekil 3.35. Hamamıyolu'nda sağ ve sol olarak çift taraflı alışverişe imkân veren yapılar (Kişisel arşiv)

Bulunan dükkanlar vasıtasıyla kişiler hem alışveriş yapan diğer insanlarla hem de satışı gerçekleştiren satıcılar ile etkileşime girmektedir (Şekil 3.36). Bu durum Hamamıyolu psikolojik içsellliğini açığa çıkarmaktadır. İnsanlar Hamamıyolu'na girdikten sonra alışveriş eyleminin eğilimi ile iletişim ve etkileşimde bulunmakta ve dolayısıyla

deneyimler yaşama potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Birbirini daha önceden tanıyan ya da hiç tanımadan ilk kez bir araya gelen insanlar, deneyimledikleri etkileşim ve iletişim vasıtasıyla bir yakınlık meydana getirmektedirler. Bu durum içsellik hissini tetiklemektedir.

Şekil 3.36. Hamamıyolu aksında alışveriş eylemi dolayısıyla etkileşimde bulunan insanlar (Kişisel arşiv)

Hamamıyolu’nda bulunan oturma elemanları, yapısı gereğiyle birden fazla kişinin kullanımına imkân vermektedir. Tasarım elemanlarının uzun kenarlara sahip olması, parçalı olmaktan ziyade tek bir bütün halde var olması mekânı deneyimleyen kullanıcıların bir arada bulunmasını ve bir yakınlık duygusunu tetiklemektedir (Şekil 3.37). Birbirini tanıyan ya da tanımayan kişilerin aynı oturma elemanını deneyimlemesi ile sözlü olarak iletişime geçilmese dahi mekânın sağladığı fiziki yakınlık ile etkileşim ve iletişime olanak vermektedir. Kullanıcılar arasında bazen farkına bile varılmadan deneyim ortaklığı yaşanmaktadır. Bu durumu ile Hamamıyolu psikolojik içsellığı açığa çıkarmaktadır. Aynı zamanda oturma eylemi ve bu eylem ile ortaya çıkan etkileşim ve içsellik durumu ile Hamamıyolu’nda kentsel iç mekân potansiyelleri de ortaya çıkmaktadır. Etrafa yayılan deneyim durumu ile Hamamıyolu’nun kentsel iç mekân tavrı da meydana gelmektedir.

Şekil 3.37. *Hamamyolu aksında oturma eylemi durumu (Kişisel arşiv)*

Bazı durumlarda oluşturulan tasarımın ötesinde kullanıcının davranış ve mekânı deneyimleme biçimi, mekân hakkında bilgiler vermektedir. Görsellerde görülen ağaçlar için oluşturulmuş mekân elemanları, kullanıcılar tarafından oturma elemanları olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.38). Tek parça olma durumu ile birden fazla kişinin kullanım potansiyeli bulunmasıyla da insanları bir araya getirmekte ve yakınlık durumunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu şekilde tasarlanan amaç dışında, birçok kullanıcının davranışı kişilerin ihtiyaçlarını açığa çıkarmaktadır. Mekâna dair gereksinim ve istekler, bu durumda olduğu gibi kullanıcı hareket ve deneyimleri vasıtasıyla, sözlü olarak iletilmese dahi tespit edilebilme ihtimali taşımaktadır.

Şekil 3.38. *Hamamıyolu aksında oturma eylemi durumu-2 (Kişisel arşiv)*

Hamamıyolu bünyesinde farklı yaş grupları için oyun alanları bulunmaktadır (Şekil 3.39). Hamamıyolu içerisinde oluşturulan bu yapılar hem çocukların hem de yetişkin bireylerin etkileşim ve iletişime girmesine olanak sağlamaktadır. Oluşturulan oyun alanları, ebeveyn ve çocuklar için bir mekân, bir iç yaratmaktadır. Mekândaki deneyim ve iletişimleriyle derin duygu durumu hâlini yaşayabilmektedirler. Bulundukları Hamamıyolu aksı içinde yeni bir içsellik hissi ortaya çıkmaktadır. Bu durumu ile var olan içsellik içinde yeni bir içsellik potansiyeli de meydana gelebilmektedir. Oyun alanları vasıtasıyla, hem çocukların hem de çocukları için bu mekânlarda bulunan yetişkin bireylerin birbiri ile yakınlaşması ve etkileşime girmesi ile psikolojik içsellik deneyimi ortaya çıkmaktadır. Bireyleri birbirine yaklaştıran bu durumu ile Hamamıyolu psikolojik içselliği tetiklemektedir. Dolayısıyla kentsel iç mekân potansiyelleri de göz önüne çıkmaktadır.

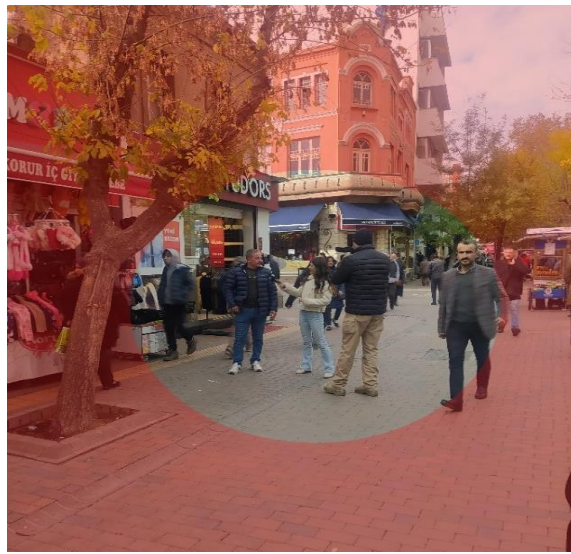
Şekil 3.39. Hamamyolu aksında oyun durumu (Kişisel arşiv)

Hamamyolu bünyesinde bulunan su ögesi ile entegre oluşturulan tasarım unsuru, insanları etrafına çeken bir etki alanı oluşturabilmektedir (Şekil 3.40). Aynı zamanda yapının etrafında bulunan oturma elemanları kullanıcıları su ögesi etrafına davet etmektedir. Su etrafında kuş, kedi gibi hayvanların bulunması ve insanların hayvanları beslemesiyle de insan- insan, insan- mekân etkileşiminden doğan içsellik hissi insan-hayvan iletişimine de akmaktadır. Dolayısıyla içsellik olgusunun oldukça kompleks, geçici ve gri bir bölge olabileceği ihtimal dahilindedir. Bu durumuyla da kentsel iç mekân, içsellik durumunu barındırması ve beslemesiyle mekânda bulunan etki alanında var olmaktadır.

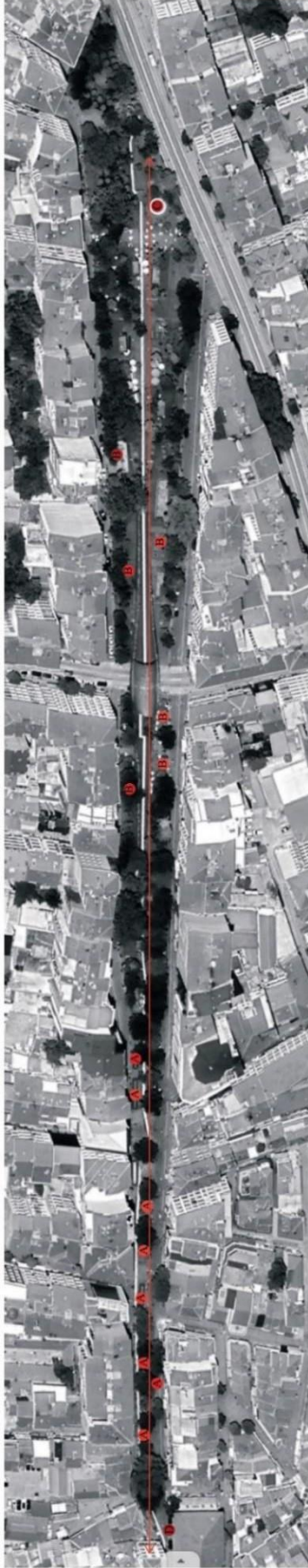

Şekil 3.40. *Hamamıyolu aksında su ögesi durumu (Kişisel arşiv)*

Aynı zamanda, Hamamıyolu’nun Eskişehir’in iki önemli noktayı birbirine bağlayan konumu ve geçmişinden beri kazandığı değer ve toplumsal edinimleri ile önemli bir aks olarak var olmaktadır. Dolayısıyla insanların karşılaşma ve iletişime girme olasılığı artmaktadır. Bu durum etkileşim ve deneyim varlığıyla oluşan “içsellik” hissi ile kentsel iç mekân potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Şekil 3.41’de de görüldüğü gibi aksta bir röportaj eylemi gerçekleştirilmektedir. Mekânın bu eyleme olanak sağlaması ve potansiyeller barındırması ile, bireyler yaşadıkları iletişim dolayısıyla psikolojik içsellik hâlini keşfetmektedir.

Şekil 3.41. *Hamamıyolu aksında gerçekleştirilen röportaj (Kişisel arşiv)*

A. Oturma elemanı ile k.i.m. potansiyeli

B. Oyun eyleminde k.i.m. potansiyeli

C. Su ögesi ile k.i.m. potansiyeli

D. Hamamıyolu girişinde k.i.m. potansiyelleri

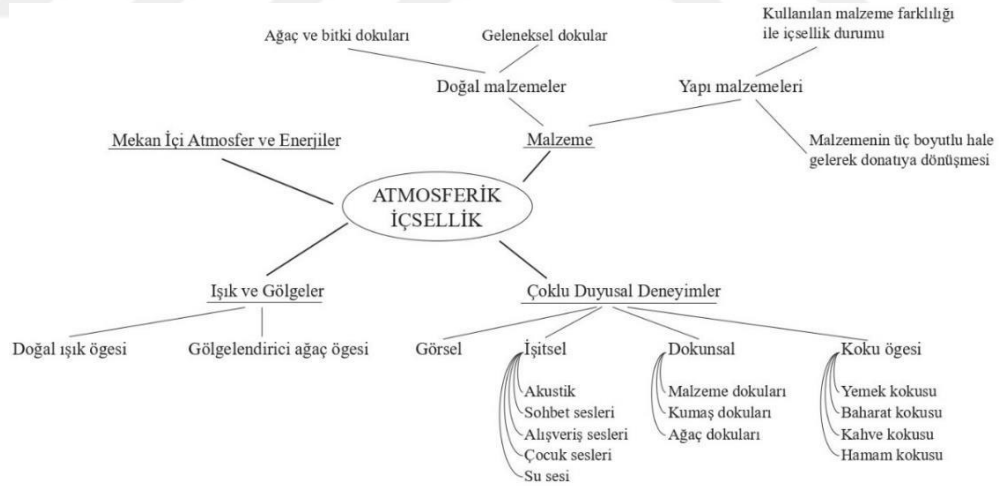

Şekil 3.42. Hamamıyolu aksı psikolojik içsellik potansiyel durumları analizi

3.4.2. Atmosferik içsellik perspektifi

Bir mekân, farklı bir atmosferi ve enerjisi ile içsellik duyularını harekete geçirebilmektedir (Teston, 2020). Kentsel düzeyde bir mekân, atmosferi, akustiği ve var olan enerjisi ile kullanıcılarında içsellik ve içeride olma duygusunu geliştirerek kentsel iç mekân potansiyelini yaratabilmektedir. Yapı malzemelerinin durumu, mekânın sağladığı ışık ve gölge imkanları ve insanların bu duruma göre hareketleri içsellik durumunu tetiklemekte ve geliştirmektedir. Görsel ve dokunsal duyuların da bulunduğu çoklu duyusal deneyimleri barındıran atmosferik içsellik, kullanıcılara mekândaki iç duygusunu yaşatabilmektedir. Aynı şekilde mekândan gelen bir koku ya da bir ses de kullanıcılarda atmosferik içsellik durumunu tetiklemektedir (Kusumowidagdo ve diğer., 2023). Dolayısıyla bu durum kentsel düzeyde deneyimlenmesi durumunda etkileşim ve içsellik duygusunu tetiklemesi ile kentsel iç mekân oluşumunu artırmaktadır.

Hamamyolu'nda atmosferik içsellik başlığı, birçok potansiyelle barınmaktadır. Malzeme katmanları ve farklılaşmaları, Hamamyolu'na özgü bazı koku ve sesler, malzeme dokuları ile kullanıcı etkileşiminde de Hamamyolu'nda bir atmosferin etkisiyle iç duygusunu tetikleme olasılıklarıdır.

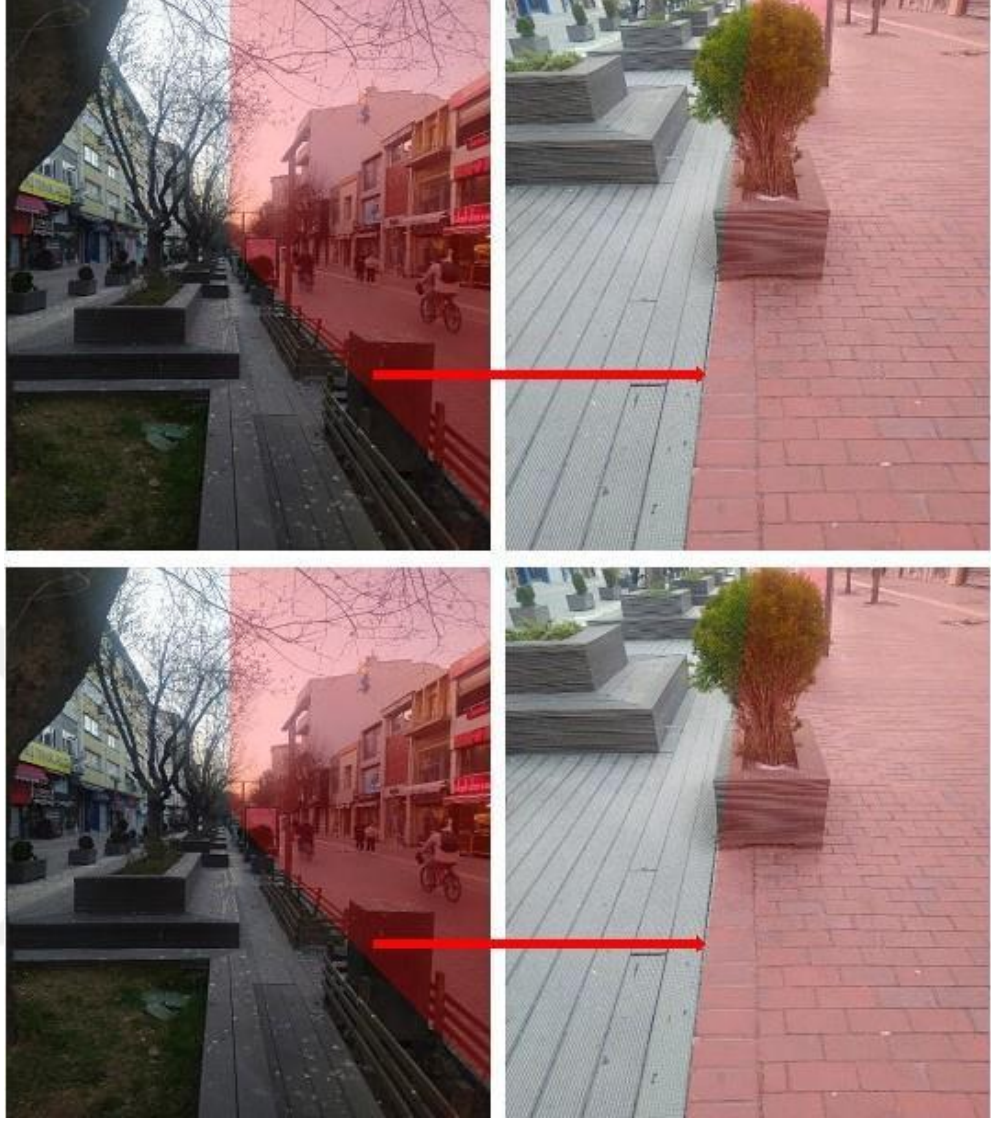
Şekil 3.43. Atmosferik içsellik başlığı kavram çalışması

Hamamyolu Köprübaşı kısmı girişinde başlayan kentsel malzeme değişikliği, kullanıcılara yeni bir mekânın, yeni bir içselliksin sinyallerini vermektedir (Şekil 3.44). Sabit, standart bir kentsel döşeme malzemesinin devam ederken yeni bir malzemenin başlaması ve devam etmesi, arkasından gelecek mekân hakkında izler taşımaktadır ve bilgi vermektedir. Aslında bu iz ile birlikte henüz mekâna girilmese dahi onun hakkında fikir sahibi olmaya ve içsellik dürtüsünü yaşatmaya başlamaktadır. Yeni bir malzemenin ortaya çıkışıyla kullanıcılara yeni bir mekân bilgisini vermesiyle de kişilere atmosfer olarak farklı bir içsellik hissini de yaşamaya teşvik etmektedir. Girişte başlayan malzeme değişikliği ile farklı bir mekân, yeni bir içsellik hissini izleri ortaya çıkmaktadır.

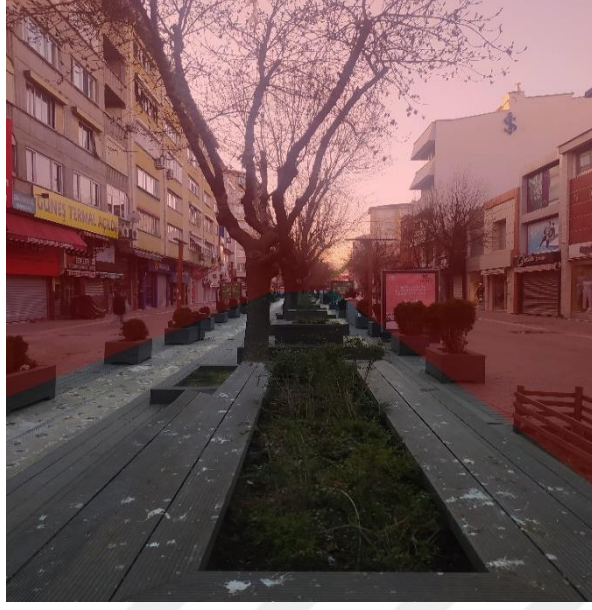
Şekil 3.44. Hamamyolu aksı Köprübaşı giriş kısmı malzeme durumu (Kişisel arşiv)

Hamamyolu aksında yer alan tasarım doğrultusunda, aks merkezinde malzeme farklılaşması ile bir mekân oluşumu söz konusudur. Girişte başlayan malzeme ipuçları Hamamyolu'na girildiğinde de devam etmektedir. Hamamyolu aksının kentsel yer döşemesinin farklılaşarak ve sınırları düzenlenmiş bir biçimde bulunması ile kullanıcılara mekân içinde mekân içselliklerini deneyimletme olasılığı artmaktadır (Şekil 3.45). Hamamyolu'nun fiziksel yapısı gereği koridor olma hâlinin içsellik yanı sıra, kendi içinde malzeme durumları ile oynayarak yeniden bir mekân ve içsellik durumu söz konusu olabilmektedir. Bu durumu ile kullanıcıların alışveriş eylemi yanı sıra yeniden farklı bir mekân ve dolayısıyla atmosferik içsellik hissi de tetiklenmektedir. Aynı zamanda bu doğrultuda kentsel iç mekân durumu da söz konusu olmaktadır.

Şekil 3.45. *Hamamyolu aksı malzeme farklılığı durumu (Kişisel arşiv)*

İki cephenin alışveriş eylemine izin vermesinin yanında, aks içindeki malzemenin değişerek farklılaşması aksın atmosferini ve deneyim durumunu da etkilemektedir. Bu durumu ile de atmosferik içsellik hâlini deneyimleme olasılığı artmaktadır (Şekil 3.46).

Şekil 3.46. Hamamıyolu aksı malzeme durumu (Kişisel arşiv)

Aynı zamanda aks içinde kentsel yer döşemesi olarak başlayan malzemenin mekânda ilerledikçe dönüşerek üç boyutlu hâle gelmesiyle oturma eylemi gibi mekânsal donatılar ortaya çıkmaktadır (Şekil 3.47). Malzemenin bu tavrı ile kullanıcının malzemeyi daha fazla deneyimlemesi ve sarmalanması onunla etkileşimini artırmaktadır. Var olan içsellik hissi kullanıcı deneyimlerine de akarak ihtimallerini artırmaktadır. Bu tavır ile de atmosferik içsellik durumunu deneyimleme ve hissetme olasılığı ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3.47. Hamamıyolu aksı malzeme- oturma birimi ilişkileri (Kişisel arşiv)

Hamamyolu girişinde bulunan kahve ve baharat satışı yapılan dükkânlardan gelen kokunun atmosferi ile bireyler bir farkındalık ile bir mekân duygusunu, ardından da içsellik hissini yakalayabilmektedirler (Şekil 3.48). Fark edilen koku ögesi ile kullanıcılar bazen tanıdık bir mekân bazense yeni bir mekâna girme hâli ile atmosferik içsellik durumu tetiklenmektedir. Kahve ve baharat dükkânlarının özellikle giriş kısmında bulunması ile de Hamamyolu aksına girileceğinin sinyalleri verilerek mekâna dair izler yer almaktadır. Dolayısıyla kullanıcıda bu durum Hamamyolu ile özdeşleşerek atmosferik bir içselliği yaratabilmektedir. Aynı durum Hamamyolu'nun adının da temelinde yer alan hamamların girişteki yerleşiminden var olan dokuda da var olmaktadır.

Şekil 3.48. Hamamyolu aksı giriş kısmı koku ögesi durumu (Kişisel arşiv)

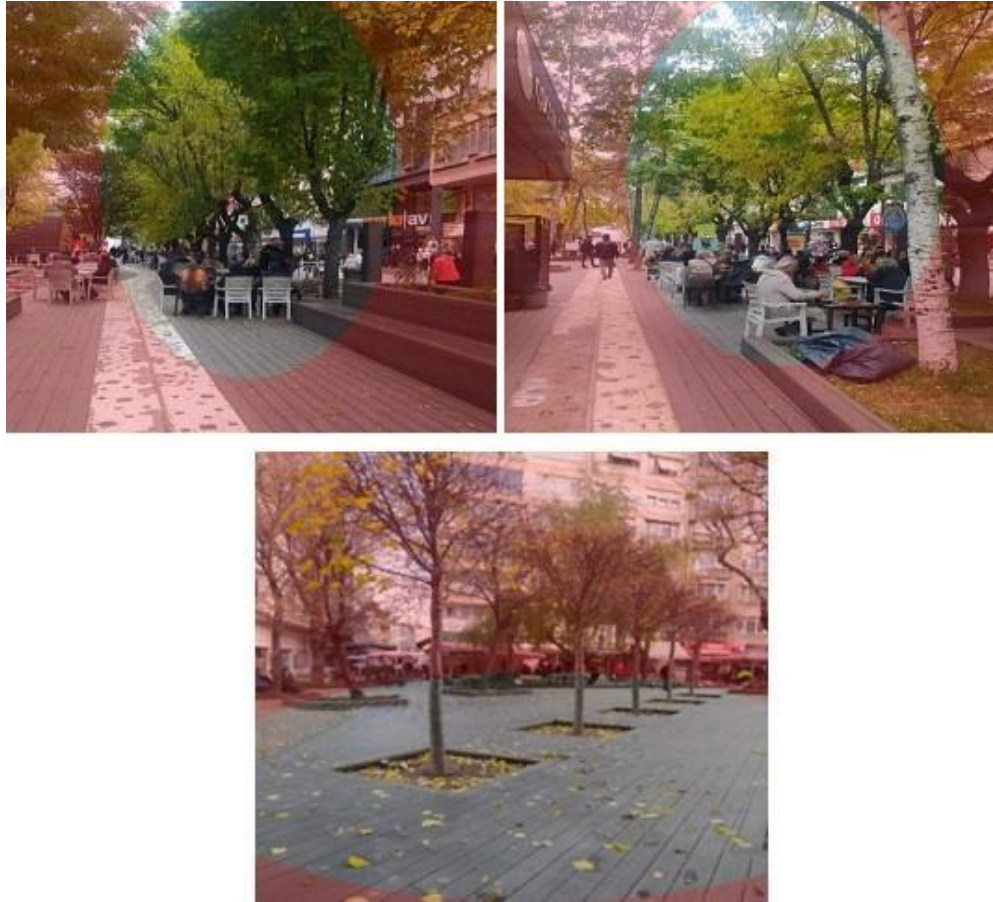
Aksta var olan oyun alanları ile farklı yaş grupları için oyun oynama ve deneyimleme mekânları sunulmuştur. Dolayısıyla Hamamyolu'nun bazı bölgelerinde

çocuk sesleri ve oyun oynama eylemleri sesleri artmaktadır. Mekânın potansiyel sağladığı bölgelerde meydana gelen sesler doğrultusunda bireyler, atmosferik açıdan mekân durumunu deneyimleyebilmektedir. Bu ses öğelerinin varlığı ile de kullanıcı bir içsellik hissine yaklaşabilmektedir. Bireyler bu durumu direkt olarak deneyimleyebildiği gibi dışarıdan bir etkilenme de söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla mekândaki kullanıcılar için atmosferik içsellik durumu potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Aynı durum Hamamyolu'nda var olan su ögesinde de söz konusu olabilmektedir. Suyun ortaya çıkardığı ve de suya gelen kuşların oluşturduğu ses ile bireyler için atmosfer durumu değişikliği var olabilmektedir. Bu durum yine kullanıcıları atmosferik içsellik başlığı ile karşılaştırmaktadır (Şekil 3.49).

Şekil 3.49. Hamamyolu aksı ses ögesi durumu (Kişisel arşiv)

Hamamyolu aksında var olan ağaç ögeleri mekân içinde ışık ve gölge durumlarını da düzenlemektedir (Şekil 3.50). Kullanıcılar mekân deneyimlemesi sırasında farkında olarak ya da olmayarak ağaç altı konumları tercih edebilmektedir. Bu ışık ve gölge farklılıkları durumları bireylerin atmosferik açıdan içsellik yakalamasına olanak tanımaktadır. Bu durum mevsimsel olarak ve gün içine göre değişim gösterse de Hamamyolu’nda bulunan ağaç ögeleri atmosferik içsellik başlığına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda ağaçların pozisyonlarına göre yaprakların dökülmesi ve zeminde öbeklenmesi ile de kullanıcılara Hamamyolu içinde atmosferik içsellik durumunu yaşatabilmektedir. Bu öbeklenmenin bazı noktalarda yoğun olması ağaçların konumunu ve sayısının izlerini vermesi ile farklı bir mekânda olma algısı dolayısıyla atmosfer olarak farklı bir deneyim yaşama ihtimalini artırmaktadır. Aynı zamanda aksın bu durumu ile de 2. Bölümde çalışılmış olan kentsel iç mekân başlığı çalışmasında yer alan “ağaç altı oturma ile kentsel iç mekân potansiyeli” durumuna örnek olarak gösterilebilmektedir.

Şekil 3.50. Hamamyolu aksı ışık- gölge durumu (Kişisel arşiv)

F. Malzeme dönüşümü k.i.m. potansiyeli

H. Su ögesindeki k.i.m. potansiyeli

I. Oyun eylemindeki k.im. potansiyeli

J. Ağaç ögesi ile k.i.m. potansiyeli

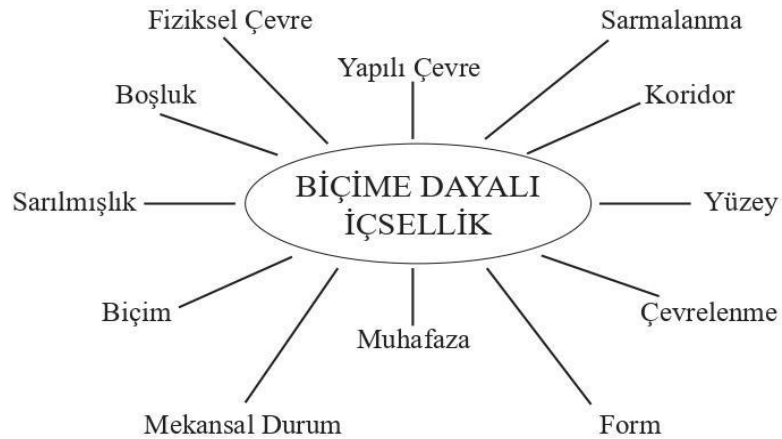
Şekil 3.51. Hamamyolu aksı atmosferik içsellik potansiyel durumları analizi

3.4.3. Biçime dayalı içsellik perspektifi

İçsellik psikolojik ve öznel olabileceği gibi biçim temelli ve bir kapalılık olgusundan da türetilmektedir. Dolayısıyla içsellik aynı zamanda felsefi ve mekânsal bir durum olarak da görülebilmektedir (Teston,2020). Teston (2020), iç hacmi bitişik bir yüzey koşuluna dayandırarak çalışmanın mümkün olduğunu aktarmıştır. Ona göre boşluk ve yüzey biçime dayalı içsellik başlığının bütünleşmiş iki yönünü bir araya getirmektedir. Bu durumuyla mimarinin sınırlarından ziyade içe dönük duyguya etki eden etmen hâlinde var olmaktadır. Biçime dayalı içsellik tavrını tetiklemek için bir bina cephesine, duvarlara, sınırlandırıcı öğelere mutlak bir şekilde ihtiyaç yoktur. Boşluk yüzeyleri de insan algısı ile birleşerek biçimsel ve psikolojik içsellik hâlini ortaya koymaktadır. Biçime dayalı içsellik yapıları çevrenin oluşumundan ortaya çıkabildiği gibi çevre ve insan algısının bütünleşik durumundan da tetiklenebilmektedir.

Biçime dayalı içsellik, muhafaza ve mekânsal durumdan türetilmektedir. Sarılmışlık hissi biçime dayalı içsellik başlığında önemli potansiyellere sahip bir durumdur (Kusumowidagdo ve diğer., 2023). Biçim temelli olarak iç hissi veren mekânlar, insan algısında yaratılabilmektedir.

Hamamyolu'nda biçime dayalı içsellik başlığı birçok durumu ile barınmaktadır. Hamamyolu'nun iki cephesinin yüksek katlı yapılar olması ile koridor biçimde bulunması, oluşturulan tasarım ile yüzeyler ve boşluklar yaratılarak kullanıcıların bu yüzeyleri kullanması ve deneyimlemesi, oluşturulan tasarımın biçimi itibariyle iç hissini tetikleyerek kullanıcıyı mekâna davet etme çabası da potansiyeller barındırmaktadır.

Şekil 3.52. Biçime dayalı içsellik başlığı kavram çalışması

Hamamyolu aksı, karşılıklı iki cephesi yüksek katlı yapılar ile var olmaktadır. Aynı şekilde devamında da Hamamyolu, yüksek yapılar arasında kalan koridor olgusu ile benzeşmektedir (Şekil 3.53). Bu biçimi ile de kullanıcılar için bir mekânsal muhafaza durumunu yaşatabilmektedir. Biçimi itibariyle bireylere mekân algısını tanımlamada izler verebilen aks, içsellik duygusunu da tetikleyebilmektedir. Hamamyolu'nun formundan gelen sarılımlılık hissi, aksın içselliğini geliştirebilmektedir. Dolayısıyla biçimsel olarak kullanıcılar bir içsellik duygusunu yakalayabilmektedir.

Şekil 3.53. Hamamyolu aksı biçim durumu (Kişisel arşiv)

Hamamyolu aksı için yapılan tasarım dahilinde oluşturulan köprü, sanat müzesi olarak ve de kesintisiz yaya akışı amacıyla var olmaktadır. Köprü'nün başlangıcından itibaren oluşturulan sağ ve sol yapı elemanlarında, biçim olarak içe doğru eğim söz konusudur (Şekil 3.54). Yapının bu tavrı ile içe davet, içsel sarmalama kavramları sorgulama potansiyeli barındırabilmektedir. Kullanıcının biçimin bu devamlılığı itibariyle içsellik durumu ortaya çıkabilmektedir.

Köprü yüzeyinin devamında karşılaşılan hacim, sanat eserlerinin sergilendiği kısımdır. Köprü'nün bu kısmı biçimi itibariyle yaya geçişine izin veren, yekpare bir örtü olarak var olmaktadır. Zeminden itibaren kesintisiz bir yüzey olarak yükselen yapı, biçimi itibariyle mekânsal muhafaza potansiyelini barındırmaktadır. Aynı zamanda zeminden itibaren yükselerek içe doğru eğim ile sarmalanmaktadır. Köprü'nün başlangıcından itibaren var olan tavır, bu kısımda da devam etmiştir. Bu biçimsel durum ile de kullanıcının kesintisiz olarak mekân duygusunu, devamında da içsellik hissini yakalama ihtimali artmaktadır.

Şekil 3.54. Hamamyolu Sanat Köprüsü biçim durumu (Kişisel arşiv)

Hamamyolu için tasarım kapsamında oluşturulan köprü ögesinde ortaya çıkan yüzeyler mekânsal durumu da tetikleyebilmektedir. Yüzeyin varlığı ile bireylerin algılayabileceği mekân sınırları ve mekânsal izler ortaya çıkabilmektedir (Şekil 3.55). Yüzeyin varlığı bireylerin mekânsal algısında tanıdık bir öge olarak ortaya çıkararak içsellik dürtüsünü yaratabilmektedir. Aynı zamanda bu durum Hamamyolu'nda zeminin ve devamındaki yüzeyin malzeme birliğinde olması dolayısıyla içsellik duygusu potansiyellerini artırabilmektedir. Kesintisiz malzeme tavrıyla içsellik durumu da aynı şekilde artabilme potansiyeline sahiptir.

Aynı zamanda yüzey devamlılığındaki bazı girinti çıkıntılarla oluşan boşluklarda kullanıcı mekânsal bir durumu yaşayabilmektedir. Tasarım kapsamında tasarlanan işlevler dışında kullanıcı kendi içselliğini yaratarak yalnızca bir girinti olan yüzeyde de mekân oluşturabilmektedir. Dolayısıyla tasarımın biçimini kullanarak kendi içselliğini ortaya çıkarabilmektedir. Bu durum aynı zamanda kentsel iç mekân olgusuna da önemli potansiyeller sağlamaktadır. Bireylerin oluşturulan tasarım dışında kendi içselliklerini yarattıkları noktaları kullanması, kentsel iç mekânın temelinde yer alan kullanıcı tavır ve deneyimleme biçimlerinin durumunu da yansıtabilmektedir.

Şekil 3.55. Hamamyolu aksında bulunan yüzey ilişki durumları (Kişisel arşiv)

Aynı zamanda köprünün alt kısmı tek parça yüzey olarak bırakılmaktan ziyade yarıklar yaratılarak mekânsal potansiyeller ortaya çıkarılmıştır (Şekil 3.56). Oluşturulan boşluk durumlarının bazı mekânsal sınırları vasıtasıyla sarmalama ve muhafaza olgusunun da ihtimallerini artırabilmektedir. Bu sarmalama hissi ile de kullanıcılar için mekânsal algı izleri ve dolayısıyla da içsellik duygusu tetiklenebilmektedir.

Şekil 3.56. Hamamyolu aksında bulunan boşluk ilişki durumları (Kişisel arşiv)

Tasarımın köprü altında kalan kısmında yaratılan boşluklar, yüzey kavramı ile de birleşerek kullanıcıların içsellik duygusunu artırabilme ihtimaline sahip olabilmektedir (Şekil 3.57). Boşluğun bünyesinde iken yüzeyin izine ihtiyaç duyan bireyler bu kısımda var olan bu birliktelik ile içsellik durumunu artırabilmektedir. Mekânsal yerleşim ile de

bu durum ortaya çıkabilmektedir. Aynı zamanda oluşturulan oyun alanı ile de çocuk ya da yetişkin bireyleri mekâna davet tavrı da söz konusu olabilmektedir. Yine aynı şekilde biçimsel olarak bir sarmalanma durumundan kaynaklı olarak bu kısımda içsellik hissi yer alabilmektedir.

Köprü'nün alt kısmında bazı işlevlere yönelik olarak -kütüphane, kafe gibi- oluşturulan mekânlar kullanıcıların eylemlerine dönük şekilde tercih edilen mekânlar olabilmektedir. Tasarımdaki biçimin boşluk olgusuyla ortaya çıkardığı mekânsal muhafaza ögesi ile de bireylerin içsellik hissini tetikleyebilme ihtimali yer almaktadır.

Şekil 3.57. Hamamıyolu Sanat Köprüsü mevcut boşluk ilişki durumları (Kişisel arşiv)

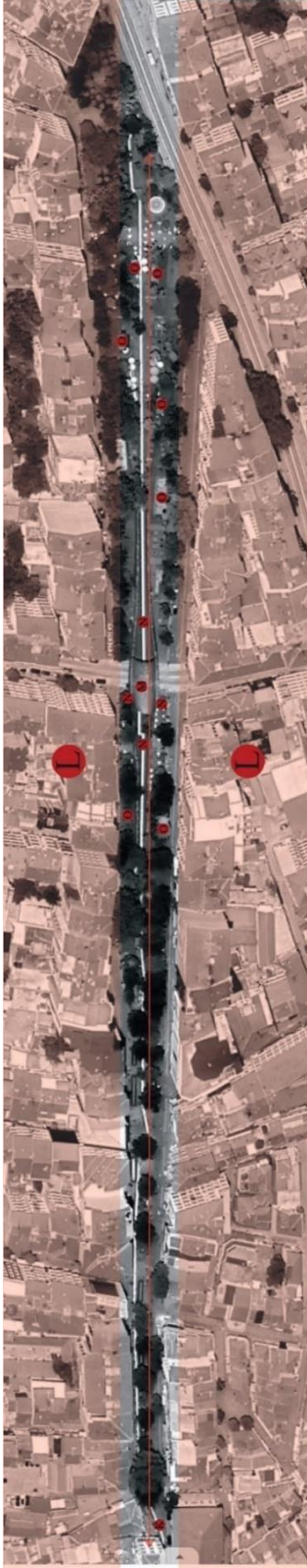
Hamamyolu tasarım dahilinde oluşturulan katmanlı platformların alt kısımları kafe olarak düzenlenmiştir (Şekil 3.58). Bu katmanlı yapının yüzeyinde dışa doğru taşma meydana getirilerek mekânların işlevleri yazılmıştır (Şekil 3.59). Bu çıkıntı ile hem Hamamyolu'na yani bireylere doğru bir sesleniş hem de bir alan yaratarak mekânsal bir tavır görülebilmektedir. Mekânsal yerleşimdeki masa- sandalye ve servis tezgâhı, oluşturulan dışa taşma olgusuyla paralellik göstermektedir. Dolayısıyla platform yüzeyinde oluşan çatı ögesi ile mekân oluşumu ardından ise içsellik duygusu meydana gelebilmektedir. Biçimi dolayısıyla bireyler için mekânsal algıda bir iz oluşturarak muhafaza hissini tetikleyebilmekte ve biçime dayalı içsellik duygusunu artırabilmektedir. Dolayısıyla da bu durum ile kentsel iç mekân kısımları açığa çıkabilmektedir.

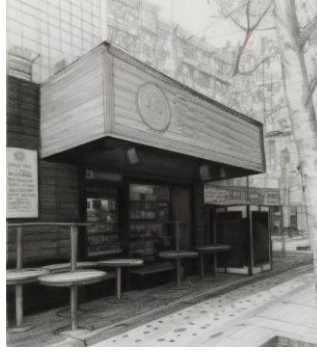
Şekil 3.58. Hamamyolu aksı katmanlı platform durumları (Kişisel arşiv)

Şekil 3.59. Hamamyolu aksı katmanlı platform durumları-2 ([http-20](http://20))

L. Hamamıyolu biçimi ile k.i.m. potansiyeli

M. Köprü formu ile k.i.m. potansiyeli

N. Yüzey ve boşluk ile k.i.m. potansiyeli

O. Çatı çıkıntısı ile k.i.m. potansiyeli

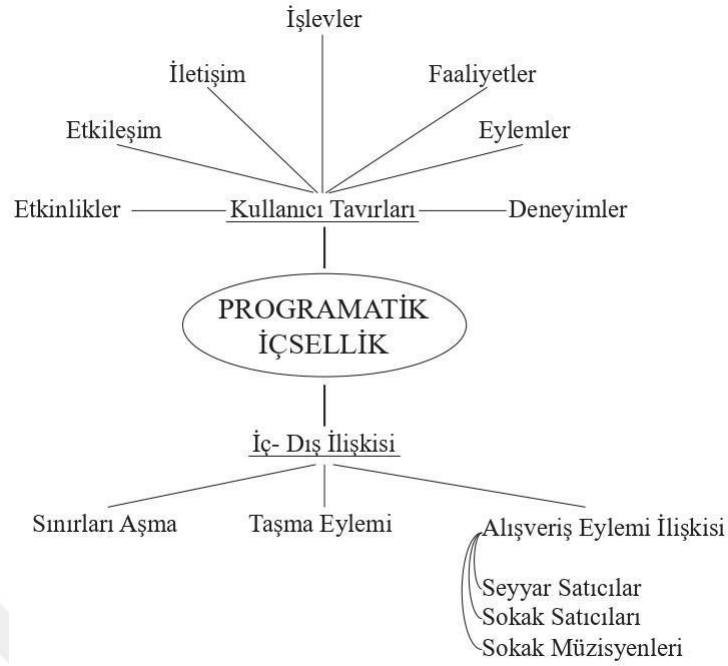
Şekil 3.60. Hamamıyolu aksı atmosferik içsellik potansiyel durumları analizi

3.4.4. Programatik içsellik perspektifi

Programatik içsellik, tipik olarak genellikle iç ortamda gerçekleştirilen faaliyetlerden ortaya çıkmaktadır. İç- dış ilişkilerinin esnekliğinin söz konusu olduğu bu içsellik başlığı, kullanıcıların mekân kullanımlarındaki etkileşimlerini yeniden sorgulama gerekliliğini gösterebilmektedir. Bu durum aynı zamanda kentsel iç mekân algısı ile paralellik göstermektedir. Bazı durumlarda tasarım planlaması dışında beklenmedik bir şekilde, kullanıcılar alanı yeni eylemler için de kullanabilmektedir (Teston, 2020). Bu durumda iç ortam eylemi olarak değerlendirilen eylemler sınırlarını aşarak kentsel alana taşabilmektedir. Bu sayede kullanıcının mekânı deneyimleme biçimi ile mekânın taşıdığı potansiyeller de ortaya çıkabilmektedir. Bu durum aynı zamanda bireylerin mekâna karşı içsellik duygusunu da taşıyabileceğini gösterebilmektedir. İçsel eylemlerin tersine dönerek kentsel ortamlara taşması ile faaliyetler ve bu faaliyetlere ilişkin algılarda da farkındalıklar artarak sorgulama potansiyelleri barınmaktadır.

Aynı zamanda programatik içsellik başlığında yer alan iç- dış ilişkisi ve kullanıcıların mekân içi deneyim durumunun yer alması ile kentsel iç mekân olgusu için önemli potansiyeller taşımaktadır. Kentsel iç mekândaki iç- dış durumu ve de etkileşim ve iletişim temeli ile programatik içsellik başlığı paralellik göstererek kentsel iç mekân sorgulamalarında önemli ihtimaller barındırabilmektedir.

Hamamyolu'nda programatik içsellik başlığı birçok potansiyel ile var olmaktadır. Hamamyolu'nun birçok işlevinin yanında bir alışveriş koridoru olması ile satıcılar ürünlerini sergilemek için dışa doğru yerleşim gösterebilmektedir. Aynı zamanda Hamamyolu'nun araç trafiğine kapalı olması ile bireylerin hareket alanının artması mekânın alışveriş eylemine daha geniş alana yayılarak imkân verebilmektedir. Dolayısıyla kullanıcılar eylemlerini, iç- dış sınırları aşarak deneyimleme olasılığına sahip olabilmektedirler. Aynı zamanda Hamamyolu'nda bulunan seyyar satıcılar kentsel iç mekânı hem kendilerine mekân yaratarak hem de genel perspektifte Hamamyolu'nda bulunarak deneyimleyebilmekte ve de deneyimletebilmektedirler.

Şekil 3.61. Programatik içsellik başlığı kavram çalışması

Hamamyolu aksı, ürün satışı ve sergilemesi yapan dükkanlarla çevrelenmektedir (Şekil 3.62). Bu durumu ile programatik iç mekân, Hamamyolu’na bitişik dükkanlardaki işlevlerden ve faaliyetlerden oluşmakta olup belirsiz sınırlar ve gözenekli eşikler aksla birleşmektedir.

Aynı zamanda Hamamyolu aksındaki satış yapan dükkanlar dışa doğru genişleme eğilimindedir. Ürün satış ve sergileme eylemi dükkân içinde sınırlı kalmayıp kentteki bireylerle de iletişim ve etkileşim kurabilmektedir. Bireyler iç- dış ilişkisi sınırlarını eylemleri ile aşabilmektedir.

Ayrıca Hamamyolu aksının araç trafiğine kapalı olup yaya geçişine imkân vermesi ile ürün sergilemesinin dışa doğru taşması daha işlevsel olup kentli ile ilişki kurma olasılığı artmaktadır.

Şekil 3.62. Hamamıyolu aksı satış eylemi durumu (Kişisel arşiv)

Oyuncak satış ve sergilemesinin yapıldığı dükkanlarda ürünlerin caddeye yerleştirildiği ve sergilendiği görülmektedir (Şekil 3.63). Daha geniş alana yayılan ürünler aynı zamanda hitap ettiği yaş gruplarındaki çocuklar tarafından deneyimlenebilmektedir. Dükkan içinden taşan ürünler, Hamamıyolu caddesinde konumlanarak kullanıcı ile direkt olarak etkileşime girebilmektedir. Dolayısıyla bu etkileşim ve iletişim varlığı içsellik duygusunu ortaya çıkarabilmektedir. Bu iç- dış sınırlamalarının esnemesi ve gevşemesi ile programatik içsellik durumu var olabilmektedir.

Aynı zamanda bu durum hem satış yapan kişiler için hem satın alacak kişiler için geçerli olabilmektedir. Satış yapan kişi ürünlerini caddeye doğru taşırmakta, satın alan kişiler ise dışarıdan içeriye doğru yönlenebilmektedir.

Şekil 3.63. Hamamıyolu aksı satış eylemi durumu-2 (Kişisel arşiv)

Hamamıyolu aksında bulunan kahvehane mekânları ve bu mekânların dışarıya doğru yerleşim genişlemesi ile iç- dış sınırlarının aşılması söz konusudur (Şekil 3.64). Daha önce de bahsedildiği gibi Hamamıyolu aksının araç trafiğine kapalı olması ile aksı deneyimleyen bireylerin dışa doğru uzanması, sınırları daha kolay esnetme imkânı vermektedir. Hamamıyolu aksına daha rahat bir kullanım ihtimali veren bu durum, mekânı daha çok “benimseyerek” kullanma olasılığını da yaratmaktadır. Kişilerin kullandıkları eşyaları Hamamıyolu’na taşıyarak deneyimleme durumu ve duvarların içinde kalmayarak “iç” kısımda yapılan aktiviteleri dışarıya da yansıtması da bu durumu göstermektedir. Bireyler bu taşma ile Hamamıyolu’nda programatik içsellik durumlarını da yaratmaktadırlar. Aynı zamanda mekâna yerleştirilen eşyalar ve oluşturulan içsellik durumu ile beraber gelişen iletişim ve etkileşim ile de kentsel iç mekân potansiyelleri varlığını göstermektedir.

Şekil 3.64. Hamamıyolu aksında bulunan kahvehane durumları (Kişisel arşiv)

Aynı şekilde Hamamıyolu aksı özelinde yapılan gözlemler sonucunda bireylerin aksı, potansiyel olarak iç mekânda yapılabilecek eylemler için de kullandıkları tespit edilmiştir (Şekil 3.65). Ayakkabısını boyamak için mekânda bulunan bir bireyin yanı sıra, ders çalışmak için de mekânı kullanan bir başka kişi Hamamıyolu’nu kullanmaktadır. Bu durumu ile de Hamamıyolu geleneksel anlamda iç mekân eylemlerine olanak sağlayabildiği görülmektedir.

Kullanıcının meydana getirdiği davranış ve tepkileri ile görülmektedir ki bireyler, Hamamıyolu’nu bir içsellik durumu ile deneyimlemektedir. Kişilerin mekân ile kurdukları bu etkileşim ve iletişim kentsel iç mekân potansiyellerini yaratmaktadır. Kişiler

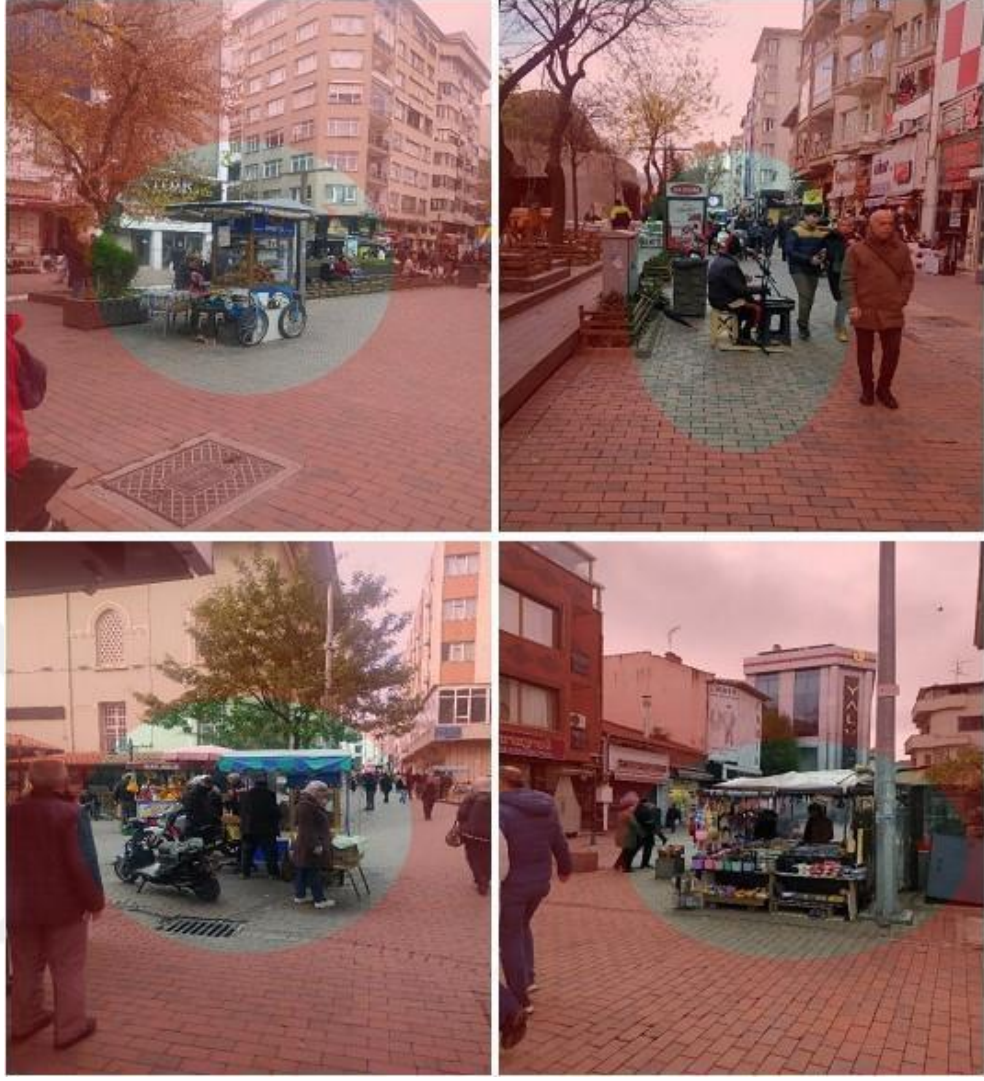
“evlerinin bir odasındaymış gibi” eylemlerini meydana getirebilmektedirler. Dolayısıyla Hamamyolu, bireylere bu duyguyu ve deneyimleme durumunu başarılı bir şekilde yansıtabilme potansiyeline sahiptir.

Şekil 3.65. Hamamyolu aksında çeşitli eylemlerde bulunan kullanıcılar (Kişisel arşiv)

Hamamyolu aksında, ürünlerini satan seyyar satıcılar, sokak satıcıları ve sokak sanatçıları bulunmaktadır (Şekil 3.66). Birbirinden farklı ürünler satan kişiler göstermektedir ki aks, çeşitli ürün tiplerinin satışına ve de sokak sanatına izin vermektedir. Bu satışlarla birlikte oluşan ilişki ile bireylerin etkileşimi ve iletişimi de var olmaktadır. Aynı zamanda tezgâhın etkilediği alan, bireyler arası ve birey-mekân ilişkisi ile de kentsel iç mekân potansiyelini açığa çıkarmaktadır. Ürün satıcılarının duvarlarla sınırlı kalmayıp, direkt olarak Hamamyolu aksı içinde kendilerine bir mekân yaratmaları ile de kentsel iç mekânın temelindeki sorgulamaları desteklemektedirler.

Aynı zamanda satıcıların konum olarak hep aynı kısımları kullanmaları da, Hamamyolu’nun bazı kısımları ile hem satışı yapan kişiler için hem de satın alan bireyler için kentsel iç mekân potansiyelleri ile beraber daha yüksek bir içsellik söz konusu olabilmektedir. Böylece var olan içsellik ihtimalinin daha yoğun şekillerde ve tavırlarda deneyimlenme durumu açığa çıkabilmektedir. Bir aşinalık durumunun söz konusu olması ile içsellik deneyimi ve ardından kentsel iç mekân potansiyelleri bulunmaktadır.

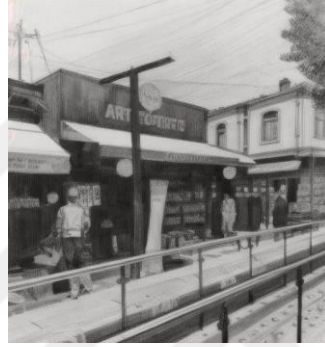
Şekil 3.66. Hamamıyolu aksında bulunan seyyar satıcı ve sokak sanatçıları (Kişisel arşiv)

P. Alışveriş eylemindeki k.i.m. potansiyeli

R. Oyuncak satışındaki k.i.m. potansiyeli

S. Kahvehane yerleşimindeki k.i.m. potansiyeli

T. Seyyar ürün satışındaki k.i.m. potansiyeli

Şekil 3.67. Hamamıyolu aksı programatik içsellik potansiyel kısımları analizi

3.5. Bölüm Sonucu

Bir önceki bölümde temellenen kentsel iç mekân kavramı, bu bölümde Hamamyolu aksında özelleşerek somut zemine oturtulmuştur. Aksın geçmişten itibaren gelen kullanım durumu, kullanıcı-kullanıcı ve kullanıcı- mekân iletişim ve etkileşimlerine imkân tanımaktadır. Kentlinin toplanma, buluşma ve karşılaşma yeri olarak bulunan aks, konumu itibarıyla de geçiş mekânı olmasıyla bir kentsel koridor olarak yer almaktadır. Aynı zamanda aksın trafiğe kapalı olarak yaya geçişine imkân vermesi ile kentsel iç mekân bünyesinde de yer alan iç-dış ilişki sorgulamaları için yer alan potansiyelleri çalışılmıştır. Bu doğrultuda aksa ait ilişki ve etkileşimler, kentsel iç mekân penceresinde değerlendirilerek analizleri yapılmıştır.

Geleneksel sınırlarından arınan kentsel iç mekân kavramı, bir önceki bölümde de bahsedildiği gibi, içsellik kavramı ile paralellik göstererek kullanıcının mekânı deneyimleme durumu ile var olmaktadır. Bu bölümde kentsel iç mekân kavramı içsellik perspektifinde ele alınarak Hamamyolu aksının kentsel iç mekân potansiyelleri ortaya konmuştur. İçsellik başlığı altında aksın ilişki ve etkileşimlere imkân tanınması ve kullanıcının mekânı deneyimleme durumu ile aks içindeki kentsel iç mekân potansiyelleri de tespit edilmiştir.

Aynı zamanda içsellik başlığı altında değerlendirilen kullanıcı-mekân durum ve deneyimleri, bir sonraki bölümde yer alan ileri yaş kullanıcıların Hamamyolu aksına karşı mekânsal bağlılık durumlarına da zemin oluşturmaktadır. Kentsel iç mekân çerçevesinde ele alınan içsellik kavramı, sonraki bölümde mekânsal bağlılık çalışması ile paralellik göstererek çalışılacaktır. Hem kentsel iç mekânlarda hem de yapılan çıkarımlar sonucu Hamamyolu aksı özelinde önemli bir kullanıcı grubu olarak yer alan ileri yaştaki bireyler ve mekânlarla olan ilişki ve bağlılık durumları bir sonraki bölümde detaylandırılacaktır.

4. KENTSEL İÇ MEKÂNDA BİR KULLANICI GRUBU: İLERİ YAŞTAKİ BİREYLER

Bu başlık altında, kentsel iç mekânlarda önemli potansiyellere sahip bir kullanıcı grubu olan ileri yaştaki bireyler ele alınacaktır. Yaş almanın beraberinde getirdiği fiziksel sınırlılıkların ve toplumdan izole olmama ihtiyacı dolayısıyla sosyalleşme isteği ile ileri yaştaki bireylerin kentsel iç mekânları deneyimleme durumları ve istekleri artmaktadır. Aynı zamanda ortaya konan veriler ışığında insan ömrünün uzadığı ve yaşam döngüsünün önemli bir kısmının ileri yaş evresinde geçirileceği görülmektedir. Dolayısıyla yapılan araştırma ve çalışmalar odak noktasını ileri yaş bireylere çevirmektedir. Tez kapsamında da kentsel iç mekân ve bu mekânlara bağlılık penceresi, ileri yaştaki bireyler üzerine açılımlarla temellendirilecektir.

Bu bölümde öncelikle yaş alma durumuyla meydana gelen “yaşlılık” kavramı ve yaklaşımları ele alınacaktır. Biyolojik, psikolojik ve sosyal değişim ve yeniliklere uyum süreci olarak değerlendirilen ileri yaş hâli, normal şartlar altında her birey için kaçınılmaz bir evre olarak yer almaktadır. Ardından dünyadaki ve ülkedeki demografik yapı değerlendirilecektir. Küresel ve yerel çaptaki ileri yaş nüfus artışı, yapılan çalışmalara ve ortaya çıkan verilere de yansımaktadır.

Bu veriler doğrultusunda ileri yaştaki bireylerin hayatlarının önemli bir bölümünü kapsayan mekân bağlamı ele alınacaktır. Yaşamlarında önemli bir yere sahip olan mekânlar ilerleyen zamanlarda mekânsal bağlılığa evrilmektedir. Ardından bu başlık ve durum kapsamında özelleşerek kentsel iç mekânda ileri yaştaki bireylerin mekâna bağlılık durumu sorgulanacaktır. Bu durum aynı zamanda tez çalışmasının strüktürünü oluşturmaktadır.

Bölümde son olarak ise ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağlılığını “içerdenlik” (insideness) teorisi doğrultusunda inceleyen ve değerlendiren Graham D. Rowles’a (1983) yer verilecektir. İçerdenlik teorisini üç başlık altında inceleyen Rowles, ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağlılıklarının yönlerini araştırmıştır. Aynı zamanda bu bağlılığı hem mekân kavramı ile hem de kişisel ve kolektif kimlik duygusunu sürdürmede var olan potansiyelleri ile birlikte ele almaktadır.

4.1. Yaşlılık Kavramı ve Yaklaşımlar

Yaşlılık kavramı oldukça geniş bir anlama sahip olan, kişiden kişiye, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterebilen bir olgudur.

Yaş alma hâlinin takvimsel karşılığı artık evrensel tanımlamalar yapmaya engeldir çünkü sağlık çalışmalarının ortalama ömrü uzatması, bireylerin genelleme olarak yapılan tanımlamalara kendilerini ait hissetmemeleri “yaşlı” kavramına daha derinden bakılmasına ve genişletilmesine sebebiyet vermektedir. Son yıllarda yaşlılığın yalnızca biyolojik bir süreci tanımlamadığı, sosyal ve kültürel öğelerin de bu durum üzerinde etkileri olabileceği ortaya konmuştur. Yalnızca takvimsel olarak daha fazla yıla sahip olma hâli, “yaşlı” olarak adlandırılmaya yeterli değildir. Sosyal ve psikolojik yönler de göz önünde bulundurularak daha geniş tanımlama ve yorumlamalar yapılmalıdır.

Arun’a (2018) göre yaşlanma “yaşam boy devam eden bir deneyimdir”. Belirli bir dönem ya da kronolojik takvimle sınırlamaktan ziyade bir süreç ve yaşam biçimidir. Kişiden kişiye değişen, bireylerin kendi hisleriyle doğru orantılı olan bir olgudur. Yaşlanma ve yaşlılık benzer kavramlar olarak görülse de literatürde farklı tanımlanmışlardır. Yaşlanma dünyaya gelen her canlının yaşayacak olduğu ömür boyu devam eden bir durum iken, yaşlılık ise yaşlı olma, yaşı ilerlemiş olma hâli olarak açıklanmaktadır. Yaşlılık dönemi geleneksel bakışta fiziksel ve zihinsel yeteneklerde azalma ve ilerleyen yaştan etkilerini gösterme hâli olarak tanımlanabilmektedir (Şentürk,2018).

Cansız varlıkların zamanla katettikleri mesafe “eskime” ya da “yıpranma” olarak adlandırılırken canlı varlıklar için “yaşlanma” terimi tercih edilmektedir. Çünkü canlı organizmaların zaman içerisindeki yaşlanma süreci içinde yeniden yapım mekanizması da devrededir. Bu nedenle “yaşlanma” dünyada var olan her canlının yaşadığı bir süreçtir (Beğen ve Yavuzer, 2012). İnsan dışındaki canlılarda “yaşlılık” büyük ölçüde biyolojik ve fiziksel değişimle ilişkilendirilirken insanlarda biyolojik değişimin yanında toplumsal ve kültürel yönler de göz önünde tutulmuştur.

Yaşlılık kavramının literatüre girmesi 20. yüzyıla dayanmaktadır. Daha önceki yıllarda hastalıklar, göç, savaş, sağlık sıkıntıları gibi nedenlerle yaşlılık bir araştırma konusu olarak değeri görmemiştir (Özkan, 2017).

Literatürde yaşlılık kavramını açıklamaya yönelik çalışmalar, genel bakış itibarıyla kronolojik tanımlamayla temellenerek, biyolojik, sosyolojik ve psikolojik tanımlamalarla birlikte bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bireylerin takvimsel yaşı esas alınmaktadır ancak “yaşlı olma hâli” tek bir tanımlama ile sınırlandırma yapılacak keskin çizgilere sahip değildir. Bireyin kendisi, çevresi, yaşadığı toplum ve mekânlar bu durumu oluşturan etmenlerdendir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2015) yaşlılığı kronolojik olarak ele alarak yaşlılık başlangıcını 65 yaş olarak kabul etmiştir (Bölüktaş, 2020). OECD (Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü) ise, yaşlı nüfusu davranış ve ihtiyaçları değişen bireyler ve DSÖ’ye benzer şekilde 65 yaş üzerindeki kişiler olarak ele almıştır (http-22). Geniş bir kapsamda ele alınan yaşlılık kavramı yalnızca şu anda 65 yaş ve üzerindeki bireyleri ilgilendiren bir konu değildir. Normal koşullar altında her bir birey için kaçınılmaz bir dönemden bahsedilmektedir. Dolayısıyla yaşlılık adına yapılan her çalışma takvimsel yaşı fark etmeksizin her kesimi ilgilendirmektedir.

Aynı zamanda bir kişinin “yaşlı” olarak tanımlanmasında kabul edilen genel bir tanımlama olmamaktadır ve olmamalıdır. Bireyleri belirli sınırlamalar içine dahil ederek kendilerini ait hissetmedikleri kalıplar içine almak, psikolojik ve sosyolojik olarak onları yorabilmektedir. Yaşlılık hâli coğrafyadan coğrafyaya, toplumdan topluma dahi değişebilirken kişiden kişiye de değişebilmektedir. Sosyolojik perspektifte toplumların, ülkelerin, kültürlerin genel bir yaşlılık tanımına sahip olması beklenmemektedir. Aynı şekilde aynı toplumdan, aynı kültürden her bir bireyin de yaşlılığa dair tanımlaması, beklentisi de farklılıklar taşımaktadır. Örneğin verileri 2010 yılında yayınlanan Avrupa Sosyal Anketi’ne göre Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye’deki insanlar için gençlik erken bitmekte, yaşlılık ise erken başlamaktadır (Başlevant, 2010). Ankette sorulan “Sizce bir kişi kaç yaşından itibaren yaşlı sayılır?” sorusuna Türkiye’de 55 yaş, Almanya’da 62 yaş, Yunanistan’da ise 68 yaş cevapları verilmiştir (Çayır, 2012).

Aristoteles “De Generatione Animaliom” adlı kitabında yaşlılığı, zamansız bir hastalığın belirtileri olarak tanımlamaktadır. Goethe tam tersi olarak, “Mottos and Ideas” adlı eserinde yaşlanmanın olumsuz bir süreç olduğu düşüncesine karşı çıkarak yaşlıların hayata daha uyumlu olmalarını teşvik ederek aktif olmayı vurgulamaktadır. Shakespeare’ e göre ise insan yaşamı 7 dönemden oluşmaktadır. Shakespeare, “As You Like It” adlı şiirinde, yaşlanma sürecinin fiziksel değişimle birlikte zihinsel işlevlerin zayıflamasıyla

sonuçlanan, davranış ve algılarda değişikliklere yol açan bir durum olduğunu savunmuştur (Aldemir, 2019). Hipokrat yaşlılığı 56 yaşında başlar olarak kabul etmiş ve yaşlıların gençlerden daha çok besine ihtiyaçları olduğunu aktarmıştır. Goethe'ye göre ise yaşlılık deneyim ve tecrübenin zirveye eriştiği yerdir. Yaşlılığın davranışları kısıtlamasına karşı çıkmış ve insanları bu duruma uyum sağlamaya iterek cesaretlendirmiştir. Galen ise bazı yakınmalar dışında yaşlılığın bir hastalık olmadığını savunmuştur (Arslan, 2015). Diğer taraftan Alman filozof Schopenhauer, bakış açısını şöyle ifade etmiştir:

“Yaşlanma sürecindeki bedensel gelişime bakıldığında, genel olarak gençlik döneminin mutlu, yaşlılık döneminin ise mutsuz bir dönem olduğu biliniyor; ancak bu hırslar bireyi mutlu ettiği sürece canlıdır. Böylece gençliği bir yerden bir yere sürükleyen hırslar, mutluluktan çok acıya sebep olur; ancak huzur, yaşlanma dönemine, uzun bir döneme bırakılan bir şeydir, çünkü deneyimler, kişinin gerçeği görmesini kolaylaştırıcı olarak insanın hayatında en yoğun şekilde mevcuttur.” (Lehr, 1994).

Birren ve Renner (1977) yaşlılığa takvimsel yönden bakarak, normal koşullar altında kronolojik olarak düzenli meydana gelen değişiklikler geçiren metabolizma olarak tanımlamışlardır.

Mazzeo ve diğerleri (1998) için ise yaşlılık; genetik, yaşam şekli, kronik hastalık gibi değişkenlere sahip olan karmaşık bir süreçtir. Norman (1995) ise, yaşlanmayı vücudun çeşitli sistemlerinin işlevselliğinin zaman içerisinde yitirilmesi olarak açıklamaktadır (akt. Soyuer, F., Soyuer, A., 2008)

Romalı devlet adamı ve düşünür olan Cicero, günümüzde çalışılan aktif yaşam kavramına M.Ö. 42 yılında ele aldığı “Yaşlı Cato veya Yaşlılık Üzerine” adlı eserinde değinmiştir. Yaşlılığı bir yük olarak görülmesinden ziyade hayatın diğer evreleri gibi doğal bir evre olarak ele alınması gerektiğini aktarmıştır. Günümüzde gerontoloji uzmanlarının önerdiği ve üzerine çalıştığı kaliteli yaşam ve aktif yaşlanma fikrini binlerce yıl önce dile getirmiştir. Cicero'ya göre insanlar gençken sevdikleri işlere kendilerini adanlar ve aktif bir yaşam sürerlerse yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde de dinlenmek ve her şeyden uzaklaşmak yerine kendilerini aktif yaşamdan uzaklaştırmayarak, yeni bir hayat düzenine geçmekten ziyade aynı düzene devam etme isteği yaşamaktadırlar (Özdemir, 2019). Yaşlı Cato veya Yaşlılık Üzerine adlı eserinde Cicero, düşünürlerin yaşlılık dönemleri hakkında yazmıştır:

“Huzurlu, sorunsuz ve yumuşak bir ömür yaşlılık çağı da sakin ve rahat geçer. Platon’un yaşlılığının da böyle olduğunu biliyoruz, öldüğünde seksen yaşındaydı ve son ana dek yazmaya devam etti. Isokrates’in yaşlılığı da böyleydi, Pananthenaicun isimli kitabını doksan dört yaşında yazdığını kendisi söylüyor, sonrasında beş yıl daha yaşamıştır. Onun öğretmeni olan Leontili Gorgias da yüz yedi yaşına kadar yaşamış, gayretine ve çalışmasına ara vermemiştir. Niçin bu kadar uzun süre yaşamak istediği sorulunca “Yaşlılığı suçlamam için bir nedenim yok.” demiştir. Eğitilmiş bir insana yakışan, harika bir cevaptır bu. Akılsızlar ise kendi kusurlarını ve suçunu yaşlılığa yükler.” (Cicero, 2018).

Genel bir ifadeyle ise yaşlılık, tıpkı diğer yaşanan evreler gibi, bedenin biyolojik gereksinimlerinin ve toplumsal ilişkilerdeki yaşam biçimine ilişkin ihtiyaçların değiştiği ve bu değişimlere adapte olma süreci olarak tanımlanabilmektedir.

4.2. İleri Yaş ile Birlikte Gelen Değişimler

Yaşlılık dönemi bireylerin yaşamında pek çok değişikliği de beraberinde getirmektedir. Bunlar kas dokusunda zayıflamaya bağlı olarak hareketlerde yavaşlama, görme, işitme ya da diğer duyu organlarında gerileme ya da kaybetme gibi fiziksel değişimler olabileceği gibi Alzheimer, demans gibi bilişsel durumlardaki değişimler de olabilmektedir.

Şentürk’e (2018) göre yaşlılık; zaman olgusu ile de ilintili bir şekilde, bireyin değişen çevreye uyum sağlama çabası ile organizmaların iç ve dış faktörler arasında denge sağlama güç ve kapasitesinin azalması ve buna bağlı olarak biyolojik, psikolojik ve fizyolojik bir gerileme dönemi ile ölüm arasındaki süreci ifade etmektedir.

Yaşlılığın başlangıcını bir yaş sınırlaması belirleyerek tespit etmek oldukça sınırlayıcı bir bakış açısıdır. Yaşlılığın tanımı; ülkeden ülkeye, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılaştığı gibi dönemden döneme de değişmektedir. Dolayısıyla yaşlılık dönemini ve başlangıcını sadece kronolojik takvimsel süre olarak ele almak ve tanımlamak bütüncül bakış açısında kısıtlayıcı bir yöntem olarak kalmaktadır.

Yaşlanma süreci biyolojik, psikolojik ve sosyolojik değişikliklere ve yeniliklere neden olur. Kişiden kişiye farklılık gösteren durumlar göz önünde tutularak, kronolojik süreçle ortaya çıkan biyolojik değişim ve tüm değişen koşullara uyum sağlama süreci olarak değerlendirilen psikolojik ve sosyal değişimlerdir.

Yaşlanma tek bir açıdan bakılmayan birden fazla boyutları olan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Canatan'a (2008) göre yaşlanmanın biyolojik, kronolojik, psikolojik, sosyal, sosyal psikolojik ve ekonomik olmak üzere altı boyutu bulunmaktadır.

Biyolojik yaşlanma, organizmanın zamanla işlevlerini yerine getirememesi, fiziksel yeterliliğin kısıtlanması ve bedensel olarak bozulma anlamına gelmektedir.

Kronolojik yaşlanmada ise takvim yaşı esas alınarak değerlendirilir. "Kaç yaşındasınız?" sorusunun cevabı kronolojik yaşıdır. Kronolojik yaşlanma bireyin iradesi ve isteği dışında gerçekleşir. Doğumdan itibaren içinde bulunulan süre olarak değerlendirilir ve yıllara bağlı olan yaşlanmadır. Doğumdan başlayarak içinde bulunulan süre kronolojik süredir.

Psikolojik yaşlanma bireyin zekâ, hafıza ve algılama gibi zihinsel işlevleri, uyum ve baş etme mekanizmalarında ortaya çıkan değişimlerdir. Bu yaşlanma biçimi, kişinin fiziksel değişim ve yeniliklerine uyumlanma süreci olarak ele alınmaktadır.

Sosyal psikolojik yaşlanma bireyin çevresiyle oluşturduğu ilişkiler, değerler, inançlar, sosyal roller, kendilik imgesi ve yaşlılığa uyum açılarından geçirilen değişimler ön plandadır.

Sosyal yaşlanma ise toplumdaki sosyal ilişkiler, aile hayatı ve rollerinin değişmesi olarak aktarılabilmektedir.

Ekonomik yaşlanma yaşlılıkta en önemli sorunlardan biridir. Bireyin yaşlanınca iş yapamaması sonucu ekonomik olarak bir fayda üretememesi, yaşlandıkça elde ettiği gelirin azalması olarak ortaya çıkmaktadır. Emeklilikle beraber elde edilen gelirin azalması ileri yaştaki bireylerin ekonomik hayatını etkilemektedir. (akt. Özkan, 2017).

İleri yaştaki değişimler ve yaşlanmanın boyutlarında biyolojik, kronolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak sınıflandırma yapılabilmektedir. Benzer bir diğer yaklaşım da birincil yaşlanma ve ikincil yaşlanma olarak yapılmıştır.

Birincil yaşlanma, canlı bir türün tüm üyelerinde görülen, kaçınılmaz ve inkâr edilemez kronolojik değişimleri ifade etmektedir. Birincil yaşlanmanın nedenleri olarak genetik programlama, zaman ayarlama, bağışıklık mekanizması gibi canlıda yaşlılığı ortaya çıkaran doğal değişimleri açıklayan kuramlar bulunmaktadır (Özer Baş, 2021). İkincil yaşlanma ise bireylerin yaşam koşullarıyla ilintili olarak şekillenen sosyal

konumuna işaret etmektedir. Dolayısıyla birincil yaşlanmada bireyin vücudunda meydana gelen biyolojik ve fizyolojik değişimlerden kaynaklı bir yaşlanma söz konusu iken ikincil yaşlanmada bireyin toplumsal yaşantısına ve yaşam biçimine bağlı olarak da gerçekleşen bir yaşlanma durumu var olmaktadır. Diğer bir deyişle; birincil yaşlanma biyolojik, ikincil yaşlanma ise toplumsal, sosyal, psikolojik yaşlanma olarak değerlendirilebilmektedir (Şentürk, 2018).

Literatürdeki çalışmalar da göz önüne alındığında ileri yaştaki bireylerin değişim ve bu duruma uyum sağlama süreçleri “biyolojik değişim” ve “psikolojik ve sosyal değişim” olarak iki başlık altında incelenmektedir.

4.2.1. Biyolojik değişim ve ihtiyaçlar

Biyolojik düzeyde yaşlanma, çeşitli moleküler ve hücresel hasarın kademeli olarak birikmesiyle ilişkilidir. Zamanla bu hasar, fizyolojik rezervlerde kademeli bir azalmaya, birçok hastalık riskinin artmasına ve bireyin kapasitesinde genel bir düşüş hâlinin ortaya çıkmasına yol açar (WHO, 2015) (http-23). Ancak bu değişiklikler ne durağan ne de sabit bir ilerleme içindedir. 70 yaşındaki bir birey iyi bir fiziksel ve zihinsel işleve sahipken bir başka kişi zayıf olabilmekte veya temel ihtiyaçlarını karşılamak için önemli bir desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bu farklılıklar, çevreden ve bireyin davranışlarından da güçlü bir şekilde etkilenmektedir.

Yapısal ve fonksiyonel değişimleri içeren biyolojik yaşlanmada vücut postürünün değişmesi, deri elastikiyetinin kaybedilmesi ve azalması, kasların zayıflayarak hareket kabiliyetinin azalması ve geçirilen zamanla birlikte yerine konulamayacak hücre kayıplarının gerçekleşmesi yer almaktadır. Hücresel ve moleküler yapıda farklı ölçülerde ortaya çıkan değişim, biyolojik yaşlanma olarak tanımlanabilir. Yaşın ilerlemesiyle birçok organ ve sistemde işlevlerin azalması ve yaşlılığa özel olmamakla birlikte yaşlanma için tipik sendromlar olan geriatrik sendromlar olduğuna dair genel bir kanı mevcuttur (Tufan, 2016).

Akademik Geriatri Derneği'ne göre, ileri yaştaki bireyler yaygın olarak denge kaybı, idrar kaçırma, azalmış kas gücü, kilo kaybı, düşmeler, uyuyamama baş dönmesi ve bayılma gibi sorunlar yaşamaktadır. 65 yaş ve üstü hastaların yarısından fazlasının üç veya daha fazla hastalığı bulunmaktadır (http-24).

4.2.2. Psikolojik ve sosyal değişim ve ihtiyaçlar

Biyolojik değişim ve kayıpların ötesinde, ileri yaşı başka önemli değişiklikleri ve uyum sürecini de içermektedir. Sosyal konumlardaki değişimler ve yakın ilişkilerde kayıplar yaşama, bireylerde yeni duruma adapte olma sürecini de başlatmaktadır. Örneğın Amerika Birleşik Devletleri'ndeki anketler, geleneksel olarak emeklilik yaşına yaklaşan insanların çoğunun aslında emekli olmak istemediklerini tespit etmiştir (http-25). Bazıları için bu durum ekonomi temelli olsa da çoğunluk için toplumda daha aktif katılımcı olarak kalmaya devam etme isteklerini dile getirmişlerdir. Sosyal konumlarını aniden terk etme hâli ile ileri yaştaki bireyler adapte olma sürecine ihtiyaç duymaktadır. Yaşadıkları çevre ve deneyimledikleri mekânların değişmesi ile uyumlanma durumu hakkında zorluklar yaşanabilmektedir.

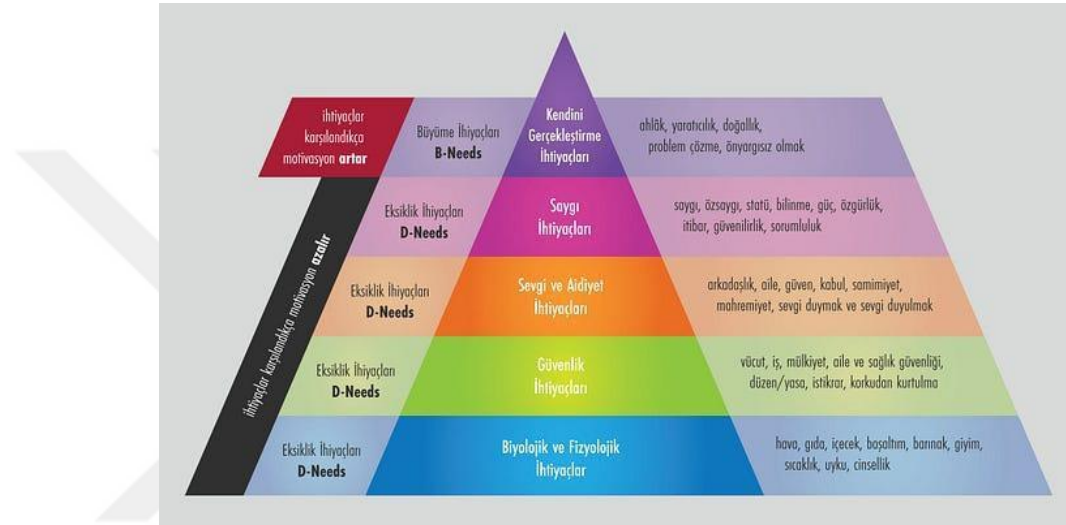
Biyolojik yaşlanmanın getirdiğı değişim ve kayıplar ile baş etme süreci psikolojik uyum ile ilişkilendirilmektedir. Bu süreç aynı zamanda ileri yaştaki bireylerin sosyal çevrelerine ve değişen koşullara da uyum ve adapte sürecidir. Psikolojik yaşlanmanın sağlıklı bir şekilde yönetilememesi durumunda ise; içe kapanıklık, depresyon gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir.

Yapılan araştırma ve çalışmalar, psikolojik değişimin bilimsel teorilere dayandığını göstermektedir. Bu teorilerden biri süreklilik teorisidir. Süreklilik teorisi, bireylerin geçmişlerinde sürdürdüğü ve şu anda da sürdürmekte olduğı davranış ve etkinliklerin psikolojik doyuma katkıda bulunduğunu öne sürmektedir. Aktivite teorisi ise ileri yaştaki bireylerin mutlulukları ve yaşam doyumlarının yüksekliğı ile yaşlılık dönemlerindeki aktiviteleri sürdürebilmelerini ilişkilendirmiştir. Aynı zamanda alışkın oldukları günlük aktivitelerini sürdüren ileri yaştaki bireylerin, aktivitelerini sürdürmeyenlere göre daha mutlu ve sağlıklı olduğı tespit edilmiştir (Aldemir, 2019).

Zihinsel yaşlanma da artık aktif yaşlanma çerçevesinde incelenmektedir. Sağlıklı ve mutlu yaşlanma süreci için toplumun bir parçası olmaya devam etmek, aktif olmak son derece önem arz etmektedir. Ruh sağlığını korumak ve ileri yaşlarda bambaşka bir dünyaya adım atmış olmaktan ziyade, mevcut durumu korumak ve uyum sağlamak sağlıklı ve mutlu bir yaşam için önemli bir durumdur. İleri yaşı ile birlikte, yalnızca fiziksel anlamda ortaya çıkan ihtiyaçlar değil, psikolojik ve sosyal açıdan da yeni ihtiyaç ve isteklerin varlığı da söz konusudur.

Maslow'a (1943) göre, insan ihtiyaçları bir hiyerarşi içinde düzenlenmiştir; fizyolojik (hayatta kalma) ihtiyaçlar en altta, daha yaratıcı ve entelektüel yönelimli “kendini gerçekleştirme” ihtiyaçları en üstte yer alıyordu (http-26).

Maslow, psikolojik ihtiyaçları, insani ve motivasyonel ihtiyaçlar ile eşit kabul ederek bunları hiyerarşinin en altına yerleştirmiştir. Bir sonraki katmanda psikolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyaçları, ait olma ve sevgi ihtiyaçları ve saygınlık yer almaktadır. Hiyerarşinin en üstünde ise kendini gerçekleştirme ihtiyaçları yer almaktadır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Maslow Piramidi, 1943 (http-27)

Ojha ve Pramanick (2009), ihtiyaçların önceliği ve yoğunluğunu yaş üzerinden araştırmıştır. Hindistan’da yürütülen çalışmada fizyolojik, güvenlik, sevmeye-sevilmek-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarının yaş ile ilişkisini araştırma amacıyla 6 ayrı yaş grubu oluşturulmuştur. Bu yaş grupları 21-30, 31-40, 41-50, 51-60, 61-70 ve 71-80’dir. Araştırmada, fizyolojik ihtiyaçların 21-30 yaş aralığında, güvenlik ve sevmeye-sevilmek-ait olma ihtiyaçlarının ise 71-80 yaş aralığında daha önemli olduğu saptanmıştır. Araştırmaya göre 61-80 yaş aralıklarında sevmeye-sevilmek-ait olma, fizyolojik, saygı, güvenlik ve kendini gerçekleştirme biçiminde sıralanan ihtiyaçların Maslow’un hiyerarşik ihtiyaç sıralamasından değişiklik gösterdiği belirlenmiştir (Abukan, 2014).

Praxia Partners'ın kurucusu Joe Recchie ise Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine atıfta bulunarak, “En gerekli olandan en arzu edilene kadar zincirde yukarı doğru ilerliyoruz” açıklamasını yapmıştır (http-28) (Şekil 4.2).

Şekil 4.2. Praxia Partners, hiyerarşi tablosu (http-28)

Sosyal yaşlanmada gerontologlar ileri yaştaki bireyleri sosyal rollerine ve alışkanlıklarına göre değerlendirmektedirler. Sosyal rol olan tanımlar, baba, büyükanne, emekli gibi yaşamları boyunca gerçekleştirdikleri olaylar ve beklentilerdir (Quadagno, 1999). İçinde yaşadığı toplumla devamlı olarak etkileşimde olan bireyler, ileri yaşlarında da toplumun yaşlılık algısından doğrudan etkilenmektedir. Dolayısıyla sosyal yaşlanma, içinde bulunulan toplumla iletişim ve etkileşim süreciyle de ilintili olarak şekillenmektedir.

Erik Erikson'a (1984) göre 60 yaş üstü bireyler yaşamın 8. evresindedir (Şekil 4.3). Ona göre aynı zamanda bireylerin psiko-sosyal yaşamını etkileyen sekiz farklı faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; ilişkiler, kişisel farklılıklar, kavramsal süreç, sağlık, eğitim, kültür ve etnik köken, sosyal ve ekonomik durum ve fiziksel çevre olarak yer almaktadır. Bu sekiz faktör tıpkı yaşlılık kavramı gibi, kişiden kişiye değişim göstermektedir.

Eureler	Yaş Aralığı	Çatışmalar
1.Gelişim Euresi	0-1,5 Yaş	Temel Güven Karşısında Güvensizlik
2.Gelişim Euresi	1-3 Yaş	Bağımsızlık Karşısında Utanç ve Şüphe
3.Gelişim Euresi	3-5 Yaş	Girişimcilik Karşısında Suçluluk
4.Gelişim Euresi	5-11 Yaş	Üretkenlik Karşısında Küçük Görülme-Aşağılık Duygusu
5.Gelişim Euresi	12-19 Yaş	Kimlik Kazanımı Karşısında Kimlik Karmaşası
6.Gelişim Euresi	20-30 Yaş	Yakınlık Karşısında Yalnızlık
7.Gelişim Euresi	30-60 Yaş	Üretkenlik Karşısında Durağanlaşma
8.Gelişim Euresi	60+ Yaş	Benlik Bütünlüğü Karşısında Umutsuzluk

Şekil 4.3. Erik Erikson'un psiko-sosyal gelişim tablosu (<http://29>)

4.3. Tarihsel Perspektifte İleri Yaştaki Bireyler

Yaşlılık insanlığın var olduğu andan itibaren yadsınamaz bir gerçektir. Normal şartlar altında tüm insanlar için yaşam evrelerinden biri olan “yaşlılık”, insanlık tarihi boyunca değişkenlik göstermiştir. Neolitik döneme kadar insan ömrünün kısa olduğu ve ihtiyarlama süresinin 20-25 yaş aralığında olduğu bilinmektedir (Akın, 2003). Şentürk’e (2018) göre yaşam koşullarının zor olduğu, üretimin sınırlı ve koşullara uyum sağlamanın güç olduğu eski çağlarda insan yaşamının kısa olması sebebiyle 20 ya da 30 yaşını geçen bireyler “yaşlı” olarak tanımlanmıştır.

İlkçağda yaşlılık, Tanrı’nın özel kişilere verdiği ayrıcalıklı bir olgu olarak nitelendirilmiştir (Canatan, 2008). Tarım ile yerleşik düzene geçen insanların besine ulaşma imkânı kolaylaşmış ve yaşam süresi de uzamıştır. Dolayısıyla yaşlı bireyler bir yük olarak görülmekten ziyade onların deneyimlerinden faydalanma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Yaşlılar toplum içinde aranan bir pozisyon elde etmişlerdir. Aynı zamanda o çağdaki ileri yaştaki bireyler yönetim hakkına da sahip olmuş ve bir kurul oluşturmuşlardır. Yaşlılar yönetimindeki kurul (gerontokrasi kurulu) 30 ve 50 yaş aralığındaki kişilerden, dönemine göre çok yaşlı olan erkeklerden oluşmuştur (Akın, 2003). Gerontokrasi kurulu şeklinde oluşturulan yönetim çeşidi, eski Yunan başta olmak üzere birçok toplumda da uygulanmıştır.

16. ve 17. yüzyıl gibi ilerleyen tarihlerde yaşlılık, fiziksel olarak güç kaybına uğrayan kişiler ile ilişkilendirilmiş, kronolojik yaşla ölçülen bir dönem olarak ele

alınmamıştır. 20. yüzyılın başlarına kadar yaşlılık bir hastalık ya da zayıflık olarak değerlendirilmemiştir fakat sakatlıkla eş değer olarak görülerek biyolojik değişimlere bakılarak karar verilmiştir (Şentürk, 2018).

Genel olarak dünyada ve özellikle Avrupa’da yaşlılığa bakış açısının değişiminin temel sebepleri; Fransız İhtilali, Endüstri Devrimi, eğitim ve öğretinin geniş kitlelere yayılması, mikroskopun icadının ardından hastalıklarla mücadele edebilme olarak görülebilmektedir (Özer Baş, 2021). Bu değişimler 18. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyılın sonuna kadar toplumsal anlamda önemli değişimler yaratmıştır. Tıp, kimya, fizik, biyoloji gibi bilim dallarında ulaşılan başarıların yanında sosyal ve toplumsal olarak yaşanan değişim ve gelişimler ile insan ömrünün uzamasını sağlamıştır (Tufan, 2016).

Ceylan’a (2015) göre, modernleşmeyle birlikte yaşlılık çok boyutlu sorunlar kümesine geçmiş ve değer yüklü anlam yapısından sorun içerikli bir konuma dönüşmüştür. Geleneksel tarım toplumunda tecrübe ve deneyimlerinden faydalanılacak kişi olarak görülen ileri yaştaki bireyler modern dönemle birlikte bu niteliği kaybetmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde günümüzde yaşlılık kavramının tek bir tanımlaması ya sınırlandırması olmadığı gibi tarihte de kavram değişkenlik göstermiştir. İnsanlar yaşadıkları dönem ve ortama göre farklı yaşam tarzlarına ve gelenek-göreneklere sahip olmaktadır. Yaşanılan zaman ve ortam doğrultusunda toplumsal ilişkiler de oluşmaktadır. Dolayısıyla toplumdaki ileri yaştaki bireylere yönelik tutumun da şekilleneceğini aktaran Akın (2003), yaşlıların toplum içindeki yerini tarihsel süreç içinde 4 maddede incelemiştir:

- İlk insanın görülmesinden neolitik döneme kadar olan, yaşlının rolünü doğanın belirlediği dönem,
- Yerleşik düzene geçilmesiyle doğa ve ekonomik düzeydeki değişim ile birlikte yaşlı deneyiminin önemli olduğu dönem,
- Doğa ve ekonominin yanında dini ögenin daha etkin olduğu dönemler,
- Pozitif bilimin, teknolojinin etkin olduğu ve hukukun devreye girdiği modern dönemdir (akt. Özer Baş, 2021).

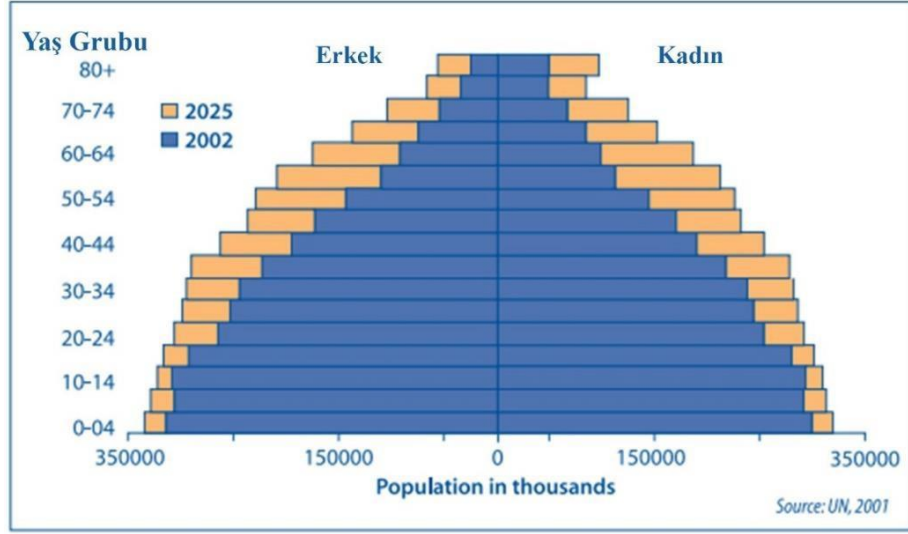
4.4. Dünya’da ve Türkiye’de Demografik Yapı

Nüfusun yaşlanması, insanlığın en büyük zaferlerinden biridir. Aynı zamanda en büyük zorluklarından da biridir (WHO, 2002) ([http-30](http://30)). İnsan yaşamının inkâr edilemez bir evresi olan yaşlılık dönemi küresel ve karmaşık bir yapıdır. Yaşlanma, tüm toplumlar

için önemli bir çalışma alanı ve pencere açmaktadır. İleri yaştaki bireyler toplumların dokusuna önemli katkılarda bulunan, değerli ve ne yazık ki çoğu zaman göz ardı edilen bir gruptur. Bugün var olan çoğu insan ileri yaşlarına kadar yaşayacak ve nüfusun giderek artan önemli bir oranı yaşlı insanlardan oluşacaktır. Uyumlu, barışçıl, eşitlikçi ve güvenli toplumlar inşa ederek, kalkınmanın demografik geçişi hesaba katması gerekecek ve eylemlerin hem yaşlıların kalkınmaya yaptığı katkılardan yararlanması hem de geride kalmamalarını sağlaması gerekecektir (WHO, 2015) (http-23).

İleri yaştaki bireyleri kalkınma süreçlerine dahil etme, yalnızca daha eşitlikçi bir toplum oluşturmaya yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda bu katkıları destekleyerek kalkınmayı güçlendirmesi de muhtemeldir. İleri yaştaki bireyleri bu süreçlerin dışında bırakmak, onların refahını ve katkılarını yok saymakla beraber, ayrıca diğer nesillerin refahını ve üretkenliğini de büyük ölçüde etkileyebilmektedir (WHO, 2015) (http-23). Aynı zamanda başlığın ilk cümlelerinde bahsedildiği gibi ileri yaştaki bireylere yönelik yapılan çalışma ve araştırmalar aynı zamanda şu anın ileri yaşıta olmayan kişileri için geleceğe bir yatırım, bir katkı sağlamaktadır. Dünün çocuğu, bugünün yetişkini ve yarının büyükannesi ve büyükbabasıdır (WHO, 2002) (http-30). Verilerde de görüldüğü gibi artık yaşam süresinin büyük bir kısmı ileri yaşıta yaşanacak olup toplumsal olarak da “yaşlı bir nüfus” kavramına doğru yaklaşmaktayız. Dolayısıyla yapılan çalışma ve araştırmalar, hem şu an hem de gelecek için önemli potansiyeller barındırmaktadır.

Dünya çapında 60 yaş ve üstü insanların oranı diğer tüm yaş gruplarından daha hızlı artmaktadır. Yaş kompozisyonu, yani herhangi bir ülkedeki çocukların, genç yetişkinlerin, orta yaşlı yetişkinlerin ve yaşlı yetişkinlerin orantılı sayıları, politikacılar tarafından dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur. Nüfusun yaşlanması, çocuk ve gençlerin oranındaki azalmayı ve 60 yaş ve üzerindeki nüfus oranındaki artışı ifade etmektedir. Nüfuslar yaşlandıkça nüfus piramidi, üçgen nüfus piramidinden daha silindirik benzeri bir yapıya evrilecektir (WHO, 2002) (http-30) (Şekil 4.4).

Şekil 4.4. Nüfus popülasyonunun 2002 ve 2025 yılları karşılaştırması (WHO, 2002) ([http-30](http://30))

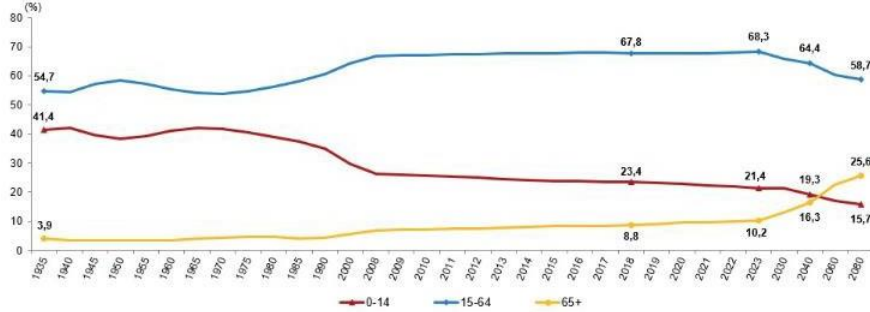
2002 yılındaki üçgen nüfus piramidi, 2025 yılında çocuk ve genç nüfus oranının azalması ve 60 yaş ve üstü nüfus oranının artmasıyla yerini daha silindirik bir yapıya bırakacaktır.

Gelişmiş ülkeler daha fazla 65 yaş ve üzeri bireylere sahipken yaşlı nüfusun en hızlı arttığı ülkeler de gelişmekte olan ülkelerdir. Türkiye de genç bir nüfusa sahip olmasına rağmen sosyodemografik bir dönüşüm geçirerek yaşlı nüfusu giderek artan ülkeler arasında yer almaktadır (Esendemir, 2016).

İleri yaş nüfusu arttıkça ve ileri yaşlara kadar yaşayan birey sayısı çoğaldıkça, bahsedilen grubu bazı alt gruplara ayırma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu amaçla Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 65 yaş ve üzeri yaşlardaki grubu; “genç yaşlı” (65-74 yaş arası), “orta yaşlı” (75-84 yaş arası) ve “ileri yaşlı” (85 ve üzeri yaş) olarak 3 gruba ayırmıştır (Bilir, 2018). Kronolojik olarak bakıldığında DSÖ, “yaşlılık” başlangıcını 65 olarak belirlemiştir.

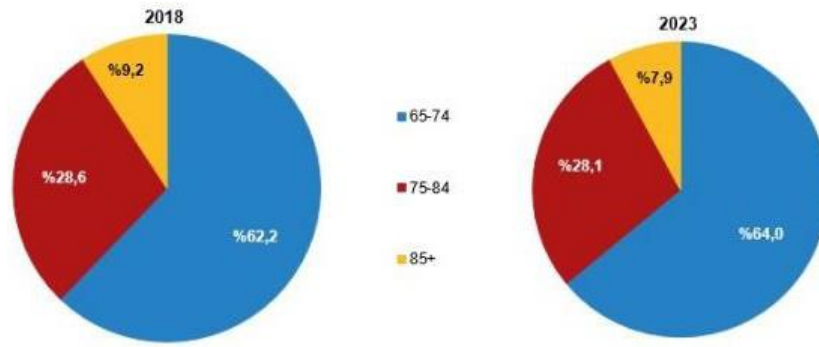
TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) raporlarına göre, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusu kapsayan yaşlı nüfus 2017 yılında 6 milyon 895 bin 385 kişi iken, son beş yılda yüzde 22,6 artarak 2022 yılında 8 milyon 451 bin 669 kişi olmuştur. 2017 yılında yüzde 8,5 olan nüfus, 2022 yılında yüzde 9,9'a yükseldi. 2022 yılında yaşlı nüfusun yüzde 44,4'ünü erkekler, yüzde 55,6'sını ise kadınlar oluşturmuştur (TÜİK, 2023) ([http-31](http://31)).

Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2030 yılında yüzde 12,9, 2040 yılında yüzde 16,3, 2060 yılında yüzde 22,6 ve 2080 yılında ise yüzde 25,6 olması beklenmektedir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5. TÜİK verilerinde yaş grubuna göre nüfus oranı, 1935-2080 (http-31)

Yaşlı nüfus yaş gruplarına göre incelendiğinde 2018 yılında yaşlı nüfusun %62,2'sinin 65-74 yaş grubunda, %28,6'sının 75-84 yaş grubunda ve %9,2'sinin 85 yaş grubunda olduğu görülmektedir. 2023 yılında ise yaşlı nüfusun %64,0'ının 65-74 yaş grubunda, %28,1'inin 75-84 yaş grubunda ve %7,9'u 85 yaş ve üzerinde bulunmaktadır. Yaşlı nüfusun %0,1'ini oluşturan 100 yaş ve üzerindeki yaşlı kişi sayısı, 2023 yılında 6 bin 609 olmuştur (TÜİK, 2023) (http-31) (Şekil 4.6).

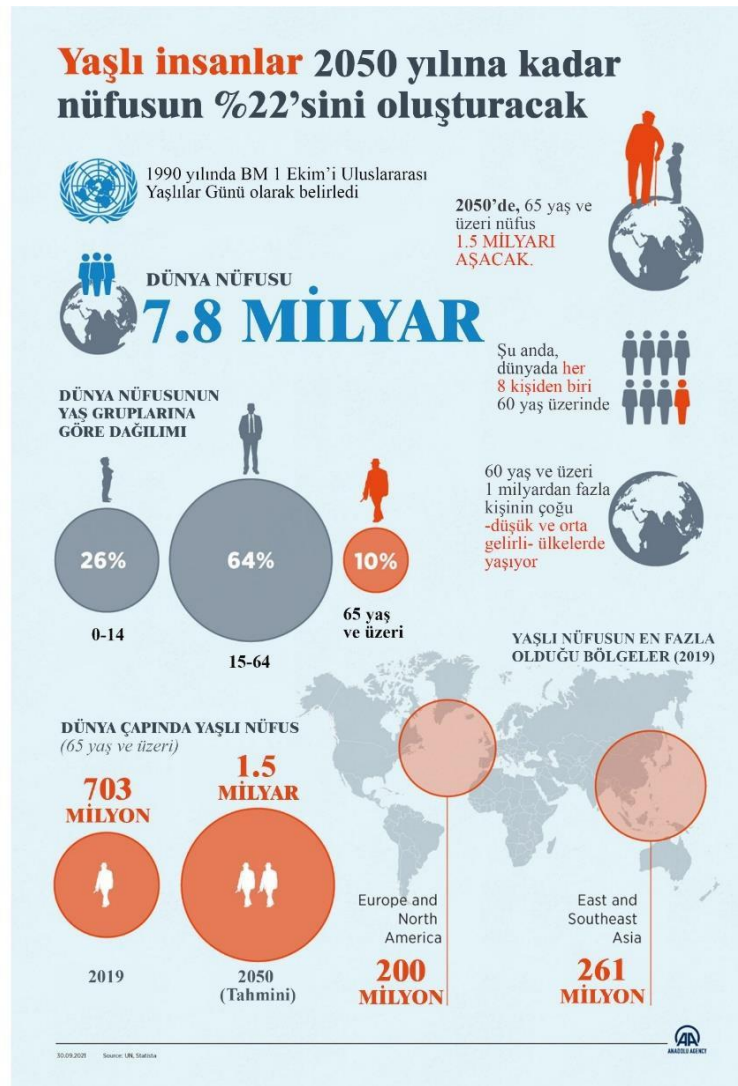

Şekil 4.6. Yaş gruplarına göre yaşlı nüfusun oranı, 2017, 2023 (http-31)

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre biyolojik düzeyde yaşlanma, çok çeşitli moleküler ve hücresel hasarın zaman içinde birikmesinin etkisinden kaynaklanır. Bu, fiziksel ve zihinsel kapasitede kademeli bir azalmaya, artan hastalık riskine ve sonuçta ölüme yol açar. Bu değişiklikler ne doğrusal ne de tutarlıdır ve kişinin yaşıyla yalnızca gevşek bir

şekilde ilişkilidir. İleri yaşlarda görülen çeşitlilik rastgele değildir. Biyolojik değişikliklerin ötesinde, yaşlanma genellikle emeklilik, daha uygun bir eve taşınma ve arkadaşların ve partnerlerin ölümü gibi diğer yaşam geçişleriyle ilişkilendirilir (WHO, 2022) (<http-32>).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre 2030 yılına gelindiğinde dünyadaki her 6 kişiden 1'i 60 yaş ve üzerinde olacaktır. 2050 yılına gelindiğinde dünyadaki 60 yaş ve üzeri insan nüfusu ikiye katlanacak (2,1 milyar). 80 yaş ve üzeri kişilerin sayısının 2020 ile 2050 arasında üç kat artarak 426 milyona ulaşması beklenmektedir.

Şekil 4.7. BM 2050 yılı tahmin durumu (<http-33>)

Aynı zamanda TÜİK'in açıkladığı 2023 nüfus istatistiklerine göre, Türkiye'de yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı, 2023 yılında yüzde 10,2'ye çıkarak Cumhuriyet tarihinde ilk kez çift haneyi görmüştür. 2020'de yüzde 9,5 seviyesinde olan oran, 2023 yılında yüzde 10,2'ye çıkmıştır ve böylece Cumhuriyet tarihinde ilk kez çift haneyi görmüştür (http-34) (Şekil 4.8).

Şekil 4.8. Türkiye yaşlı nüfus oranı, 2023 (http-34)

4.5. İleri Yaştaki Bireyler ve Mekân Bağlamı

İleri yaştaki bireylerin nüfusa oranı her geçen gün artmaktadır ve istatistiklere göre gelecekte de bu durum devam edecektir. Bu nedenle her disiplinde geleceğe yönelik çalışmalar ileri yaş kavramıyla birlikte göz önüne alınarak yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla ileri yaştaki bireylerin fiziksel ve duygusal sınırlamaları sebebiyle de genel çerçevede aynı mekânlarda yaşamaya başlamaları, ileri yaştaki bireyleri mekân bağlamıyla çalışmanın gerekliliğini göstermektedir.

Mekânlar bireylerden, bireyler de mekânlardan ayrı ve farklı düşünülemez. İnsanların mekânları şekillendirdiği gibi mekânlar da insanları şekillendirir ve dönüştürür. İleri yaştaki bireylerin diğer yaş grubundaki kişilere göre deneyimledikleri mekânlarda daha fazla zaman geçiriyor olması, çalışma kapsamında önem verilmesi gereken bir yaş grubu olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda takvimsel olarak daha fazla yaşanmış yıla sahip olan ileri yaştaki bireyler herhangi bir yaş grubundaki insana göre deneyimledikleri mekânlarda daha fazla ilişki kurar ve daha fazla anı biriktirir. Bu durumda mekânların şekillenmesi ve dönüştürülmesi onları da direkt olarak etkilemektedir. Karşılıklı ilişkinin söz konusu olduğu insan- mekân bağlamı, ileri yaştaki bireylerde daha fazla anlam taşıyabilmektedir. Kişilerin anılar biriktirdiği, daha da ilerisinde aidiyet hissinin doğduğu durumlarda, bireysel ve algısal değişimlerle beraber mekânlar da dönüşmektedir. Bu değişimlerle birlikte de bireylerdeki aidiyet duygusu ve mekânsal bağlılık da tekrar tekrar oluşturulmaktadır. Bazı durumlarda ise tamamen ortadan kalkabilmektedir.

Foucault'ya (1999) göre bilgi aynı zamanda bir mekândır. Özne mekân içinde konumlanır ve kendi sözü içerisindeki nesnelerden bahseder. Da Vinci'ye (1974) göre ise mekân zihinsel bir durumdur. Harvey (2003), mekânı nesneler arasındaki ilişkiler bütünü olarak görmektedir ve buna ilişkisel mekân demektedir. Lefebvre (2014) ise mekânı bir diyalektik üzerinden tariflemiştir. Algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân üçlüsü devamlı olarak birbirine dönüşerek mekânı oluşturur (Geçkili, 2018). Mekân etkileşim ve deneyim barındıran ve onu deneyimleyen tüm bireylerin izlerini taşıyan bir olgudur.

Mekânlar hakkında bilgi sahibi olabilmek için onu deneyimleyen kişilere bakmak oldukça önemlidir. Aynı şekilde bireyler hakkında fikir sahibi olmak için de yaşadıkları mekânlara göz atmak yanlış bir karar değildir. Bu mekânlar ev gibi özel bir alan olabilmemesinin yanı sıra tüm kentlinin deneyimleyebileceği bir kentsel iç mekân da olabilmektedir. Bir kentsel iç mekâna bakıldığında onu yaşayan ve etkileşim içinde bulunan kişiler ile ilgili bilgi sahibi olabilmek mümkündür. Toplum yapısını ve kentte yaşayan bireyleri, bir kentsel iç mekân ile tanımak ve fikir sahibi olmak olasıdır. Birebir iletişime girilme dahi, kişilerin yaşadıkları mekânlar sayesinde o kişilerle “konuşmuş” kadar olunabilmektedir. İnsanların yaşadıkları mekânlar, özellikle kentsel iç mekânlar, toplum hakkında da bireyler hakkında da yönelim yaptırabilmektedir. Dolayısıyla hem fiziksel sınırlamalar sonucu hem de ileri yaşla birlikte emeklilik hâlinin vakit

yaratmasıyla kentsel iç mekânları diğer yaş grubundaki insanlara göre daha fazla deneyimleme şansı bulan ileri yaştaki bireyler, bu mekânlarla daha fazla ilişki kurmaktadır. Aslında kentsel iç mekânlara bakıldığında şehrin ileri yaştaki bireyleri ve yaşantıları da görülmektedir. Bu “görme” eylemi duyuşsal olarak birebir olmasa dahi algı ve analizler yoluyla gerçekleşmektedir. Şehrin canlı tarihi tanıkları olan ileri yaştaki bireyler kentsel iç mekân tasarım ve oluşumlarında oldukça önemli bir konumdadır. Toplumun hafızası olan ileri yaştaki bireylerin taşıdıkları kültürel refleksler ile kentlerin şekillenmesinde önemli potansiyeller taşıdıkları inkâr edilemez bir gerçektir.

Aynı zamanda, özellikle kentsel iç mekânlar, kolektif düzeyde belli bir anlam taşımasının yanında bireysel boyutta da farklı anlamlar yaratabilmektedir. Bir kentsel iç mekân birbirinden farklı birçok kişi tarafından deneyimlenebilmektedir. Geniş açıda mekân bir anlam taşıdığı gibi her bir birey için de ayrı bir anlam ve değer taşıyabilmektedir. Deneyimlenen mekân aynı olsa da anlam ve hisler her bireyde farklı olabilmektedir. Rubinstein ve Parmelee’ye (1992) göre kolektif boyut; daha geniş sosyokültürel bağlamın sağladığı anlamlara yöneliktir ve sosyal normlar, gelenekler ve belirli bir kültürün doğasında olan ve dolayısıyla üyeleri tarafından paylaşılan anlamı içermektedir. Bireysel boyut ise kişisel tutumları, inançları, deneyimleri ve bunlardan türetilen anlamları içermektedir.

Örneğin, bir Kuzeydoğu şehrinde tipik bir sıra ev, kolektif düzeyde basit ve sıradan bir ev biçimidir. Genellikle eski ve işçi sınıfına ait, değerli kentsel arazinin iyi kullanımı ve her iki yanındaki sıra evlerden büyük ölçüde farklı olmayan sıra evlerdir. Ancak içeriye göz atıldığında, sakinleri için bu sıra evin gerçek bir “ev” olduğu ortaya çıkabilmektedir. Anılarla ve kişisel anlamlarla dolu, zengin bir şekilde donatılmış bir yerdir (Rubinstein ve Parmelee, 1992). Kolektif düzeyde sıradan bir ev formunda olan yapılar, bireysele indirildiğinde değerli, anlamlı ve anılar biriktirilen bir “yuva” olarak evrilebilmektedir. Aynı şekilde bir kentsel iç mekân da bir birey için başka bir anlam ifade ederken, ya da hiçbir anlam ifade etmezken, bir başka kişi için bambaşka bir anlam ve değerde olabilmektedir. Daha da ötesinde farklı yaş grubundaki bir birey ile ileri yaştaki bir birey için kentsel iç mekânlar farklı anlamlar, farklı çağrışımlar yapabilmektedir. Aynı zamanda ileri yaştaki bireyler arasında da deneyimlenen mekânlar duygu ve düşüncelerinde ve zihinlerinde farklı şekillerde tezahür edebilmektedir. Kişilerin geçmişleri, deneyimleri ve biriktirdikleri anılar şu anki deneyimledikleri

mekânlara yükledikleri anlamları şekillendirmektedir. Geçmişle kurdukları bağ, yaşadıkları andaki mekânların bireysel anlamlarını ve değerlerini oluşturmaktadır.

İlerleyen yaşla birlikte gelen yaşlılık hâlinde kişi, çevreyi yönlendirme yeteneğini değiştiren fiziksel ve duygusal sınırlamalar yaşamaktadır. Bu değişiklikler bireyin yaşamının her yönünü derinden etkilediği için, bu durumun etkilerini ve iyileştirme yollarını belirlemek oldukça önemlidir. Yalnızca işleve yönelik, ileri yaştaki bireylerde var olan fiziksel sınırlamaları merkeze alan yaklaşımların aksine, kişilerin gerçek ve kişisel olarak anlamlı bulduğu bir yer olarak fiziksel mekân deneyimleri göz önünde tutulmalıdır.

Yaşlanma ve yaşlılık durumları inkâr edilemez olgular olmasına karşın genellenebilir ve tek bir yapıda değildir. Toplumdan topluma, kültürden kültüre değişebileceği gibi kişiden kişiye bile değişim gösterebilmektedir. Yaşanılan ortama veya çevreye uyum sağlamak ve değişimlere adapte olabilmek için “başarılı yaşlanma” modeli geliştirilmiştir (Bowling ve Dieppe, 2005). Esendemir’e (2016) göre, başarılı yaşlanma için yaş(lı) dostu mekânlar oluşturulmalıdır. Yaş(lı) dostu mekânlar, yaşlıların kapasitelerinin farkında olarak onların ihtiyaçlarına ve hayallerine göre yerleşim yerlerinde değişiklik yapmak, sosyal politikalar geliştirmek ve hizmet ağları oluşturmak anlamına gelmektedir. Aynı zamanda yaş(lı) dostu mekân denilen olgular içinde yalnızca ileri yaşın getirdiği fiziksel sınırlandırmalar merkeze alınarak değil ileri yaştaki bireylerin duygu ve düşünceleri, mekâna dair beklenti ve hisleri, mekânsal aidiyetlik durumları da ele alınarak bir çalışma yaklaşımı oluşturulmalıdır.

Başarılı yaşlanmanın tanımı ise ilk olarak Rowe ve Khan (1988) tarafından yapılmıştır. Onlara göre başarılı yaşlanmanın üç temel bileşeni vardır. Bunlar hastalıktan kaçınma, yüksek bilişsel ve fiziksel işlevselliği koruma ve hayata karşı bağlı kalmadır (Wise, 2018). Sağlık; bireyler için oldukça önemlidir ancak başarılı yaşlanma kavramında sadece fiziksel sağlık bakış açısı ele alınmamalıdır. Beden; duygu, düşünce ve ilişkiler arasındaki pozitif uyumluluk ile ancak tamamlanarak “sağlıklı” olabilmektedir (Tufan, 2016). Bu nedenle ileri yaştaki bireylerin fiziksel sağlığı kadar psikolojisi de çalışma ve araştırma konuları için önemlidir. İlerleyen dönemlerde psikolojik sağlığın kötüye gitmesiyle fiziksel sağlık da bu durumdan etkilenmektedir. Dolayısıyla bu çalışma konusuna bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmalıdır.

İleri yaştaki bireyler ve mekân arasındaki ilişkiyi inceleyen bilim dalına mekân gerontolojisi denmektedir. Yaşlılığın mekân üzerindeki ve mekânın ileri yaştaki bireyler üzerindeki etkileşim ve iletişimini incelemektedir (Gardner,2008). Mekân gerontolojisini incelemeden önce geniş perspektifte “gerontoloji” disiplini ve yorumlamaları ele alınmalıdır.

Gerontoloji bilimi, geçmişte ileri yaştaki bireylerin yönetim biçiminden adını almıştır. Günümüzde geçmiş anlamından ziyade bir bilim dalıdır. Disiplinler arası ve interdisipliner bir yapıya sahip olan gerontoloji biliminin konusu yalnızca ileri yaşla birlikte gelen hastalıklarla ilgili değil, yaşı ilerlemesi sürecinin bütün boyutları ile ilgilenmektedir (Yıldırım ve Şahin, 2015). Özer Baş’a (2021) göre ise yaşlanma hâli tek bir bilim ile açıklanması mümkün olmayan kompleks bir olgu olduğu için gerontoloji; hem bilimler arası (interdisipliner) hem de çok bilimli (multidisipliner) bir yapı olarak kabul edilmiştir.

Gerontolojideki iki temel çalışma alanı; ileri yaştaki bireylerin fiziksel ve sosyal dünyada nasıl konumlandıkları, bu dünyayı nasıl deneyimledikleri ile ilgilenmektedir (Avşar Arık, 2022). Jasper (2002), gerontolojinin yaşlılığın değil, yaşlanmanın bilimi olduğunu aktarmaktadır.

Gerontoloji bir disiplin olarak yaşlılık kavramının tüm yönlerini çalışan bir bilim dalıdır ve 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Önceki yıllarda insan ömrünün kısa olması nedeniyle bu bilim dalı ortaya çıkmamıştır ve bu duruma ihtiyaç duyulduğunun farkına varılamamıştır. Gerontoloji başlangıçta yalnızca yaşlılıkta var olan fiziksel güç kayıpları ve değişimleri üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Boyutun yalnızca fiziksel kısmına odaklanan disiplin ilerleyen zamanlarda yaşlanma sürecinin biyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerinin de farkına vararak dikkate almıştır. Zamanla geleneksel “yaşlılık” kavramının yalnızca olumsuz ve eksik yönlerin sıyrılıp olumlu ve pozitif taraflarını da ele almıştır. Yaşlılıkla birlikte gelen durumları inceleyen gerontoloji bilimi, yaşlanma sürecini daha iyi tanımlamak ve en uyumlu ve sağlıklı şekilde geçirilmesi adına çok yönlü araştırma ve çalışmalar elde etmiştir.

Canatan’a (2008) göre gerontoloji yaşlılığı üç evreye ayırmıştır. Genç-yaşlı grubunu oluşturan takvimsel kronolojik yaşı 65-74 yaş arasındaki bireyler genel düzeyde en sağlıklı gruptur. Sağlık sorunları kısmen azdır ve yaşam kaliteleri daha ileri yaştaki

bireylere göre daha yüksektir. Kendi ihtiyaç ve isteklerini karşılayabilmektedirler. Orta-yaşlı grupta bulunan 75-84 yaş grubu birtakım kayıplar vermeye başlamıştır. Başkaları tarafından bakım görmeye mecbur hâle gelmektedir. Yaşlı-yaşlı grubunu oluşturan 85 yaş ve üstü bireyler için bu evre bakıma en çok muhtaç olunan dönemdir. Daha alıngan, daha kırılğan ve daha hassas olunan bir evredir. Artık yaşanılan çevreden ayrılmak zordur ve alışılan alandan çıkamazlar.

4.5.1. Mekân gerontolojisi

Yaşlılık ve mekân arasındaki ilişkiyi inceleyen bilime mekân gerontolojisi denmektedir. Yaşlılığın mekân üzerindeki ve mekânın yaşlılar üzerindeki etkisini incelemektedir (Gardner, 2008). Mekân gerontologları, yaşlılığın coğrafi/çevre bağlamı ile ve bireylerin kullandıkları mekânlardaki deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının nasıl şekillendiği üzerinde durmaktadırlar.

1970’li yıllarda çevrenin/mekânın ileri yaştaki bireyler üzerinde bir etkisinin olabileceği araştırılmaya başlanmıştır. Mekân gerontologları sosyal coğrafya modelini inceleyerek ileri yaştaki bireylerin yerleşim biçimlerini ve seçimlerini anlamaya çalışmışlardır. Gerontolojik araştırmaların artmasıyla ileri yaştaki bireylerin mekânları kendi yaşlılık süreçlerine göre seçtikleri daha iyi anlaşılmıştır. Bu nedenle de Golant, Rowles ve Meyer’e göre (1989), ileri yaştaki bireylerin yaşadıkları ve deneyimledikleri mekânların düzenlenmesinin ileri yaştan kaynaklı çoğu sorunu ortadan kaldıracabileceği aktarılmıştır (akt. Esendemir, 2016).

Mekânlar durağan bir olgu olmaktan ziyade bir oluş hâlinde ve sürekli olarak bir devinim içindedirler. Onu deneyimleyen bireyler için bir anlam ifade etmektedir. Buradan hareketle mekân gerontologları da mekânı sabit bir düzen olarak görmeyip bir oluşum süreci olarak ele almaktadırlar.

İleri yaştaki bireyler ve deneyimledikleri mekânlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir disiplin olan mekân gerontolojisinin teorik kökenleri, 1920 ve 1930’lu yıllarda kent sosyolojisi araştırmaları yapan Chicago okuluna kadar dayanmaktadır. 1980’lerde de Lawton öncülüğünde mekânsal gerontoloji, ekolojik perspektifle kuramsal bir zemine oturtulmuştur. Ekolojik perspektifin temel alanı ileri yaştaki bireylerin yaşam kalitelerini etkileyen çevresel faktörlerin tespit edilmesidir (Avşar Arık, 2022).

Wiles (2005) ise mekânın gerontolojik boyutunu altı başlık olarak açıklamıştır.

- Mekân bir “süreçtir” yani bir “oluş”tur. İleri yaştaki bireyin, ihtiyacı olduğu kişi ile sahip olduğu ilişkiye göre mekânın düzenlenmesi ya da değişmesi bunu göstermektedir.
- Mekân “süregelen bir müzakere”ye dayalıdır. Özellikle insanların bir mekâna girerken ya da çıkarken onda birtakım değişiklikler talep etmeleri bunun bir göstergesidir. Bu durum bir mekânı “deneyimleme” tavrını göstermektedir. Bireylerde deneyimlenen mekâna farkında olarak veya olmayarak kendinden bir parça bırakma ya da mekândan bir parça alma refleksi bulunmaktadır.
- Farklı grupların ileri yaştaki bireylere bakımın yapıldığı yeri ele geçirme hamleleri nedeniyle mekân aynı zamanda bir çatışma alanıdır.
- Profesyonel sağlık çalışanları arasındaki hiyerarşik yapı, evde bakımı üstlenme noktasında cinsiyet ayrımı mekân ile güç ilişkilerini de göstermektedir.
- Mekân, ileri yaştaki bireyle karşılıklı bir ilişki kurma imkânı sağlamaktadır. Örneğin bakımın yapıldığı ev veya kurum ile içinde bulunduğu mahallenin bir ilişkisi vardır. Mahallenin de şehrin tamamıyla irtibatı bulunmaktadır. Dolayısıyla kent ile ileri yaştaki bireylerin ilişkisi oldukça önemli potansiyeller taşımaktadır.
- Mekân aynı zamanda fiziksel, sosyal ve semboliktir. Bir huzurevinin bir sosyal alan olarak tasarlanması ve bunun anlam itibarıyla toplumun geneline hitap etmesi bu durum ile ilgili örnek olarak görülebilir (akt. Esendemir, 2016).

4.5.2. İleri yaştaki bireyler çerçevesinde mekâna bağlılık ve aidiyet

Aidiyet, en temel anlamında “ilgili, ilişkin” anlamına gelmektedir. Baumeister ve Leary (1995) ise, aidiyet olgusunu kişiler arası ilişki kurulması ve devam ettirilebilmesi için gerekli olan temel bir insan güdüsü olduğunu ve yüksek derecede psikolojik doygunluk sağlayan bir durum olduğunu aktarmışlardır. Sosyolojik bakımdan, bir toplumsal yapıyı meydana getiren kişilerin birbirlerine ve yaşanılan çevreye bağlı olduklarını hissetmeleridir. Aidiyetlik bir yere, bir aileye, bir şehre, bir dinsel gruba, bir nesneye, bir varlığa bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde bağlanma duygusudur (Özkan, 2017).

Mekânlar ve insanlar arasında fiziksel olduğu kadar -hatta belki de daha fazla- duygusal bir bağ bulunmaktadır. Mekâna atfedilen anlam ve değer bir bağ meydana getirmekte ve ilerisinde, mekâna bağlılık hissini oluşturmaktadır. Mekân ve birey arasındaki iletişim ve etkileşim mekânsal bağlılık durumunu yaratmaktadır.

Dolayısıyla mekân tanımlanmış herhangi bir bölge parçası iken aynı zamanda kişisel önemi de bulunmaktadır. Mekân, birlikte geçirilen zaman yoluyla oluşturulan bir öneme ve bağa sahiptir (Howell, 1983). Doğrudan ya da dolaylı kişisel deneyim ve sosyal etkileşim, kişinin tanımlanmış bir alana anlam yüklemesine yol açar ve sonuç olarak da kendi kimliği içinde bir yer hâline gelir. Dolayısıyla kişinin mekâna yüklediği anlam

kimliğini oluşturmasını ve geliştirmesini sağlamaktadır. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak bireyler mekânla oluşturdukları bağ ile kendisini tanımlamakta ve yaratmaktadır.

Bu doğrultuda Hidalgo ve Hernandez (2001); mekâna karşı duyulan aidiyet kavramının duygu ve düşüncelerle ilintili olduğunu, aidiyeti mekânda geçirilen süre, yaşanmışlık ve anımsanan hatıralar ile ilişkilendirmiştir. Geçmişle ilişkilendirilen bir iz ya da anı, olayın yaşandığı mekâna ait göndermeler aidiyet duygusunu tetikler ve oluşturur. Bir başka açıdan Altman (1992) ise, mekânsal aidiyet kavramına toplumsal kültür penceresinden bakmıştir. Ona göre farklı kültürlerin toplumsal kabulleri doğrultusunda mekân kullanımları ve mekâna yükledikleri değerler farklıdır. Dolayısıyla da mekâna bağlanma ölçütleri ile mekâna aidiyet dereceleri de çeşitlilik ve farklılık göstermektedir. Bir mekâna yüklenen anlam bireyden bireye değişebileceği gibi toplumdan topluma ve kültürden kültüre de aynı şekilde değişebilmektedir.

Proshansky (1983) ise bir başka açıdan bireylerin, öz kimlik (self-identity) ve yer kimliği (place identity) olmak üzere iki kimliğe sahip olduklarını aktarmıştir. Yer kimliği, bireyin öz kimliğinin altyapısıdır. Birey zaman zaman fiziksel dünya ile ilgili anılarının, düşünce ve duygularının farkında olmayabilmektedir. Fakat bilinçli ya da bilinçsiz olarak dünya ile etkileşim hâlinindedir. Dolayısıyla mekânlarla da bu iletişim ve etkileşim devam etmektedir. Mekân kullanımı ve etkileşimi aidiyetlik hissi olarak kişinin barındırdığı tüm kimliklerin izlerini taşıyan bir altlık olarak kodlanmaktadır. Yer kimliği; duygusal bağlanmanın ötesinde belirli yerlere ait tutum, değer, düşünce, anlam ve davranış eğilimleri ile karakterize edilen bir yapıdır. Ryden (1993) ise kişinin yer ile olan etkileşiminde, bireyin kendini bu ilişki ve iletişimler üzerinden tanımladığını aktarmaktadır. Mekân ve birey arasındaki bağ her iki tarafı da dönüştürmektedir. Dolayısıyla her iki taraf da devamlı olarak bir gelişim ve değişim içindedir. Birey, deneyimlediği mekânlarla şu anki benliğini yaşamaktadır. Kimliğinin oluşumunda hem şu anki hem de geçmişinde yaşadığı mekânların rolü oldukça önemlidir.

Yer kimliği ve bağlılığı, durağan ve kalıplaşmış olmaktan ziyade onu deneyimleyen kişilere göre de dönüşebilir ve değişebilir. Yere bağlılık bir durum değil, yaşam boyunca devam eden bir süreçtir. Mekânların dönüşebilmesi gibi kişiler de değişebilmekte ve dönüşebilmektedir. Bu karşılıklı ilişki ve etkileşim, bireyler ve mekân arasında devamlı olarak devam etmektedir. Dolayısıyla “zaman” kavramı da bu konuda göz önünde bulunması gereken ayrıca bir ögedir. Kişi yaşamı boyunca mekânlarla çok sayıda bağ

kurabilir ve bu bağlar yenileri oluştuğça da devam edebilir ve insan hayatının her anında yeni yerlere bağlanabilir (Rubinstein ve Parmelee, 1992). Aynı zamanda oluşturulan bu bağlar zamanla ortadan kalkabilir. Altman'ın (1992) bahsettiği gibi zamanın, fiziksel olarak mekânları dönüştürmesi gibi kişileri de bireysel düzeyde anlamsal olarak değiştirebilmektedir. Kişilerin gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık evrelerindeki mekân algısı ve bağlılık durum ve düzeyleri birbirinden farklı olabilmektedir. Aynı şekilde geçmişte oluşturulmuş olan bağlar, var olduğu konum ve yaşta artık var olmayabilir. Kişi gençlik yaşlarında mekânlarla hızlı bir ilişki içine girip aidiyet hissi yaşayamayacak kadar çabuk tüketebilirken, ileri yaşlardaki bir birey fiziksel sınırlamalarından dolayı mekânlarda daha fazla vakit geçirebilmektedir. Dolayısıyla yere bağlılık ya da mekânsal aidiyet zaman zaman yaş olgusuyla birebir bağlantıda olabilmektedir. Aynı şekilde aynı bireyin gençlik evresindeki mekânsal aidiyete atfettiği anlam ve mekânlar ile ileri yaşındaki atfettiği anlamlar birbirinden farklı olabilmektedir. İleri yaşamda yere bağlılık yalnızca geçmiş ve mevcut bağları değil, aynı zamanda geçmişteki bağlılıkların şimdiki bağlılıklarla olan ilişkisini de kapsamaktadır. Geçmişteki bir hatıra ve dolayısıyla bağlılık, şu anki mekânsal aidiyeti ve bağları tetikleyebilmektedir. Rubinstein ve Parmelee (1992) bu konuda yere bağlılığı aynı zamanda bir zamana olan bağlılık olarak yorumlamıştır. Yer kavramını mekân ve zamanın birleşimi olarak tanımlamıştır.

Rubinstein ve Parmelee'ye (1992) göre yere bağlılık ve mekânsal aidiyet kavramları özellikle ileri yaştaki insanlarla ilişkilendirilmektedir. İlk olarak, kişinin daha önce önemli yerlerdeki veya buradaki deneyimlerine ilişkin duyguları, kişinin yaşam akışını hatırlamanın ve dolayısıyla uzun bir yaşam süresini organize etmenin ve ona erişmenin önemli bir parçası olabilmektedir. Geçmişteki yerlere bağlılık, geçmişi ve hatıraları canlı tutmanın bir yoludur ve bu nedenle de süreklilik duygusunu devam ettirmek, kimliği geliştirmek ve benliği zararlı değişikliklere karşı korumak gibi ileri yaş durumlarıyla ilgilidir. İkinci olarak; mevcut bir yere bağlanma, benliği güçlendirmenin de bir yolu olabilmektedir. İnsanların yaşları ilerledikçe sosyal değerlendirmelerindeki azalma göz önüne alındığında, mevcut bir yere bağlılık, olumlu bir kişisel imajı korumanın bir aracı, bir tampon görevi de görebilmektedir. Son olarak ise mevcut bir yere bağlılık, bağımsızlığı ve sürekli yeterliliği hayata geçirmenin bir yolu olarak görülebilmektedir.

İleri yaştaki bireylerin hem şimdiki hem de geçmişlerindeki deneyimleri, fiziksel çevrelerle olan etkileşimlerinin ve yorumlarının seyrini şekillendirerek, yerlerle duygusal bağların gelişmesinde kuvvetli bir rol oynamaktadır. Bağlanma yalnızca mekân özelliklerine bağımlı olarak değil aynı zamanda kişiliğe, ihtiyaçlara, yaşam gidişatına ve kişinin kendi yaşamı hakkındaki yorumuna da bağlı olmaktadır. Belirli bir yerle ilişkili yaşam deneyimlerinin önemine ve değerine bağlı olarak, mekâna dair bağlılığı güçlü ya da zayıf, olumlu ya da olumsuz olabilmektedir.

4.5.2.1. Kentsel iç mekânda ileri yaştaki bireylerin mekâna bağlılık durumu

İnsanlar deneyimledikleri mekânlarla uzun süreler boyunca birlikte olduğunda, zaman içerisinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak kişiselleştirme refleksine girmektedirler. İnsan, deneyimlediği mekâna izler bırakma içgüdüsüne sahiptir. Bu içgüdü ise zamanla mekânsal aidiyete evrilmektedir. Robert Park (1967) bu durumu kentsel mekânlar ile yorumlamıştır.

“Kent ve kent ortamı, insanı yaşadığı dünyayı kalbinin arzusuna göre yeniden yaratmak için en tutarlı ve bütünüyle en başarılı denemesini simgeler. Ama kent insanın yarattığı dünya ise, bundan sonra içinde yaşamak zorunda olduğu da dünyadır. Böylece dolaylı olarak ve kendi görevinin doğasına dair hiçbir kesin algısı olmadan, insan kenti yaratırken kendini de yaratmıştır.”

Yorumlamada da görüldüğü gibi bireyler yaşadıkları ve var oldukları kenti ve kent mekânlarını şekillendirme ve kendilerinden izler bırakma eğilimindedir. Kendilerinden bir “parça” bıraktıkları kentten, bilinçli ya da bilinçsiz olarak da bir “parça” almaktadır. Dolayısıyla kent ve kentsel mekânları şekillendirirken aslında kendilerini şekillendirmiş ve dönüştürmüş olmaktadır. Kimliklerini var etmekte ve dönüştürmektedir. Yere bağlılık en doğrudan bakış açısıyla, yaşam deneyimlerinden ve kişinin hayatında nelerin önemli olduğuna ve kişinin dünyada kim olduğuna ilişkin kavramlardan gelişmektedir. Kişisel kimliğin mekânı dönüştürmesi gibi, mekân da kişisel deneyimleri ve kimliği şekillendirmektedir.

Kentsel mekânlar bireysel olduğu kadar toplumsal bir kimlik ve bağlılık oluşumunda da, birleştirici ve sosyal bir yapıdır. Mekânlar yalnızca fiziksel olarak varlığını sürdürmemektedir. Bireysel, toplumsal ve kültürel ilişkilerin başladığı ve

sürdürüldüğü alanlardır. Mekânlar toplumsal olarak birleştirici ve ortak kimliğin oluşturulmasına hizmet etmektedirler.

Dematteis (1994) ise kent kimliği ve bağlılığını toplum penceresi ile birlikte yorumlamıştır.

“Bir kentin kimliği, kendisini ifade eden kentsel kolektifliği ifade etmektedir. Başka bir deyişle; biz kent kimliğini, bu kolektiviteye tutarlılık ve süreklilik kazandıran bir olgu ve bireyleri belirli bir fiziksel çevreye bağlayan aktörler ve ilişkiler dizisi olarak görmekteyiz. Dolayısıyla; yer kimliği, o yere sahip olan bir grubun kimliğidir.”

Bu açıklamada da görüldüğü gibi kişinin bireysel kimlik oluşumunda mekân deneyimleri olduğu gibi kentsel deneyimler de oldukça etkilidir. Kolektif bir konumdaki kent ve kentsel iç mekânlar, bireylerin benlik oluşumunda geçmişten geleceğe önemli potansiyel barındırmaktadır. Aynı zamanda yalnızca bireysel kimlik oluşumu değil toplumsal bir kimlik ve kültür oluşumu ve gelişiminde de etkin bir role sahiptir.

Stokols ve Shumaker (1981), başka bir bakış açısıyla yere bağımlılığın veya belirli bir yerle algılanan ilişkinin, kısmen o yerin arzu edilen amaç ve etkinliklerin takibini ne kadar kolaylaştırdığına göre belirlendiğini ileri sürmüşlerdir. Belirli bir yerin olanakları diğer alternatif çevrelerin sunduklarından üstün olarak algılandığı ölçüde, kişi mevcut yere bağlılık duygusu geliştirmektedir. Böylece hem mekân “yer” hâline gelmekte hem de daha büyük bir işlevsel önem kazanmaktadır. Bu durum özellikle ileri yaştaki bireylerin deneyimleyebileceği ve yaşayabileceği bir durumdur. Fiziksel anlamda kısıtlı hâle gelen ileri yaştaki bireyler, bir süre sonra mekânın olanakları doğrultusunda tercihler yapmaktadır. Mekân tercihleri; kendileri için daha kolay, kullanışlı ve elverişli olanlar doğrultusunda evrilmeye başlamaktadır. Dolayısıyla mekâna karşı bağlılık durumu da bu tercihlere paralel olarak dönüşüm göstermektedir. İleri yaştaki bireylerin yaşadıkları konut ve çevresi yaşam kalitesini ve mekânsal aidiyetini direkt olarak etkilemektedir. Özellikle kullandıkları kentsel iç mekânların hem fiziksel hem de aidiyet konuları üzerinden değişime ve dönüşüme uğraması üzerine bireyler bu mekânlarda bulunma isteğini kaybedebilmektedirler. Bu durum ileri yaştaki bireylerin kentsel iç mekânları tercih etme veya etmeme durumlarını daha sık ortaya çıkarmaktadır. Kent, kişilerin yaşamında aidiyet kurduğu mekânlar olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Özkan’a (2017) göre kentler bu aidiyetlik duygusunun mekânıdır ve aidiyetin sürekli olarak yeniden üretildiği ve devam ettirildiği mekânlardır. Bir kente ait olma o

kente ve o kentin ürettiği mekânlara ve toplumsal yaşam biçimine ait olmaktır. Kent, insanın yaşamında onun aidiyet ve bir bağ kurduğu mekânlar olarak önemli bir yer tutmaktadır. İleri yaştaki bireyler ve kent ilişkisinde, literatürde de sıklıkla yer alan “yerinde yaşlanma” (aging in place) kavramı da ele alınmaktadır.

Yerinde yaşlanma kavramı genel perspektifte, ileri yaştaki bireyin, kendine ait konutunda, kurumsal hizmeti olmayan mekânda yalnızca gerektiğinde dışarıdan destek alarak yaşamına devam etmesi olarak tanımlanmaktadır (Özer Baş, 2022). Bu bakış açısı, sadece konut düzeyinde kalmayıp her yaştan bireyin özgür bir hayat yaşamasını desteklemektedir.

Yapılan çalışmalara göre ileri yaştaki bireyler yerinde yaşlanma ile aşina ve alışık olunan çevre ve toplumda, dolayısıyla aidiyet hissedilen mekânlarda yaşamını devam ettirmek istemektedirler. Bu durum mekânsal aidiyet kavramının, yerinde yaşlanma çalışmalarında da önemli bir potansiyeli olduğunu göstermektedir.

“Yaşlıların bağımsız yaşama isteği, evlerine olan derin bağlılıkla pekişiyordu... Ev, ocağın yanındaki eski koltuk, gıcırdayan karyola, solmuş desenli cilalı muşamba, resim galerisiyle büfe ve yağmurun ulaştığı kırık mandallı tuvaletiydi. Binlerce anıyı bünyesinde barındırıyordu ve binlerce mutluluk vaat ediyordu. Kişiliğin uzantısıydı” (Townsend, 1963).

Bir başka yönden ise, ileri yaştaki bireylerin yaşadıkları ve deneyimledikleri mekânların değişmesi durumunda yeni çevreye nasıl adapte olabilecekleri ve mekânsal aidiyetin sarsılması konusu da yerinde yaşlanma çalışmaları dahilindedir (Wahl ve Lang, 2003). İleri yaştaki bireylerin alışkın oldukları kentsel mekânların dönüşmesi sonucunda birey tarafından fiziksel olarak konum değişikliği yapılmasa da, deneyimlenen mekânlar değişebilmektedir. Dolayısıyla ileri yaştaki birey her zamanki yaşadığı yerde yaşamaya devam etse de “yerinde yaşlanma” kavramı sarsılmaktadır. Phillipson (2004) bu konuda, kentsel değişimin ardında yatan sosyal, kültürel ve ekonomik sebeplerin oldukça önemli olduğunu belirtmektedir. Phillipson’a göre son yıllarda kentlerde meydana gelen değişimler aynı zamanda gerontoloji alanının da çalışma konusu olmalıdır. Ayrıca küreselleşmenin etkisiyle bazı bölgeler gelişirken bazılarının giderek yoksullaşması ve değişen sosyal ilişkiler ve ileri yaştaki bireylerin hizmetlere ulaşmasındaki zorluklar gibi faktörler yer almaktadır. Kentlerde meydana gelen bunun gibi ve aynı zamanda fiziksel değişimler karşısında yaşlıların neler hissettiği, istek ve talepleri, bu durumu deneyimleme şekilleri dikkate alınmalıdır.

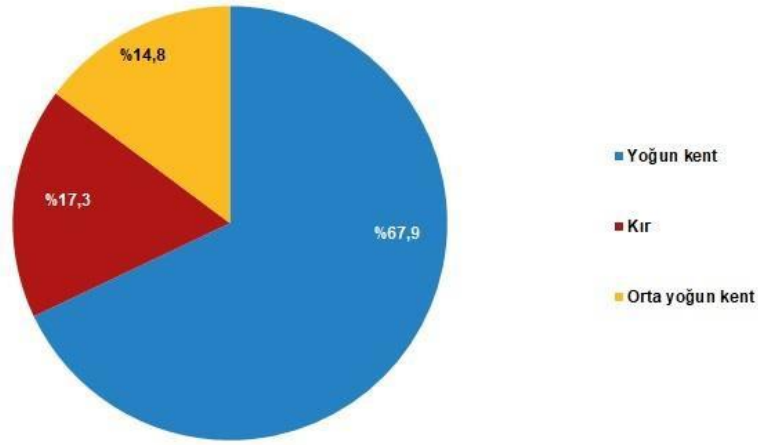
Bugün ileri yaştaki bir bireyin eskisinden daha uzun bir yaşam süresine sahip olmasını beklemekle kalmayıp çevrelerindeki dünyanın da değiştiğini görmekteyiz. Örneğin son 50 yılda kırsal yaşamdan kentsel yaşama büyük bir demografik geçiş yaşanmıştır. Şimdiki durumda ise ilk kez dünya nüfusunun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır (Norton, Matthews, Barnes, Yaffe ve Brayne, 2014). Bu durum gerek ileri yaştaki bireylerin yer değişikliği yaparak onlara destek olacak kişilerin yanına taşınması ile gerekse sağlık hizmetleri için kurumlara ulaşımı kolaylaştırma ihtiyacına bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla ileri yaştaki bireyler hem kentle hem de kentsel iç mekânlarla daha fazla etkileşime geçebilmektedir. Fiziksel sınırlamalarla ortaya çıkan daha yavaş hareket etme ve daha dikkatli olma durumu, deneyimledikleri mekânlarda daha fazla vakit geçirme hâlini de ortaya çıkarabilmektedir.

İleri yaş nüfusunun artışının yanında kentteki yaşlı nüfus yoğunluğu da artmaktadır. Şentürk ve Kurtkapan (2017) bu durum için;

“Yaşlılığın mekânsallaşması; kentlerin genelindeki nüfus artışını içermekle birlikte, kent içinde belirli alanlardaki yoğunlaşmanın bir sonucu olarak tanımlanmaktadır. Yaşlılığın mekânsallaşması apartman, sokak, mahalle vb. mekânlarda yaşlı nüfusun artması sonucu ortaya çıkan yeni bir durumu anlatmaktadır. Bu çerçevede yaşlıların mekânla kurduğu ilişkiler önemli hâle gelmektedir”

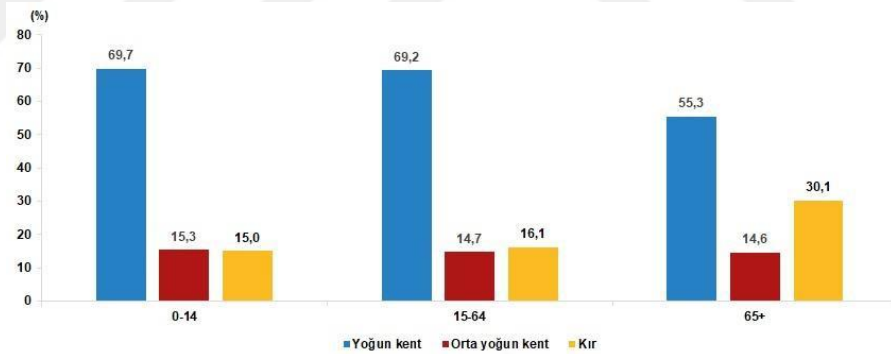
yorumunu yapmışlardır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2023) verilerine bakıldığında tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşam süresinin arttığını ve nüfusun yaşlandığı gözlemlenebilmektedir. Geçmiş yıllarda büyük oranda kır olarak tanımlanan bölgelerde toplanan ileri yaştaki bireyler, 1980 yılından itibaren gerçekleşen göçler ile kentte artış sağlamıştır. TÜİK 2022 verilerinde Türkiye nüfusunun %67,9’u yoğun kent olarak adlandırılan yerlerde ikamet etmektedir (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Kent-kır sınıflamasına göre nüfusun dağılımı, TÜİK, 2022 (http-35)

Aynı zamanda yaşlı nüfus olarak adlandırılan 65 yaş ve üstü bireylerin %30,'inin kır olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerinde ikamet etmektedir. %14,6'sı orta yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde yaşayanlardan oluşurken; %55,3'ünü ise yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde yaşamaktadır (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Kent-kır sınıflaması ve yaş grubuna göre nüfus oranı, TÜİK, 2022 (http-35)

Dolayısıyla da hem kırdaki hem de kentte yaşayan ileri yaştaki nüfusun fiziksel ve ruhsal hayatını kolaylaştırmak ve onların toplum yaşamına sağlıklı bir şekilde katılmaları için yerleşim yerlerinde önemli bir yaklaşım elde etmek gerekmektedir. İleri yaştaki bireylerin sosyal hayata ve kentsel mekânlara katılımını destekleyecek kent ortamlarına ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Şehirlerin birbirinden farklılaşmasını, yaşam seyri boyunca değişen fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlara yönelik yeni tür kentsel vatandaşlık biçimleri geliştirmek ve mekân planlanması ve üretiminde ileri yaştaki bireyleri de dahil

ederek adımlar atmak oldukça önemli potansiyeller taşımaktadır (Buffel, Phillipson ve Scharf, 2012). Bu doğrultuda da Dünya Sağlık Örgütü'nün 2005 yılından itibaren mimarlık, planlama ve kent ekseninde ortaya çıkardığı “Yaş Dostu Şehirler” projesi de toplumda aktif ve sağlıklı yaş almayı başarmayı, bunun için özellikle de ileri yaştaki bireylerin gündelik yaşama katılımı sırasında karşılaştıkları engel ve zorlukları ortadan kaldırmak için çalışmaktadır. Yaşlı dostu çevreler, aktif yaşlanmayı destekleyen kapsamlı ve erişilebilir kentsel çevreyi ifade etmektedir (Zorlu ve Onur, 2019).

Aktif yaşlanma, insanlar yaş aldıkça yaşam kalitesini artırmak için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarını optimize etme sürecidir (WHO, 2008) (http-36). Aktif yaşlanma terimi Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1990'lı yılların sonlarına doğru benimsenmiştir. “Aktif” kelimesi, yalnızca fiziksel olarak aktif olma ya da işgücüne katılma becerisi değil; sosyal, ekonomik, kültürel, manevi meselelere de sürekli olarak katılımı ifade etmektedir (WHO, 2002) (http-30).

Bu doğrultuda da 1999 yılında Cittaslow (yavaş/sakin şehir) hareketi meydana gelmiştir. Cittaslow, “yavaş şehir” anlamına gelmektedir. Kentsel tasarım ilkeleri bağlamında kentsel dokuyu öne çıkarıcı yapıların desteklenmesi, kentsel yeşil alanların artırılması, yerel adetlerin korunmaya gayret edilmesi gibi birçok öge bu hareketin kapsamında yer almaktadır. 1999 yılında ortaya çıkan Cittaslow hareketi küreselleşmenin olumsuz olarak görülen yönlerinden; kentlerin yerel kimliklerini korumayı, kenti deneyimleyen sakinlerinin ve ziyaretçilerinin yaşam kalitesini geliştirmeyi hedefleyen, küresel ve yerel arasında insan ilişkilerini ve çevreye duyarlılığı önemseyen bir harekettir (İçli, 2017).

Bu hareket; birbirine benzer ve kopyalanmış görünen kentlerin, kültürlerin ve yaşam şekillerinin varlığının aksine bir hareket olarak, yerel özellikleriyle tanınmak isteyen kentlerin 1999'da kurduğu bir birlikle seslerini duyurmuşlardır (Keskin, 2012). Kendilerine özgü özellikleri korumak ve desteklemek hedeflenmiştir.

4.5.2.2. Rowles ve içerdenlik (insideness) teorisi

Mekân olgusu yalnızca üzerinde takvimsel olarak yılların ilerlediği bir yer olmaktan ziyade sosyal ilişkilerin ve her kimlik gibi yaşlı kimliğinin de oluşturulduğu bir alandır (Gardner, 2008). Rowles (1983), ileri yaştaki bireylerin mekânla olan ilişkilerini

ve bu mekânlara dair tecrübelerini ortaya koyabilmek için “insideness” (içerdenlik) teorisini geliştirmiştir. Aynı zamanda yer ile mekân kavramlarının arasındaki ayrımın şekillenmesinde kişisel deneyimin rolü de Rowles’ın (1983) içerdenlik kavramıyla aydınlatılabilmektedir. Relph’in (1976) mekâna özgü tepkinin bir yönü olarak “insideness” kavramına paralel biçimde Rowles, mekânla olan duygusal bağları tanımlayabilecek ve kolaylaştırabilecek içeridelğin üç yönünü öne sürmüştür. Bunlar fiziksel içeridelik, otobiyografik içeridelik ve sosyal içerideliktir.

Rowles (1983), Appalachia kültürel bölgesinde ileri yaştaki bireylerin katılımına dayalı olarak bir çalışma gerçekleştirmiştir. Makalede ileri yaşta yere bağlanma olgusunu ele almıştır. İleri yaştaki bireylerin yere olan bağılıklarının yönlerini araştırmış ve bu tür bir bağılılığın kişisel kimliğin de korunmasıyla yakından bağlantılı olduğunu ele almıştır. Özellikle otobiyografik içeridelğin ileri yaştaki bireyler için kişisel kimlik duygusunu sürdürmede önemli olabileceği ve yaşlılıkta uyum sağlayabileceğini öne sürmüştür.

“Hayatlarımız olmadan nasıl yaşayabiliriz? Geçmişimiz olmadan onun biz olduğumuzu nasıl bileceğiz?” (Steinback, 1939).

İleri yaştaki bireyleri yaşlı- yaşlı (old-old) yani 75 yaş ve üstü bireyler ve genç-yaşlı, (young-old) 75 yaş altı bireyler olarak sınıflandıran Rowles (1983), yaşlı-yaşlı bireyler için yere bağılılığı çoğu zaman düşük hareket kabiliyeti sebebiyle tek bir fiziksel ortamla yaşam boyu aşinalığa dayandırmıştır. Genç-yaşlı nesil için ise fiziksel ortama olan ilgi ve bağımlılık daha az olduğu için yere bağılılık olgusu daha dolaylı katılım içermektedir.

Rubinstein ve Parmelee’ye (1992) göre fiziksel içeridelik, tekrarlanan kullanımın bir sonucu olarak bir yerin fiziksel özelliklerine ilişkin örtülü bir farkındalık, deneyimsel bir aşinalık hâlidir. İleri yaştaki bireyler bir yerde uzun bir süre yaşamaktan kaynaklı olarak kendine has bir ritim ve alışkanlıklar geliştirmektedir. Diğer bir deyişle insanlar yaşadıkları ve deneyimledikleri çevreyle zaman içerisinde bedensel olarak da duyarlı ve aşına olmaya başlamaktadırlar.

Yıllar geçtikçe mekânın katılımcısı olan ileri yaştaki bireyler ortamın fiziksel yapısının her detayına ilişkin doğal bir “beden farkındalığı” geliştirmektedir. Nasıl ki herhangi bir birey evinin merdivenlerini her seferinde saymak zorunda olmadığı gibi bu durumda da ileri yaştaki bireyler deneyimledikleri mekânları ezberleme refleksindedir.

Günlük yaşamlarının düzenli ritmi ve rutini sırasında zaman geçirilen mekânlar ya da sadece geçilen yollar içselleştirilir. Yıllar geçtikçe her ileri yaştaki birey çevresel engellere, kaygan zeminlere ve dengesiz yürüme yolları gibi olumsuz koşullara dahi bir aşinalık geliştirmektedir (Rowles, 1983). Dolayısıyla olası bir yer değişikliği ya da düzenleme durumunda aşına olunan mekânlara hem fiziksel hem de duygusal olarak yabancılaşma durumu ortaya çıkabilmektedir.

Aynı zamanda ileri yaştaki bireyler, fiziksel sınırlamaların getirdiği kısıtlı hareket etme hâli ile çevrelerini daha dikkatli olarak deneyimlemektedirler. Dolayısıyla mekânları daha fazla ve daha yavaş deneyimlerler. İleri yaşla birlikte genellikle aynı mekânlarda yaşayan yaşlılar fiziksel anlamda içeridelik duygusunu en fazla hisseden yaş grubudur.

İkinci parametre olan sosyal içeridelik duygusu ise, fiziksel yakınlık ile birlikte topluluğun sosyal dokusuyla bütünleşme ve deneyimlenme ile desteklenmektedir. İleri yaştaki bir birey kendini sosyal bir düzenin parçası olarak hissettiğinde kendini anlamlı ve iyi hissetmektedir.

Sosyal içeridelik, hem yaşanan mekânda insanları tanıma hem de başkaları tarafından da tanınma ve bilinme hissine dayanmaktadır. Çevresi tarafından tanınma, tanıdık yüzler görme ve aşına olunan insanlarla iletişim kurma ileri yaştaki bireyler tarafından içeridelik duygusunu pekiştirmektedir. Aynı zamanda tanıdık kişilerle birlikte vakit geçirilen mekânlar aidiyet hissine de tetikleyici olmaktadır. Kişilerle oluşturulan etkileşim, mekâna da akmaktadır ve mekânı anlamlı ve hem bireysel hem de mekânsal olarak bir kimliğe sahip hâle getirmektedir.

Bu durumda kimlik; kişinin bir ömür boyu edindiği deneyimlerden damıtılmış, dünyada kim olduğuna dair yarattığı duygudur. Kolektif perspektiften bakıldığında ise kimlik, kültürel bir yapı olarak yaşam akışından oluşmaktadır. Ancak bireysel düzeyde her insan, kendi özel deneyimlerine ve bu deneyimlere yüklediği anlama bağlı olarak kendisi için kolektif yaşam akışının özel bir versiyonunu, bir yaşam öyküsünü yaratmaktadır.

Tıpkı kişisel kimliğin mekânı dönüştürmesi gibi mekân da kişisel deneyimleri ve ilişkileri şekillendirmektedir. Yerler ve nesneler benliğin önemli sembolleridir. Yaşam deneyiminin önemli hatıralarına dair ipuçları barındırır ve özellikle ileri yaşlarda kişinin

benlik duygusunu korumanın, gözden geçirmenin ve genişletmenin bir yoludur. Benzer şekilde benliğin sosyalleşmesi de yalnızca kişiler tarafından deneyimlenen ve tanımlanan mekânlar ile değil diğer insanlarla da ilgilidir. Bu iki durum birbirini besleyen ve tamamlayan olgulardır. Rowles'ın (1983) makalesinde yer alan ileri yaştaki bireylerden bir kişi, “Başka bir yerde yaşasaydım hiç kimse olurdum. Şu anki pozisyonumda olamazdım” açıklamasını yapmıştır. Sosyal içerdeliğin bir yere bağlılığa dönüşme şekli, ileri yaştaki bireylerin yaşadıkları yerin kendilerinin “tanındıkları” ve başkalarını da tanıdıkları bir yer olduğuna dair algılarında ifade edilen güven duygusuyla pekişmektedir. İçeride olma duygusu ile yere bağlılık arasındaki ilişki açıkça işlemsel bir ilişkidir. Bununla birlikte yere olan bağlılığın veya aslında içeridelik duygusunun derecesi, güvenlik duygusu ihtiyacından “dışarıya” çıkma korkusundan veya daha olumlu bir içsele “ait olma” arzusundan ziyade yerleşik ataletin bir fonksiyonudur (Rowles, 1983).

İçeridelğin üç boyutu da birbirinden ayrı düşünölememektedir. Her ne kadar fiziksel ve sosyal içeridelik, ileri yaştaki bireylerin yerlere olan bağlılığının önemli bileşenleri olsa da en yüksek potansiyel aydınlatıcı olan otobiyografik içeridelik alanıdır. Bu durum içeridelğin temelini oluşturmaktadır ve ileri yaştaki mekâna bağlılık ve kişisel kimliğin simbiyozunun temelini oluşturur. Otobiyografik içeridelik yalnızca içinde bulunulan zamanın değil, aynı zamanda bir kalıntı olarak bir dizi hatırlanan mekânı da kapsamaktadır.

Otobiyografik içeridelik ileri yaştaki bireylerin anılarından beslenerek, kişilerin mekânlara olan bağlılığını tespit etmektedir. Yaş ilerledikçe anılar, bulunulan mekânlar ve bağlılık hissedilen yerlerle birlikte devamlı olarak canlanmaktadır. Kişisel olarak anlamlı olaylar deneyimlemenin bir sonucu olarak bir yere olan bağlılığı veya bireysel olarak geçmiş duygusunu ifade etmektedir.

Rubinstein ve Parmelee'ye (1992) göre fiziksel içeridenliğin otobiyografik içeridenlikten farklılaşması noktasında ise, bir çevreye aşına olmanın kendi başına ona duygusal olarak bağlanmayı doğurmasından kaynaklanmaktadır. Daha ziyade mekânla olan duygusal bağı besleyen olgu, kişisel deneyimlerin bir fonksiyonu olarak mekânın sahip olduğu kişisel olarak yüklenen anlam ve değerdir. Rowles'ın (1983) tanımlamasıyla otobiyografik içeridelği oluşturan ve besleyen kişisel anlam yüklemeleri ve anılardır.

Otobiyografik içeridelik ve bunun sonucunda ortaya çıkan yere bağıllık durumu son derece kişisel ve kendine özgüdür. Her bireyin otobiyografik içerideligi benlik duygusuyla yakından ilintilidir (Rowles, 1983). Birbirinden farklı her ileri yaştaki birey, aynı mekânı deneyimleseler dahi farklı duygular ve anlamlar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla her bir bireyde aidiyet duygusunun da farklı tezahürleri olabilmektedir. Aynı mekânda, otobiyografik içeridelik oluşumu da farklılık göstermektedir. Bir birey için mekân anlamlar taşıyarak aidiyet duygusunu pekiştirirken bir başka kişi için bir değer taşımamakta ve dolayısıyla otobiyografik içeridelik yaşanmayabilmektedir. Geçmişin yaratılmış imgesi aynı zamanda tanıdık bir yerde devam eden katılım yoluyla da sürdürülür; ancak geçmişte olan yerde kalmak, onun bilinçte muhafaza edilmesi şart değildir. Bireyin geçmişte deneyimlediği andaki mekân ile şu anki kullanım şekli farklı olsa dahi, kişi aynı mekânı tekrar deneyimlediğinde belirli yerlerin otobiyografik içeridelğin gizli boyutlarını ön plana çıkarmada tetikleyici rol oynadığı ortaya çıkmaktadır.

Otobiyografik içeridelğin bir başka özelliği de ilk bakışta, hareket etme isteksizliğine ilişkin bir durumla ilişkilendirilmektedir. Otobiyografik içeridelik, hatırlanan olayların gerçekleştiği mekânlara fiziksel katılımı desteklenmektedir. Bu durum inkâr edilemez bir fayda sağlasa da fiziksel yakınlık şart değildir. Bunun nedeni ileri yaştaki bireylerin -ve aslında her yaştan bireyin- mekân ve/veya zamanda yer değiştirmiş ortamlara temsili olarak yansıtma yeteneğine sahip olmasıdır. Bir yere aitlik hissetmek için kesinlikle orada bulunmaya ihtiyaç yoktur. Daha önceden deneyimlenmiş ve şu anda deneyimleme fırsatının olmadığı durumlarda dahi otobiyografik içeridelik kendini gösterebilmektedir. Anılarda ve hafızada bulunan mekâna karşı bağıllık durumu, anlık olarak deneyimleme olmasa dahi devam edebilmektedir.

Aynı zamanda bireyin tüm yaşamı boyunca zamansal yörüngesinde çok sayıda mekân deneyimi de oluşmaktadır. Yalnızca mekânsal olarak yer değiştirmiş ortamları değil, aynı zamanda bireyin yaşamının farklı zamansal noktalarında var olduğu şekliyle hatırlanan konumları da içerebilmektedir. Bireysel konumlar zamansal olarak da bir anlam derinliği taşımaktadır. Dolayısıyla her bireyin yaşam öyküsünde konumlar, bütünü oluşturmada önemli rol oynamaktadır. Otobiyografik içeridelik, esasen bireylerin kendi yarattığı ve bir dereceye kadar da kurgusal olan yerlere bağıllığı da temsil etmektedir. Mekânlar kişilerin yaşamlarındaki anlamlarla ve değerlerle tanımlanır. Bireyin yaşadığı

olaylar doğrultusunda ona değer vermesi ve bahsedildiği gibi, bazı durumlarda da kendi benliğinden ve deneyimlerinden çıkardığı kurgularla tamamlaması olasıdır. White (1972), her insanın kendi hayatını tanımlamak için yarattığı “büyük kurgu” olarak adlandırdığı durumun özünü aktarmıştır:

“Hayatımın hikayesini anlattığımda, büyük ölçüde hayatımın mekânlarından yarattığım görüntülerden oluşuyor. Mekânları ve duyguları bir zamanlar yaşadığım hâliyle hatırlamak zor bir iştir. Olayları hatırlayarak hayatımın geçmişini tam olarak keşfedemiyorum. Aslında geçmişimi, sayısız ayrıntısını benlik kavramı olarak adlandırılan tutarlı bir kalıba uyan büyük bir kurgu olarak icat ediyorum. Orijinal olayda, olduğumu söylediğim ve dünyanın ne olduğunu söylediğim modele sığabilmesi için çok fazla çarpıtma ve bükülme var. Sanırım burada, bireyin deneyimlediği orijinal olayın bile tamamen kendisine özgü şekillerde imgelendiğini ve anlamlandırıldığını öne sürebiliriz.”

Howell (1983) da benzer şekilde;

“Yerler; anılarda, benlik kavramının gözden geçirilmesinde, problem çözmede, sosyal rolün sürdürülmesinde ve diğer işlemlerde kullanılma sürecinde duygusal olarak yeniden tanımlanır.”

Aynı zamanda otobiyografik içeridelik yoluyla kimlik yaratılması ve sürdürülmesi, geçmişte olanlar ile geleceğe aktarılacaklar arasında bir süreklilik yani devamlılık duygusu da sağlamaktadır. Bu durum özellikle kentte ve kentsel iç mekân tasarımlarında önemli bir noktadadır. Şehrin hafızası konumunda olan ileri yaştaki bireylerin mekânsal aidiyet hisleri ile hem gelecek nesiller için hem de şu andaki insanlar için, tasarımları daha sağlıklı bir şekilde meydana getirmek mümkün olabilmektedir. Otobiyografik içeridelik yoluyla benlik oluşumu açığa çıktığından dolayı geçmiş, şu an ve gelecekle iletişim ve etkileşim yoluyla bir köprü oluşturulabilmektedir.

Ayrıca otobiyografik içeridelik, ileri yaşlılıkta adaptasyonun bir bileşeni olarak da rol oynamaktadır. Yaşlanmaya ilişkin araştırmalar, kişinin geçmişindeki olayları hatırlama ve bunlar üzerine düşünme eğiliminin artmasının yaşlanmanın ayırt edici bir özelliği olabileceğini ileri sürmektedir (Rowles, 1983). Lewis’e (1971) göre yaşanan hayatı gözden geçirme ve değerlendirme süreci; bir bütün olarak görme ve anlamlandırma ile yaşlılıkta bir benlik kavramı oluşturma ve sürdürme çabasıyla kişinin hayatındaki olayları hatırlamayı içermektedir. Bu süreçte olayların hatırlanması, olayların yaşandığı mekânların da hatırlanması anlamına gelmektedir. Otobiyografik içeridelik

bir parçası olarak olay yerlerinin hatırlanması son derece seçicidir ve bireyin kendi kişisel geçmişi ve kimliğine ilişkin geliştirdiği, bahsedilen “büyük kurgu” ile yakından bağlantılıdır. Dolayısıyla deneyimlenen yer, bu kimliğin tam anlamıyla bir parçası olarak bir rol üstlenebilmektedir. Yaşamın gözden geçirilmesi bağlamında, bu yerleri fiziksel olarak ve daha da önemlisi bilişsel olarak terk etmenin kimlikten de vazgeçmek anlamında olduğu ortaya çıkmaktadır.

İleri yaştaki bireylerde mekân değişikliği hâli benlik ve kişisel kimlik olgularını sarsabilmektedir. Kendi geçmişleri ve var olduklarına dair bireysel ve toplumsal düzeydeki kanıtlar olan olaylar ve olayların yer aldığı mekânlardan uzaklaşan ileri yaştaki bireyler, uzak kalmanın etkisiyle ve zamanla hem olayları hem de mekânları unutabilmektedirler. Dolayısıyla benlik karmaşası ve aidiyet sorunları ortaya çıkmaktadır. Kişiliğine dair ispat niteliği taşıyan mekânlardan uzaklaşan ileri yaştaki bireyler, kimlik tanımlamasında sorunlar yaşayabilmektedir. Bu durum yalnızca fiziksel olarak bir mekân değişikliğinde değil, her zaman kullanılan mekânların değiştirilmesinde ve dönüştürülmesinde de görülebilmektedir. İleri yaştaki bireylerin devamlı olarak kullandıkları mekânları yeniden düzenlemek, bireylerde kimlik karmaşası yaratabilmektedir. Alışkın, aşına olunan mekânların dönüştürülmesi kişilerin hatıralarına ve anılarına dair benlik kavramıyla kırılganlık yaşayabilmektedir. Özellikle kentsel iç mekânlarda aşına olunan kent hâlinin ve hafızada var olan kentsel mekânların değişmesi, alışkın olunan kent imajını parçalayarak otobiyografik içerideliği ortadan kaldırmaktadır. Aynı zamanda bedensel olarak da aşına olunan mekânlar, değişimi ile birlikte fiziksel içeridelik duygusunu da sarsabilmektedir. Hem kentsel düzeyde hem de kentin canlı hafızası olan ileri yaştaki bireyler için bu durum kimlik karmaşasına yol açabilmektedir. Rowles (1983), bu durumla ilgili;

“İleri yaştaki bir birey, bir süre alıştıktan sonra yeni bir fiziksel ortamda fiziksel bir içeridelik kurabilmektedir. Yeni arkadaşlar edinildikçe ve sosyal ilişkiler geliştikçe sosyal içeridelik de geliştirebilir. Bununla birlikte, yeni çevrede unutulmaz ve kendini tanımlayan olaylar biriktirme ihtiyacından dolayı, yeni fiziksel ortamda otobiyografik içerideliğe ulaşmak çok daha uzun sürebilmektedir.”

açıklamasını yapmıştır. Açıklamada da olduğu gibi ileri yaştaki bireyler fiziksel ve sosyal olarak bir mekânla ilişki kurabilir ve içeridelik hissini yakalayabilir. Ancak otobiyografik içeridelik açısından yani kişisel kimlik ve benlik eksikliği kişiyi, aidiyetlik duygusundan yoksun bırakabilmektedir. Deneyimlediği mekânda geçmişine ve hatıralarına dair izler

bulamayan bireyler, içeridelik duygusunu da yeniden inşa edemeyebilirler. Dolayısıyla bu mekânlar, ileri yaştaki bireyler için anlamsız, değersiz ve aidiyetin yaşanmadığı mekânlar olarak karşılık verebilmektedir.

Rowles (1983) bu konuda, Appalachia bölgesindeki ileri yaştaki bireyler ile yaptığı çalışmaya paralel olarak, ileri yaştaki bireylerin hayatlarının yerinde bir otobiyografik içeridelik duygusunu sürdüren önemli eserlerin korunmasını içeren çevresel düzenlemelerin önemine vurgu yapmaktadır. İçeride olma duygusunu dolayısıyla aidiyetlik hissini yaratma süreci, aktif ve yaratıcı bir süreçtir. Bu durum, kişinin ikâmet ettiği ve deneyimlediği mekânlara bir benlik duygusu yansıtmasını ve birçok durumda, kişinin bir zamanlar olduğu gibi duygularının bir ifade olduğu ve aynı zamanda da sürekli hatırlatıcısı olan bir yer yaratmasını içerir. Aynı zamanda mekânları yaratma ve dönüştürme bir kimlik ifadesidir. Hem geçmişten gelen kimlik hem de şu anki benliğin yansımasıdır. Dolayısıyla mekânlar kişilerin, özellikle ileri yaştaki bireylerin izlerini taşımakta ve aktarmaktadır. İçeridelik durumunu sürdüren izlerin ve çevresel düzenlemelerin yaratılması, ileri yaştaki bireylerin aidiyetlik hissine katkı sağlamaktadır. Benlik duygularının ve bireysel kimliklerinin yansıması olan mekânların taşıdığı izlerin ortadan kalkması durumunda aidiyetlik de ortadan kalkabilmektedir.

Bu konuda benzer şekilde Parmelee ve Rubinstein (1992), ileri yaştaki bir bireyin mekânsal bağlılık oluşturmaya ya da devamını sağlamasına yardımcı olmak için değer verdiği nesnelere yüklediği rollerin ve bu nesnelerin geçmiş ve şimdiki insanları, zamanları ve yerleri işaretleyen ve hatırlatan rollerinin önemini vurgulamaktadır. Onlara göre bir kentsel mekân; kişinin önceki benliği ile olumlu bağlarını kaybederse, örneğin kanıksanmış yer işaretleri ya da izler yok edildiğinde ya da yeni oluşturulmuş bir kentsel mekân olumlu bir benlik tanımı sağlamada başarısız olursa, hayati önem taşıyan bağ, öz kimlik ile fiziksel çevre arasındaki bağ zayıflayabilir ve hatta değer açısından tersine bir dönüşüm gerçekleşebilir. Mekânın kendisi ve içindeki insanlar hem geçmişteki hem de günümüzdeki önemli olaylarla olumlu bir bağa sahip olduğu sürece, mekânlarla olan duygusal bağ ve aidiyet hissi güçlenir. Rochberg-Halton (1984), değer verilen kişisel eşyaları, yaşam boyunca benliğin işaretleri veya temsilleri olarak nitelendirmiştir. Yaklaşımlarda da aktarıldığı gibi mekânsal dönüşüm ve değişimlerde ileri yaştaki bireylerin önem atfettiği noktalar ve izler kimliğe ve benlik duygusuna vurgu yapmaktadır. Özellikle kentsel iç mekânlar, hem toplumsal hem de bireysel perspektifte

önemli izler taşımaktadır. Bu izler bir topluma ait kültürel olgular olabilmektedir. Şehrin canlı tanığı ve hafızası konumundaki ileri yaştaki bireyler için, kentsel iç mekânlarda önemli noktaların korunarak şekillenmesi aidiyet ve kimlik olgularında önemli potansiyeller taşımaktadır.

4.6. Bölüm Sonucu

İleri yaş ile birlikte gelen fiziksel kısıtlama ve sınırlılıklar ve aynı zamanda sosyalleşme ihtiyacı dolayısıyla kentsel iç mekânlar, ileri yaştaki kullanıcılar tarafından daha sık ve uzun süreli olarak deneyimlenmekte ve kullanılmaktadır. Aynı zamanda “Karşıtlıklardaki Karşılaşma Hâli: Kentsel İç Mekân” başlığında çalışılan kentsel bellek ve kimlik kavramlarının kentsel iç mekân perspektifinde çalışılmasına paralel olarak bu bölümde de biyolojik olarak daha fazla yıla sahip olan ileri yaştaki bireyler kentin hafızası konumunda yer alarak kentsel iç mekânların geçmiş ve gelecek durumları hakkında da önemli bir konuma sahip oldukları tespit edilmiştir.

İleri yaştaki bireylerin hayatının önemli bir kısmını kapsayan mekân olgusu ve mekâna bağlılık durumu bu bölümde çalışılmıştır. İleri yaştaki bireylerin mekâna karşı bağlılık durumu önceki bölümlerde temellendirilen içsellik perspektifinde ele alınmıştır. İçsellik, kentsel iç mekân ve mekânsal bağlılık kavramları birbirleriyle ilintili olarak değerlendirilerek ortak bir çıkarım ve dil yakalanmıştır. Aynı zamanda ileri yaştaki bireylerin kişisel kimlik ve kolektif kimlik üzerinden kentsel iç mekân ve mekânsal bağlılık durumlarını oluşturdukları da vurgulanmıştır. İçsellik durumunun açılımları ele alınarak tüm bölümlerde birbiriyle ilişkili bir payda sağlanmıştır.

Bir sonraki bölümde kentsel iç mekân perspektifinde değerlendirilen Hamamyolu aksının ileri yaş kullanıcılar tarafından mekânsal bağlılık durum ve düzeyi çalışılacaktır. Hamamyolu aksına karşı bağlılığı oluşturan mekânsal öge ve nedenler alan çalışması ile detaylandırılacaktır.

5. METODOLOJİ

Tez çalışması kapsamında Eskişehir kentinde bulunan Hamamyolu aksı kentsel iç mekân kavramı çerçevesinde ele alınarak, kullanıcı olarak ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağlılık durumu ve düzeyi çalışılmıştır. Kullanıcı- mekân iletişimi ve ilişkisi penceresinde önemli potansiyeller barındıran mekânsal bağlılık sorgulamaları için literatürde oluşturulmuş çeşitli ölçekler bulunmaktadır (Li, 2012; Williams ve Roggenbuck, 1989; Ji vd., 2023; Vidal vd., 2010; Hesari vd., 2018; Cheng vd., 2013). Literatürde yer alan sorgulamalarda oluşturulan ölçekler 5’li derecelendirme olarak hazırlanmıştır. Genel anlamda kullanıcılardan yalnızca mekâna karşı var olan ya da olmayan bağlılık durumunun derecelendirilmesi istenmektedir. Mekânın hangi unsur ya da öğelerinden dolayı bağlılığın yer aldığı ya da ortadan kalkabileceği sorgulaması yer almamaktadır. Bu tez çalışmasının amacı göz önünde bulundurularak literatürde var olan mekânsal bağlılık ölçeklerinin ham hâliyle kullanılması çalışma kapsamında yeterli olarak görülmemektedir. Kullanıcı- mekân ilişki ve etkileşiminde mekân bağlılığını oluşturan ve devam ettiren mekânsal unsurlar da bütündeki analiz ve bağlılık sorgulamalarında önemli bulunmaktadır. Dolayısıyla çalışma kapsamında bu durum ve unsurların sorgulaması yapılmaktadır.

5.1. Veri Toplama Yöntemi

Tez çalışması, ileri yaştaki bireylerin Hamamyolu aksına karşı mekânsal bağlılık düzeyini ve bu durumu oluşturan ve devam ettiren öğelerin sorgulanmasını kapsayan bir fenomenolojik araştırma çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme olarak hazırlanan görüşme soruları, açık uçlu ve kapalı uçlu sorular barındırmaktadır. Nitel araştırmalarda yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi; kullanıcıların deneyimleri, bakış açıları ve algılarına dair cevaplar elde etmede en yaygın kullanılan görüşme türüdür (Patten ve Newhart, 2018). Dolayısıyla çalışma kapsamında derinlemesine bilgi almak adına ileri yaştaki bireyler ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görüşmenin ilk kısmında çalışma kapsamında kullanıcı grubu olarak belirlenen ileri yaştaki bireylerden genel bilgileri (cinsiyet, yaş, doğum yeri vb.) alınmıştır. Ardından Hamamyolu aksını kullanma ve deneyimleme durumları ile ilgili sorular sorulmuştur.

Görüşmenin mekânsal bağıllık başlığı altında ise Graham D. Rowles'un (1983), "Yaşlılıkta Yer ve Kişisel Kimlik: Appalachia'dan Gözlemler" isimli çalışmasında ele aldığı ileri yaştaki bireylerde mekânlara bağlanma olgusuna paralel olarak tez çalışması kapsamında görüşme soruları oluşturulmuştur. Bu durumu içerdenlik (insideness) teorisi ile çalışan Rowles, ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağıllığını tanımlayabilecek ve bu bağıllığın yönlerini ortaya koyacak 3 başlık geliştirmiştir. Bu başlıklar fiziksel içeridelik, sosyal içeridelik ve otobiyografik içeridelik olarak ele alınmıştır.

Rowles çalışmasında ileri yaştaki bireylerde mekânsal bağıllık durumunun yönlerini, oluşmasını ve sürdürülmesini sağlayan unsurları araştırma kapsamına almaktadır. Dolayısıyla tez çalışmasının amacı doğrultusunda, Rowles'un oluşturduğu başlıklar detaylıca incelenip analiz edilerek ve çalışmaya paralel olacak şekilde kavramsal çalışmalar ve bağlantılı oldukları mekânsal bağıllık ölçütleri çalışılmıştır.

Bu doğrultuda fiziksel içeridelik başlığı;

- Mekâna aşına olma
- Mekânın fiziksel özelliklerine farkındalık
- Mekânı tanıma
- Mekânın fiziksel yapısının detaylarına ilişkin doğal bir beden farkındalığı geliştirme maddeleri ile,

Sosyal içeridelik başlığı;

- Çevredekiler tarafından tanınma, tanınırlık
- Sosyal iletişim
- Mekândaki insanlarla iletişim kurabilme
- Mekânın sosyalleşmeye ve birbirleri tarafından tanınır ya da tanınmayan kişilere iletişim imkânı vermesi maddeleri ile

Otobiyografik içeridelik başlığı;

- Hatıralardan yola çıkarak mekânsal bağıllığı ve bu durumu oluşturan olguları tespit etme
- Hatıralarda, anılarda mekânlar
- Kişisel kimlik
- Benlik duygusu maddeleri ile ilişkilendirilmiştir.

Bu maddelere ve çıkarımlara paralel olarak da mekânsal bağıllık ve onu meydana getiren mekânsal unsurların sorgulanması adına her başlık özelinde oluşturulan görüşme soruları kullanıcılara sorulmuştur. Fiziksel içeridelik başlığı görüşme soruları altında 4 soru, sosyal içeridelik başlığı görüşme soruları altında 4 soru ve otobiyografik içeridelik başlığı görüşme soruları altında ise 5 soru sorularak çalışma kapsamında kullanıcı grubu olarak belirlenen ileri yaştaki kullanıcılardan cevaplar alınmıştır.

Mekânsal bağıllığa ilişkin sorular fiziksel içeridelik başlığında;

- Hamamyolu Caddesi'nde bulunma nedeniniz nedir? Burayı hangi amaçla kullanıyorsunuz? Bu eylem için Hamamyolu'nun en çok neresini kullanıyorsunuz?
- Bu eylem için neden Hamamyolu'nu tercih ediyorsunuz?
- Hamamyolu aşına olduğunuz, sizin için tanıdık bildik bir mekân mıdır? Neden?
- Hamamyolu'na yabancılaştığınız, yabancı gibi hissettiğiniz oldu mu? Neden?

Sosyal içeridelik başlığında;

- Hamamyolu'na geldiğinizde buradaki insanlarla iletişim kuruyor musunuz?
- Hamamyolu'nda tanışıp arkadaş/ tanıdık olduğunuz kişiler oldu mu? Nerede ve nasıl tanıştınız?
- Sizce Hamamyolu sosyalleşmek ve arkadaşlık kurmak için nasıl bir mekândır?
- Hamamyolu'ndaki insanlar tarafından tanınır mısınız? Hamamyolu'ndaki insanlar sizi tanır mı?

Otobiyografik içeridelik başlığında ise;

- Hamamyolu'nda unutamadığınız bir anınız var mı? Varsa bu anınız Hamamyolu'nun neresinde, hangi mekânda gerçekleşti? Mekânı kısaca tasvir eder misiniz?
- Hamamyolu dendiğinde aklınıza ilk ne geliyor?
- Kendinizi buraya ait hissediyor musunuz? Neden?
- Hamamyolu sizin için değerli bir mekân mıdır?
- Hamamyolu'nun hangi kısmını daha değerli görüyorsunuz? Neden?

olarak yer almaktadır.

Son soru olarak ise, tez çalışması kapsamında Hamamyolu aksının kentsel iç mekân potansiyelleri ile ele alınmasına paralel olarak iç- dış ilişkilerini ve kullanıcı- mekân iletişim ve etkileşimini bireylere sorgulatmak amacı ile ileri yaştaki kullanıcılardan Hamamyolu aksını evlerinin bir kısmına benzetmelerine yönelik bir soru yöneltilmiştir.

- Hamamyolu’nu evinizin bir kısmına benzetecek olsaydınız bu neresi olurdu? Neden?

5.2. Katılımcılar

Çalışma kapsamında Dünya Sağlık Örgütü’ne (WHO, 2015) paralel biçimde “yaşlı” olarak kabul edilen 65 yaş ve üzeri kullanıcılar ile çalışılmıştır. Toplamda 26 kullanıcı ile yapılan görüşme, Köprübaşı bölgesi giriş kısmı ve Odunpazarı bölgesi giriş kısmı arasında yer alan Hamamyolu aksında gerçekleştirilmiştir. Hafta içi iki gün ve hafta sonu iki gün olarak kurgulanan ve gerçekleştirilen görüşme, 09.30- 16.30 saatleri arasında uygulanmıştır.

Katılımcı sayısının 26 kişi olması, kolayda bulunabileni örnekleme (convenience sampling) yöntemi temel alınarak yer almaktadır. Kolayda bulunabileni örnekleme yöntemi ulaşılması kolay, araştırmacının zahmetsizce erişebileceği araştırma popülasyonu üzerinde yapılan veri toplama sürecini tanımlamaktadır (Rahi, 2017). Özellikle nitel çalışmalarda araştırmacıların mevcut hedef kitlelere kolayca erişebilmesi ve katılımcıların algılarını, bakış açılarını ve duygularını elde etme kaygısının yer almasından dolayı kolayda bulunabileni örnekleme yöntemi sıklıkla kullanılmaktadır (Golzar, Noor ve Tajik, 2022).

Tez çalışması kapsamında da çalışma alanında yer alan “ileri yaş” olarak tanımlanan kullanıcılara erişilmiştir. Gönüllü olarak çalışmaya katılan katılımcılar ile görüşme çalışması gerçekleştirilmiştir.

Şekil 5.1. Görüşmenin gerçekleştirildiği Hamamyolu aksı (Görsel: <http-20>)

Aynı zamanda ileri yaştaki bireylerin ilerleyen yaş ile birlikte gelen fiziksel kısıtlamaların yavaş hareket etme hâlini meydana getirmesi ile kentsel iç mekânları daha derinden deneyimlemesi ve en sık zaman geçiren yaş grubu olmaları, kentsel düzeyde hafıza konumunda yer alarak geçmiş ve gelecek arasında köprü durumuyla en fazla deneyime sahip yaş grubu olmaları çalışmada ileri yaştaki kullanıcı grubunun ele alınmasında başlıca motivasyonlar olmuştur.

5.3. Verilerin Analizi

Yapılan görüşme çalışması sonucunda alınan cevaplar ve veriler doğrultusunda nitel veri analizi yapılmıştır. İçerik analizi ve betimsel analizin bir arada yer aldığı çalışmada 26 ileri yaştaki bireyin görüşme cevapları doğrultusunda kod, kategori ve temalar oluşturulmuştur. Birbirine benzeyen nitel veriler kodlanarak belli kategori ve temalar altında düzenlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Analiz sonucunda elde edilen kodlar uygun oldukları kategoriye göre düzenlenmiştir. Kod ve kategoriler bağlı oldukları temaya göre değerlendirilmiştir.

6. BULGULAR

Belirtildiği üzere tez çalışması kapsamında Eskişehir’de bulunan Hamamyolu aksını kullanan ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağıllık durumu ve düzeyi sorgulanmıştır. Bu doğrultuda görüşmenin ilk bölümünde kullanıcılardan genel bilgileri (cinsiyet, yaş, doğum yeri vb.) alınmıştır. Ardından ikinci bölümde, Hamamyolu aksını kullanma ve deneyimleme durumları ile ilgili bilgiler elde edilmiştir.

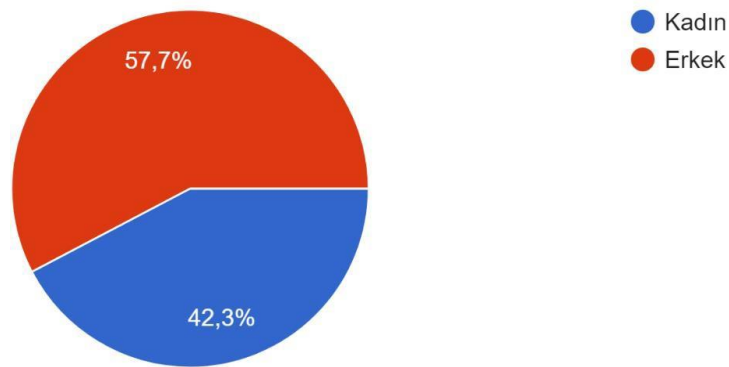
Üçüncü bölümde ise görüşmenin Hamamyolu aksını kullanan ve deneyimleyen ileri yaştaki bireylerde mekânsal bağıllık başlığı altında oluşturulan 3 maddenin toplamda 13 sorusunun cevapları alınmıştır.

Görüşmenin son kısmında ise kullanıcılara Hamamyolu aksının kentsel iç mekân potansiyellerini sorgulatarak aksı evlerinin bir kısmına benzetmelerine yönelik olan sorunun cevapları alınmıştır.

6.1. Demografik Analiz

Görüşmenin ilk kısmında katılımcılardan cinsiyet, yaş, çalışma durumu, doğum yeri ve kaç yıldır Eskişehir’de bulunduklarına dair bilgiler alınmıştır.

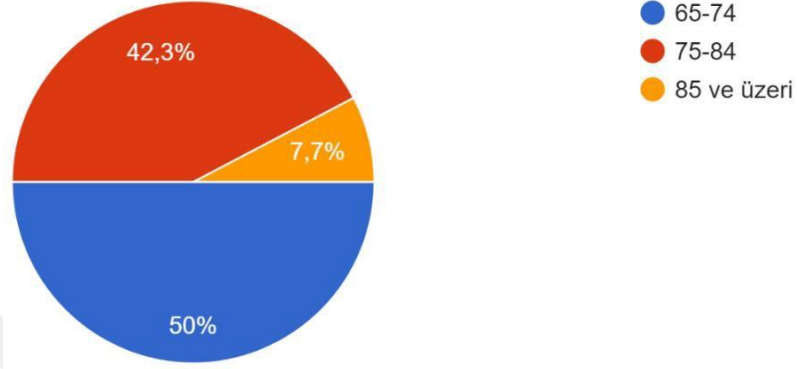
Katılımcı olarak yer alan 26 kişiden 15 kişi erkek, 11 kişi ise kadındır.

Şekil 6.1. Katılımcıların cinsiyet durumu

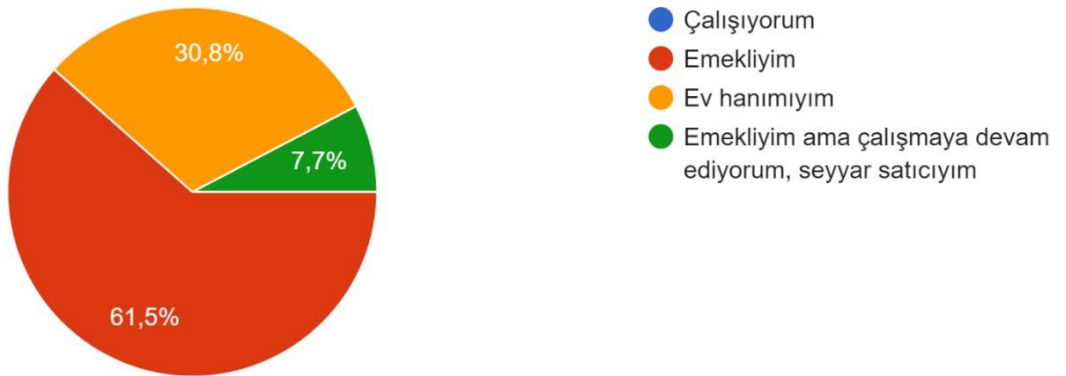
Çalışma kapsamında Dünya Sağlık Örgütü’ne paralel bir şekilde “yaşlı” olarak kabul edilen 65 yaş ve üzerindeki kullanıcılar ile çalışılmıştır. Bu doğrultuda katılımcılar

içinde 65-74 yaş aralığında 13 kişi bulunmaktadır. Aynı zamanda bu durum katılımcıların %50'sini oluşturmaktadır. 75- 84 yaş aralığında ise %42,3 oranı ile 11 kişi bulunmaktadır. Çalışmada 85 yaş ve üzerinde ise 2 kişi bulunmaktadır. 85 yaş ve üzerindeki iki katılımcı da kadındır.

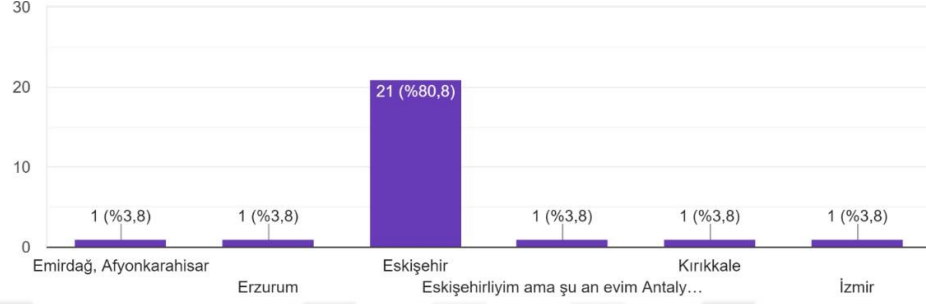
Şekil 6.2. Katılımcıların yaş aralığı durumu

Katılımcılardan %61,5 oranı ile 16 kişi emekli olduğunu belirtmiştir. Bu durumu ile katılımcıların büyük çoğunluğunun emekli olduğu tespit edilmektedir. Aynı zamanda katılımcılardan %30,8 oranı ile 8 kişi ev hanımı olduğu cevabını vermiştir. 2 kişi ise seyyar satıcı olarak çalışmaya devam ettiğini belirtmiştir. Aynı zamanda bu cevabı veren kişilerin ise 65-74 yaş arasında yer aldığı tespit edilmiştir.

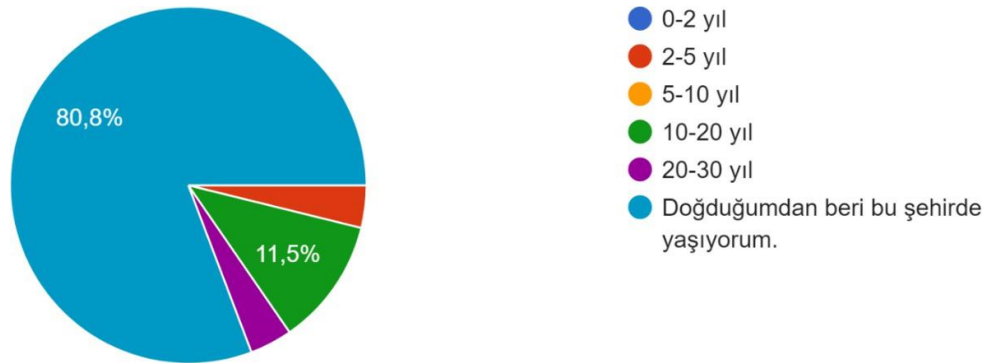
Şekil 6.3. Katılımcıların çalışma durumu

Katılımcılara doğum yerleri sorulduğunda ise %80,8 gibi yüksek bir oranla 21 kişi Eskişehirli olduğunu belirtmiştir. 1 kişi ise Eskişehirli olduğunu ancak şu an evinin Antalya’da bulunduğunu aktarmıştır. 1 kişi Afyonkarahisarlı olduğunu, 1 kişi Erzurumlu olduğunu, 1 kişi Kırıkkaleli olduğunu ve 1 kişi ise İzmirli olduğunu belirtmiştir.

Şekil 6.4. Katılımcıların doğum yeri durumu

Katılımcılara kaç yıldır Eskişehir’de bulunduğu sorulduğunda ise verilen yanıtlara göre Eskişehirli olduğu cevabını veren kişilerin doğduğundan beri Eskişehir’de yaşadıkları tespit edilmiştir. 1 kişi ise 2-5 yıl arasında bir süredir Eskişehir’de bulunduğunu belirtmiştir. 3 kişi 10-20 yıl arasında Eskişehir’de yaşadığı yanıtını verirken 1 kişi ise 20-30 yıl arasında bir süredir Eskişehir’de yaşadığını belirtmiştir.

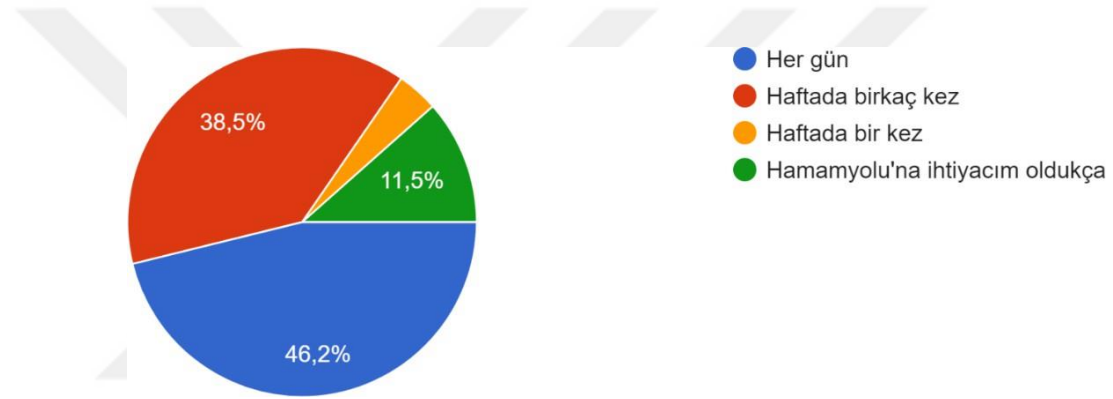

Şekil 6.5. Katılımcıların Eskişehir’de bulunma süresi durumu

6.2. Hamamyolu Aksını Kullanma Durumu Analizi

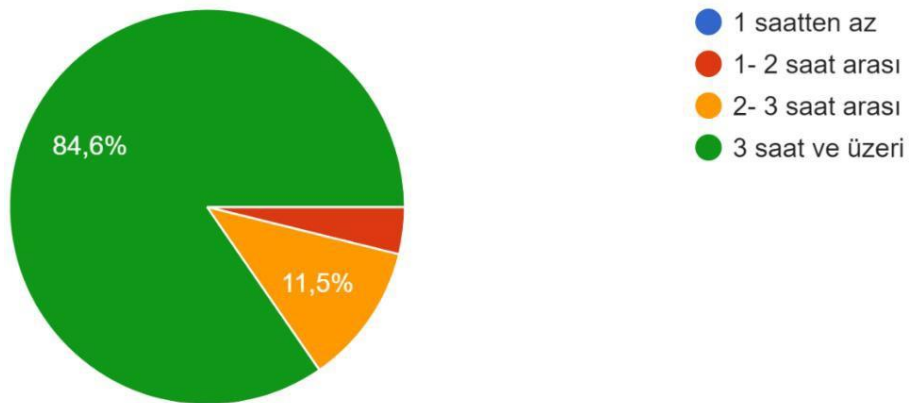
Görüşmenin ikinci bölümünde katılımcılardan Hamamyolu aksını ne sıklıkla kullandıkları, ne kadar vakit geçirdikleri, genellikle günün hangi saatlerinde kullandıkları, aksa gelebilmek için hangi ulaşım araçlarını kullandıkları ve nereden geldikleri/ evlerinin nerede olduğuna dair bilgiler alınmıştır.

Katılımcılardan %46,2 oranı ile 12 kişi Hamamyolu aksını her gün kullandıklarını, her gün aksta bulunduklarını belirtmiştir. 10 kişi ise %38,5 oranı ile Hamamyolu aksını haftada birkaç kez kullandıklarına dair cevap vermiştir. Katılımcılardan 1 kişi ise haftada bir kez kullandığını belirtmiştir. 3 kişi ise Hamamyolu aksını düzenli bir sıklıkta kullanmadıklarını ve ihtiyaçları oldukça aksta bulunduklarını aktarmıştır.

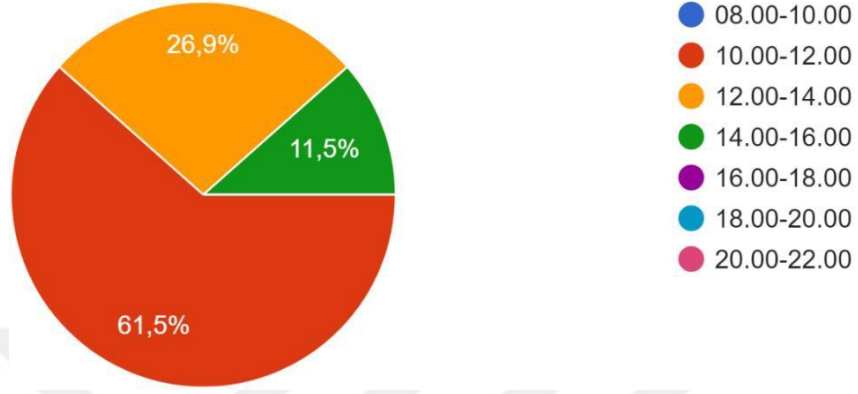
Şekil 6.6. Katılımcıların Hamamyolu aksını kullanma sıklığı durumu

Katılımcılara Hamamyolu aksında bulunma süreleri sorulduğunda %84,6 oranıyla 22 kişi 3 saat ve üzeri yanıtını vermiştir. 3 kişi 2-3 saat arası cevabını verirken 1 kişinin yanıtı ise 1-2 saat arası olmuştur.

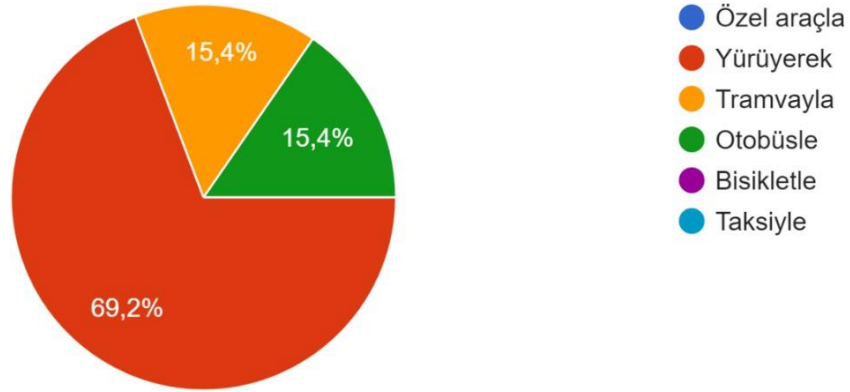
Şekil 6.7. Katılımcıların Hamamyolu aksını kullanma süresi durumu

Katılımcılardan %61,5 oranı ile 16 kişi genellikle Hamamyolu aksını saat 10.00-12.00 aralığında, sabah saatlerinde kullanmayı tercih ettiklerini söylemişlerdir. %26,9 oranı ile 7 kişi aksı kullanmayı 12.00- 14.00 aralığında tercih ederken 3 kişi 14.00- 16.00 arasında tercih ettiği cevabını vermiştir.

Şekil 6.8. Katılımcıların Hamamyolu aksını tercih etme saat aralığı durumu

Çalışma kapsamında ileri yaştaki bireylerden oluşan katılımcı grubunda çoğunluk olarak 18 kişi Hamamyolu aksına yürüyerek ulaştıklarını belirtmiştir. 4 kişi aksa tramvay yoluyla geldiğini belirtirken 4 kişi de otobüsle geldiğine dair cevap vermiştir.

Şekil 6.9. Katılımcıların Hamamyolu aksına gelmek için kullandıkları ulaşım yöntemi durumu

Katılımcılara Hamamyolu aksına nereden geldikleri/ evlerinin nerede olduğu sorulduğunda oldukça farklı cevaplar alınmıştır. Cevaplar, katılımcıların aksa yürüyerek ya da toplu taşıma kullanarak gelmesi ile paralellik göstermektedir. 8 kişi cevap olarak Odunpazarı bölgesini verirken 4 kişi Hamamyolu aksına paralellik gösteren İki Eylül Caddesi'ni yanıt olarak aktarmıştır. Aynı zamanda 1 kişi aksa Yunus Emre Caddesi'nden

geldiğini belirtirken 2 kişi de Şeker Mahallesi yanıtını vermiştir. Benzer şekilde 1 kişi Kırmızıtoprak'tan, 1 kişi Ziya Paşa Caddesi'nden ve 1 kişi de Sakarya Caddesi cevabını vermiştir. Bu cevapları veren kişiler aynı zamanda Hamamyolu aksına yürüyerek geldiğini belirtmiştir.

Tramvay ya da otobüs gibi toplu taşıma kullanarak Hamamyolu aksına geldiğini belirten kişilerden ise 2 kişi Bağlar Caddesi, 2 kişi Yenikent Mahallesi, 1 kişi Çamlıca Mahallesi, 1 kişi Orhangazi Mahallesi, 1 kişi Erenköy 1 kişi ise Odunpazarı- Çarşamba pazarı kısmı cevabını vermiştir.

Şekil 6.10. Katılımcıların Hamamyolu aksına nereden geldikleri/ evlerinin nerede olduğu durumu (Hamamyolu aksı görsel: <http-20>) (Yandex Maps üzerinden hazırlanmıştır.)

Aynı zamanda Şekil 6.11’de de görüldüğü gibi görüşmenin gerçekleştiği noktalar, fiziksel durumun kısıtlılığının da bulunması ile oturma birimlerinde yoğunlaşmaktadır. Oturma birimlerinin fazla olduğu, sık şekilde bulunduğu noktalarda daha fazla katılımcıya ulaşılmıştır. Aynı zamanda şekilde de görüldüğü gibi 21 katılımcıya Hamamyolu aksının Köprübaşı kısmı tarafında ulaşılmıştır. Bu durum göstermektedir ki, ileri yaştaki bireyler Hamamyolu aksı- Köprübaşı tarafını daha fazla tercih etmektedir. Katılımcılardan alınan cevaplara göre bu durum bahsedildiği gibi oturma birimlerinden kaynaklandığı gibi aksın bu kısmında alışveriş eyleminin daha yoğun olarak gerçekleşmesinden de kaynaklanmaktadır. 2 katılımcı ile Hamamyolu Sanat Köprüsü üzerinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Diğer 3 katılımcıya ise Hamamyolu aksının Odunpazarı bölgesi kısmında ulaşılmıştır. Katılımcılar bu kısımda da oturma eyleminde bulunmaktadır.

Şekil 6.11. Katılımcılar ile görüşmenin gerçekleştiği noktalar (Hamamyolu aksı görsel: <http-20>)

Aynı zamanda Tablo 6.1’de ileri yaştaki katılımcılar ile yapılan görüşme çalışmasının süreleri yer almaktadır.

Tablo 6.1. Katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmelerin süreleri

KATILIMCILAR İLE GÖRÜŞME SÜRELERİ (dk:sn)	
K1 ile yapılan görüşmenin süresi: 11:05	K14 ile yapılan görüşmenin süresi: 10:27
K2 ile yapılan görüşmenin süresi: 07:49	K15 ile yapılan görüşmenin süresi: 06:21
K3 ile yapılan görüşmenin süresi: 06:44	K16 ile yapılan görüşmenin süresi: 07:45
K4 ile yapılan görüşmenin süresi: 08:05	K17 ile yapılan görüşmenin süresi: 08:47
K5 ile yapılan görüşmenin süresi: 08:03	K18 ile yapılan görüşmenin süresi: 05:55
K6 ile yapılan görüşmenin süresi: 09:32	K19 ile yapılan görüşmenin süresi: 06:22
K7 ile yapılan görüşmenin süresi: 06:52	K20 ile yapılan görüşmenin süresi: 08:49
K8 ile yapılan görüşmenin süresi: 09:37	K21 ile yapılan görüşmenin süresi: 06:45
K9 ile yapılan görüşmenin süresi: 10:32	K22 ile yapılan görüşmenin süresi: 06:12
K10 ile yapılan görüşmenin süresi: 07:02	K23 ile yapılan görüşmenin süresi: 09:49
K11 ile yapılan görüşmenin süresi: 09:52	K24 ile yapılan görüşmenin süresi: 10:33
K12 ile yapılan görüşmenin süresi: 06:48	K25 ile yapılan görüşmenin süresi: 07:07
K13 ile yapılan görüşmenin süresi: 06:53	K26 ile yapılan görüşmenin süresi: 06:32

6.3. İleri Yaştaki Bireylerin Hamamyolu Aksı Mekânsal Bağlılık Durumu Analizi

Yapılan görüşme sonucunda nitel veri analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen kod ve kategoriler bağlı oldukları temaya göre değerlendirilmiştir.

Metodoloji başlığında da belirtildiği gibi ileri yaştaki bireylerin Hamamyolu aksına karşı mekânsal bağlılık durumu ve düzeyini sorgulamak için Graham D. Rowles’un (1983) oluşturmuş olduğu fiziksel içeridelik, sosyal içeridelik ve otobiyografik içeridelik başlıklarına paralel olarak görüşme soruları oluşturulmuştur. Veri analizi de başlıklara paralel şekilde düzenlenmiştir.

Görüşme formuna paralel olarak meydana getirilen kod, kategori ve temalara göre bulgular açığa çıkarılmıştır.

6.3.1. Fiziksel içeridelik başlığı analizi

Tez çalışması kapsamında “Hamamyolu aksına fiziki yaklaşım” temasına bağlı olarak “Hamamyolu aksında bulunma sebebi” kategorisi dahilinde birçok katılımcı soru için birden fazla cevap vermişlerdir. Bu durumdan katılımcıların Hamamyolu aksını tek bir amaçtan ziyade birden fazla nedenle kullandığı sonucu çıkmıştır. Örneğin K4 “... valla dediğim gibi hanım alışverişe gelmek istediği zaman daha çok geliyoruz buraya. Ama ben namaza da geliyorum buradaki Çarşı Cami’ne...” cevabını vermiştir. Benzer

şekilde K8 “...biz işte hava almaya, gezmeye geliyoruz hep. Yürüyüş yapmayı seviyoruz burası açık hava iyi oluyor bizim için...” yanıtını vermiştir. Ayrıca K15 “... ben alışverişe geliyorum genelde. Her aradığımız var çünkü burada. Vakit geçirmeye, hava almaya da geliyorum zaten. Rahat bir yer burası...” şeklindeki ifadesi de bu durumu desteklemektedir.

Aynı zamanda Tablo 6.2’de görüldüğü gibi ileri yaştaki bireylerin çoğunlukla fiziksel kısıtlamalardan ve ev dışında başka bir mekânda olma isteğinden dolayı aksı oturmak ve hava almak için kullandığı da görülmektedir. K6 bu durumla ilgili olarak “...biz buraya her gün oturmaya geliyoruz. Çok da yürüyemiyoruz zaten. Oturma yerleri de güzel oldu buranın istediğimiz yere oturuyoruz...” yanıtını vermiştir. Benzer şekilde K26 “...valla hava almak için geliyoruz genelde. Oturuyoruz burada nefes alıyoruz biraz. Evde sıkılıyor insan bir süre sonra tabi...” cevabını vermiştir.

Ayrıca Hamamyolu aksının ilk var olma amaçlarından biri olan alışveriş eylemi de ileri yaştaki bireyler tarafından aksta bulunma sebeplerinden biri olarak yer almaktadır. Bu durum ile ilgili K3 “... yani dediğim gibi işlerimizi halletmeye, alışverişe geliyoruz biz eşimle. İşimiz bitince de biraz oturuyoruz...” ve K8 “... gelmişken alışverişimizi de yapıyoruz tabi. Hepsini aynı anda yapıyoruz...” cevaplarını vermişlerdir. Bu durumu ile Hamamyolu aksının ileri yaştaki bireyler için alışveriş eylemi özelliğini de sürdürdüğünü görebilmekteyiz.

Tablo 6.2. Hamamyolu aksında bulunma sebebi kategorisi

Hamamyolu aksında bulunma sebebi kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
• İş ve satış	K1, K2, K18
• Alışveriş	K3, K4, K8, K12, K15, K16, K19, K21, K23, K24
• İbadet	K4, K9
• Oturmak	K5, K6, K7, K9, K10, K11, K12, K16, K17, K19, K20, K21, K22, K24, K25, K26
• Hava almak	K5, K7, K8, K9, K10, K11, K13, K14, K15, K16, K17, K20, K21, K22, K24, K25, K26
• Gezmek	K8, K13
• Yürüyüş yapmak	K8, K9, K13, K14, K20, K25

Bu temaya ilişkin bir başka kategori olan “Hamamyolu aksını seçme sebebi kategorisi” başlığında ise ileri yaştaki bireylerin gerçekleştirdikleri eylemler için Hamamyolu aksını tercih etme nedenlerini ortaya koymak hedeflenmiştir. Tablo 6.3’te de görüldüğü gibi katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda 11 farklı kod meydana gelmiştir.

Bu kategoride var olan durumu geçmiş ile ilişkilendirerek “doğup büyüdüğü yer olması” kodunu veren katılımcılar yer almaktadır. Örneğin K1 bu durum hakkında “... hem de doğup büyüdüğüm yer burası o yüzden sık sık kullanıyorum. Hem mecburen hem de seve seve...” yanıtını vermiştir. Benzer şekilde K4 “... zaten burada doğduk büyüduk alışveriş deyince hep burası bizim için yani... cevabını vererek alışkanlıklarını da geçmişle ilişkilendirerek doğup büyüdüğü yer koduyla açıklamıştır. Aynı şekilde K7 “... yaşlılar filan burayı daha çok bilir tanır tabi burada doğup büyüyenler...” yanıtını vermiştir. Bir başka kod olan “Tanıdığı, bildiği yer olması” kodu da benzer şekilde katılımcıların geçmiş ile ilişkilendirerek verdikleri cevaplardan oluşmuştur. K3 bu durumla ilgili olarak “... valla burası bildiğimiz yer. Hep buradan alışveriş yaparız biz geçmişten beri...” yanıtını vermiştir. Aynı şekilde K8 “... evden çıkınca ayağımız direkt buraya geliyor vallahi...” cevabını vermiştir. Yine benzer olarak K24 “... burası alışkın olduğumuz yer tabi. Her zaman buraya gelirdik. Eskiden de gelirdik pazar kurulurdu daha eskiden...” olarak aktarmıştır.

Bazı kullanıcılar ise konum ve mesafe durumuna dikkat çekerek ev ve iş yerlerinin Hamamyolu aksında ya da aksa yakın olması sebebiyle tercih ettiklerini aktarmıştır. Bu doğrultuda “İş ve satış yerinin Hamamyolu’nda bulunması” ve “Yaşanılan evin Hamamyolu’na yakın olması” kodları oluşmuştur. K17 “... yani evim burada, işim burada. Burası çok yakın bana...” ve K26 “... ev de yakın olunca hep buraya geliriz yani...” yanıtlarını vermişlerdir.

Bazı katılımcılar ise cevaplarını Hamamyolu aksının günümüzdeki durumu ile ilişkilendirmiş ve cevaplar doğrultusunda “Oturma birimlerinin fazla olması” ve “Oturma süresinin kısıtlı olmaması” kodları oluşturulmuştur. Bu doğrultuda K6 “... istediğin kadar oturuyorsun kimse bir şey demiyor. Tam yaşlılara göre işte bence...” yanıtını vermiştir. Bu cevabı destekler nitelikte K10 “... karışan eden yok. Oturacak yer de çok...” cevabını vermiştir. Aynı şekilde K12 “... oturacak yer de çok zaten güzel yapmışlar yani burayı...”

cevabı ile tercih sebebini Hamamyolu aksının mevcut yapısı ile ilişkilendirdiğini belirtmektedir.

6 katılımcı verdikleri cevaplar ile ileri yaşla birlikte gelen fiziksel sınırlamalar dolayısıyla hareket etme sırasında daha tedbirli olma durumuna dikkat çekmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda ise “Yürüme kolaylığının var olması” kodu oluşturulmuştur. K9 bu durum ile ilgili olarak “... yürüyüş için de öyle araba yok bir şey yok. Dümdüz yol rahatça yürünüyor. Yaşlılık tabi dikkatli olmak gerekiyor...” ve K14 “... hem düzayak araba yok. Dümdüz yol rahat yürünüyor yani...” yanıtını vermişlerdir.

Bazı katılımcılar ise Hamamyolu aksının geçmişten gelen alışveriş eylemine imkân vermesi durumuna paralel olarak verdikleri cevaplar ile “İhtiyaçların Hamamyolu’nda bulunabilmesi” kodu oluşmuştur. Bu durum doğrultusunda K19 “... her şey burada var yani. Ayrı ayrı yerlere gitmeye gerek kalmıyor...” ve K24 “... her şey de var yani burada ne arasan var yani...” cevaplarını vermişlerdir.

2 katılımcı ise duruma ekonomik açıdan bakarak “Çay fiyatının düşük bir seviyede olması” kodunun oluşumunu sağlamışlardır. K11 “... çay da çok ucuz yani burada insanlar sadece çay içmeye bile geliyor...” ve K12 “... emekliyim, burada çay 3 lira...” yanıtını vermiştir. Verilen cevaplara paralel biçimde ileri yaşla birlikte ekonomik olarak da alışkın olunan hayatın değişmesi ile birlikte bireylerin mekân seçimlerinin de bu doğrultuda düzenlendiği görülebilmektedir.

Tablo 6.3. *Hamamyolu aksını seçme sebebi kategorisi*

Hamamyolu aksını seçme sebebi kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
• Doğup büyüdüğü yer olması	K1, K2, K4, K7
• İhtiyaçların Hamamyolu’nda bulunabilmesi	K2, K16, K19, K23, K24
• İş ve satış yerinin Hamamyolu’nda bulunması	K2, K17
• Tanıdığı, bildiği yer olması	K3, K4, K8, K21, K24, K26
• Açık hava olması	K5, K9, K10, K11, K12, K16, K17, K19, K20
• Oturma birimlerinin fazla olması	K5, K6, K10, K11, K12, K15, K19, K25
• Oturma süresinin kısıtlı olmaması	K6, K10, K11, K12, K22
• Şehir merkezinde olduğu için ulaşımın kolay olması	K8, K10, K11, K13, K14, K16, K17, K18, K24, K26
• Yürüme kolaylığının var olması	K9, K14, K15, K20, K22, K25
• Çay fiyatının düşük bir seviyede olması	K11, K12
• Yaşanılan evin Hamamyolu’na yakın olması	K17, K22, K24, K25, K26

Bu temaya bağlı olarak oluşturulan bir diğer kategori ise Tablo 6.4’te yer alan “Hamamyolu aksını tanıdık bir mekân olarak tanımlama durumu ve nedenleri” kategorisidir. Bu kategori altında 3 katılımcı olumsuz, 23 katılımcı ise olumlu yanıt vermiştir. Bu doğrultuda olumlu ve olumsuz kodlar meydana gelmiştir.

K1 “son zamanlarda görünümün değişmesi” kodu oluşumuna paralel olarak “... son zamanlar değişti tabi. Yeni bir şeyler yaptılar ama ben beğenmedim açıkçası garip bir şey oldu bence...” yanıtını vermiştir. Bir diğer olumsuz kod olan “Geçmişte Hamamyolu’na özgü özelliklerin günümüzde görülememesi (Akar Deresi, su ögesi)” kodu ile ilgili olarak ise K23 “... Hamamyolu aşına olduğum bir mekân değil maalesef. Bana eskiyi hatırlatmıyor. Hamamyolu denince aklıma o akarsu geliyordu ama artık göremiyorum...” ve K24 “... valla eskiden daha tanıdık bildik bir yerdi açıkçası. Şimdi biraz yabancılaşmış gibi geliyor valla. Eskiden Akar deresi vardı burada. O zaman derdim ‘heh Hamamyolu’na geldik’ diye...” cevaplarını vermişlerdir. Verilen cevaplar doğrultusunda Hamamyolu aksının mevcut durumu itibari ile bazı ileri yaştaki bireyler için artık tanıdık, bildik bir mekân olarak var olmadığı görülebilmektedir. Özellikle bazı kullanıcılar için Hamamyolu aksı özelinde yer alan ve Hamamyolu aksını hatırlatıcı bir

konumda olan bazı ögelerin (su ögesi, Akar Deresi) günümüzde yer almaması, aksa karşı da bir uzaklaşma durumunu doğurmaktadır. Özellikle ileri yaştaki bireylerin geçmişten itibaren deneyimledikleri kentsel iç mekânlarda alışkın oldukları bazı ögelerin artık var olmaması günümüzdeki mekân ilişkilerini de etkileyebilmektedir.

Katılımcıların yarısında fazlası ise verdikleri yanıtla “Eskişehirli olma sebebiyle çocukluktan itibaren Hamamyolu aksını kullanma durumu” olumlu kodunun oluşumunu meydana getirmişlerdir. Örneğin K8 “... e tabi tabi. Zaten burada doğduk büyüduk. Eskiden de her şeye buraya gelirdik...” ve K14 “... tabi tabi. Doğma büyüme ben buralıyım. Her hâlini bilirim yani...” yanıtını vermişlerdir. Yine benzer şekilde K18 “... e tabi ki. Zaten buralıyım. Memleketim burası. Her zaman buradaydım yani...” ve K26 “... tabi tabi. Zaten memleketim olunca bir de. Eski hâlini de biliyoruz yani. Her zaman bildiğimiz yerdi...” cevaplarını vermişlerdir. Bu doğrultuda ise verilen cevaplara göre katılımcıların Eskişehir’de doğup büyümesi nedeniyle Hamamyolu aksını geçmişten beri kullandıkları ve kullanmaya devam ettikleri görülmektedir.

Tablo 6.4. Hamamyolu aksını tanıdık bir mekân olarak tanımlama durumu ve nedenleri kategorisi

Hamamyolu aksını tanıdık bir mekân olarak tanımlama durumu ve nedenleri kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Olumsuz kodlar	
Son zamanlarda görünümün değişmesi	K1
Geçmişte Hamamyolu’na özgü özelliklerin günümüzde görülememesi (Akar deresi, su ögesi)	K23, K24
Olumlu kodlar	
Eskişehirli olma sebebiyle çocukluktan itibaren Hamamyolu aksını kullanma durumu	K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K10, K11, K13, K14, K16, K18, K20, K21, K22, K26
Hamamyolu aksını sık kullanma sebebiyle tanıdık hâle gelmesi	K2, K8, K9, K10, K12, K15, K17, K19, K25

“Hamamyolu aksına fiziki yaklaşım” temasına bağlı olarak son kategori ise “Hamamyolu aksına karşı yabancılaşma durumu ve nedenleri kategorisi” olarak var olmaktadır (Tablo 6.5).

Olumsuz kod olarak oluşturulan “Hamamyolu aksına özgü “su” ögesinin günümüzde görülememesi” koduna paralel olarak K1 “...Akar Deresi bizim için tanıdık bir yer gibiydi...” cevabı ile bu duruma ilişkin görüşü desteklemektedir. Aynı şekilde K8

“... buradan zamanında su geçiyordu. Bilmiyorum bilir misiniz? Akar Deresi. O çok hoşuma gidiyordu. Bayağı bir kenarları güzeldi. Bayağı kuşlar vardı. Doğayı seven birisiyim. Bayağı çam ağaçları vardı farklı ağaç türleri de vardı. Onlar kesilince çok üzülüm açıkçası. Yine öyle görmek isterdim açıkçası...” cevabı ile Akar Deresi’ne bağlı olarak Hamamyolu’na özgü su ögesini günümüzde de görmek istediğini belirtmiştir. Benzer şekilde K10 “... Hamamyolu demek su demek yani. Dümdüz betona boğdular hiç su göremiyoruz artık...” ve K26 “... eski hâlinde de böyle gölet gibi şeyler vardı kuşlar gelirdi çok güzel. Hayvanlar gelirdi. Şimdi hiç su yok yani. Hamamyolu burası su olmadan olur mu? Adı oradan geliyor zaten...” cevapları ile Hamamyolu aksına ait ve buraya özgü gördükleri su durumunu göremedikleri için mekânsal bir karmaşa yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. Mekân ile özdeşleşen bir durumun ortadan kaldırılması ile özellikle mekânda daha fazla vakit geçirme durumu var olan ileri yaştaki bireyler için bir eksiklik ve kimlik karmaşasına yol açabileceği görülmektedir.

Kategoriye ait olarak oluşan bir başka olumsuz kod ise “Hamamyolu aksının günümüzde daha az yeşil olma durumu” kodu olmuştur. Bu kodun oluşumunda K23 “... o yeşil dokusunu kaybettiği için bir özellik ne bileyim bir bilindik hissini kaybetti bence...” cevabını vermiştir. K10 da benzer şekilde bu durumu destekler nitelikte olarak “... dümdüz betona boğuldu...” cevabını vermiştir.

“Hamamyolu aksının mevcut durumunun yapay bir görünüme sahip olması” kodunu oluşturan yanıtları veren katılımcılar ise cevaplarını Hamamyolu aksının mevcut durumu ile ilişkilendirerek vermiştir. Örneğin K24 “... eskiden yeşildi, doğaldı. Şimdi çok yapay geliyor. Oturma yerleri artmış güzel ama kutu kutu yapmışlar “bizim dediğimiz yere oturmak zorundasınız” der gibi kocaman kütle yapmışlar. Doğallığı kalmadı yani Hamamyolu’nun...” cevabını vermiştir. Bu duruma benzer şekilde K25 ise “... yapay bir şey oldu böyle buraya ait değilmiş gibi sanki. Bilemedim. Biraz garip geliyor açıkçası...” yanıtını vermiştir. Cevaplardan hareketle katılımcıların Hamamyolu aksı özelinde belli başlı öğeleri zihinlerinde tuttukları ve Hamamyolu ile özdeşleştirdikleri görülmektedir. Bu öğeleri deneyimledikleri mekânlarda görememek ya da mekâna sonradan eklenen durumları kendi içlerinde bağdaştıramamaları özellikle ileri yaştaki bireylerde kullanıcı-mekân ilişkisini etkileyebilmektedir.

Benzer şekilde aksın mevcut durumuyla ilgili verilen cevaplar doğrultusunda “Hamamyolu aksının mevcut durumundaki malzeme rengi” kodu ortaya çıkmıştır. Bu

duruma paralel olarak K17 “...açıkçası garip bir renk oldu yani dümdüz...” cevabını vermiştir. Yine aynı şekilde K25 “... dümdüz bir şey oldu. Bir de çok koyu ya böyle bu rengi...” yanıtını vermiştir. Buradan hareketle bazı kullanıcılar tarafından yalnızca form olarak değil malzeme durumu ve rengi açısından da yabancılaşma hissinin doğabileceği görülmektedir.

Olumsuz kodların yanı sıra verilen cevaplar doğrultusunda olumlu kodlar da oluşturulmuştur. Aksın mevcut durumu ile ilişki şeklinde verilen cevaplar sonucunda “Hamamyolu aksını sık kullanma durumu”, “Hamamyolu aksının mevcut durumundaki oturma birimlerinin fazla olması ile aksın kullanımının artması”, ve “Hamamyolu aksının mevcut yapısının geçmişe göre daha düzenli ve kullanılabilir olarak görülmesi nedeniyle kullanımının artması” kodları oluşturulmuştur. Bu durum ile ilgili K14 “... hatta bu yeni yapılan şeyleri de beğendim. (Oturma birimlerini göstererek.) İnsanlar yoruluyor. Kalp damar rahatsızlıkları var zaten. Bacaklarda ağrı oluyor. Bunlar çok iyi oldu yani oturmak dinlenmek için... kanepeler yapmışlar ne güzel bu insanlar için çok iyi oldu...” ve K22 “...yaşlılar da oturuyor bak. İnsanlar da kullanıyor yani burayı...” cevaplarını vererek “Hamamyolu aksının mevcut durumundaki oturma birimlerinin fazla olması ile aksın kullanımının artması” kodunun oluşumunu sağlamışlardır. Buradan hareketle ileri yaştaki bireyler için oturma eylemi gibi durumların fiziksel olarak kıstas alındığı ve mekânların buna bağlı olarak kullanımının artabileceği ya da azalabileceği durumu ortaya çıkmaktadır. Hamamyolu aksında da mevcut yapının oturma birimlerinin artmasıyla ileri yaştaki bireyler tarafından tercih edilme durumu meydana gelmiş ve mekâna karşı yabancılaşma durumu da söz konusu olmamıştır.

Bir diğer olumlu kod olarak yer alan “Hamamyolu aksını sık kullanma durumu” kodunun oluşumuna paralel olarak K6 “... yoo olmadı yani her hâlinde sürekli kullandığımız için. Hiç uzaklaşmadık buradan her hâlini bilirim buranın...” cevabını, K15 “... yoo pek olmadı yani. Her gün geldiğim için sık sık buradayım zaten...” cevabını ve K18 “... yok hayır her döneminde burada olduğumuz için öyle yabancı gibi olmadık yani...” cevabını vermiştir. Verilen yanıtlardan da hareketle görüldüğü gibi düzenli olarak aksta yer almak ve deneyimlemek katılımcılarda yabancılaşma hissini meydana getirmemiştir. Cevapları geçmişle ilişkilendirerek “her hâlini bilme durumu” aksa karşı yabancılaşma hâlini de açığa çıkarmamıştır.

Hamamyolu aksına karşı yabancılaşma durumu ve nedenleri kategorisine ait ve mevcut durum ile ilişkilendirilerek verilen cevaplar doğrultusunda oluşan bir diğer kod da “Hamamyolu aksının mevcut yapısının geçmişe göre daha düzenli ve kullanılabilir olarak görülmesi nedeniyle kullanımının artması” kodudur. Örneğin K2 “... olmadı açıkçası. Bu yeni yapılan şeyler de çok güzel oldu bence önceden daha kötüydü yani hiç olmazsa toparlandı biraz. Derli toplu oldu bence...” ve K21 “...yoo yani olmadı. Biraz değişmiş tabi ama beğeniyorum yani ben güzel olmuş derli toplu yani...” cevaplarını vermişlerdir. Katılımcılara göre “derli toplu” ve “düzenli” olma hâli ile aksın tercih edilme durumu artmış ve yabancılaşma hissi de meydana gelmemiştir.

Tablo 6.5. *Hamamyolu aksına karşı yabancılaşma durumu ve nedenleri kategorisi*

Hamamyolu aksına karşı yabancılaşma durumu ve nedenleri kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Olumsuz kodlar	
Hamamyolu aksına özgü “su” ögesinin günümüzde görülememesi	K1, K8, K10, K23, K24, K25, K26
Hamamyolu aksının günümüzde daha az yeşil olma durumu	K10, K17, K23, K24, K25
Hamamyolu aksının mevcut durumunun yapay bir görünüme sahip olması	K13, K24, K25
Hamamyolu aksının mevcut durumundaki malzeme rengi	K17, K20, K25, K26
Olumlu kodlar	
Hamamyolu aksını sık kullanma	K6, K7, K12, K14, K15, K16, K18
Hamamyolu aksının mevcut durumundaki oturma birimlerinin fazla olması ile aksın kullanımının artması	K4, K5, K7, K14, K22
Hamamyolu aksının mevcut yapısının geçmişe göre daha düzenli ve kullanılabilir olarak görülmesi nedeniyle kullanımının artması	K2, K9, K11, K12, K15, K18, K21

6.3.2. Sosyal içeridelik başlığı analizi

Tez çalışması kapsamında “Hamamyolu aksında kullanıcı ilişkileri ve sosyal durum” temasına bağlı olarak “Hamamyolu aksında kullanıcıların iletişim durumu”, “Hamamyolu aksında bulunan kullanıcıların sosyalleşme durumu” ve “Hamamyolu aksında bulunan insanların birbirini tanıma durumu” kategorileri oluşturulmuştur.

Oluşturulan “Hamamyolu aksında kullanıcıların iletişim durumu” kategorisine bağlı olarak K5, K6, K10, K11, K23 olumsuz cevap vermiştir (Tablo 6.6). Örneğin K6

“... ben sadece arkadaşlarımla sohbet ederim valla yabancılarla konuşmam genelde...” yanıtını vermiştir. Benzer şekilde K10 “... çok iletişim kurmam açıkçası arkadaşım geliyor işte hava almaya bir...” ve K11 “... ben zaten arkadaşlarımla geliyorum buraya ya da eşimle...” cevaplarını vermişlerdir. Bu doğrultuda belirtilen katılımcılar için Hamamyolu aksı iletişim perspektifinde anlamlı bir mekân olarak yer almamaktadır.

Olumlu kodlardan ilki olan “Doğduğundan beri Hamamyolu aksında olma durumu” kodu ile ilgili K1 “... 85 yaşındayım çocukluğumdan beri hep buradayım... Buradaki herkesi tanırım herkes de beni tanır zaten. 85 yıl çok uzun bir süre tabi...” yanıtını vermiştir. Benzer şekilde K2 durumu geçmiş ile ilişkilendirerek “... burada doğup büyüdüğüm için Hamamyolu’nda çok tanıdığım var...” cevabını vermiştir.

Kategoriye ait benzer olarak ortaya çıkan iki kod, “Geçmişte iş ve satış yerinin Hamamyolu aksında bulunması” ve “Günümüzde iş ve satış yerinin Hamamyolu aksında bulunması” kodlardır. Örneğin bu duruma paralel olarak K7 “... ben dediğim gibi burada esnaftım zaten... çok tanıdığım var burada o yüzden. Esnaf arkadaşım da var eskiden müşterim olan kişiler de var...” cevabını vermiştir. Benzer şekilde K18 “... e tabi herkesle konuşurum. Milli piyango da sattığım için herkesle muhabbet ederim. Bazen baştan sona da gezerim. Her adımda birileriyle konuşurum yani...” cevabını vermiştir. Dolayısıyla verilen cevaplar doğrultusunda da görülebildiği gibi Hamamyolu aksının imkân verdiği satış ve alışveriş durumu iletişim hâlini de açığa çıkarmaktadır.

“Hamamyolu aksında kullanıcıların iletişim durumu” kategorisine ait bir diğer kod ise “Akranları ile bir arada olma durumu” kodudur. K8 “... e tabi oturunca insanlarla sohbet ediyoruz. Zaten hep emekliler burada nereye gidecekler ki onlar için çok iyi burası...” ve K14 “... oturunca tabi bu şeylere ‘sen nerelisin, ben nereliyim?’ muhabbet oluyor. Zaten genelde yaşlılar burada. Akranlarla bir arada olmak güzel tabi iyi geliyor...” cevapları ile kodun oluşumunu sağlamışlardır. Bu doğrultuda ileri yaştaki bireylerin Hamamyolu aksını akranları ile iletişim kurma durumu ile de değerlendirdikleri görülebilmektedir.

Aynı zamanda aksın mevcut durumu ile ilişkili olarak verilen cevaplar doğrultusunda “Hamamyolu aksının mevcut durumundaki oturma birimlerinin birden fazla kişinin oturmasına olanak sağlaması” kodu da meydana gelmiştir. Bu duruma paralel olarak K15 “... oturacak yer var burada tabi... oturunca tabi burada illa sohbet

oluyor...” cevabını vermiştir. Bu cevabı destekler nitelikte ise K22 “... e tabi burada oturunca insanlar yanına geliyor oturuyor, bir sohbet muhabbet oluyor. Bu oturma şeyleri de büyük ya geniş. Yan yana da oturulabiliyor. Öyle muhabbet oluyor...” ve K24 “... oturunca buraya tabi muhabbet oluyor. Geniş ya bu oturma şeyleri. Yan yana oturuluyor...” yanıtını vermiştir. Verilen cevaplardan da görüldüğü gibi Hamamyolu aksının mevcut yapısında oturma birimlerinin formu ve birden fazla kişinin oturmasına imkân tanınması kullanıcılar arası iletişim durumunu da etkilemektedir. Dolayısıyla mekân içi iletişim ve etkileşim durumları da aynı şekilde ilişkilidir.

Katılımcılardan 3 kişi ise cevaplarını Hamamyolu aksında yer Çarşı Cami ile ilişkilendirerek “İbadet durumu ile Hamamyolu aksında bulunma” kodunu meydana getirmişlerdir. Bu durum ile ilgili K8 “... ben camiye de geliyorum buraya oradan tanıdıklarım da oldu. Namazdan sonra biraz otururuz sohbet ederiz burada hem...” ve K14 “... camiye de geliyorum. Oradan çıkışta da otururuz yaşlılarla...” cevaplarını vermişlerdir.

Tablo 6.6. Hamamyolu aksında kullanıcıların iletişim durumu kategorisi

Hamamyolu aksında kullanıcıların iletişim durumu kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
• Doğduğundan beri Hamamyolu aksında olma durumu	K1, K2
• Geçmişte iş ve satış yerinin Hamamyolu aksında bulunması	K7, K16
• Günümüzde iş ve satış yerinin Hamamyolu aksında bulunması	K2, K17, K18
• Hamamyolu aksında var olan alışveriş eylemi	K3, K4, K9, K19, K20, K21
• Akranları ile bir arada olma durumu	K8, K12, K13, K14, K15, K24, K25
• Hamamyolu aksının mevcut durumundaki oturma birimlerinin birden fazla kişinin oturmasına olanak sağlaması	K8, K9, K13, K14, K15, K22, K24, K26
• İbadet durumu ile Hamamyolu aksında bulunma	K4, K8, K14
• K5, K6, K10, K11, K23 olumsuz cevap vermiştir.	

Temaya bağılı olarak oluşturulan bir diğerkategori ise “Hamamyolu aksında bulunan kullanıcıların sosyalleşme durumu” kategorisidir (Tablo 6.7). Bu kategoriye bağılı olarak da 4 kod oluşturulmuştur. K6 ve K23 ise Hamamyolu aksını sosyalleşme amacı ile kullanmadığını belirterek olumsuz yanıt vermiştir. K6 bu durumla ilgili olarak “... ben yeni insanlarla artık tanışmak istemem açıkçası bana arkadaşlarım yetiyor...” cevabını vermiştir. Benzer şekilde de K23 “... benim için böyle bir özelliğı yok...” cevabı ile durumu açıklamıştır.

Kategoriye bağılı olarak ve verilen cevaplara göre oluşturulan ilk kod “Hamamyolu aksının şehir merkezinde olmasından dolayı insanları çekmesi” kodu olmuştur. Katılımcılara göre Hamamyolu aksının merkez bir konumda olması ve ulaşımının kolay sağlanması ile insanları çekmektedir. Dolayısıyla insanlar için sosyalleşme penceresinde olumlu bir mekândır. Bu doğrultuda katılımcılardan K1 “... valla burası şehir merkezi gibi olduğı için tabi herkes buraya geliyor yerlisi de yabancısı da insanlar mecburen bir araya geliyor kaynaşıyor...” cevabını vermiştir. Aynı şekilde K8 “... çok iyi bence insanlar buraya çok geliyor zaten yerli yabancı. Tam merkez hem. Kalabalık yani...” ve K15 “... güzel bence. Merkez olduğı için herkes buraya geliyor zaten. İnsanları bir araya getiriyor Hamamyolu. Buralı olan da olmayan da buraya geliyor zaten. O yüzden sosyal bir yer burası bence...” cevapları ile oluşturulan kodu desteklemektedir.

Oluşturulan diğerkodda ise katılımcılar verdikleri cevaplar ile Hamamyolu aksının geçmişinden günümüze devam eden alışveriş eylemine ve bu durumun kullanıcıların sosyalleşmesi hâline dikkat çekmiştir. “Hamamyolu aksının geçmişten itibaren alışveriş eylemine imkân vermesi ile insanları çekmesi” koduna paralel olarak K1 “... Hamamyolu da alışveriş için tabi bilinen bir yer. Alışveriş için de herkes burada toplandığı için insanlar çokça konuşur sohbet eder burada...” ve K7 “... her türlü insan buradan geçer, alışverişini yapar, burada oturur. Köylü de buraya gelir kentli de gelir. Herkes ihtiyacını görür yani burada. O yüzden insanların bir araya geldiğı bir yer burası...” cevaplarını vermiştir. Aynı şekilde bu cevapları destekler nitelikte K16 “... alışveriş için de çok kullanıldığı için insanlar ister istemez sohbe giriyor yani...” yanıtını vermiştir.

Bazı katılımcılar ise cevaplarını Hamamyolu aksının mevcut yapısı ile ilişkilendirerek aksın sosyalleşme durumu ile ilgili “Hamamyolu aksında bulunan oturma birimlerinin artması ile daha fazla insanın oturma eyleminde bulunması durumu” kodunun oluşumunu sağlamışlardır. Bu doğrultuda K4 “... oturma şeyleri de çok şimdi

herkes oturabiliyor. Bir sürü emekli de gelince kaynaşılıyor tabi muhabbet oluyor...” ve K5 “... bu oturma şeyleri de yapınca insanlar daha çok oturacak yer buldu. Öyle öyle de insanlar sohbet başlıyor işte...” cevabını vermişlerdir. Benzer şekilde de K8 “... oturmak için de çok yer olunca insanlar sohbet ediyor...” ve K21 “... bence gayet güzel. Oturacak yer çok. Yaşlılar da çok geliyor zaten. Yaşlılar için çok güzel bence burası...” yanıtlarını vermişlerdir. Cevaplardan da görüldüğü gibi özellikle ileri yaştaki bireylerin oturma eylemini daha uzun ve sık sürelerde gerçekleştirmesinden dolayı mekânda sosyalleşme kıstası olarak ele aldıkları görülebilmektedir.

“Hamamyolu aksında bulunan kullanıcıların sosyalleşme durumu” kategorisine ait oluşturulmuş son kod ise “Hamamyolu aksında birden fazla eylemin yapılabilme imkânı olması ile insanları çekmesi” olmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre Hamamyolu aksının aynı anda birden fazla işlevi gerçekleştirme olanağına sahip olması kişileri aksa çekmektedir. Dolayısıyla sosyalleşme durumunu tetikleyen bir yapıda olduğunu söylemektedirler. Bu duruma paralel olarak K19 “... bence iyi. Her iş için insanlar buraya geliyor zaten. Oturma yeri çok, gezecek yeri çok, alışveriş yeri çok. İnsanların toplandığı yer yani burası...” ve çok benzer şekilde K22 “...her işi için insanlar burada. Oturmaya da alışverişe de gezmeye de. İnsanları topluyor yani burası. O yüzden iyi bence...” cevabını vermiştir. Cevaplar doğrultusunda aksın çok işlevli olma durumu katılımcılar için sosyalleşme kıstası olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 6.7. Hamamyolu aksında bulunan kullanıcıların sosyalleşme durumu kategorisi

Hamamyolu aksında bulunan kullanıcıların sosyalleşme durumu kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Hamamyolu aksının şehir merkezinde olmasından dolayı insanları çekmesi	K1, K8, K9, K10, K11, K15, K18, K20, K24, K25, K26
Hamamyolu aksının geçmişten itibaren alışveriş eylemine imkân vermesi ile insanları çekmesi	K1, K2, K3, K7, K11, K16, K17, K19, K22
Hamamyolu aksında bulunan oturma birimlerinin artması ile daha fazla insanın oturma eyleminde bulunması	K2, K4, K5, K8, K11, K12, K13, K17, K19, K21
Hamamyolu aksında birden fazla eylemin yapılabilme imkânı olması ile insanları çekmesi (Yürüyüş yapabilme, alışveriş yapabilme, oturabilme vs.)	K14, K18, K19, K22, K26
K6 ve K23 Hamamyolu aksını sosyalleşme amacı ile kullanmadığını belirtmiştir.	

Temaya ait son kategori ise “Hamamyolu aksında bulunan insanların birbirini tanıma durumu” olarak yer almaktadır (Tablo 6.8). Aksta yer alan ileri yaştaki bireylere Hamamyolu’ndaki insanları tanıma ve insanlar tarafından tanınma durumu sorulduğunda 5 katılımcı olumsuz cevap vermiştir. Bu durum ile ilgili “... yok yani pek değil...”, “... yani çok sayılmaz...”, “... çok sanmıyorum pek değil...” cevaplarını vermişlerdir.

Verilen cevaplar doğrultusunda oluşan ilk kod “Doğduğundan beri Hamamyolu aksında bulunma” olmuştur. Katılımcılar yaşamları boyunca Hamamyolu aksını deneyimlediklerini, dolayısıyla tanınırlık düzeylerini bu durumla ilişkilendirdiklerini belirtmişlerdir. Bu durumla ilgili olarak K1 “... tabi ki dediğim gibi ben doğduğumdan beri buradayım. Ben de herkesi tanırım burada beni de herkes tanır zaten...” cevabını vermiştir.

Kategoriye ait bir diğer kod olan “Geçmişte ve şu anda iş ve satış yerinin Hamamyolu aksında bulunması” kodunun oluşumunda ise katılımcılar yaptıkları ya da yapmış oldukları iş doğrultusunda cevap vererek tanınırlık durumlarını aktarmışlardır. Örneğin K7 “... e tabi. Hem esnafıktan hem her gün burada otura otura tanışıklık oluyor... Esnafıktan dolayı bir de ben şahsen tanımasam bile onlar beni tanır selam verir...” cevabını vermiştir. Bu durumu destekler nitelikte ise K18 “... tabi dedim ya. Bazen ben tanımam onlar tanır beni. Selam verirler. Senelerdir burada olunca esnaflar da tabi tanıyor, biliyor...” yanıtını vermiştir.

Hamamyolu aksının işlevleri arasında geçmişinden itibaren alışveriş eylemine yer vermesi, katılımcıların cevapları doğrultusunda tanınırlık durumunu da etkilediğini göstermektedir. Dolayısıyla katılımcılardan alınan cevaplara paralel olarak “Alışveriş eylemi için geçmişten itibaren Hamamyolu aksını kullanma” kodunun oluşumu sağlanmıştır. Örneğin bu durum ile ilgili olarak K4 “... bazı esnaflarla tanışırız tabi eskiden beri aynı yerlerden alışveriş yaparız...” ve K15 “... e tabi dediğim gibi esnaflar var zaten senelerdir tanıdığımız...” cevaplarını vermişlerdir. Dolayısıyla alışveriş eyleminin yarattığı iletişim ve etkileşim, çalışmanın “Hamamyolu aksında kullanıcı ilişkileri ve sosyal durum” temasını destekler niteliktedir.

Kategoriye bağlı olarak oluşan son kod ise “Kendi arkadaş grupları ile Hamamyolu aksında bulunma” olmuştur. Katılımcılar var olan arkadaş grupları ile Hamamyolu aksında buluştuklarını ve sosyalleştiklerini aktarmışlardır. Bu duruma paralel olarak K6

“... bu arkadaşlarım işte bak. Onlarla tanıştığımız hep. Genel olarak onlarla takılıyorum ben zaten...” ve K8 “... öğretmen arkadaşlarımız var onlarla da geliriz oturmaya buraya...” cevabını vermişlerdir. Benzer şekilde de K25 “... komşularım filan var tabi. Onlarla beraber geliyoruz genelde...” yanıtını vermiştir. Cevaplar doğrultusunda görüldüğü gibi bazı katılımcılar var olan arkadaş grupları ile de Hamamyolu aksında bulunmaktadır. Onlar için aks bir buluşma, toplanma yeri olarak da var olmaktadır.

Tablo 6.8. Hamamyolu aksında bulunan insanların birbirini tanıma durumu kategorisi

Hamamyolu aksında bulunan insanların birbirini tanıma durumu kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Doğduğundan beri Hamamyolu aksında bulunma	K1, K17
Geçmişte ve şu anda iş ve satış yerinin Hamamyolu aksında bulunması	K2, K7, K18
Alışveriş eylemi için geçmişten itibaren Hamamyolu aksını kullanma	K3, K4, K5, K8, K11, K15, K16, K20, K21, K22, K24
Kendi arkadaş grupları ile Hamamyolu aksında bulunma	K5, K6, K8, K9, K14, K16, K25, K26
K10, K12, K13, K19, K23 olumsuz cevap vermiştir.	

6.3.3. Otobiyografik içeridelik başlığı analizi

Tez çalışması kapsamında otobiyografik içeridelik başlığı olarak katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda “Hamamyolu aksında kişisel kimlik durumu” teması oluşturulmuştur. Temaya bağlı olarak “Bireylerdeki Hamamyolu aksına dair anı durumu ve mekânları”, “‘Hamamyolu’ dendiğinde bireylerin aklına gelen ilk düşünceler”, Bireylerin Hamamyolu aksına bağlılık hissetme durumu”, “Hamamyolu aksının değerli bir mekân olarak görülme durumu” ve “Hamamyolu aksının daha değerli olarak görülen kısımları ve nedenleri” kategorileri oluşturulmuştur.

Verilen cevaplar doğrultusunda oluşturulan ilk kategori “Bireylerdeki Hamamyolu aksına dair anı durumu ve mekânları” olmuştur (Tablo 6.9). Bireylere Hamamyolu aksına dair unutamadıkları bir anı ve mekânı sorulduğunda 8 katılımcı hatırlayamadıklarını ve cevap veremeyeceklerini söylemişlerdir.

Diğer katılımcılardan alınan yanıtlara paralel olarak oluşturulan ilk kod “Geçmişte Hamamyolu aksında bulunan Akar Deresi” olmuştur. Bireyler anı durumunu günümüzde aksta var olmayan Akar Deresi ile ilişkilendirmişlerdir. Örneğin K21 “... gençken arkadaşlarımla çok geldik buraya. Dere vardı o zaman burada etrafında gezerdik işte.

Hanımla da öyle tanıştık işte gezerken ederken tanıştık...” cevabını vermiştir. Bu duruma paralel olarak da K24 “... valla o derenin etrafında otururduk arkadaşlarla. Gezerdik filan işte. O aklıma geldi...” yanıtını vermiştir.

Kategoriye bağlı olarak oluşan diğer kod ise “Hamamyolu aksında bulunan hamamlar, sıcaksular bölgesi” kodu olmuştur. Günümüzde de varlığını sürdüren sıcaksular bölgesi, bazı katılımcılar için anı durumu olarak cevap verdikleri bir mekân olmuştur. Bu duruma paralel olarak K3 “... küçükken annemlerle hamama gelmiştik biz hatırlıyorum. Çok sıcak olduğundan ben bayılmışım bak onu hatırlıyorum. Telaşlanmıştı herkes...” ve K5 “... valla biz hamama gelirdik küçükken annemlerle teyzemlerle. Onları hatırlıyorum...” cevaplarını vermişlerdir. Bu yanıtları destekler nitelikte olarak da K23 “... biz eskiden de Eskişehir’de otururduk. Buralıyız zaten. Sonra taşındık tabi iş güç. Çocuklar burada oturuyor işte. Küçükken de annemle hep hamamlara gelirdik. Hâlâ insanlar geliyor mu bilmiyorum ama. O aklıma geldi. Annem teyzem filan hamama gelirdik...” yanıtını vermiştir.

Kategoriye ait bir başka kod ise “Alışveriş eylemi” kodu olmuştur. Katılımcılar Hamamyolu aksının alışveriş eylemine geçmişten günümüze imkân veren yapısı ile anı durumunu bağdaştırmışlardır. Bu doğrultuda K6 “... biz bayramlık almaya gelirdik küçükken. Başka çarşı mı var herkes buraya gelirdi zaten. Öyle annemin babamın elini tutardım gelirdik buraya. Bayramlık seçerdik çok güzeldi. O zaman da Hamamyolu çok kıymetliydi şimdi de öyle. Herkes rahmetli oldu tabi şimdi...” ve K10 “... valla ben küçükken annemle alışverişe çok gelirdik. İhtiyaçlar için çok kullanırdık burayı o aklıma geldi...” cevaplarını vermişlerdir. Yine benzer şekilde K11 “... 45- 50 sene evvel eşimle burada tanıştık biz. Alışveriş yaparken tanışmıştık tam neresi hatırlamıyorum ama. Ben beğenmişim onu ben konuşmuştum hatta...” ve K16 “... valla küçükken bayramlarda daha sık gelirdik buraya bayramlık almaya ailecek. Kardeşlerime, bana bayramlık alırdık. Onu hatırladım yani...” yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplarda da görüldüğü gibi alışveriş eylemi aksın her döneminde önemli potansiyelleri olan bir durum olarak var olmuştur.

Eskişehirli olmayan, daha sonra Eskişehir’e gelen 3 katılımcı ise Hamamyolu aksına ilk defa geldikleri ana ait anı durumu oluşturmuşlardır. Örneğin K15 “... Eskişehir’e ilk geldiğimizde Hamamyolu’na ilk geldiğimiz zaman aklıma geldi. O zaman da çok beğenmiştik. Alışveriş, pazarlık yapmak için şehir merkezinde çok güzel yer

demiştik...” ve K17 “... valla ilk geldiğim zamanı hatırlıyorum buraya. Çok beğenmiştik. O zaman daha güzeldi tabi şimdi değiştirdiler bayağı. Daha doğaldı, yeşildi, hayvanlar daha çoktu...” cevaplarını vermişlerdir. Aynı şekilde K25 de “... buraya ilk geldiğim zaman aklıma geldi. İlk defa. Ne güzel demiştim eve yakın. Hem alışveriş için çok yakın. Hem bu kadar merkezde böyle hava alacak yer var ne güzel demiştim...” yanıtı ile Hamamyolu aksına ilk defa geldiği zamanı hatırladığını belirtmiştir.

Katılımcılardan 1 kişi ise Hamamyolu aksında bulunan Çarşı Cami’ne dair anı durumunu paylaşmıştır. Bu doğrultuda K4 “... biz babamla bayram namazlarına gelirdik bu camiye onları hatırlarım hep. Küçükken gelirdik babamla hep elinden tutardım camiye getirirdi beni...” cevabını vermiştir. Katılımcı günümüzde de varlığını sürdüren Çarşı Cami’ni anı durumu ile ilişkilendirmiştir.

Tablo 6.9. Bireylerdeki Hamamyolu aksına dair anı durumu ve mekânları kategorisi

Bireylerdeki Hamamyolu aksına dair anı durumu ve mekânları kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
• Geçmişte Hamamyolu aksında bulunan Akar Deresi	K1, K21, K24
• Hamamyolu aksında bulunan hamamlar, sıcaksular bölgesi	K3, K5, K19, K23, K26
• Alışveriş eylemi	K6, K7, K10, K11, K16
• Hamamyolu aksına ilk defa geliş durumu (Eskişehirli olmayan kişiler tarafından)	K15, K17, K25
• Hamamyolu aksında bulunan Çarşı Cami	K4
• K2, K9, K12, K13, K14, K18, K20, K22 hatırlayamadıklarını söyleyip cevap verememişlerdir.	

Temaya ait olarak oluşturulan diğer kategori ise “‘Hamamyolu’ dendiğinde bireylerin aklına gelen ilk düşünceler” kategorisi olmuştur (Tablo 6.10). Bu kategoriye ait ise 8 adet kod meydana gelmiştir. İlk kod “Hamamlar, sıcaksular bölgesi” kodudur. Örneğin K1 “... valla hamamların çokluğu. Şurda iki tane bayan hamamı var. Alçık hamamı var. Hashamam sonradan yapıldı...” ve K11 “... valla isimlerin köklerine ben bakarım genelde. Hamamyolu da geçmişinden hamamlardan geliyor tabi... hamamlar geliyor aklıma...” cevabını vermişlerdir. Bu cevapları destekler nitelikte olarak da K15 “... adı da tabi hamamlardan geliyor. Hamamları var buranın. Adı oradan geliyor...” ve K23 “... genel olarak da sıcak sular bölgesi aslında...” yanıtlarını vermişlerdir. Verilen cevaplardan da görüldüğü gibi katılımcılar hem isim kökenini olarak hem de eylem

durumu ile ilişkilendirerek cevaplarını oluşturmuşlardır. Aynı zamanda bu kategori, kentsel iç mekânların varlığı ve devamlılığı ve de geçmişten günümüze oluşan kolektif bellek bakımından özellikle ileri yaştaki bireyler ile oluşturulması önem taşımaktadır. Kentin hafızası konumundaki ileri yaştaki bireyler, bireysel ve kolektif kimlik için önemli potansiyeller taşımaktadır.

Bazı katılımcılar ise Hamamyolu aksını Eskişehir ile özdeşleştirerek “Hamamyolu aksının Eskişehir’in merkezi olma durumu” kodunun oluşumunu sağlamışlardır. Örneğin bu durum ile ilgili K3 “... merkez olması. Eskişehir’in merkezi burası eskiden beri...” ve K4 “... merkez olması tabi her şey burada. Eskişehir’in kalbi burası...” cevaplarını vermişlerdir. Yine benzer şekilde K7 “... burası Eskişehir’in merkezidir yani herkes de öyle bilir zaten. Eskişehir’deki herkes mutlaka burayı kullanır bence...” ve K12 “... şehir merkezi ya burası o geliyor...” yanıtlarını vermişlerdir. 1 katılımcı ise bu koda benzer bir şekilde “Eskişehir kenti” kodunun oluşumunu sağlamıştır. K5 bu kod doğrultusunda “... Hamamyolu demek Eskişehir demek bence. Direkt aklıma Eskişehir geliyor...” cevabını vermiştir.

Bazı katılımcılar ise bu kategoriyi geçmişte aksta var olan Akar Deresi ile bağdaştırmıştır. Bu doğrultuda “Akar Deresi” kodu meydana gelmiştir. Örneğin K8 “... benim Akar deresi geliyor vallahi ama kapattılar tabi artık göremiyorum...” ve K24 “... valla dedim ya benim dere gelirdi aklıma önceden. Hani bir su görmek hem Eskişehir hem Hamamyolu demekti. Ama şimdi burada yok tabi...” cevaplarını vermişlerdir.

Benzer bir durum ile de 3 katılımcı, Hamamyolu aksının alışveriş eylemini hem geçmiş ile hem de günümüz ile özdeşleştirerek “Alışveriş eylemi” kodunu oluşturmuşlardır. Örneğin K14 “... burası evvelden pazar yeri idi...” ve K22 “... alışveriş açıkçası. Eskişehir’in alışveriş merkezleri buradadır. Eskişehirli doğma büyüme olanlar da alışveriş için buraya gelir zaten. Eskiden pazar da kurulurdu...” yanıtları ile durumu güçlendirmişlerdir.

Bazı katılımcılar ise kategoriye ait verdikleri cevaplar doğrultusunda aksın ve kendilerinin günümüzdeki durumunu ilişkilendirerek kod oluşumunu sağlamışlardır. Buna ilişkin olarak “Yürüyüş ve hareket edebilme durumu” kodu oluşmuştur. Örneğin K16 bu durum ile ilgili olarak “... burası yürüyüş yeri benim için. Yürümek için çok güzel yaşlılara. Trafik yok, araba yok, habire kaçma derdi yok...” cevabını vermiştir. Cevabı

destekler nitelikte ise K20 “... gezip dolaşmak geliyor açıkçası. Her taraf trafik artık. Burası upuzun yol ama araba korkusu yok o çok iyi. Rahatça gezip dolaşılıyor yani...” ve K25 “... valla hareket etmek geliyor. Burada serbest oluyor insan biraz daha. Trafik filan olmayınca. Yaşlılar için hareket etmesi rahat burada...” yanıtlarını vermişlerdir.

1 katılımcı aksın kalabalık hâline dikkat çekerek “... valla kalabalık geliyor. Emekliler akşama kadar oturuyor burada. Onların oturması geliyor...” cevabını vererek “Kalabalık olma durumu” kodunun oluşumunu sağlamıştır.

Bir başka katılımcı ise Hamamyolu aksının mevcut formunun ince uzun bir yapıda olmasına dikkat çekerek “‘Hamamyolu’ dendiğinde bireylerin aklına gelen ilk düşünceler” kategorisine “... şu manzara gelir aklıma. Buradan bakınca böyle ince uzun bir yapıda olması. Bu manzara yani. Hamamlar da geliyor tabi ama önce manzarası gelir...” cevabını vermiştir. Dolayısıyla “Hamamyolu aksının formu” kodu meydana gelmiştir.

Tablo 6.10. “Hamamyolu” dendiğinde bireylerin aklına gelen ilk düşünceler kategorisi

“Hamamyolu” dendiğinde bireylerin aklına gelen ilk düşünceler kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
• Hamamlar, sıcaksular bölgesi	K1, K11, K14, K15, K17, K18, K19, K23, K26
• Hamamyolu aksının Eskişehir’in merkezi olma durumu	K2, K3, K4, K6, K7, K10, K12, K13, K15, K18
• Alışveriş eylemi	K12, K14, K22
• Akar Deresi	K8, K24
• Yürüyüş ve hareket edebilme durumu	K16, K19, K20, K25
• Eskişehir kenti	K5
• Kalabalık olma durumu	K9
• Hamamyolu aksının formu (ince uzun olma durumu)	K21

Temaya ait bir diğer kategorisi ise “Bireylerin Hamamyolu aksına bağlılık hissetme durumu” kategorisi olarak var olmuştur (Tablo 6.11). Bu kategoriye bağlı olarak da 5 adet kod oluşmuştur. 3 katılımcı ise Hamamyolu aksına geçmişte daha çok bağlılık hissettiklerine dair cevap vermişlerdir. Örneğin K24 “... eskiden daha çok hissederdim. Şu an pek hissedemiyorum açıkçası. Benim için artık bildiğim yer diye geldiğim bir yer oldu yani...” cevabını vermiştir. Yine benzer şekilde K26 “... açıkçası eskiden daha çok

ait hissederdim. O suyun burada olması filan. ‘Hamamyolu’na geldik işte’ derdim. Şimdi biraz yapay oldu. Her yerde olan şeylere benzedi bunlar... eskisi kadar ait hissetmiyorum kendimi yani...” yanıtını vermiştir. Belirtilen katılımcılar aitlik durumlarını aksın geçmiş zamanları ile ilişkilendirerek günümüzde bu durumu hissedemediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan alınan bilgiler doğrultusunda kategoriye ait oluşturulan ilk kod “Eskişehir’de doğup büyümeden dolayı geçmişten itibaren Hamamyolu aksını kullanma” olmuştur. 16 katılımcının verdiği cevapla oluşan kod; Eskişehirli olma, memleket olma hâli ile ilişkilendirilerek Hamamyolu aksına karşı bağlılık durumunu meydana getirmiştir. Örneğin K4 “... valla biz doğduk büyüdük hep buradaydık. Hep burada vakit geçirdik. Tabi ki burasını çok benimsiyoruz yani...” ve K10 “... e tabi geçmişinden beri burayı biliyoruz. Memleketim olunca tabi hissedirim. Çok daha güzel yerler vardır tabi ama dur bir çay içelim deseler ben yine buraya gelmek isterim tanıdığım bildiğim yer...” cevapları ile Eskişehirli olma durumunu vurgulamışlardır. Yine benzer şekilde K14 “... e tabi ki. Bizim çocukluğumuz da gençliğimiz de yaşlılığımız da burada geçti. Hayatım burada geçti yani. Ait hissetmez miyim hiç? Hayatımda önemli bir yeri var burasının yani...” ve K21 “... tabi memleketim zaten burası. Her yaşımda buradaydım ben. Hep geldik buraya. Çok benimserim yani severim...” cevaplarını vermişlerdir.

Kategoriye bağlı olarak oluşturulan bir diğer kod ise “Geçmişte ve günümüzde yaşanan evin Hamamyolu aksına yakın olması sebebiyle Hamamyolu aksında sık vakit geçirme” olmuştur. Verilen cevaplara paralel olarak konum ve fiziki olarak aksa yakın olma durumu ve sıkça vakit geçirme hâli Hamamyolu aksına karşı bağlılık oluşumunu da tetiklemiştir. Örneğin K17 “... dediğim gibi evim de işim de burada. Hayatım burası oldu. Tabi ki buraya ait hissediyorum...” ve K22 “... evimiz de hep yakın oldu buraya. O yüzden hep buradaydık yani. Evim gibi nerdeyse burası...” cevaplarını vermişlerdir.

Bir önceki koda benzer şekilde verilen cevaplar doğrultusunda aynı zamanda “Geçmişte sahip olunan iş ve satış yerlerinin Hamamyolu aksında yer alması” kodu da meydana gelmiştir. Meslek ve çalışma hâlinin Hamamyolu aksında bulunması ile katılımcılar aksa karşı bağlılık hissettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin K7 “... tabi ki tabi. Geçmişte de zaten hep buradaydım dükkandaydım yani... çok severim burayı...” cevabı ile durumu desteklemiştir.

Kategoriye ait bir başka kod ise “Geçmişte var olan aile ile Hamamyolu aksını kullanma” olmuştur. Bazı katılımcılar aksa olan bağlılık durumlarını, geçmiş zamanda anne babaları ile de kullanma ve bulunma ile ilişkilendirmişlerdir. Geçmişlerinden gelen bir hâl, bir gelenek ile bağdaştırmaktadırlar. Örneğin K20 “... tabi ki... hep gelirdik yani. Anne babamızla da gelirdik. Şimdi de geliyoruz...” cevabını vermiştir. Yine benzer şekilde K9 “... anne babalarımız da buraya hep gelirdi bizi de getirirdi tabi. Taa eskiden de alışveriş için burasıydı hep. Biz de hâlâ alışkanlık buraya geliriz...” yanıtı ile durumu desteklemektedir.

Kategoriye ait son oluşan kod ise “Hamamyolu aksının sağladığı imkanlardan dolayı aksı sık kullanma” olmuştur. Katılımcılara göre Hamamyolu aksı birden fazla eyleme imkân sağlaması ile sık sık kullanma durumunu da ortaya çıkarmaktadır. Hem geçmişten gelen alışkanlık ile hem de aksın günümüzdeki kullanımı ile katılımcılar aksa karşı bağlılık durumunu meydana getirmişlerdir. Örneğin K13 “... tabi ki. Zaten buralı olan herkes burayı bilir tanır. Evden çıkınca direkt buraya geliriz zaten ikinci evim gibi burası yani. Dışarı çıkınca o kadar sık geliriz...” cevabını vermiştir. Bu duruma benzer nitelikte olarak K25 ise “... e tabi. Çok zaman geçiriyorum burada. Çok sık geliyorum. Her yerini gezmişimdir buranın. Evde değilsem buradayımdır yani...” yanıtını vermiştir. Bazı katılımcıların verdikleri cevaplara göre Hamamyolu aksı, ev dışında en çok kullanılan mekân olarak var olmaktadır. İleri yaştaki bireylerin mevcut durumunda aks, evden sonra gelen ve bağlılık durumunun yer aldığı bir mekândır.

Tablo 6.11. Bireylerin Hamamyolu aksına bağlılık hissetme durumu kategorisi

Bireylerin Hamamyolu aksına bağlılık hissetme durumu kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Eskişehir’de doğup büyümeden dolayı geçmişten itibaren Hamamyolu aksını kullanma	K1, K2, K3, K4, K7, K9, K10, K11, K13, K14, K16, K18, K19, K20, K21, K22
Geçmişte ve günümüzde yaşanan evin Hamamyolu aksına yakın olması sebebiyle Hamamyolu aksında sık vakit geçirme	K1, K17, K22
Geçmişte sahip olunan iş ve satış yerlerinin Hamamyolu aksında yer alması	K1, K7, K17
Geçmişte var olan aile ile Hamamyolu aksını kullanma	K2, K9, K20
Hamamyolu aksının sağladığı imkanlardan dolayı aksı sık kullanma	K3, K5, K6, K8, K11, K12, K13, K15, K17, K25
K23, K24 ve K26 Hamamyolu aksına geçmişte daha çok bağlılık hissettiklerine dair cevap vermişlerdir.	

Temaya bağılı olarak oluşan bir diğerkategori de “Hamamyolu aksının değerli bir mekân olarak görülme durumu” olmuştur (Tablo 6.12). Kategoriyeye bağılı olarak K23 “Hamamyolu aksının artık kendisi için değerli bir mekân olmadığı” cevabını vermiştir. Katılımcı “son değişimlerden sonra Hamamyolu aksını değiştiğini, ve aksı eskisi kadar kullanmadığını” söylemiştir. Dolayısıyla mekânın kendisi için eskisi kadar değerli olmadığını aktarmıştır.

Kategoriyeye bağılı olarak oluşan ilk kod “Geçmişten itibaren Hamamyolu aksında bulunma” olmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre, Eskişehir’de doğma büyümeden dolayı Hamamyolu aksını sık kullanma sebebi ile bağdaştırarak aksı değerli olarak görmektedirler. Örneğin K11 verdiği “... e tabi ki geçmişten beri hep buraya geldiğimiz için çok kıymetli burası...” cevabı ile bu durumu desteklemiştir. Yine benzer şekilde K14 “... tabi tabi dediğim gibi hayatıma baktığımda Hamamyolu hep vardı yani. Buralı olduğum için buradan başka yere de gitmek istemem yani. Daha güzel yerler de vardır tabi ama burayı tanırım bilirim...” ve K16 “... tabi tabi değerli olmaz mı? Geçmişten değerli hem, hem şimdi de değerli. Memleketimiz burası zaten. Bağımız burada. Başka yerler de vardır tabi ama biz hep buraya geliriz işte...” cevaplarını vermişlerdir. Aynı zamanda verilen yanıtlarda da görülmektedir ki, katılımcılar “daha güzel” mekânlar olsa dahi Hamamyolu aksını kullanmaya devam edeceklerini belirtmektedirler. Geçmiş ile bağlantı kurarak cevap veren katılımcılarda bu durum ile ilişkilendirme de aynı zamanda görülmektedir. Verilen yanıtlara göre geçmişten gelen mekâna bağ ve alışkanlık durumu ileri yaş ile birlikte mekân değişikliğini de en az seviyeye indirmektedir.

Oluşan bir başka kod ise “Her ihtiyaın Hamamyolu aksında bulunabilmesi” olmuştur. 3 katılımcıya göre Hamamyolu aksında ihtiyaçlarını bulabilme ve karşılayabilme durumu aksı onlar için değerli yapmaktadır. Örneğin K10 bu durum ile ilgili “... biz de burada her ihtiyaımızı görüyoruz. Hem oturuyoruz çay içiyoruz. Aynı anda her şeyi yapıyoruz...” ve K19 “... tabi ki. Her yeri çok değerli. İyi ki var gerçekten burası. Her içini halledebiliyorsun baksana. Alışveriş yapmak isteyen alışveriş yapıyor. ay içmek isteyen çay içiyor. Sadece oturmak isteyen akşama kadar oturuyor ne güzel yani...” cevaplarını vermişlerdir.

“Hamamyolu aksının değerli bir mekân olarak görülme durumu” kategorisine bağılı olarak oluşan bir diğerkod ise “Hamamyolu aksının Eskişehir kenti için değerli olarak

görülmesi” kodu olmuştur. Bazı katılımcılar Hamamyolu aksının kent için de değerli bir mekân olduğunu ve yerli yabancı herkesin Hamamyolu’nu kullandığını ve bildiğini aynı zamanda da turist çekme durumunun varlığını belirtmiştir. Örneğin K4 “... yabancılar bile biliyor yani Eskişehir’de Hamamyolu dediğin zaman onlar da Hamamyolu’nu biliyor o kadar bilinen bir yer burası. Benim için de öyle çok önemli kıymetli bir yer burası tabi ki...” yanıtını vermiştir. Bu durumu destekler nitelikte K10 “... tabi ki Eskişehir için de çok kıymetli burası yani baksana buralı olan olmayan herkesi buraya çekiyor...” ve K21 “... Eskişehir içinde de çok değerlidir. Çok turist çeker burası...” yanıtlarını vermişlerdir.

Bazı katılımcılar ise “Hamamyolu aksının değerli bir mekân olarak görülme durumu” kategorisini aksın mevcut durumu ile ilişkilendirmişlerdir. Dolayısıyla bu duruma bağlı olarak “Hamamyolu aksının mevcut durumunun oturma birimlerinin fazla olmasından dolayı aksta vakit geçirebilme süresinin uzaması durumu ve aksın ‘açık hava’ olarak kullanılması” kodu ortaya çıkmıştır. Verilen cevaplara göre ilerleyen yaş ile birlikte fiziksel olarak kısıtlanma durumu kullanılan mekânın değerli olarak görülmesinde de etkili olmaktadır. Örneğin K5 “... tabi ki burası olmasaydı napardık bilmem. Bize çok iyi geliyor burası hava alıyoruz. Yoksa evde tıkılıp kalırdık...” cevabını vermiştir. Benzer şekilde K15 “... tabi tabi. Hava alacak bu kadar rahat şehir içinde, ulaşımı kolay. Başka yer bilmiyorum yani. Akşama kadar otursan oturulur yani güzel. Zaten tam yaşlılara göre...” ve K18 “... tabi ki şehrin merkezi burası her şey burada. Yaşlılar için de baksana hep burada oturuyorlar. Burası olmasa nereye giderdi bu kadar insan? Daha güzel yer olsa bile bence yine herkes buraya gelirdi. Oturma yeri bol...” yanıtları ile durumu açıklamışlardır.

Bazı katılımcılar ise aksı değerli olarak görme durumunu akranları ile bir arada olmak ile bağdaştırmışlardır. Hamamyolu aksının ileri yaştaki insanlar için daha değerli olduğunu belirten katılımcılar aksı daha çok yaşlı insanların kullandıklarını gözlemlediklerini de söylemişlerdir. Bu doğrultuda “Genellikle ileri yaştaki bireylerin Hamamyolu aksını tercih etmesinden dolayı akranlarla bir arada bulunma durumu” kodu meydana gelmiştir. Örneğin katılımcılardan K22 “... tabi tabi. Burası olmasa ne olurdu bilmem. Emekliler için işte çok iyi yani. Hep oturuyorlar zaten...” ve K25 “... tabi tabi kesinlikle... yaşlılıkta böyle dolaşmak, insanlarla iletişimde olmak böyle çok önemli bence...” cevaplarını vermişlerdir.

Tablo 6.12. *Hamamyolu aksının değerli bir mekân olarak görülme durumu kategorisi*

Hamamyolu aksının değerli bir mekân olarak görülme durumu kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Geçmişten itibaren Hamamyolu aksında bulunma	K1, K2, K3, K6, K11, K12, K14, K16, K17, K20, K21, K24, K26
Her ihtiyacın Hamamyolu aksında bulunabilmesi	K3, K10, K19
Hamamyolu aksının Eskişehir kenti için değerli olarak görülmesi	K4, K10, K21
Hamamyolu aksının mevcut durumunun oturma birimlerinin fazla olmasından dolayı aksta vakit geçirebilme süresinin uzaması durumu ve aksın “açık hava” olarak kullanılması	K5, K9, K11, K12, K15, K18, K19, K20, K22, K24, K25
Genellikle ileri yaştaki bireylerin Hamamyolu aksını tercih etmesinden dolayı akranlarla bir arada bulunma durumu	K7, K9, K12, K13, K15, K18, K20, K22, K25
K23, “Hamamyolu aksının artık kendisi için değerli olmadığı” cevabını vermiştir.	

Temaya ait olarak oluşan bir diğer kategori ise “Hamamyolu aksının daha değerli olarak görülen kısımları ve nedenleri” kategorisi olmuştur (Tablo 6.13). İleri yaştaki bireyler için Hamamyolu aksında daha değerli olarak görülen kısımlar hem bireysel hem de kolektif bellek açısından önemli potansiyeller taşımaktadır. Kullanıcıların ve özellikle ileri yaştaki bireylerin mekânda değerli olarak gördüğü öğeler ve nedenleri, mekân karşı bağıllık durumunu etkileyen ve devamını sağlayan durumlar taşımaktadır. Bireysel ve kolektif kimliğin yanı sıra mekân kimliği ve özgünlüğü açısından da potansiyeller yer almaktadır.

Bu açıdan “Hamamyolu aksının daha değerli olarak görülen kısımları ve nedenleri” kategorisine ait 5 kod oluşmuştur. Aynı zamanda bu kodların nedenleri de sorgulanmıştır. Benzer nedenler ve cevaplar gruplar hâline getirilmiştir.

Katılımcılardan alınan cevaplara göre oluşan ve kategoriye ait ilk kod “Hamamlar, sıcaksular bölgesi” olmuştur. 9 katılımcının verdiği cevaplar ve nedenler ele alınmıştır. İlk neden “Tarihi olarak değerli görülmesi durumu” olmuştur. Örneğin K2 bu durum ile ilgili olarak “... kesinlikle hamamların olduğu kısım derim. Sıcak sular kısmı, ayakkabıcılar çarşısı. Bu kadar hızlı çağın içinde, modernliğin içinde orası kültürel olarak hep aynı kaldılar hep de öyle kalsın bence. Orasını çok kıymetli olarak görüyorum...” yanıtını vermiştir. Geçmişten beri Hamamyolu aksında bulunması ile aksta özgü bir değer olarak görülmektedir. Benzer şekilde K4 “... valla caminin orası, hamamlar kıymetli

bence. Çünkü çok eskiden beri onlar var burada taa en geçmişten beri. Kültürel olarak önemli bence Eskişehir için de Hamamyolu için de. Hamamyolu’nu Hamamyolu yapan onlar...” cevabı ile Hamamyolu aksı için hamamlar, sıcaksular bölgesinin belirleyici bir mekânsal unsur olduğunu belirtmiştir. Yine K13 bu görüşleri destekler nitelikte olarak “... sıcaksular bölgesi var ya ayakkabıcılar çarşısı. Oraya bir şey olsa çok üzülürdüm. Orası çok kıymetli. Kim bilir kaç yıllık tarihi çok değeri var...” cevabını vermiştir.

“Hamamlar, sıcaksular bölgesi” kodunun bir diğer nedeni de “Aksın isminin kökeni olarak görülmesi durumu” olmuştur. Katılımcılara Hamamyolu aksının isminin kökeni olarak hamamların olması, bu kısmı daha değerli yapmaktadır. Örneğin K3 “... hamamlar tabi bence. Adı da oradan geliyor zaten hamamlar burayı Hamamyolu yapıyor bence...” ve K16 “... hamamları bence. Adı da oradan geliyor ya zaten...” cevapları ile bu kodu ve nedeni oluşturmuşlardır.

Kategoriye bağlı olarak oluşan diğer kod “Hamamyolu aksının tamamı, bir bütün olarak” kodu olmuştur. Bazı katılımcılar ise aksa ait tek bir yer seçmek yerine aksın tamamının bir bütün olarak değerli olduğunu belirtmişlerdir. Nedenleri sorgulandığında ise ilk olarak karşımıza “Hamamyolu aksını bir bütün olarak görme durumu” çıkmaktadır. Örneğin K6 “... her yeri değerli valla benim için herhangi bir yerini ayıramam. Çok severim burayı...” ve K8 “... valla ben de her yerini kıymetli görürüm. Her yeri ayrı değerli bence. Her yerinde ayrı kıymet var...” yanıtlarını vermişlerdir. Benzer olarak bu durumu destekler şekilde K18 “... tamamı boydan boya değerli bence. Tamamını değerli görüyorum. Hepsi bir bütün. Bütün olarak değerli bence...” ve K19 “... her yeri çok değerli bence. Hiçbirini ayıramam. Bütün olarak Hamamyolu çok değerlidir. Hepsi bir arada olunca Hamamyolu oluyor zaten...” cevapları ile Hamamyolu aksını tek bir mekân olarak görerek tamamının değerli olduğunu vurgulamışlardır.

Koda ait bir başka neden ise verilen cevaplar doğrultusunda “Hamamyolu aksını birden fazla amaçla kullanarak aksın her yerini kullanma durumu” olmuştur. Örneğin bu durum için K8 “... Valla tamamı çok değerli benim için. Nerdeyse her yerini kullanıyoruz çünkü. Camiye de gidiyorum. Alışverişi de yapıyoruz hanımla. Yürüyüş, hava almak için de kullanıyorum. Her yeri değerli bence yani...” yanıtını vermiştir. Aksın birden fazla eyleme izin verme durumu ve kullanım şekli bazı kullanıcılar için değerli bir mekân olarak görme şeklini de etkilemektedir.

2 katılımcı için ise “Hamamyolu aksının tamamı, bir bütün olarak” kodunun nedeni “Çocukluktan itibaren Hamamyolu aksında bulunmadan dolayı aksın her yerini kullanma durumu” olmuştur. Örneğin K1 “... hepsi çok kıymetli benim için çocukluğum gençliğim hep burdaydı tabi...” ve K21 “... valla buranın her yerini çok değerli görüyorum. Benim gençliğim zaten buralarda geçti. Yaşlanınca ev uzak olunca sık gelemiyorum ama geçmişim burada yani. O yüzden tamamı, her kısmı çok kıymetli...” cevaplarını vermişlerdir. Geçmişten itibaren aksta bulunma ve her yerini kullanma sebebi ile mekâna değer verme durumunu bağdaştırmışlardır.

3 katılımcı ise “Hamamyolu aksının daha değerli olarak görülen kısımları ve nedenleri” kategorisinde “Alışveriş eyleminin yer aldığı kısımlar” kodunun oluşumunu sağlamışlardır. Bu duruma bağlı olarak K10 “... Alışveriş olan yerlerini daha kıymetli görüyorum. Oralar hamamyolu için değerli bence. Hamamyolunun anlamını devam ettiriyor...” yanıtı ile “Hamamyolu aksında geçmişten itibaren alışveriş eyleminin var olması sebebi ile” nedenini oluşturmuştur. Diğer iki katılımcı ise koda bağlı olarak “Alışveriş eyleminin insanları Hamamyolu aksına toplaması sebebi ile” nedenini meydana getirmişlerdir. Bu doğrultuda K15 “... burada yani esnaflar çok önemli bence. Alışverişe çok insan geliyor çünkü. İnsanları çekiyorlar buraya. Daha canlı oluyor tabi. Alışverişe gelmişken de geziyor insanlar. Alışveriş kısmı önemli bence...” ve K17 “... valla alışveriş kısmı bence. Çünkü insanları toplayan bir yapısı var. Alışverişe de çok geliyor insanlar. Açık havada alışveriş bir de çok güzel yani...” yanıtı ile alışveriş eyleminin insanları Hamamyolu aksına yaklaştırması ile değerli bir yapıda olmasını bağdaştırmıştır.

3 katılımcı ise kategoriye mevcut durum ve aksta kullandıkları kısımlar ile ilişkilendirerek “Oturma birimlerinin daha fazla olduğu kısımlar” kodunun oluşumunu sağlamışlardır. Kodun sebebi olarak da “Fiziksel olarak kısıtlı olma sebebi ile oturma birimlerinde daha fazla vakit geçirme” sebebi meydana gelmiştir. Bu durumla ilgili olarak K7 “... benim için mekân burası işte oturma yerlerinin çok olduğu yerler yani. Bu öteye geçmem bu köprü gibi bir şey yaptılar ya onun ötesine geçmem. Otururum zaten genelde. Çay ocakları da zaten burada hep. Ben buraları kullandığım için genelde buralar önemli yani benim için...” ve K20 “... valla çay bahçeleri, ağaçlık kısımlar güzel. Genelde de buraya geliyoruz zaten biz...” yanıtını vermişlerdir.

Kategoriye ait olarak oluşan son kod ise “Hamamyolu aksında yer alan Hamamyolu Sanat Köprüsü kısmı” olmuştur. 1 katılımcının verdiği cevap ile birlikte “Eğimli görünüşünün güzel olarak görülmesi, iki tarafı bağlamada başarılı olarak görülmesi” sebebi meydana gelmiştir. Bu doğrultuda K12 “... yani köprünün o eğimli gelişi hoşuma gidiyor açıkçası. İki tarafı güzel bağlamışlar bence...” yanıtını vermiştir.

Tablo 6.13. Hamamyolu aksının daha değerli olarak görülen kısımları ve nedenleri kategorisi

Hamamyolu aksının daha değerli olarak görülen kısımları ve nedenleri kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Hamamlar, sıcaksular bölgesi . Tarihi olarak değerli görülmesi durumu . Aksın isminin kökeni olarak görülmesi durumu	K2, K3, K4, K11, K13, K16, K23, K24, K26 K2, K4, K13, K16, K23, K24, K26 K3, K11, K16
Hamamyolu aksının tamamı, bir bütün olarak . Hamamyolu aksını bir bütün olarak görme durumu . Hamamyolu aksını birden fazla amaçla kullanarak aksın her yerini kullanma durumu . Çocukluktan itibaren Hamamyolu aksında bulunmadan dolayı aksın her yerini kullanma durumu	K1, K5, K6, K8, K9, K14, K18, K19, K21, K22, K25 K5, K6, K9, K14, K18, K19, K22, K25 K8, K9 K1, K21
Alışveriş eyleminin yer aldığı kısımlar . Hamamyolu aksında geçmişten itibaren alışveriş eyleminin var olması sebebi ile . Alışveriş eyleminin insanları Hamamyolu aksına toplaması sebebi ile	K10, K15, K17 K10 K15, K17
Oturma birimlerinin daha fazla olduğu kısımlar . Fiziksel olarak kısıtlı olma sebebi ile oturma birimlerinde daha fazla vakit geçirme	K7, K11, K20
Hamamyolu aksında yer alan Hamamyolu Sanat Köprüsü kısmı . Eğimli görünüşünün güzel olarak görülmesi, iki tarafı bağlamada başarılı olarak görülmesi	K12

6.3.4. Kentsel iç mekân yansıması ile Hamamyolu aksı analizi

Tez çalışması kapsamında Hamamyolu aksının kentsel iç mekân potansiyelleri ile ele alınması doğrultusunda iç- dış ilişkilerinin ve kullanıcı- mekân iletişim ve etkileşiminin katılımcılarda yansımasını tespit edebilme amacı ile ileri yaştaki kullanıcılardan Hamamyolu aksını evlerinin bir kısmına benzetmelerine yönelik bir soru yöneltilmiştir. Bu doğrultuda da “Hamamyolu aksını evin bir kısmına benzetme durumu” kategorisi meydana gelmiştir (Tablo 6.14).

Kategoriye bağlı olarak 4 kod açığa çıkmıştır. Katılımcılar kodları sebepleri ile birlikte oluşturmuşlardır. Bu doğrultuda ilk kod 7 katılımcının oluşturduğu “Evin

tamamı” kodu olmuştur. Koda bağlı olan ilk sebep ise “Hamamyolu aksında doğup büyüme” olmuştur. Örneğin K1 “... valla hayatımın neredeyse tamamı Hamamyolunda geçti o yüzden evimin tamamı hamamyoludur benim için ayıramam...” ve K16 “... direkt evim gibi derdim herhalde. O kadar benimsemişiz burayı evimiz gibi artık. Çocukken de buradaydık, gençlikte de, yaşlılıkta da. Her hâlimizde buradaydık yani...” yanıtını vermiştir. Cevaplarda da görülmektedir ki katılımcılar Hamamyolu aksını çocukluktan itibaren deneyimleme durumu ile yaşadıkları evi özdeşleştirerek Hamamyolu aksını kendi evleri ile ilişkilendirmektedir. Bir başka neden ise “Hamamyolu aksını çok sık kullanmaya bağlı olarak benimseme” olmuştur. Bu nedende de katılımcılar mevcut durumda aksı çok sık kullanma ve bulunmaya paralel olarak ev ile özdeşleştirmektedirler. Örneğin K13 “... valla direkt evim gibi burası benim. Hem yürüyüş yapıyoruz hem dinleniyoruz, geziyoruz, oturuyoruz. Çay içeriyoruz yemek yiyoruz. Zaten çok seviyorum. Dedim ya ikinci evim gibi...” ve K17 “... bence evimin direkt kendisi. Çünkü dedim ya hayatım burada geçiyor zaten. Evim gibi yani...” yanıtları ile bu durumu desteklemişlerdir.

Kategoriye bağlı olarak oluşan diğer kod ikinci kod ise “Evin salonu, oturma odası” olmuştur. Bu koda bağlı olarak ortak bir neden ortaya çıkmıştır. “Hamamyolu aksında sıklıkla oturma ve çay içme eyleminde bulunma” nedeni, 10 katılımcının ortak nedeni olarak oluşmuştur. Mevcut durumda gerçekleştirilen eylem ile bağdaştırarak cevap veren kullanıcılar; aksta genellikle oturduklarını, çay içtiklerini belirterek “Evin salonu, oturma odası” kodunu oluşturmuşlardır. Örneğin K2 “...valla salonumda çay içmek derim. Hamamyolu benim için evimin salonu gibi diyebilirim...” ve K7 “... yani salonum gibi olurdu herhalde. Orda otururum çay içerim hep. Burada da oturuyorum. Salonum gibi galiba...” cevaplarını vermişlerdir. Benzer şekilde de K11 “... evimin salonu, oturma odası bence. Genelde otururuz çay içeriz burada. O yüzden orası gibi olabilir bence...” ve K22 “... Valla salonum, oturma odam gibi herhalde. Genelde hep oturduğum için onlara benzettim...” yanıtlarını vermişlerdir.

Ancak katılımcılardan K24 verilen cevaplara farklı olarak “...eskiden direkt evim gibi derdim herhalde. O kadar benimserdim burayı yani. Şimdi salonumda çay içmek gibi sanırım...” cevabını vermiştir. Geçmiş zamanda aynı soruya “evim gibi” cevabını vereceğini belirtmiştir. “Evim gibi” cevabı ile Hamamyolu aksına karşı geçmiş dönemlerdeki bağlılığının aynı derecede devam etmediği görülmektedir. “Ev gibi” tabiri

aksa karşı tamamen bağılılığın bulunduğu ve özdeşleştirildiğini gösterirken günümüzde bu durumun değiştiğini belirtmektedir. Geçmişte mekân- kullanıcı bağı söz konusu iken günümüzde daha çok aksta gerçekleşen eylem ile bağlantı kurulmuştur.

Kategoriye bağlı olarak oluşan bir diğer kod ise “Evin terası, balkonu” olmuştur. Bu kodda da katılımcılar aynı neden üzerinde fikir birliğinde olmuştur. “Hamamyolu aksının ‘açık hava’ olarak görülmesi” nedeni katılımcıların kodunun nedeni olarak meydana gelmiştir. Örneğin K5 bu durum ile ilgili olarak “... aa terasıma, balkonuma benzetebilirim bak. Burası da açık hava benim balkonum da böyledir. Ondan balkonum gibi galiba...” yanıtını vermiştir. Yine benzer şekilde K26 “... balkonum gibi olabilir bak. Açık hava ya oturuyoruz böyle. Onun gibi bence...” cevabını vermiştir.

3 katılımcı ise verdikleri cevaplar ile “Evin koridoru” kodunu oluşturmuşlardır. Aynı zamanda 3 farklı sebep de meydana gelmiştir. K18 “... valla buranın bu yürüme hâli, uzun ince böyle bana koridor gibi geliyor. Bunlar (binaları göstererek) duvar gibi sanki. Burası da koridor gibi uzun ince yani...” cevabı ile “Uzun bir yürüme eylemine imkân vermesi” nedenini oluşturmuştur. Bir diğer sebep olan “Hamamyolu aksının yapısı (İnce uzun bir durumda olması)” sebebini ise K21 “... dedim ya şu yapısından dolayı koridora benzetiyorum ben. Uzun ince böyle bir cadde. Geçilecek bir koridor gibi bence...” yanıtı ile meydana getirmiştir. Son olarak ise K23 Hamamyolu aksını sadece geçip gittiği, bir başka yere ulaşmak için kullandığı bir yer olarak tanımlayarak “Yalnızca geçip gitmek amacı ile kullanılması” nedenini oluşturmuştur.

Tablo 6.14. Hamamyolu aksını evin bir kısmına benzetme durumu kategorisi

Hamamyolu aksını evin bir kısmına benzetme durumu kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
- Evin tamamı . Hamamyolu aksında doğup büyüme . Hamamyolu aksını çok sık kullanmaya bağlı olarak benimseme	K1, K6, K13, K14, K16, K17, K19 K1, K16, K19 K6, K13, K14, K17
- Evin salonu, oturma odası . Hamamyolu aksında sıklıkla oturma ve çay içme eyleminde bulunma	K2, K4, K7, K9, K10, K11, K12, K15, K22, K25
- Evin terası, balkonu . Hamamyolu aksının “açık hava” olarak görülmesi	K5, K8, K20, K26
- Evin koridoru . Hamamyolu aksının yapısı (İnce uzun bir durumda olması) . Uzun bir yürüme eylemine imkân vermesi . Yalnızca geçip gitmek amacı ile kullanılması	K18, K21, K23 K21 K18 K23
K24 “...eskiden direkt evim gibi derdim herhalde. O kadar benimserdim burayı yani. Şimdi salonumda çay içmek gibi sanırım...” cevabını vermiştir.	

7. SONUÇ

Bireyler hayatta var olmaya başlamalarından itibaren, mekânlarla ilişki ve etkileşim içindedir. İnsanların mekânlardan etkilenmesi ve dönüşmesi gibi, mekânlar da insanlardan etkilenerek dönüşmektedir. Bu doğrultuda var olan ilişki ve etkileşim gelişerek mekânsal bağlılık deneyimini ortaya çıkarmaktadır. Kişilerin hayat döngüsünde önemli bir konuma sahip olan mekânlar, mekânsal bağlılık sorgulamaları ve açılımları ile anlam kazanmakta ve gelişip dönüşmektedir. Bu doğrultuda çalışmada amaç, kentsel iç mekân potansiyeli çerçevesinde değerlendirilen Hamamyolu aksını kullanan ileri yaştaki kullanıcıların mekânsal bağlılığını sorgulamak olmuştur. Aynı zamanda bağlılığın düzeyi, açığa çıkmasına yol açan mekânsal durum ve nedenleri, bireysel ve kolektif düzeydeki açılımları açığa çıkarılarak çalışma temellendirilmiştir.

Tez kapsamında “içsellik” olgusu ile ilişkilendirilen mekânsal bağlılık durumu, tezin ikinci bölümünde çalışılan kentsel iç mekân kavramı ile bağdaştırılarak ortak bir payda yakalanmıştır. Bu duruma benzer şekilde Hamamyolu aksının da var olan içsellik durumlarının tespiti ile kentsel iç mekân potansiyelleri açığa çıkarılmıştır. Kentsel iç mekân perspektifinde yer alan kullanıcı temelli yaklaşım ve iç-dış ilişki sorgulamalarının bulunması ile aksın potansiyelleri tespit edilmiştir. Tezin 3. bölümünde bu durumun analiz ve çıkarımları yapılmıştır.

Bu doğrultuda tez çalışması kapsamında Hamamyolu aksı kentsel iç mekân potansiyelleri ile ele alınarak ileri yaştaki kullanıcıların mekâna karşı bağlılığı ve bu durumu oluşturan mekânsal unsur ve nedenlerin neler olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan analizlerin sonuçlarına göre;

İleri yaştaki kullanıcılar Hamamyolu aksını ve aksın içerisindeki tercih ettikleri noktaları, fiziksel kısıtlanma durumlarını dikkate alarak seçmektedir. Oturma birimlerinin fazla olduğu, kolaylıkla ulaşılabilir noktalar tercih etme durumunu güçlendirmektedir. Aksta yer alan oturma birimleri ileri yaştaki kişiler tarafından diğer yaş gruplarına göre fiziksel sınırlamalara paralel olarak daha fazla deneyimlenen konumlar olmaktadır. Aynı zamanda aksta oturma birimlerinin sık ve sayıca fazla yer alması ve oturma süresinde bir sınırlamanın yer almaması, ileri yaştaki bireyler tarafından aksın tercih edilme sebeplerindendir. Bu duruma paralel olarak Hamamyolu aksını diğer kentsel mekânlara göre daha sık kullandıklarını belirten ileri yaş kullanıcılar, mekânsal

bağlılık deneyimini de bu doğrultuda açığa çıkarmaktadır. Ayrıca Hamamyolu aksının Köprübaşı kısmında daha fazla oturma birimi bulunması ile de kullanıcıların bu kısımda daha fazla vakit geçirdiği ve deneyimlediği tespit edilmiştir.

Aynı zamanda yapılan çalışmada ileri yaştaki bireylerin diğer yaş grubundaki kişilere göre aksı daha uzun süreli ve daha sık deneyimlediği çıkarımı yapılmıştır. Diğer yaş grubundaki kişiler aksı daha fazla geçiş, ulaşım amacı ile kullanırken ileri yaştaki kullanıcılar aksı oturma ve alışveriş eylemleri ile daha uzun süreli olarak deneyimlemektedir.

Bu duruma benzer şekilde Hamamyolu aksının trafiğe kapalı ve uzun bir yaya yolu olması ile yürüme kolaylığını beraberinde getirmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi fiziksel düzeyde var olan imkân ve kolaylıklar ileri yaştaki bireylerin aksa karşı tutumunu da düzenlemektedir. Bu doğrultuda Hamamyolu aksında olduğu gibi kentsel düzeydeki mekânlarda bulunan fiziksel nitelikler, ileri yaştaki kullanıcılar tarafından belirleyici ve mekânsal bağlılık durumunu oluşturan ve tetikleyen öğeler olarak yer almaktadır. Fiziksel olarak zorlayıcı ve yıpratıcı mekânlar ileri yaştaki kullanıcılar tarafından tercih edilmeyerek zamanla kullanıcı-mekân ilişkisini azaltmaktadır. Dolayısıyla bu ilişki mekânsal bağlılık durumunun da ortadan kalkması ile sonlanmaktadır.

Mekânsal bağlılık sorgulaması altında fiziksel içeridelik başlığında yer alan tanıdık bir mekân olarak tanımlama ve aksa karşı yabancılaşma durumunda ileri yaştaki bireyler bu maddeyi Eskişehirli olma durumu ile özdeşleştirmiştir. Eskişehir’de doğup büyüme ve Hamamyolu aksını yaşamın her döneminde kullanma hâli ile aks; tanıdık, bildik bir mekân olarak tezahür etmektedir. Aynı zamanda ileri yaştaki bireyler, Hamamyolu aksının Eskişehir’e ve dolayısıyla memleketlerine ait bir mekân olmasından dolayı da mekânsal bağlılık durumunu yaşamakta ve oluşturmaktadır.

Ancak bu çıkarımların yanı sıra bazı ileri yaştaki kullanıcılara göre Hamamyolu aksına özgü bazı niteliklerin günümüzde görülememesine paralel olarak yabancılaşma durumu ortaya çıkmış ve tanıdık bir mekân olma özelliği yitirilmiştir. Kullanıcılar Hamamyolu aksına ait olarak gördükleri Akar Deresini, dolayısıyla su ögesini, günümüzdeki düzenlemede göremediklerinden dolayı tanıdık mekân olma algılarını kaybetmişlerdir. Benzer şekilde bu durumu geçmişle ilişkilendirerek aksın eski hâline göre daha az yeşil olması da ileri yaştaki kullanıcılarda mekâna karşı yabancılaşma

durumunu geliştirmiştir. Bu çıkarımlar ileri yaştaki bireylerde mekânsal bağlılık düzeyini de sarsmakta ve kaybolmasına sebebiyet vermektedir.

Mekânsal bağlılık analizinde yer alan sosyal içeridelik başlığında ileri yaştaki bireylerin iletişim kurma ve sosyalleşme çerçevesinde Hamamyolu aksını “yaşlı” kişiler için uygun ve başarılı bir mekân olarak buldukları görölmüştür. İleri yaştaki bireyler bu durumu, aksın günümüzdeki hâli ile ilişkilendirmiştir. Oturma birimlerinin birden fazla kişinin deneyimlemesine imkân verecek şekilde düzenlenmesinden dolayı özellikle ileri yaştaki bireyler için iletişime açık bir ortam yaratılmıştır. Göröldüğü gibi kentsel düzeydeki oturma birimlerinin tasarımı ve düzenlemesi özellikle kentsel mekânları daha sık ve uzun süreli kullanan ileri yaştaki bireyler için fiziksel anlamının yanı sıra sosyal anlamda da açılımlar barındırmaktadır. Bu elemanların tasarımı, düzenlemesi ve yerleşimi kentsel düzeyde kullanıcıların iletişim durumunu da meydana getirmektedir. Hamamyolu aksında da ileri yaştaki bireylerin oturma elemanları üzerinden akranlarıyla iletişime geçmesi, ileri yaşla birlikte sosyalleşme ihtiyaçlarına da yanıt vererek mekânsal bağlılık deneyimini yaratmıştır. Aynı zamanda Hamamyolu aksında yer alan Çarşı Cami’nin tarihi bir değere sahip olması ve günümüzde de kullanıma açık olması, özellikle ileri yaştaki bireyler için akranlarla görüşme ve iletişimde olma hâli ile mekânsal bağlılığa katkı sağlayan bir yapıda bulunmaktadır.

Eskişehir’de doğup büyüme durumu ile Hamamyolu aksında sık vakit geçirme ve aksın geçmişten gelen alışveriş eylemine imkân vermesi ile özellikle ileri yaştaki bireyler özelinde diğer insanlarla iletişim kurma durumu da yer almaktadır. Geçmiş zamanlardan beri aksı deneyimleyen ve genellikle aynı yerlerden alışveriş yapan ileri yaştaki bireyler iletişim kurma durumunu da aynı kişiler ile gerçekleştirmektedir. Bu durumu geçmiş ile ilişkilendirmekte ve aks içerisinde eskiden beri ve sık kullandıkları noktalarda tanıdıkları kişiler bulunmaktadır. Bu davranış ile de ileri yaştaki bireylerin Hamamyolu aksında tanıdıkları ve onları tanıyan kişiler olması ile mekânsal bağlılık analizinde yer alan sosyal içeridelik başlığının ileri yaştaki kullanıcılarda yansımasının yer aldığı görölmektedir. Kullanıcılar geçmişten itibaren tanıdıkları ve tanındıkları insanlarla karşılaşma ve alışveriş yapmak durumu ile Hamamyolu aksında bulunmaktadır. Bu durum da ileri yaştaki bireylerin mekânsal bağlılık varlığını ve deneyimleme durumunu göstermektedir.

Mekânsal bağlılık analizinin bireysel düzeyde yer alan otobiyografik içeridelik başlığında ise anı durumunda bazı ileri yaştaki kullanıcılar günümüzde aksta yer almayan

Akar Deresi yanıtını vermiştir. Derenin günümüzde bulunmaması ise anıların yaşandığı mekânların kaybolması ile kişilerde mekân ve kimlik karışıklığı ve buna bağlı olarak mekânsal bağlılık çatışması yaşatmaktadır. Kişilerin anılarının var olduğu mekânların aksta yok olması bireysel ve mekânsal kimlikte bozulmalara yol açmaktadır.

Hamamlar ve Sıcaksular bölgesi ileri yaştaki bireylerin geçmişte kullandıkları ve anı durumunun olduğu mekânlardır. Benzer şekilde Hamamyolu aksının geçmiş dönemlerinden itibaren alışveriş eylemine de imkân vermesi ile kullanıcıların anılarında yer almıştır. Bu duruma paralel olarak “Hamamyolu dendiğinde akla ilk gelen düşünceler” sorgulamasında kullanıcılar “Hamamlar, Sıcaksular” ve “Alışveriş eylemi” yanıtları ile bireysel düzeydeki mekânsal bağlılık durumunun kolektif düzeyde de yansımaları açığa çıkarmışlardır. Bu duruma benzer şekilde Hamamyolu aksının daha değerli olarak görülen kısmı ile ilgili olarak da alınan “Hamamlar ve Sıcaksular” yanıtı, bu bölgenin toplumsal düzeydeki mekânsal bağlılık durumunu göstermektedir. Kentsel iç mekânlardaki toplumsal ve bireysel tabanda yer alan kimlik ve bağlılık durumu, Hamamyolu aksında ileri yaştaki bireylerde yer almaktadır.

Hamamyolu aksına konum olarak günümüzde ve geçmişte yakın noktalarda yaşama ve çalışma durumunda bulunan ileri yaştaki kullanıcıların ise aksa karşı bağlılık durumları daha yoğun olarak bulunmaktadır. İlerleyen yaşla birlikte hareketlerin kısıtlanması ve fiziksel sınırlılıkların ortaya çıkması ile birlikte Hamamyolu aksının konum olarak kendilerine yakın olması, aksı sık kullanma ve dolayısıyla mekânsal bağlılık deneyimi meydana gelmektedir.

3 katılımcı ise aksa karşı bağlılık durumunun geçmişte var olduğunu ancak günümüzde bağlılık hissedemediğini belirtmiştir. Aksa dair özgün öğelerin günümüzde yer almaması ve görülememesi durumu özellikle geçmişte de Hamamyolu aksını deneyimleme fırsatı bulmuş ileri yaştaki kullanıcılar için mekânsal bağlılık deneyimini ortadan kaldırmıştır. Aksta yapılan son düzenleme ile Hamamyolu aksını bağdaştıramayan ileri yaştaki kullanıcılar, mekân ve bağlılık karmaşası yaşamaktadır.

Aynı zamanda ileri yaştaki bireylere göre Hamamyolu aksı gerek konumunun Eskişehir kenti için önemli iki noktasını bağlaması ve şehir merkezinde yer alması ile gerekse geçmişten itibaren alışveriş ve ticaret eylemlerinin varlığı ile Eskişehir kenti için önemli bir değerdir. Kullanıcılar Hamamyolu aksının Eskişehirli olmayan kişiler

tarafından da bilindiğini belirtmiştir. Bu durum ile Hamamyolu aksının Eskişehir kenti için kentsel kimlik oluşumunda önemli bir noktada yer aldığını göstermektedir. Aksta bireysel düzeyde mekânsal bağlılığın bulunmasının yanı sıra kolektif düzeyde ortak değer olarak görülen durumlar dolayısıyla da mekânsal bağlılık deneyimi yer almaktadır.

Kullanıcılar Hamamyolu aksını kentsel iç mekân sorgulamaları ile evlerinin bir kısmına benzettiğinde ise gerçekleştirdikleri eylemleri ön planda tutmuşlardır. İleri yaştaki kullanıcıların bu durumu eylemlerle ilişkilendirmesi, kentsel iç mekân başlığında yer alan, merkezinde kullanıcı eylemlerinin yer alması maddesi ile özdeşleşmektedir. Kentsel iç mekânlar kullanıcı eylemleri doğrultusunda şekillenmekte ve mekânsal bağlılık durumuna zemin hazırlamaktadır.

Bazı kullanıcılar ise bu durumu aksa karşı duydukları bağ ile özdeşleştirerek “evimin tamamı gibi” yanıtını vermişlerdir. Eskişehir’de doğup büyümeye bağlı olarak Hamamyolu aksının her döneminde bulunma ve günümüzde de aksı ihtiyaç ve istek doğrultusunda sık kullanma ile ev gibi görme durumu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla kullanıcılar Hamamyolu aksını “ev” kavramı ile ilişkilendirerek kentsel iç mekân kavramı üzerinden mekânsal bağlılık durum ve düzeylerini de ortaya koymuştur. “Ev” olgusu kentsel iç mekân ve mekânsal bağlılık başlıklarını aynı zeminde buluşturan potansiyel bir durum olmuştur.

Sonuç olarak kullanıcı- mekân ilişkisi ve mekân tasarım ve düzenlemelerinde mekânsal bağlılık durumu önemli potansiyelleri olan bir maddedir. Özellikle toplumsal ve bireysel düzeyde değerlere sahip olan kentsel iç mekânlar, kolektif ve bireysel mekânsal bağlılık durumunun sıklıkla karşılaşıldığı mekânlardır. Kolektif düzeyde kullanıcıların mekânla özdeşleştirdikleri öğelerin değişmesi ya da yok olması mekânsal bağlılık durumunu da geniş çapta sarsabilmektedir. Aynı zamanda kentin ve kentsel mekânların hafızası konumundaki ileri yaştaki bireylerin kentsel iç mekân tasarımlarına dahil edilmesi, toplumsal ve tasarım yaklaşımları olarak “ileri yaş” kavramı ile entegre olma kolaylığı ve kentlerin kimlik kavramlarını güçlendirmeyi destekleme durumunu barındırmaktadır.

Tez çalışmasının, gelecekteki kentsel iç mekân tasarım ve düzenlemelerinin ileri yaştaki kullanıcıların mekânsal bağlılık durumları da göz önüne alınarak oluşturulması ve farkındalık geliştirilmesi adına önem taşıdığı düşünülmektedir.

Aynı zamanda bu çalışma, yerel yönetimler ile iş birliği içinde gerçekleştirilen kentsel iç mekân tasarımlarında ileri yaş bireylerin mekânsal bağlılığını da göz önünde bulundurması ile, kaynakların ve var olan bütçenin amaca yönelik olarak sağlıklı ve başarılı bir şekilde kullanılması adına önem taşımaktadır. Mekâna karşı bağlılık durumunun varlığı ile mekân içi etkileşim ve iletişimler meydana gelmektedir. Oluşturulan yeni kentsel iç mekân tasarım ve düzenlemelerinde kullanıcıların mekânsal bağlılık deneyimlerini yakalama durumunda mekânlar kullanılmaya devam etmektedir. Aksi halde kullanılmayan, kullanıcısı olmayan mekânlar zaman, para ve kaynak israfına yol açmaktadır.

Tezin araştırmayı ele alış biçimine de paralel olarak, kentsel düzeydeki deneyim ve etkileşim mekânları olarak var olan kentsel iç mekânların tasarımlarında içmimarlık disiplini tasarım anlayış ve yöntemlerinin dahil edilmesi kullanıcı- mekân iletişimi adına önem taşımaktadır. İnsanlar ve çevreleri arasındaki ilişkilerde sosyal ve estetik kaygılar barındıran disiplin, kentsel düzeydeki birey- mekân etkileşimi sorgulamalarında barındırdığı bakış açısı ve refleksleri ile şehircilik sorunlarında önemli bağlantılar ortaya koymaktadır. Dolayısıyla içmimarlık disiplini tasarım sorgulamaları ile kentsel iç mekân tasarımlarına bakmak, kullanıcı ve mekân bağlamında önem taşımaktadır.

Aynı zamanda çalışma, gelecekteki mekânsal bağlılık sorgulamalarında geniş bir tabana yayılarak çeşitli yaş grupları ve mekânlarda da çalışılması adına zemin oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abercrombie, S. ve Whiton, S. (2008). *Interior design and decoration* (6. Baskı). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Abukan, B. (2014). *Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Kendini Gerçekleştirme ve Bilgelik İlişkisi: Yaşlılar Üzerinde Bir Araştırma*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Accasto, G. (2010). Shelter. L. Basso Pressut, I. Forino, G. Postiglione ve R. Rizzi (Ed.), *Interior Wor(l)ds* (1. baskı) içinde (s. 59-65). Torino: Umberto Allemandi&C.
- Adıgüzel Özbek, D. ve Nalbant Özkul, B. (2019). Kent ve İç Mimarlık Kesişiminde 'Kentsel İç Mekân'. *Yakın Mimarlık Dergisi*, 3(1), 1-17.
- Akın, G. (2003). İnsanın ortaya çıkışı ve toplumsal davranışları. V. Kalınkara (Ed.), *Yaşlılık disiplinler arası yaklaşım, sorunlar, çözümler* içinde (s. 35-57). İstanbul: Odak Yayınevi.
- Akyol, D., Çiğdem, A. ve Düzenli, T. (2017). Toplumsal Değişim Sürecinde "Kamusal Mekân"ın Dönüşümü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(56), 545-554. doi: [10.16992/ASOS.12915](https://doi.org/10.16992/ASOS.12915)
- Alberti, L. B. (1989). *De re aedificatoria libri decem*. Strasbourg: Forgotten Books.
- Aldemir, Z. (2019). *Evaluating Design Parameters For Elder's Satisfaction In Social Areas Of Nursing and Rehabilitation Centers: The Case Of Buca Social Life Campus-Nursing and Rehabilitation*. Yüksek Lisans Tezi. Yaşar Üniversitesi, İzmir.
- Alpan, A. (2016). Eskişehir'in Yaya Omurgası- Hamamyolu Caddesi Üzerine Düşünceler. *Serbest Mimar*, 24, 44-48.
- Altınay, N. (2022). *Urban Voids as Urban Interiors: The Case of Basmane, İzmir*. Yüksek Lisans Tezi. Yaşar Üniversitesi, İzmir
- Altınyıldız Artun, N. (2014). *Sürrealizm/ Mimarlık: Mekân sanatı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altman, I. ve Low, S. M. (1992). *Place attachment*. New York: Plenum Press.
- Ambasz, E. (1972). *Italy: The new domestic landscape*. New York: The Museum Of Modern Art.
- Arabulan, S. (2008). *Yer/Mekân Kimliğinin Değişimi: Mezitbey Hamamı ve Yakın Çevresi Alan Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Argan, G. C. (1955). Il problema dell'arredamento. E. De Luca (Ed.), *La casa: Quaderni di architettura e critica*, içinde (s. 5-6). Roma: DeLuca
- Arnheim, R. (1977). *The dynamics of architectural form*. Berkeley: University of California Press.
- Arslan A. (2021). Sinema Mimarisinde Kentsel İç Mekân Yaklaşımları: "Paris'te Gece Yarısı" Filmi Üzerinden Kentsel İç Mekânların Analizi. F. Kasap (Ed.), *Kültür-Sinema İlişkisi ve Sinema Dilinde Kültür Bildiri Kitabı* 1(1) içinde (14-36). Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları

- Arslan, N. (2015). *Derin Yaşamak*. İstanbul: İkinci Adam Yayınları.
- Arun, Ö. (2018). *Yaşlanmayı Aşmak* (1. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Asadollahi Asl Zarkhah, S., Tuna Ultav, Z., ve Ballice, G. (2020). The Evaluation of Interiority In The Identity Of Public Spaces. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 8(2), 567–590. doi: <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2020.127>
- Atmodiwirjo, P., Yatmo, Y. A. ve Ujung, V. A. (2015). Outside interior: Traversed boundaries in a Jakarta urban neighbourhood. *Idea Journal*, 15(1), 78-89.
- Atmodiwirjo, P. ve Yatmo, Y. A. (2021). Urban Interiority: Emerging Cultural and Spatial Practices. *Interiority*, 4(1), 1–4. doi: <https://doi.org/10.7454/in.v4i1.131>
- Atmodiwirjo, P. ve Yatmo, Y. A. (2023). Capturing Interiority. *Interiority*, 6(1), 1-4. doi: 10.7454/in.v6i1.288
- Attiwill, S. (2011). Urban Interior: interior-making in the urban environment. IDA Congress Education Conference. International Design Alliance, World Congress, Taiwan, 217-224.
- Attiwill, S. (2011). Urban and Interior: techniques for an urban interiorist. R. U. Hinkel (Ed.), *Urban interior. Informal explorations, interventions and occupations* (1. baskı) içinde (s. 11-24). Germany: Spurbuchverlag.
- Attiwill, S. (2012). Beyond Building: Interior Designs. *IDEA 2012 Symposium: A State of Becoming*, 1–7.
- Attiwill, S. (2013). Interiorizm. G. Brooker ve L. Weinthal (Ed.), *The handbook of interior architecture and design* (s. 107–116). London: A&C Black.
- Atuk, A. (2002). *101 Eskişehir* (1. Baskı). Eskişehir: Odunpazarı Belediyesi.
- Avşar Arık, I. (2022). Gerontolojide Mekânı Yeniden Düşünmek. *Sosyolojik Düşün*, 7(1), 32-53. doi: <https://doi.org/10.37991/sosdus.1074785>
- Bachelard, G. (1994). *The poetics of space* (M. Jolas, Çev.). Londra: Penguin Classics. (Orijinal çalışma basım tarihi 1957).
- Banham, R. (1969). *The Architecture of the Well-Tempered Environment*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Başarır, S. B. (2015). *Kentsel İç Mekân: Taksim Meydanı ve Cumhuriyet Caddesi Altgeçidi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Başlevent C. (2020). Avrupa’da yaşlılık algısı. Kim yaşlı kim genç? 15.02.2024, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=haberyazdir&articleid=1028203>
- Bauman, Z. (2003). *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Cambridge: Polity Press.
- Baumeister, R. ve Leary, M. (1995). The Need to belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. doi: [10.1037/0033-2909.117.3.497](https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497)
- Beğer, T. ve Yavuzer, H. (2012). Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi. *Klinik Gelişim Dergisi*, 25, 1-3.

- Benjamin, W. (2002). *Pasajlar*. (A. Cemal, Çev). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1982).
- Betsky, A. ve Adigard, E. (2008). Out there. Architecture Beyond Building. *11th International Architecture Exhibition*. Venedik: Press Release.
- Bilir, N. (2018). Yaşlılık Tanımı, Yaşlılık Kavramı, Epidemiyolojik Özellikler. A. Ertürk, A. Bahadır ve F. Koşar (Ed.), *Yaşlılık ve Solunum Hastalıkları* içinde (s. 13-31). İstanbul: TÜSAD Eğitim Kitapları Serisi.
- Birren, J. E. ve Renner, V. J. (1977). Research on the psychology of aging: principles and experimentation. J. E. Birren ve K. W. Schaie (Ed.), *Handbook of the Psychology of Aging*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Boublil, E. ve Calcagno, A. (2023). *Rethinking Interiority: Phenomenological Approaches*. New York: State University of New York Press.
- Bowling, A. ve Dieppe, P. (2005). What is successful ageing and who should define it? *The BMJ*, 331(7531), 1548-1551. doi: [10.1136/bmj.331.7531.1548](https://doi.org/10.1136/bmj.331.7531.1548)
- Boyer, M. C. (1996). *The City of Collective Memory: Its Historical Imagery and Architectural Entertainments*. Cambridge: MIT Press.
- Bölüktaş, R. P. (2020). Türkiye'nin Yaşlı Sağlığı Turizmi İçin Fırsatları. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 1-15.
- Buffel, T., Phillipson, C. ve Scharf, T. (2012). Experiences of Neighbourhood Exclusion and Inclusion Among Older People Living In Deprived Inner City Areas In Belgium and England. *Ageing and Society*, 33(01), 89-109. doi: [10.1017/S0144686X12000542](https://doi.org/10.1017/S0144686X12000542)
- Caan, S. (2011). *Rethinking Design and Interiors. Human beings in the Built Environment*. London: Laurence King Publishing.
- Camocini, B., Petrillo, D. Ve Rebaglio, A. (2015). Reloading Spaces: How design makes urban spaces more liveable. *Idea Journal*, 15(1), 118-129.
- Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık* (1. Baskı). Ankara: Palme Yayınları.
- Ceylan, H. (2015). Sosyal Değerlerden Sosyal Soruna Yaşlılık: Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Değişen Yaşlılık Algısı. H. Ceylan (Ed.), *Modern Hayat ve Yaşlılık* içinde (s. 25-49). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Chrétien, J. L. (2014). *L'espace intérieur*. Paris: Éditions de Minuit.
- Church, K. (2011). Making Visible: Registering the Asynchronous City. R. U. Hinkel (Ed.), *Urban interior. Informal explorations, interventions and occupations* içinde (s. 27-42). Germany: Spurbuchverlag
- Churchman, A. (2002). Environmental Psychology and Urban Planning Where Can the Twain Meet? R. B. Betchel ve A. Churchman (Ed.), *Handbook of Environmental Psychology* içinde (s. 191-199). New York: Springer International Publishing.
- Cicero. (2018). *Yaşlı Cato veya Yaşlılık Üzerine*. (C. C. Çevik, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi M.Ö. 44)
- Corbusier, L. (2006). *Vers une architecture*. Paris: Flammarion.

- Cordan, Ö. ve Çolak Ş. (2015). İç ve Dış Arasında Mekânsal ve Toplumsal Bir Karşılaşma Durumu Olarak “Kentsel İç Mekân”. *Mimarlık Dergisi*. 384.
- Cormier, B. (2014). Some Notes Towards An Interior Archipelago. *MONU: Magazine on Urbanism*, 21, 22-25.
- Crowe, M. (2013). *Dwelling + Design: exploring the potential for dwelling to inform media design with the installation dark; and the light*. Wellington Victoria Üniversitesi, Wellington.
- Cruz Petit, B. (2019). From Interior to Interiority: Locating Key Historical Moments in the Relationship between Spaces and Individuals. *Interiority*, 2(2), 195–211. doi: <https://doi.org/10.7454/in.v2i2.52>
- Çayır, K. (2012). Yaşçılık/ Yaşa Dayalı Ayrımcılık. K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (Der.), *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde (s. 1-13). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- De Carli, C. (1967). Contro la realtà finta. *Interni*, 1(3).
- De Fusco, R. (1978). *Segni, storia e progetto dell'architettura*. Bari: Laterza.
- Deleuze, G. (1992). Ethology: Spinoza and Us. J. Crary, S. Kwinter (Ed.), *Incorporations* içinde, (s. 625-633). New York: Zone Books.
- Dematteis, G. (1994). Urban Identity, City Image and Urban Marketing. G. O. Braun (Ed.), *Managing and Marketing of Urban Development and Urban Life* içinde, (s. 429-440). Berlin: Dietrich Reimer Verlag.
- Di Prete, B. (2011). Città come archipelago di relazioni. L. Crespi (Ed.), *Città come/The city as*, (s. 28–41). Santarcangelo di Romagna: Maggioli.
- Di Prete, B. (2017). Urban interior design: strategies for public living spaces. L. Crespi (Ed.), *Design Innovations for Contemporary Interiors and Civic Art* içinde, (s. 156-185). IGI Global. doi: [10.4018/978-1-5225-0666-9.ch008](https://doi.org/10.4018/978-1-5225-0666-9.ch008)
- Dijkstra, L. W. (1999). Public spaces: A comparative discussion of the criteria for public space. *Research in Urban Sociology*, 5(1), 22. doi: [10.1016/S1047-0042\(00\)80019-7](https://doi.org/10.1016/S1047-0042(00)80019-7)
- Doğru, H. (2005). *XVI. yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Erikson, E. H. (1984). *İnsanın Sekiz Çağı*. (T. B. Üstün ve V. Şar. Çev.). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1982).
- Erkılıç, N. H., Özmen, E. D., ve Taştan, H. (2021). Interpreting the factors in forming the sense of place: The case of Kuzguncuk Neighbourhood, Istanbul. *ICONARP International Journal of Architecture & Planning*, 9(1), 261–285. <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2021.159>
- Ertin, G. (1994). *Eskişehir Kentinde Yerleşmenin Evrimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Erzen, J. N. (2015). *Üç Habitus-Yeryüzü, Kent, Yapı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Esendemir, Ş. (2016). Türkiye’de Yerinde Yaşlanma ve Mekân Gerontolojisinin Temel Parametreleri. *Sosyoloji Dergisi*, 36(2), 411-429. doi: [10.16917/iusosyoloji.284544](https://doi.org/10.16917/iusosyoloji.284544)

- Franck, K. A. ve Lepori, R. B. (2007). *Architecture from the Inside Out*. NJ: Wiley-Academy.
- Frohlich, M. (2007). Critical Interiority. *Spiritus A Journal of Christian Spirituality*, 7(1), 77-81.
- Fonseca Rodríguez, J. M. (2015). La importancia y la apropiación de los espacios públicos en las ciudades. *Paakat: Revista de Tecnología y Sociedad*, 4(7), 1-9.
- Foucault, M. (1999). *Bilginin Arkeolojisi*. (V. Urhan, Çev.). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Gardner, P. J. (2008) *The public life of older people neighbourhoods and networks*. Doktora Tezi. Toronto Üniversitesi, Toronto.
- Geçkili, P. (2018). *Mekânsal Aidiyet ve Yabancılaşma Bağlamında Zeyrek Konut Çevresinin İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Giardiello, P. (2010). iSpaces. L. Basso Pressut, I. Forino, G. Postiglione ve R. Rizzi (Ed.), *Interior Wor(l)ds* (1. baskı) içinde (s. 119- 123). Torino: Umberto Allemandi&C.
- Giunta, E. E. (2009). Urban interiors. Artificial territories. Designing ‘spatial script’ for relational field. *Idea Journal*, 9(1), 52–61. doi: <https://doi.org/10.37113/ideaj.vi0.141>
- Golant, S. M., Rowles, G. D. ve Meyer, J. W. (1989). Aging and the aged. *Geography in America*, 451-464. Columbus
- Golzar, J., Noor, S. ve Tajik, O. (2022). Convenience Sampling. *IJELS*, 1(2), 72-77. doi: [10.22034/ijels.2022.162981](https://doi.org/10.22034/ijels.2022.162981)
- Grossbart, S., Hampton, R., Rammohan, B., ve Lapidus, R. S. (1990). Environmental dispositions and customer response to store atmospherics. *Journal of Business Research*, 21(3), 225–241. doi: [https://doi.org/10.1016/0148-2963\(90\)90030-H](https://doi.org/10.1016/0148-2963(90)90030-H)
- Gustafson, P. (2001). Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations, *Journal of Environmental Psychology*, 21(1), 5–16. doi: [10.1006/jevp.2000.0185](https://doi.org/10.1006/jevp.2000.0185)
- Gürallar, N. (2009). Kamu-Kamusal Alan-Kamu Yapıları Kamusal Mekân: Modernite Öncesi ve Sonrası için Bir Terminoloji Tartışması. *Mimarlık Dergisi*, 350, 52-55.
- Hadjiyanni, T. (2018). Interiors as global constructs: Framing culture and design discourses in a world of movement. G. Marinic (Ed.), *The Interior Architecture Theory Reader* içinde (s. 397–406). Londra: Routledge. doi: <https://doi.org/10.4324/9781315693002>
- Hall, E. T. (1969). *The hidden dimension*. NY: Doubleday.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (M. Moralı, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları
- Heidegger, M. (2008). *Varlık ve Zaman*. (K. H. Ökten, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları
- Hidalgo, M. C. ve Hernández, B. (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273-281. doi: <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0221>

- Hillier, B. ve Hanson, J. (1984). *The social logic of space*. UK: Cambridge University Press.
- Hinkel, R. U. (2011). Private encounters and public occupations: A methodology for the exploration of public space. R. U. Hinkel ve S. Attiwill (Ed.), *Urban interior: Informal explorations, interventions and occupations* içinde (s. 79–89). Spurbuchverlag.
- Horayangkura, V. (2012). Incorporating Environment-Behavior Knowledge into the Design Process: An Elusive Challenge for Architects in the 21st Century. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 50, 30-41. doi: [10.1016/j.sbspro.2012.08.013](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.013)
- Howell, S. C. (1983). The meaning of place in old age. G. D. Rowles ve R. J. Ohta (Ed.), *Aging and milieu: Environmental perspectives on growing old* içinde (s. 97-107). New York: Academic Press.
- Huppatz, D.J. (2012). The First Interior? Reconsidering the Cave. *Journal of Interior Design*, 37(4), 1-8. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1939-1668.2012.01081.x>
- Hurnath, C. ve Sambadoo, P. (2016). Le Morne cultural landscape heritage site: Its different senses of attachment and contestation. L. Bourdeau, M. Gravari-Barbas ve Robinson (Ed.), *World heritage, tourism and identity* içinde (s. 173–186). Londra: Routledge.
- Hvejsel, M. F. (2011). *Interiority- a critical theory of domestic architecture*. Institut for Arkitektur og Medieteknologi.
- Ionescu, V. (2018). The interior as interiority. *Palgrave Communications*, 4(1), 33-38. doi: [10.1057/s41599-018-0088-6](https://doi.org/10.1057/s41599-018-0088-6)
- Ireland, J. (2009). *History of interior design*. New York: Fairchild Books.
- İçli, G. (2017). Yavaşlayan Kentler ve Yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(2), 67-75
- Jackson, 1987
- Jaschke, K. (2009). City is House and House is City. Aldo van Eyck, Piet Blom and the Architecture of Homecoming. M. Lathouri, V. Di Palma, ve D. Periton (Ed.), *Intimate Metropolis: Urban Subjects in the Modern City* içinde (s. 175-194). Londra: Routledge.
- Jonas, M. (2011). Oku: The Notion of Interior in Tokyo's Urban Landscape. R. U. Hinkel (Ed.), *Urban Interior: Informal Explorations, Interventions and Occupations* içinde (s. 99-110). Almanya: Spurbuchverlag.
- Kahn, L. I. (1971). The room, the street and human agreement. *AIA Journal*, 56(3), 33–34.
- Kahraman, M. D. (2014). İnsan İhtiyaçları ve Mekansal Elverişlilik Kavramları Perspektifinde Yaşanılabilirlik Olgusu ve Mekansal Kalite. *Planlama Dergisi*, 24(2), 74-84. doi: [10.5505/planlama.2014.29591](https://doi.org/10.5505/planlama.2014.29591)
- Karayılanoğlu, G. (2020). Sürdürülebilir Kentleşme Ekseninde Kamusal Mekânın Kentsel İç Mekâna Dönüşümü: Helsinki Örneği. *İdealkent Dergisi*, 11(31), 1909-1932. doi: <https://doi.org/10.31198/idealkent.822018>

- Karşlı, N. U. ve Tuğlu Karşlı, H. U. (2020). Integrating Urban Interiors with Public Space Users. *Academic Studies in Architectural Sciences*. 99-112. Lyon: Livre de Lyon.
- Kaymaz Koca, S. ve Hale, J., (2018). Geçicilik ve İnşaa: Geçiciliğin Mekânsallığı, Tekrarın Yeri, Mekânın Teni. *Yapı Dergisi*, 435, 40-45.
- Keleş, R. Y. (1975). İdeolojiler, Kent Politikaları ve Üçüncü Dünya. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 31(1), 29-52. doi: https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001306
- Keskin, E. B. (2012). Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow). *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 8(1), 81-99.
- Kıvılcım Sözgen, E. (2021). Kentsel İç Mekân: Kamusallığın Evselleştirilmesinin/ "İç"selleştirilmesinin Söylemsel İnşası. *Tasarım + Kuram*, 17(34), 101-110. doi: [10.14744/tasarimkuram.2021.43043](https://doi.org/10.14744/tasarimkuram.2021.43043)
- Kleinman, K., Merwood-Salisbury, J. ve Weinthal, L. (2012) *After Taste: Expanded Practice in Interior Design*. New York: Princeton Architectural Press.
- Koolhaas, R. (2002). Junkspace. *October*, 100, 175-190.
- König, R. (2011). Interior design as architecture's "Other". Yüksek Lisans Tezi. Pretoria Üniversitesi
- Köseoğlu, E. (2011). Kent Mekânına İlişkin Kuramsal Bakışlar: Rob Krier, Christopher Alexander ve Bill Hillier. *İdealkent Dergisi*, 5 (2011), 97-124.
- Krstić, H., Trentin, A. ve Jovanović, G. (2016). Interior-exterior connection in architectural design based on the incorporation of spatial in between layers. Study of four architectural projects. *Spatium*, 1(36), 84-91. doi: [10.2298/SPAT1636084K](https://doi.org/10.2298/SPAT1636084K)
- Kusumowidagdo, A., Rahadiyanti, M., ve Utomo, T. N. P. (2023). Interiority in Sade Village Indigenous Corridor. *Interiority*, 6(1), 63-90. doi: <https://doi.org/10.7454/in.v6i1.260>
- La Pietra, U. (2013). *Attrezzature urbane per la collettività: Cinquantasette disegni di riconversione progettuale 1977-1979*. Mantua: Maurizio Corraini.
- Laly, S. (2014). *The Air from Other Planets: A Brief History of Architecture to Come*. Baden: Lars Müller Publishers.
- Lefas, P. (2009). *Dwelling and Architecture: From Heidegger to Koolhaas*. Berlin: Jovis.
- Lefebvre, H. (2014). Mekânın Üretimi (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1974).
- Lehr, U. (1994). *Yaşlanmanın Psikolojisi* (N. Eryar Çev.). İstanbul: Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı
- Leveratto, J. (2015). Planned To Be Reclaimed: Public Design Strategies for Spontaneous Practices of Spatial Appropriation. *Street Art& Urban Creativity Scientific Journal*, 1(1), 6-12.
- Leveratto, J. (2019). Urban Interiors: A Retroactive Investigation. *Journal of Interior Design*, 44(3), 161-171.
- Lewis, C. N. (1971). Reminiscing and self-concept in old age. *Journal of Gerontology*, 26, 240-243. doi: [10.1093/geronj/26.2.240](https://doi.org/10.1093/geronj/26.2.240)

- Lofts, S. G. (2023). The Self- Awakening from the Citadel of the Self: Everything is Interconnected with Everything. E. Boubilil ve A. Calcagno (Ed.), *Rethinking Interiority: Phenomenological Approaches* içinde (s. 119-142). New York: SUNY Press.
- Lonergan, B. J. F. (1971). *Method in Theology*. Toronto: University of Toronto Press.
- Lotz, C. (2023). Ultima Ratio Decisions and Absolute Interiority. From Hegel to Bonhoeffer. E. Boubilil ve A. Calcagno (Ed.), *Rethinking Interiority: Phenomenological Approaches* içinde (s. 143-157). New York: SUNY Press.
- Lynch, K. (1972). *What Time Is This Place?* Massachusetts: The MIT Press.
- Lynch, K. (2019). *Kent İmgesi*. (İ. Başaran, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1960).
- Mace, V. (2014). *Sensing the Urban Interior*. [in]arch conference. Endonezya Üniversitesi, Endonezya.
- Mace, V. (2015) The Transfigured Phenomena of Domesticity in the Urban Interior. *Idea Journal*, 15(1), 16-37. doi: <https://doi.org/10.37113/ideaaj.vi0.53>
- Madanipour, A. (2003). *Public and Private Space of the City*. New York: Routledge.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50 (4), 370-96. doi: <https://doi.org/10.1037/h0054346>.
- Mazzeo R. S., Cavanach P. ve Evans W.J. (1998). ACSM position stand. Exercise and physical activity for older adults. *Med Sci Sports Exerc*, 30(6), 992-1008.
- McCarthy, C. (2005). Toward a definition of interiority, *Space and Culture*, 8(2), 112–125. doi: <https://doi.org/10.1177/1206331205275020>
- McLeod, R. (1999). *Interior Cities*. Melbourne: RMIT University.
- Merleau-Ponty, M. (1962) *Phenomenology of Perception*. New York: Routledge.
- Merwood-Salisbury, J., ve Coxhead, V. (2018). Exterior interiors: The urban living room and beyond. D. Schneiderman ve A. Campos (Ed.), *Interiors Beyond Architecture* içinde (s. 139-152). New York: Routledge.
- Milligan, A., Hollis, E., Milton, A., Plunkett, D., Hay, F. ve Gigli, J. (2007). Rethinking inside the box: Reflections on the Interiors Forum Scotland 2007 Conference. *Idea Journal*, 2007, 16-37. doi: <https://doi.org/10.37113/ideaaj.vi0.155>.
- Mitchell, D. ve Staeheli, L. (2007) *The People's Property? Power, Politics, and the Public*, London: Routledge.
- Najafi, M., ve Shariff, M. (2011). The concept of place and sense of place in architectural studies, *International Journal of Human and Social Sciences*, 6(3), 187–193.
- Nora, P. (1989). Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*, 26, 7-24. doi: <https://doi.org/10.2307/2928520>
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, Space & Architecture*. New York: Praeger Publishers.
- Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. New York: Rizzoli.

- Norberg-Schulz, C. (1985). *The Concept of Dwelling: On the Way to Figurative Architecture*. New York: Rizzoli.
- Norman, K. A. V. (1995). *Exercise Programming for Older Adults*. Human Kinetics.
- Norton, S., Matthews, F. E., Barnes, D. E., Yaffe, K. ve Brayne, C. (2014). Potential for primary prevention of Alzheimer's disease: an analysis of population-based data. *Lancet Neurol*, 13(8), 788-794. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S1474-4422\(14\)70136-X](http://dx.doi.org/10.1016/S1474-4422(14)70136-X)
- Ojha, H. ve Pramanick, M. (2009). Effects of age on intensity and priority of life needs. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 35(1), 131-136.
- Olgun, H. B. (2017). Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett'in Kamusal Alan Yaklaşımları. *Sosyolojik Düşün*, 2(1), 45-54.
- Olivares, J. (2016). *Room for a daybed*. 25th Biennial Interieur Kortrijk 2016. www.jonathanolivares.com
- Oral, Z. (2017, 10 Aralık). Bir mimarlık dehası: Louis Kahn. *Cumhuriyet*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/zeynep-oral/bir-mimarlik-dehasi-louis-kahn-883150>
- Ottolini, G. (1987). Conformazione e attrezzatura dello spazio aperto. *Quaderni del Dipartimento di Progettazione dell'Architettura*, 4, 38-50. Milan: Politecnico.
- Özdemir, Ü. N. (2019). Geçmişten Günümüze Cicero ile Yaşlılık. *Sosyoloji Dergisi*, (40), 281-290.
- Özer Baş, G. (2021). Yaşlı Bireylerin Mekân Kullanım Tercihleri. Ankara: İksad Yayınevi.
- Özer Baş, G. (2022). Dönüşen Yaşlanma Kavramının Sosyal ve Mekânsal Çalışmalar Üzerinden İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimlere Dergisi*, 21(83), 1270-1292. doi: <https://doi.org/10.17755/esosder.978744>
- Özkahraman, A. (2019). Kentsel İç Mekanların İç-Dış Bağlamında Değerlendirilmesi – Esmâ Sultan Yalısı ve Çevresi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Özkan, M. (2017). Yaşlılarda Mekân Aidieti: Yaşlılık ve Mekân İlişkisine Sosyolojik Bakış. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Özkul, B. (2020). Kentsel iç mekân olarak alışveriş merkezi ortak alanlarının kullanımı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Pallasma, J. (2005). *The eyes of the skin: Architecture and the senses*. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Park, R. E. (1967). *On Social Control and Collective Behavior*. Chicago: University of Chicago Press.
- Patten, M. L. ve Newhart, M. (2018). *Understanding research methods: An overview of the essentials*. New York: Routledge.
- Phillipson, C. (2004). Urbanisation and Ageing: Towards A New Environmental Gerontology. *Ageing and Society*, 24(6), 963-972.
- Pile, J. F. (2000). *A history of interior design*. London: Wiley.

- Pimlott, M. (2018). Interiority and the Conditions of Interior. *Interiority*, 1(1), 5-20.
- Pimlott, M. (2018). Interiority and The Conditions of Interior. *Interiority*, 1(1), 5-20. doi: 10.7454/in.v1i1.5
- Poot, T., De Vos, E. ve Van Acker, M. (2015). The Public Interior: The meeting place for the urban and the interior. *Idea Journal*, 15(1), 44-55. doi: <https://doi.org/10.37113/ideaj.vi0.52>
- Poot, T., De Vos, E. ve Van Acker, M. (2018). Thinking beyond dualities in public space: the unfolding of urban interiority as a set of interdisciplinary lenses. *Interiors*, 9(3), 324–345. doi: <https://doi.org/10.1080/20419112.2019.1622235>
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., ve Kaminoff, R. (1983). Place-Identity: Physical World Socialization of the Self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57-83. doi: [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(83\)80021-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(83)80021-8)
- Punter, J. (1991). Participation in the design of urban space. *Landscape Design*, 200(1), 24-27.
- Quadagno, J. (1999). *Aging and the life course: An introduction to social gerontology*. New York: The McGraw- Hill Companies.
- Rahi, S. (2017). Research Design and Methods: A Systematic Review of Research Paradigms, Sampling Issues and Instruments Development. *International Journal of Economics & Management Sciences*, 6(2), 1-5. doi: [10.4172/2162-6359.1000403](https://doi.org/10.4172/2162-6359.1000403)
- Relf, E. (1976). *Place and Placelessness*. New York: SAGE Publications Ltd.
- Rice, C. (2007). *The Emergence of the Interior. Architecture, Modernity, Domesticity*. Londra: Routledge.
- Rice, C. (2007). *The Emergence of the Interior: Architecture, Modernity, Domesticity*. Routledge: London.
- Rochberg-Halton, E. (1984). Object Relations, Role Models, and Cultivation of the Self. *Environment & Behavior*, 16(3), 335-368. doi: <https://doi.org/10.1177/0013916584163003>
- Ross, K. (2000). Rimbaud and the transformation of social space. *Yale French Studies*, 97, 36–54.
- Roth, L. M. (2002). *Mimarlığın Öyküsü: Öğeleri, Tarihi ve Anlamı* (E. Akça, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Rowe, J. ve Kahn, R. (1988). *Successful Aging*. New York: Pantheon.
- Rowles, G. D. (1983). Place and personal identity in old age: Observations from Appalachia. *Journal of Environmental Psychology*, 3(4), 299-313. doi: [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(83\)80033-4](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(83)80033-4)
- Rubinstein, R. I. ve Parmelee, P. A. (1992). Attachment to Place and the Representation of the Life Course by the Elderly. S. M. Low ve I. Altman (Ed.), *Place Attachment. Human Behavior and Environment*. Boston: Springer.
- Ryden, K. C. (1995). *Mapping the Invisible Landscape: Folklore, Writing, and the Sense of Place*. Iowa: University of Iowa Press.

- Sarıöz, P. (1997). Bir zamanlar Eskişehir. İstanbul: Esbank.
- Scarry, E. (1988). The body in pain. Oxford: Oxford University Press.
- Schneiderman, D. ve Campos, A. (2018). Interiors Beyond Architecture. New York: Routledge.
- Seamon, D. ve Sowers, J. (2008). Place and placelessness (1976): Edward Relph. Key Texts in Human Geography, 43–52. SAGE Publications Ltd. doi: <https://doi.org/10.4135/9781446213742>
- Sennett, R. (1987). The fall of public man. Capital & Class, 11(1), 132-134. doi: <https://doi.org/10.1177/030981688703100112>
- Sennett, R. (2010). Kamusal İnsanın Çöküşü. (S. Durak ve A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Sennett, R. [Harvard GSD] (2016, 26 Nisan). Interiors and interiority [Video dosyası]. <https://youtu.be/hVPjQhfJfKo>
- Simmel, G. (1903). The Metropolis and Mental Life. R. Sennett, (Ed.), Classic essays on the culture of cities içinde (s. 47-60). NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Simpson, J.A. ve Weiner, E. S. C. (1989). The Oxford Encyclopaedic English Dictionary. Oxford: Clarendon Press.
- Sitte, C. (1889). City Planning according to Artistic Principles. London: Phaidon Press
- Soyuer, F. ve Soyuer A. (2008). Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite. Turgut Özal Tıp Merkezi Dergisi, 15(3), 219-224.
- Sörgel, H. (1918). Einführung in die Architektur- Ästhetik. Munchen: Piloty & Loehle.
- Steinback, J. (1939). Gazap Üzümleri (B. Dişbudak Çorakçı, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Stokols, D., ve Shumaker, S. A. (1981). People in places: A transactional view of settings. J. H. Harvey (Ed.), Cognition, social behavior, and the environment içinde (s. 441-488). NJ: Erlbaum.
- Şahin, F. ve Tavşan, C. (2018). Seeking Identity in Urban Design: The Case of Eskişehir Hamamyolu Street. SETSCI Conference Indexing System, 3, 795-801.
- Şentürk, M. ve Kurtkapan, H. (2017). Yaşlılığın Mekânsallaşması: Kadıköy Moda'daki Bir Apartman Üzerine Nitel Bir Çalışma. Yaşlılık Çalışmaları Dergisi, 1, 4-19.
- Şentürk, Ü. (2018). Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri. Bursa: Dora Yayınevi.
- Taşçı, H. (2014). Şehir, Mekân, Meydan. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Taylor, M. ve Preston, J. (2006). Intimus: Interior Design Theory Reader. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Teston, L. (2018). Politicizing the Interior. G. Marinic (Ed.), Interior architecture theory reader içinde (s. 59-66). New York: Routledge.
- Teston, L. (2020). On the nature of public interiority. Interiority, 3(1), 61-82. doi: <https://doi.org/10.7454/in.v3i1.72>
- Townsend, P. (1963). The Family Life of Old People. London: Pelican Books.

- Tufan, İ. (2016). Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma. Ankara: Nobel.
- Tuncer Gürkaş, E. (2010). Yer Üzerine Bir Okuma Denemesi: Samatya'da Yer-Kurma Pratikleri. Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Uzgören, G., Öztürk, T., Ürük, Z. F. ve Özel, Y. (2018). Kamusal Alanda Kentsel İç Mekânları Placemaking Süreci Üzerinden Okumak: "Project for Public Spaces" Derneğinin Çalışmalarının İncelenmesi. II. Ulusal İç Mimari Tasarım Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı.
- Üstün, B. ve Özkan, C. (2016). Eskişehir Hamamyolu Caddesi'nin Cumhuriyet Döneminden günümüze mekânsal değişimine yönelik bir araştırma. *BAUN Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 54-77.
- Van Eyck, A. (1960). *Forum*, 6-7, s. 238.
- Van Eyck, A. (2008). *The Child, the City and the Artist: An Essay on Architecture, the in-between realm* (1962). Amsterdam: SUN.
- Voordouw, J. (2018). Topology and interiority: Folding space inside. G. Marinic (Ed.), *Interior architecture theory reader* içinde (s. 318-326). New York: Routledge.
- Wagenfeld, M. (2011). The Porous-City: Atmospheric Conversations of the Urban Interior. R. U. Hinkel (Ed.), *Urban Interior: Informal Explorations, Interventions and Occupations* içinde (s. 147-160). Almanya: Spurbuchverlag.
- Wahl, H. W. ve Lang, F. R. (2003) Aging in Context Across The Adult Life Course: Integrating Physical and Social Environmental Research Perspectives. *Annual Review of Gerontology and Geriatrics*, 23, 1-33. New York: Springer.
- Wall, A. (1999). Programming the urban surface. J. Corner (Ed.), *Recovering Landscape: Essays in Contemporary Landscape Theory* içinde (s. 233-250). New York: Princeton Architectural Press
- Warakanyaka, A., Zhara, L. Ve Atmodiwirjo, P. (2017). Feeling at Home in Starbucks: Revealing Transient Urban Interior. UIA 2017 Seoul World Architects Congress. Seul, Güney Kore.
- Wardhani, D. K. ve Kusumowidagdo, A. (2018). Authenticity of the physical environment that influences a sense of place: A qualitative study at Ampel Street Corridor, Surabaya, Indonesia. A. Catalani, Z. Nour, A. Versaci, D. Hawkes, H. Bougdah, A. Sotoca, M. Ghoneem ve F. Trapani (Ed.), *Cities' Identity Through Architecture and Arts: Proceedings of the International Conference on Cities' Identity through Architecture and Arts (CITAA 2017)*, (s. 213-220). New York: Routledge. doi: <https://doi.org/10.1201/9781315166551-20>
- Weinberger, A. B., Christensen, A. P., Coburn, A. ve Chatterjee, A. (2021). Psychological responses to buildings and natural landscapes. *Journal of Environmental Psychology*, 77. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2021.101676>
- Weinthal, L. (2011). *Toward a new interior: An anthology of interior design theory*. New York: Princeton Architectural Press.
- White, E. (1999). Path-portal-place. S. Tiesdell ve M. Carmona (Ed.), *Urban Design Reader* içinde (s. 185-198). Londra: Routledge.
- White, E. A. (1972) *Environment as human experience: an essay*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Clark Üniversitesi, Massachusetts.

- Wiles, J. (2005). Conceptualizing place in the care of older people: The contribution of geographical gerontology. *International Journal of Older People Nursing*, 14(8), 100-108.
- Winton, 2013: 49
- Wise, R. (2018). Yaşlanmanın Psikolojisi. A. Duben (Ed.), *Yaşlanma ve Yaşlılık* (s. 47-66). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Ş. ve Şahin, F. (2015). Yaşlılık ve sosyal hizmet. H. Ceylan (Ed.), *Modern hayat ve yaşlılık* içinde (s. 55-95). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Zeisel, J. (2006). Inquiry by Design: Environment/Behavior/Neuroscience in Architecture, Interiors, Landscape and Planning. *Journal of Environmental Psychology*, 27(3), 252-253. doi: 10.1016/j.jenvp.2007.05.001
- Zevi, B. (1948). *Saper vedere l'architettura*. Piccola Biblioteca Einaudi Ns.
- Zevi, B. (1957). *Architecture as space*. New York: Horizon Press.
- Zittoun, T. (2007). Dynamics of Interiority: Ruptures and Transitions in the Self Development. L. Simão ve J. Valsiner (Ed.), *Otherness in Question: Development of the Self* içinde (s. 187-214). Information Age Publishing.
- Zorlu, T. ve Onur, D. (2019). Yaşlılık ve Yaşam Çevresinin Tasarımı. V. Kalınkara (Ed.), *Yaşlılık: Yeni Yüzyılın Gerçeği* içinde (s. 411-436). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Zumthor, P. (2006). *Atmospheres*. Basel: Birkhäuser Architecture
- http-1:** <https://www.instagram.com/p/dYKELAj7be/?igsh=dXI5YndwcGQwN2Ex> (Erişim tarihi: 27.12.2023)
- http-2:** <https://geometrein.medium.com/architectural-context-in-the-age-of-big-data-camillo-sitte-a0d9ff377b5c> (Erişim tarihi: 01.01.2024)
- http-3:** <https://www.paleypark.org/> (Erişim tarihi: 05.01.2024)
- http-4:** <https://www.archdaily.com/265895/the-real-estate-alarch> (Erişim tarihi: 15.01.2024)
- http-5:** <https://ifdesign.com/en/winner-ranking/project/stadtlounge-st-gallen/131116> (Erişim tarihi: 18.01.2024)
- http-6:** <https://drawingmatter.org/new-domestic-landscape-scrapbook/> (Erişim tarihi: 22.01.2024)
- http-7:** <https://geometrein.medium.com/architectural-context-in-the-age-of-big-data-camillo-sitte-a0d9ff377b5c> (Erişim tarihi: 15.01.2024)
- http-8:** <https://observationsandreflections.tumblr.com/post/164453950446/giambattista-nolli-nolli-map-pianta-grande-di> (Erişim tarihi: 25.01.2024)
- http-9:** <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking> (Erişim tarihi: 02.02.2024)
- http-10:** <https://www.pps.org/article/grplacefeat> (Erişim tarihi: 10.02.2024)

- http-11:** <https://www.arkitera.com/haber/meksikada-otomobil-yogunlugunu-azaltan-bir-sehir-koridoru-projesi/> (Erişim tarihi: 12.02.2024)
- http-12:** <https://worldlandscapearchitect.com/transforming-the-urban-spaces-of-mexico-city-with-cultural-corridor-chapultepec/> (Erişim tarihi: 12.02.2024)
- http-13:** <https://www.arkitera.com/proje/taichung-yesil-koridoru/> (Erişim tarihi: 03.02.2024)
- http-14:** <https://architizer.com/projects/impression-of-railway/> (Erişim tarihi: 03.05.2024)
- http-15:** <https://worldlandscapearchitect.com/wp-content/uploads/2022/05/Taichung-Green-Corridor-Mecanoo-Image-Credit-Ethan-Le-11.jpg?v=3a1ed7090bfa> (Erişim tarihi: 03.05.2024)
- http-16:** <https://www.arkitera.com/proje/superkilen/> (Erişim tarihi: 03.02.2024)
- http-17:** <https://www.archdaily.com/286223/superkilen-topotek-1-big-architects-superflex> (Erişim tarihi: 11.04.2024)
- http-18:** <https://72stundenlobeda.de/en/batyam.html> (Erişim tarihi: 04.02.2024)
- http-19:** <https://www.arkiv.com.tr/proje/hamamyolu-urban-deck/6591> (Erişim tarihi: 05.04.2024)
- http-20:** <https://www.yazgandesign.com/hamamyolu-urban-deck> (Erişim tarihi: 09.04.2024)
- http-21:** <https://xxi.com.tr/i/coklu-katmanlar> (Erişim tarihi: 13.04.2024)
- http-22:** https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/elderly-population/indicator/english_8d805ea1-en (Erişim tarihi: 06.02.2024)
- http-23:** <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565042> (Erişim tarihi: 12.03.2024)
- http-24:** http://www.akademikgeriatri.org/index.php?func=content&id=70_ (Erişim tarihi: 13.03.2024)
- http-25:** <https://iris.who.int/handle/10665/155002> (Erişim tarihi: 20.02.2024)
- http-26:** <https://www.simplypsychology.org/maslow.html> (Erişim tarihi: 22.03.2024)
- http-27:** <https://medium.com/@onuryarartr/a-theory-of-human-motivation-maslowun-i%CC%87htiya%C3%A7lar-hiyerar%C5%9Fisi-ne-genel-bir-bak%C4%B1%C5%9F-dbb91b36aea6> (Erişim tarihi: 13.02.2024)
- http-28:** <http://praxia-partners.com/the-older-americans-act-and-service-enrichment-for-seniors/> (Erişim tarihi: 13.02.2024)
- http-29:** <https://www.mentalup.net/blog/psikososyal-gelisim-kurami-nedir-evreleri-nelerdir> (Erişim tarihi: 13.02.2024)
- http-30:** <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/wp-content/uploads/2014/06/WHO-Active-Ageing-Framework.pdf> (Erişim tarihi: 28.02.2024)
- http-31:** <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslılar-2023-53710> (Erişim tarihi: 01.03.2024)

- http-32:** <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health> (Erişim tarihi: 03.03.2024)
- http-33:** <https://www.aa.com.tr/en/life/elderly-to-make-up-22-of-world-population-by-2050/2379462> (Erişim tarihi: 02.03.2024)
- http-34:** <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-yasli-nufus-orani-ilk-kez-cift-hanede/3133213> (Erişim tarihi: 14.02.2024)
- http-35:** <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Urban-Rural-Population-Statistics-2022-49755> (Erişim tarihi: 11.02.2024)
- http-36:** <https://www.who.int/publications/i/item/9789241563536> (Erişim tarihi: 11.02.2024)

EKLER

EK-1: Etik Kurul Onay Belgesi

T.C.
ESKİŞEHİR TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : E-87914409-050.04-19769
Konu : 24.04.2023 Tarih ve 35/33 Sayılı Sosyal
Bilimler Etik Kurul Kararı

29.04.2024

Sayın Doç. Dr. Onur ÜLKER

Doç. Dr. Onur ÜLKER' in danışmanlığını yaptığı ve yazarlığını Kardelen ÇAVDAR' ın yaptığı **"Kentsel İç Mekân Kavramı Çerçevesinde İleri Yaş Kullanıcıların Mekanla Olan Bağlılık Düzeyleri Üzerine Bir Değerlendirme"** başlıklı Sosyal Bilimler alanında Yüksek Lisans Tez çalışmasının etik kurul başvurusu Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği kurulu tarafından incelenmiş olup etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve uygulama dosyasının hazırlanmasında, ilgili kurumun bulunması halinde Etik Kurulu yönergelerinin dikkate alınması hususunda gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Yunus ÖZDEMİR
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel
Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSRLZM4HKK

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/eskisehir-teknik-universitesi-ebys>

Adres: İki Eylül Kampüsü Tepebaşı/Eskişehir
Telefon: +90 222 213 77 77 Faks: +90 222 335 36 16
e-Posta: gensek@eskisehir.edu.tr Web: gensek.eskisehir.edu.tr
Kep Adresi: eskisehirkonuluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Fatma DEMİR
Unvanı: Büro Personeli

Bu belge, Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

EK-2: Görüşme Soruları

1. KATILIMCILAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER						
1. Cinsiyetiniz Nedir?						
Kadın			Erkek			
2. Yaşınız Nedir?						
65-74		75-84		85 ve üzeri		
3. Çalışıyor musunuz?						
Çalışıyorum	Emekliyim		Ev hanımıyım		Emekliyim ama çalışmaya devam ediyorum, seyyar satıcıyım.	
4. Doğum Yeriniz Nedir?						
5. Kaç yıldır Eskişehir'desiniz?						
0-2 yıl		2-5 yıl		5-10 yıl		
10-20 yıl		20-30 yıl		Doğduğumdan beri bu şehirde yaşıyorum.		
2. HAMAMYOLU AKSI KULLANIMI HAKKINDA SORULAR						
1. Hamamyolu Caddesi'ni ne sıklıkla kullanıyorsunuz?						
Her gün	Haftada birkaç kez		Haftada bir kez		Hamamyolu'na ihtiyacım oldukça	
2. Hamamyolu Caddesi'nde ne kadar vakit geçiriyorsunuz?						
1 saatten az		1- 2 saat arası		2- 3 saat arası		3 saat ve üzeri
3. Hamamyolunu, genellikle günün hangi saatlerinde tercih ediyorsunuz?						
08.00-10.00	10.00-12.00	12.00-14.00	14.00-16.00	16.00-18.00	18.00-20.00	20.00-22.00
4. Hamamyolu Caddesi'ne gelmek için hangi ulaşım araçlarını kullanıyorsunuz?						
Özel araçla		Yürüyerek			Tramvayla	
Otobüsle		Bisikletle			Taksiyle	
5. Buraya nereden geldiniz? (Eviniz buraya ne kadar uzaklıkta? / Nerede?)						
3. MEKÂNSAL BAĞLILIK DURUMU SORULARI						
3.1. Fiziksel İçeridelik Başlığı Görüşme Soruları						
1. Hamamyolu Caddesi'nde bulunma nedeniniz nedir? Burayı hangi amaçla kullanıyorsunuz? Bu eylem için Hamamyolu'nun en çok neresini kullanıyorsunuz?						
2. Bu eylem için neden Hamamyolu'nu tercih ediyorsunuz?						
3. Hamamyolu aşına olduğunuz, sizin için tanıdık bildik bir mekân mıdır? Neden?						
4. Hamamyolu'na yabancılaştığımız, yabancı gibi hissettiğiniz oldu mu? Neden?						

3.2. Sosyal İçeridelik Başlığı Görüşme Soruları
1. Hamamyolu'na geldiğinizde buradaki insanlarla iletişim kuruyor musunuz?
2. Hamamyolu'nda tanışıp arkadaş/ tanıdık olduğunuz kişiler oldu mu? Nerede ve nasıl tanıştınız?
3. Sizce Hamamyolu sosyalleşmek ve arkadaşlık kurmak için nasıl bir mekândır?
4. Hamamyolu'ndaki insanlar tarafından tanınır mısınız? Hamamyolu'ndaki insanlar sizi tanır mı?
3.3. Otobiyografik İçeridelik Başlığı Görüşme Soruları
1. Hamamyolu'nda unutamadığınız bir anınız var mı? Varsa bu anınız Hamamyolu'nun neresinde, hangi mekânda gerçekleşti? Mekânı kısaca tasvir eder misiniz?
2. Hamamyolu dendiğinde aklınıza ilk ne geliyor?
3. Kendinizi buraya ait hissediyor musunuz? Neden?
4. Hamamyolu sizin için değerli bir mekân mıdır?
5. Hamamyolu'nun hangi kısmını daha değerli görüyorsunuz? Neden?
4. KENT ve EV ÖGELERİNİN İÇ-DIŞ SORGULAMASI İLE KENTSEL İÇ MEKÂN DURUMU SORUSU
Hamamyolu'nu evinizin bir kısmına benzetecek olsaydınız bu neresi olurdu? Neden?

EK-3: Tema- Kategori- Kod- Katılımcı İlişkisi

HAMAMYOLU AKSINA FİZİKİ YAKLAŞIM TEMASI	
Hamamyolu Aksında Bulunma Sebebi Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
İş ve satış	K1, K2, K18
Alışveriş	K3, K4, K8, K12, K15, K16, K19, K21, K23, K24
İbadet	K4, K9
Oturmak	K5, K6, K7, K9, K10, K11, K12, K16, K17, K19, K20, K21, K22, K24, K25, K26
Hava almak	K5, K7, K8, K9, K10, K11, K13, K14, K15, K16, K17, K20, K21, K22, K24, K25, K26
Gezmek	K8, K13
Yürüyüş yapmak	K8, K9, K13, K14, K20, K25
Hamamyolu Aksını Seçme Sebebi Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Doğup büyüdüğü yer olması	K1, K2, K4, K7
İhtiyaçların Hamamyolu'nda bulunabilmesi	K2, K16, K19, K23, K24
İş ve satış yerinin Hamamyolu'nda bulunması	K2, K17
Tanıdığı, bildiği yer olması	K3, K4, K8, K21, K24, K26
Açık hava olması	K5, K9, K10, K11, K12, K16, K17, K19, K20
Oturma birimlerinin fazla olması	K5, K6, K10, K11, K12, K15, K19, K25
Oturma süresinin kısıtlı olmaması	K6, K10, K11, K12, K22
Şehir merkezinde olduğu için ulaşımın kolay olması	K8, K10, K11, K13, K14, K16, K17, K18, K24, K26
Yürüme kolaylığının var olması	K9, K14, K15, K20, K22, K25
Çay fiyatının düşük bir seviyede olması	K11, K12
Yaşanılan evin Hamamyolu'na yakın olması	K17, K22, K24, K25, K26
Hamamyolu Aksını Tanıdık Bir Mekân Olarak Tanımlama Durumu ve Nedenleri Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Olumsuz kodlar	
Son zamanlarda görünümün değişmesi	K1
Geçmişte Hamamyolu'na özgü özelliklerin günümüzde görülememesi (Akar deresi, su ögesi)	K23, K24
Olumlu kodlar	

Eskişehirli olma sebebiyle çocukluktan itibaren Hamamyolu aksını kullanma durumu	K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K10, K11, K13, K14, K16, K18, K20, K21, K22, K26
Hamamyolu aksını sık kullanma sebebiyle tanıdık hâle gelmesi	K2, K8, K9, K10, K12, K15, K17, K19, K25
Hamamyolu Aksına Karşı Yabancılaşma Durumu ve Nedenleri Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Olumsuz kodlar	
Hamamyolu aksına özgü “su” ögesinin günümüzde görülememesi	K1, K8, K10, K23, K24, K25, K26
Hamamyolu aksının günümüzde daha az yeşil olma durumu	K10, K17, K23, K24, K25
Hamamyolu aksının mevcut durumunun yapay bir görünüme sahip olması durumu	K13, K24, K25
Hamamyolu aksının mevcut durumundaki malzeme rengi	K17, K20, K25, K26
Olumlu kodlar	
Hamamyolu aksını sık kullanma	K6, K7, K12, K14, K15, K16, K18
Hamamyolu aksının mevcut durumundaki oturma birimlerinin fazla olması ile aksın kullanımının artması	K4, K5, K7, K14, K22
Hamamyolu aksının mevcut yapısının geçmişe göre daha düzenli ve kullanılabilir olarak görülmesi nedeniyle kullanımının artması	K2, K9, K11, K12, K15, K18, K21
HAMAMYOLU AKSINDA KULLANICI İLİŞKİLERİ VE SOSYAL DURUM TEMASI	
Hamamyolu Aksında Kullanıcıların İletişim Durumu Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
Doğduğundan beri Hamamyolu aksında olma durumu	K1, K2
Geçmişte iş ve satış yerinin Hamamyolu aksında bulunması	K7, K16
Günümüzde iş ve satış yerinin Hamamyolu aksında bulunması	K2, K17, K18
Hamamyolu aksında var olan alışveriş eylemi	K3, K4, K9, K19, K20, K21
Akranları ile bir arada olma durumu	K8, K12, K13, K14, K15, K24, K25
Hamamyolu aksının mevcut durumundaki oturma birimlerinin birden fazla kişinin oturmasına olanak sağlaması	K8, K9, K13, K14, K15, K22, K24, K26
İbadet durumu ile Hamamyolu aksında bulunma	K4, K8, K14
K5, K6, K10, K11, K23 olumsuz cevap vermiştir.	
Hamamyolu Aksında Bulunan Kullanıcıların Sosyalleşme Durumu Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar

Hamamyolu aksının şehir merkezinde olmasından dolayı insanları çekmesi	K1, K8, K9, K10, K11, K15, K18, K20, K24, K25, K26
Hamamyolu aksının geçmişten itibaren alışveriş eylemine imkân vermesi ile insanları çekmesi	K1, K2, K3, K7, K11, K16, K17, K19, K22
Hamamyolu aksında bulunan oturma birimlerinin artması ile daha fazla insanın oturma eyleminde bulunması	K2, K4, K5, K8, K11, K12, K13, K17, K19, K21
Hamamyolu aksında birden fazla eylemin yapılabilme imkânı olması ile insanları çekmesi (Yürüyüş yapabilme, alışveriş yapabilme, oturabilme vs.)	K14, K18, K19, K22, K26
K6 ve K23 Hamamyolu aksını sosyalleşme amacı ile kullanmadığını belirtmiştir.	

Hamamyolu Aksında Bulunan İnsanların Birbirini Tanıma Durumu Kategorisi

Kodlar	Katılımcılar
Doğduğundan beri Hamamyolu aksında bulunma	K1, K17
Geçmişte ve şu anda iş ve satış yerinin Hamamyolu aksında bulunması	K2, K7, K18
Alışveriş eylemi için geçmişten itibaren Hamamyolu aksını kullanma	K3, K4, K5, K8, K11, K15, K16, K20, K21, K22, K24
Kendi arkadaş grupları ile Hamamyolu aksında bulunma	K5, K6, K8, K9, K14, K16, K25, K26
K10, K12, K13, K19, K23 olumsuz cevap vermiştir.	

HAMAMYOLU AKSINDA KİŞİSEL KİMLİK DURUMU TEMASI

Bireylerdeki Hamamyolu Aksına Dair Anı Durumu ve Mekânları Kategorisi

Kodlar	Katılımcılar
Geçmişte Hamamyolu aksında bulunan Akar Deresi	K1, K21, K24
Hamamyolu aksında bulunan hamamlar, sıcaqsular bölgesi	K3, K5, K19, K23, K26
Alışveriş eylemi	K6, K7, K10, K11, K16
Hamamyolu aksına ilk defa geliş durumu (Eskişehirli olmayan kişiler tarafından)	K15, K17, K25
Hamamyolu aksında bulunan Çarşı Cami	K4
K2, K9, K12, K13, K14, K18, K20, K22 hatırlayamadıklarını söyleyip cevap verememişlerdir.	

“Hamamyolu” Dendiğinde Bireylerin Aklına Gelen İlk Düşünceler Kategorisi

Kodlar	Katılımcılar
Hamamlar, sıcaqsular bölgesi	K1, K11, K14, K15, K17, K18, K19, K23, K26
Hamamyolu aksının Eskişehir’in merkezi olma durumu	K2, K3, K4, K6, K7, K10, K12, K13, K15, K18
Alışveriş eylemi	K12, K14, K22
Akar Deresi	K8, K24

• Yürüyüş ve hareket edebilme durumu	K16, K19, K20, K25
• Eskişehir kenti	K5
• Kalabalık olma durumu	K9
• Hamamyolu aksının formu (ince uzun olma durumu)	K21
Bireylerin Hamamyolu Aksına Bağlılık Hissetme Durumu Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
• Eskişehir’de doğup büyümeden dolayı geçmişten itibaren Hamamyolu aksını kullanma	K1, K2, K3, K4, K7, K9, K10, K11, K13, K14, K16, K18, K19, K20, K21, K22
• Geçmişte ve günümüzde yaşanan evin Hamamyolu aksına yakın olması sebebiyle Hamamyolu aksında sık vakit geçirme	K1, K17, K22
• Geçmişte sahip olunan iş ve satış yerlerinin Hamamyolu aksında yer alması	K1, K7, K17
• Geçmişte var olan aile ile Hamamyolu aksını kullanma	K2, K9, K20
• Hamamyolu aksının sağladığı imkanlardan dolayı aksı sık kullanma	K3, K5, K6, K8, K11, K12, K13, K15, K17, K25
• K23, K24 ve K26 Hamamyolu aksına geçmişte daha çok bağlılık hissettiklerine dair cevap vermişlerdir.	
Hamamyolu Aksının Değerli Bir Mekân Olarak Görülme Durumu Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
• Geçmişten itibaren Hamamyolu aksında bulunma	K1, K2, K3, K6, K11, K12, K14, K16, K17, K20, K21, K24, K26
• Her ihtiyacın Hamamyolu aksında bulunabilmesi	K3, K10, K19
• Hamamyolu aksının Eskişehir kenti için değerli olarak görülmesi	K4, K10, K21
• Hamamyolu aksının mevcut durumunun oturma birimlerinin fazla olmasından dolayı aksta vakit geçirebilme süresinin uzaması durumu ve aksın “açık hava” olarak kullanılması	K5, K9, K11, K12, K15, K18, K19, K20, K22, K24, K25
• Genellikle ileri yaştaki bireylerin Hamamyolu aksını tercih etmesinden dolayı akranlarla bir arada bulunma durumu	K7, K9, K12, K13, K15, K18, K20, K22, K25
• K23, “Hamamyolu aksının artık kendisi için değerli olmadığı” cevabını vermiştir.	
Hamamyolu Aksının Daha Değerli Olarak Görülen Kısımları ve Nedenleri Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
• Hamamlar, sıcaksular bölgesi • Tarihi olarak değerli görülmesi durumu • Aksın isminin kökeni olarak görülmesi durumu	K2, K3, K4, K11, K13, K16, K23, K24, K26 K2, K4, K13, K16, K23, K24, K26 K3, K11, K16
• Hamamyolu aksının tamamı, bir bütün olarak	K1, K5, K6, K8, K9, K14, K18, K19, K21, K22, K25

. Hamamyolu aksını bir bütün olarak görme durumu . Hamamyolu aksını birden fazla amaçla kullanarak aksın her yerini kullanma durumu . Çocukluktan itibaren Hamamyolu aksında bulunmadan dolayı aksın her yerini kullanma durumu	K5, K6, K9, K14, K18, K19, K22, K25 K8, K9 K1, K21
. Alışveriş eyleminin yer aldığı kısımlar . Hamamyolu aksında geçmişten itibaren alışveriş eyleminin var olması sebebi ile . Alışveriş eyleminin insanları Hamamyolu aksına toplaması sebebi ile	K10, K15, K17 K10 K15, K17
. Oturma birimlerinin daha fazla olduğu kısımlar . Fiziksel olarak kısıtlı olma sebebi ile oturma birimlerinde daha fazla vakit geçirme	K7, K11, K20
. Hamamyolu aksında yer alan Hamamyolu Sanat Köprüsü kısmı . Eğimli görünüşünün güzel olarak görülmesi, iki tarafı bağlamada başarılı olarak görülmesi	K12
KENTSEL İÇ MEKÂN YANSIMASI İLE HAMAMYOLU AKSI TEMASI	
Hamamyolu Aksını Evin Bir Kısımına Benzetme Durumu Kategorisi	
Kodlar	Katılımcılar
. Evin tamamı . Hamamyolu aksında doğup büyüme . Hamamyolu aksını çok sık kullanmaya bağlı olarak benimseme	K1, K6, K13, K14, K16, K17, K19 K1, K16, K19 K6, K13, K14, K17
. Evin salonu, oturma odası . Hamamyolu aksında sıklıkla oturma ve çay içme eyleminde bulunma	K2, K4, K7, K9, K10, K11, K12, K15, K22, K25
. Evin terası, balkonu . Hamamyolu aksının “açık hava” olarak görülmesi	K5, K8, K20, K26
. Evin koridoru . Hamamyolu aksının yapısı (İnce uzun bir durumda olması) . Uzun bir yürüme eylemine imkân vermesi . Yalnızca geçip gitmek amacı ile kullanılması	K18, K21, K23 K21 K18 K23
K24 “...eskiden direkt evim gibi derdim herhalde. O kadar benimserdim burayı yani. Şimdi salonumda çay içmek gibi sanırım...” cevabını vermiştir.	

ÖZGEÇMİŞ

ORCID NO: 0009-0003-5495-5427

Ad Soyad : Kardelen Çavdar

Yabancı Dil :

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2020, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık

